
Vergaderjaar 2023–2024

---

36 560 XIV

**Jaarverslag en Slotwet Ministerie van Landbouw, Natuur
en Voedselkwaliteit (XIV) en Diergezondheidsfonds
(F) 2023**

Nr. 1

**JAARVERSLAG VAN HET MINISTERIE VAN LANDBOUW, NATUUR EN
VOEDSELKWALITEIT (XIV) EN DIERGEZONDHEIDSFONDS (F) 2023**
Ontvangen 15 mei 2024

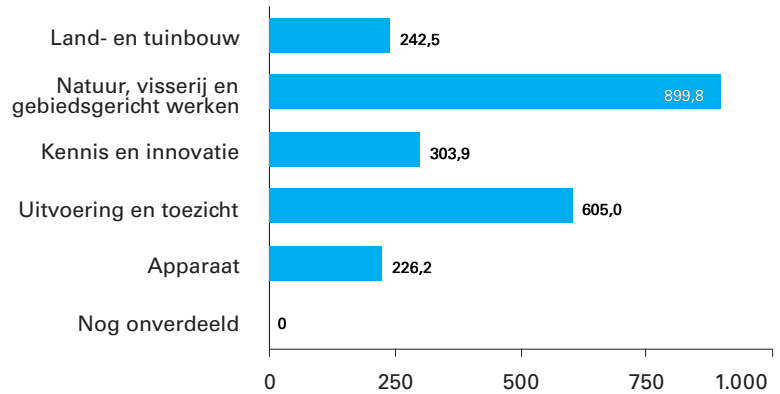
INHOUDSOPGAVE

Gerealiseerde uitgaven en ontvangsten	4
A. Algemeen	5
1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening	5
1 Dechargeverlening door de Tweede Kamer	7
2 Dechargeverlening door de Eerste Kamer	7
2. Leeswijzer	8
B. Beleidsverslag	11
3. Beleidsprioriteiten	12
4. Beleidsartikelen	27
Artikel 11 Een weerbaar, veerkrachtig en veilig agro-, voedsel- en visserijsysteem	27
Artikel 12 Natuur, biodiversiteit en gebiedsgericht werken	28
Artikel 21 Land- en tuinbouw	29
Artikel 22 Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	41
Artikel 23 Kennis en innovatie	51
Artikel 24 Uitvoering en toezicht	56
5. Niet-beleidsartikelen	60
Artikel 50 Apparaat	60
Artikel 51 Nog onverdeeld	63
6. Bedrijfsvoeringsparagraaf	64
C. Jaarrekening	72
7. Departementale verantwoordingsstaat	72
8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschap	73
9. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap NVWA per 31 december 2023	74
10. Saldibalans	88
11. WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit	97
D. Jaarverslag Diergezondheidsfonds (F)	102
12. Beleidsverslag Diergezondheidsfonds	102
13. Bedrijfsvoeringsparagraaf Diergezondheidsfonds	116
14. Jaarrekening Diergezondheidsfonds	116
15. Saldibalans Diergezondheidsfonds	117
E. Bijlagen	120

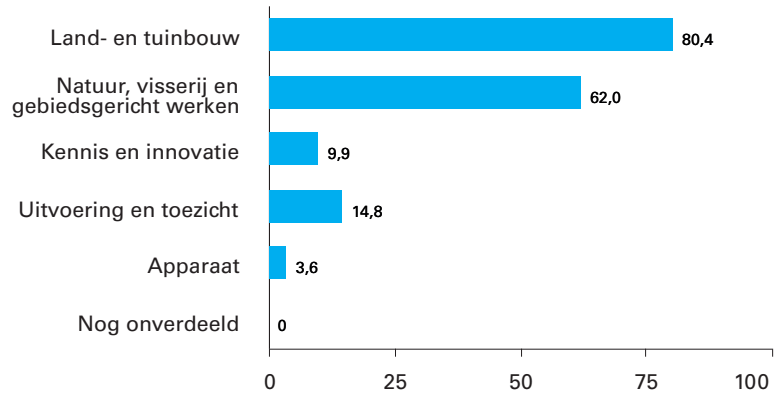
Bijlage 1: Toezichtrelaties rwt's en zbo's	120
Bijlage 2: Moties en toezeggingen	120
Bijlage 3: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek	178
Bijlage 4: Kengetallen en indicatoren	190
Bijlage 5: Inhuur externen	206
Bijlage 6: Focusonderwerp FJR 2023	207
Bijlage 7: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer: Europese Landbouwfondsen	208
Bijlage 8: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer: Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV)	211
Bijlage 9: Rijksuitgaven Caribisch Nederland	215
Bijlage 10: NGF	216
Bijlage 11: Rapportage Burgercorrespondentie 2023	219
Bijlage 12: Openbaarheidsparagraaf 2023	222
Lijst van afkortingen	225

GEREALISEERDE UITGAVEN EN ONTVANGSTEN

Gerealiseerde uitgaven verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal € 2.277,5

Gerealiseerde ontvangsten verdeeld over beleidsartikelen en niet-beleidsartikelen (x €1 mln.). Totaal € 170,6

A. ALGEMEEN

1. Aanbieding van het jaarverslag en verzoek tot dechargeverlening

Aan de voorzitters van de Eerste en de Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Hierbij bied ik het departementale jaarverslag van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en het jaarverslag van het Diergezondheidsfonds over het jaar 2023 aan.

Onder verwijzing naar de artikelen [2.37](#) en [2.40](#) van de Comptabiliteitswet 2016 verzoek ik de beide Kamers van de Staten-Generaal de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit decharge te verlenen over het in het jaar 2023 gevoerde financiële beheer.

Voor de oordeelsvorming van de Staten-Generaal over dit verzoek tot dechargeverlening stelt de Algemene Rekenkamer als externe controleur op grond van [artikel 7.14](#) van de Comptabiliteitswet 2016 een rapport op. Dit rapport wordt op grond van [artikel 7.15](#) van de Comptabiliteitswet 2016 door de Algemene Rekenkamer aan de Staten-Generaal aangeboden. Het rapport bevat de bevindingen en het oordeel van de Algemene Rekenkamer over:

1. het gevoerde begrotingsbeheer, financieel beheer, materiële bedrijfsvoering en de daartoe bijgehouden administraties van het Rijk;
2. de centrale administratie van de schatkist van het Rijk van het Ministerie van Financiën;
3. de financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
4. de totstandkoming van de niet-financiële verantwoordingsinformatie in de jaarverslagen;
5. de financiële verantwoordingsinformatie in het Financieel jaarverslag van het Rijk.

Bij het besluit tot dechargeverlening worden verder de volgende, wettelijk voorgeschreven, stukken betrokken:

1. het Financieel jaarverslag van het Rijk over 2023;
2. het voorstel van de slotwet dat met het onderhavige jaarverslag samenhangt;
3. het rapport van de Algemene Rekenkamer over het onderzoek van de centrale administratie van de schatkist van het Rijk en van het Financieel jaarverslag van het Rijk;
4. de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer over de in het Financieel jaarverslag van het Rijk, opgenomen rekening van uitgaven en ontvangsten over 2023, alsmede over de saldibalans over 2023 (de verklaring van goedkeuring, bedoeld in [artikel 7.14](#), tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016).

Het besluit tot dechargeverlening kan niet worden genomen, voordat de betrokken slotwet is aangenomen en voordat de verklaring van goedkeuring van de Algemene Rekenkamer is ontvangen.

De Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit,

P. Adema

De Minister voor Natuur en Stikstof,

C. Van der Wal - Zeggelink

1 Dechargeverlening door de Tweede Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal dat de Tweede Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Tweede Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40, tweede lid, van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, ter behandeling doorgezonden aan de Voorzitter van de Eerste Kamer.

2 Dechargeverlening door de Eerste Kamer

Onder verwijzing naar artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 verklaart de Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal dat de Eerste Kamer aan het hiervoor gedane verzoek tot dechargeverlening tegemoet is gekomen door een daartoe strekkend besluit, genomen in de vergadering van

De Voorzitter van de Eerste Kamer,

Handtekening:

Datum:

Op grond van artikel 2.40 van de Comptabiliteitswet 2016 wordt dit originele exemplaar van het onderhavige jaarverslag, na ondertekening van de hierboven opgenomen verklaring, doorgezonden aan de Minister van Financiën.

2. Leeswijzer

De leeswijzer gaat in op de volgende onderwerpen:

- Opbouw jaarverslag;
- Ondergrenzen toelichtingen;
- Controlenormen financiële en niet-financiële gegevens;
- Groeiparaagraaf;
- Motie Schouw en motie Hachchi c.s.

1. Opbouw Jaarverslag

Dit jaarverslag bevat het beleidsverslag, een jaarrekening, het jaarverslag van het Diergezondheidsfonds (DGF) en diverse bijlagen. Deze bevatten informatie over de in 2023 gerealiseerde beleidsresultaten en de budgettaire realisatiegegevens van LNV en het DGF.

Het onderdeel beleidsprioriteiten van het beleidsverslag betreft de verantwoording over de beleidsagenda uit de LNV-begroting 2023. Dit vindt plaats langs acht thema's:

1. Transitie landelijk gebied - Integrale aanpakstikstof, water, klimaat en natuur
2. Transitie landbouw - Een toekomstbestendige landbouwsector
3. Toekomstbestendige visserij
4. Natuurversterking in de Noordzee, Waddenzee en Grote Wateren
5. Natuurbeleid
6. Klimaatopgave landbouw en landgebruik
7. Kennis en innovatie
8. Toezicht en uitvoering

De beleidsartikelen in dit jaarverslag hebben dezelfde opzet als de begroting 2023 en zijn conform de Rijksbegrotingsvoorschriften opgesteld. Elk beleidsartikel bevat een paragraaf beleidsconclusies waarin voor de belangrijkste instrumenten een oordeel wordt gegeven over de uitvoering van het beleid in het afgelopen jaar.

De bedrijfsvoeringparagraaf doet verslag van relevante aandachtspunten in de bedrijfsvoering van het Ministerie van LNV. Het jaarverslag van het DGF bevat een separate bedrijfsvoeringsparagraaf.

De jaarrekening bestaat uit de departementale verantwoordingsstaat, de samenvattende verantwoordingsstaat inzake het agentschap, de jaarverantwoording van het agentschap, de saldibalans en de WNT-verantwoording.

Het jaarverslag van het DGF bestaat uit een beleidsverslag (inclusief een bedrijfsvoeringsparagraaf) en een jaarrekening (verantwoordingsstaat DGF en een saldibalans). De apparaatsuitgaven voor de uitvoering van het DGF zijn deels opgenomen bij het moederdepartement (beleidsartikel 21).

De volgende bijlagen zijn opgenomen: Toezichtrelaties en Zelfstandige Bestuursorganen (ZBO's) en Rechtspersonen met een Wettelijke Taak (RWT's), Moties en toezeggingen, Afgerond evaluatie- en overig onderzoek, Kengetallen en indicatoren, Externe inhuur, Focusonderwerp FJR 2023, Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer, Rijksuitgaven Caribisch Nederland, NGF, Rapportage Burgercorrespondentie 2023, Openbaarheidsparagraaf 2023 en een lijst van afkortingen.

2. Ondergrenzen toelichtingen

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen in de realisatie versus de vastgestelde begroting 2023 zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de onderstaande tabel.

Staffel		
Omvang begrotingsartikel (stand ontwerpbegroting) in € miljoen	Beleidsmatige mutaties (ondergrens in € miljoen)	Technische mutaties (ondergrens in € miljoen)
< 50	1	2
=> 50 en < 200	2	4
=> 200 < 1000	5	10
=> 1000	10	20

3. Grondslagen voor de vastlegging en de waardering

De verslaggevingsregels en waarderingsgrondslagen die van toepassing zijn op de in dit jaarverslag opgenomen financiële overzichten zijn ontleend aan de Comptabiliteitswet 2016 en de daaruit voortvloeiende regelgeving, waaronder de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 en de Regeling agentschappen. Voor de departementale begrotingsadministratie wordt het verplichtingen-kasstelsel toegepast en voor de baten-lasten agentschappen het baten-lastenstelsel.

4. Controlenormen financiële en niet-financiële gegevens

Het jaarverslag bevat zowel financiële als niet-financiële gegevens (kengetallen en indicatoren). Deze gegevens zijn aan verschillende controlenormen onderhevig. De controle van financiële informatie is gebaseerd op normen zoals deze voortvloeien uit de Comptabiliteitswet 2001 en de Rijksbegrotingsvoorschriften 2024 (RBV). De controle van beleidsinformatie en informatie over de bedrijfsvoering is gebaseerd op normen zoals deze voortvloeien uit de RBV. Van een aantal indicatoren zijn de realisatiegegevens over 2023 nog niet bekend. In die gevallen is de meest recente realisatie opgenomen en is dit in de toelichting benoemd.

5. Groeiparagraaf

Voor het opstellen van het departementaal jaarverslag gelden de rijksbegrotingsvoorschriften van de Minister van Financiën. In de Regeling rijksbegrotingsvoorschriften 2024 is een aantal wijzigingen doorgevoerd die doorwerken in dit jaarverslag. Het betreft:

- Niet uit de balans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures;
- Focusonderwerp Financieel Jaarverslag Rijk: Resultaatbereik in relatie tot onderuitputting (bijlage 6).

6. Motie Schouw en motie Hachchi c.s.

Motie Schouw

In juni 2011 is de motie Schouw ingediend en aangenomen. Deze motie zorgt er voor dat de landenspecifieke aanbevelingen van de Europese Commissie op grond van de nationale hervormingsprogramma's een eigenstandige plaats krijgen in de departementale begrotingen.

De Commissie heeft in 2023 de landspecifieke aanbeveling aan Nederland gedaan om in te zetten op verduurzaming van de landbouw.

Nederland zet zich in voor het terugdringen van de stikstofbelasting van de natuur, tijdig te voldoen aan de Kaderrichtlijn Water, evenals vermindering van de uitstoot van broeikasgassen door landbouw en landgebruik. Dit wordt gedaan via een gebiedsgerichte aanpak in de transitie van het landelijk gebied. Via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) wordt er invulling gegeven aan de gebiedsgerichte aanpak voor de opgaven in het landelijk gebied. Middels het transitiefonds is daar tot 2035 € 24,3 miljard voor gereserveerd. In juli 2023 hebben provincies de eerste versie van de Provinciale Programma's Landelijk Gebied (PPLG) aangeleverd.

Verder worden agrarisch ondernemers via het Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL) ondersteund bij de financiering van investeringen die worden gedaan ten behoeve van de omschakeling naar een integraal duurzame bedrijfsvoering. Via het IDL kunnen agrarisch ondernemers financiering aanvragen tegen soepele financiële voorwaarden. De proefperiode van het fonds is eind 2022 positief geëvalueerd. Mede op basis van deze positieve evaluatie heeft de minister van LNV in juli 2023 besloten het IDL een definitief karakter te geven. Voor het structurele fonds is € 130,8 mln. aan middelen beschikbaar gesteld.

Motie Hachchi

Ter uitvoering van de motie Hachchi c.s. (Kamerstuk [33 000 IV, nr. 28](#)) brengen departementen in kaart welke uitgaven zij doen in Caribisch Nederland, uitgesplitst per instrument. De totale uitgaven (realisatie) van LNV voor Caribisch Nederland in 2023 bedroegen € 2,7 mln. en zijn zichtbaar op Artikel 22.

B. BELEIDSVERSLAG

3. Beleidsprioriteiten

Inleiding

De focus van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) lag in 2023 op een aantal grote en urgente opgaven: samenhangende transitie in de landbouw en het landelijk gebied, maar ook het herstellen van de natuur. Samen met provincies, waterschappen, gemeenten en maatschappelijke partners zijn op deze dossiers stappen gezet.

Noemenswaardig zijn hier de gebiedsprogramma's die de provincies hebben aangeleverd om de landbouw te verduurzamen en de natuur te herstellen en te versterken. Daarnaast hebben we de handen op elkaar gekregen voor de Agenda Natuurinclusief en zijn we gestart met het verduurzamen van de visserijsector.

Sinds eind 2022 is LNV bezig met het uitvoeren van het advies van de Commissie Remkes. Concreet betekent dit dat we hebben geprobeerd te komen tot een Landbouwakkoord. Het doel hiervan was zowel de sector als de keten verduurzamen en perspectief bieden. Op 20 juni kwamen die onderhandelingen tot een eind, desondanks is LNV nog steeds in zeer actief gesprek met alle partijen. Daarnaast zijn we in 2023 gestart met de uitvoering van de Aanpak Piekbelasting.

In 2023 is ook het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) verder gebracht en half december als Ontwerp NPLG naar de Tweede Kamer gestuurd en ter inzage gelegd. Het beschrijft de aanpak en uitgangspunten om te komen tot een landelijk gebied waar de kwaliteit van het water op orde is, waar planten en dieren kunnen voortbestaan en dat een bijdrage levert aan de strijd tegen en het anticiperen op klimaatverandering.

Op Europees niveau werd 2023 gekenmerkt door ingrijpende besluiten, zoals die rond visserij en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Maar ook die rond gewasbeschermingsmiddelen (glyfosaat), de Natuurherstelverordening, de implementatie van de Europese Ontbossingsvrije Productenverordening en het niet-verlengen van de derogatierichtlijn.

Transitie landelijk gebied - Integrale aanpakstikstof, water, klimaat en natuur

NPLG

In 2023 heeft de gebiedsgerichte aanpak binnen het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) in belangrijke mate vorm gekregen. Zo hebben de provincies rond 1 juli 2023 hun eerste versie van de gebiedsprogramma's voor het landelijk gebied aangeleverd bij het ministerie van LNV. Onderdeel in die gebiedsprogramma's is het beschrijven van hoe de problematiek in samenhang kan worden opgelost. De wettelijk verplichte stikstofplannen zijn eveneens opgenomen in deze provinciale programma's. In 2023 zijn de programma's op verschillende manieren beoordeeld: door experts van verschillende ministeries en door kennisinstellingen. De provincies hebben na de beoordeling een brief ontvangen met daarin advies over hoe hun programma's te verbeteren.

Na beoordeling van de gebiedsprogramma's heeft het kabinet op 16 december 2023 het ontwerp-NPLG en bijbehorend PlanMER gepubliceerd (Kamerbrief [34682, nr. 183](#)). Dit ontwerp-NPLG bevat het beleid om de komende jaren verder te werken aan de gebiedsgerichte aanpak. Daarnaast is met de eerste versie van de gebiedsprogramma's en bijbehorende maatregelpakketten al veel werk verzet en zijn concrete maatregelen

aangedragen om de natuur, het water en het klimaat te verbeteren. Dit biedt de mogelijkheid om, na positieve beoordeling van het Rijk, middelen beschikbaar te kunnen stellen voor de maatregelpakketten.

Transitiefonds

Voor het Transitiefonds is in 2023 een Instellingswet ingediend. Deze is in de Tweede Kamer besproken en aangenomen en ligt in de Eerste Kamer voor behandeling. In 2023 is een deel van de gereserveerde middelen beoogd voor het Transitiefonds vanuit de Aanvullende Post ingezet voor onder andere versnellingsmaatregelen, uitvoeringskosten bij medeoverheden en aanpak piekbelasting.

Natuurdoelanalyses

Om natuur effectief en efficiënt te herstellen is een goede kennisbasis nodig. In 2023 zijn door provincies en de ministeries van lenW en Defensie 132 natuurdoelanalyses opgesteld. Daarmee is inzichtelijk gemaakt wat de toestand van een stikstofgevoelig Natura2000-gebied is, en of er noodzaak is voor aanvullende herstelmaatregelen. Deze informatie is door de provincies opgenomen in de eerste versies van de gebiedsprogramma's. De onafhankelijke Ecologische Autoriteit is in 2023 gestart met de wetenschappelijke toetsing van de natuurdoelanalyses. Deze heeft zich hoofdzakelijk gericht op stikstofgevoelige natuur en heeft in 2023 bijna de helft van de natuurdoelanalyses getoetst.

Toestemmingsverlening

Om meer zekerheid en duidelijkheid te bieden aan initiatiefnemers en het bevoegd gezag, heeft LNV in 2023 samen met vertegenwoordigers van bevoegde instanties gewerkt aan het aanscherpen en verduidelijken van het beleid en aan het instrumentarium van toestemmingverlening. De beleidslijn die in de Hoofdlijnenbrief (Kamerstukken [33576](#), [nr. 265](#)) en in de concrete uitwerking daarvan in de Kamerbrief over de toestemmingverlening (Kamerstukken [35334](#), [nr. 260](#)) waren daarbij het uitgangspunt. Daarnaast zijn met de wijziging Regeling Natuurbescherming (nu omgevingsregeling) in oktober 2023 provinciale stikstofbanken ondergebracht in het AERIUS Register en zijn er nieuwe rijksdoelenbanken ingesteld.

PAS-meldingen 2023

In december 2023 hadden 127 meldingen een oplossing. In 2023 is de prioritering van verdeling van de stikstofdepositieruimte uit de SSRS-bank aangepast, zodat ruimte die vrijkomt en in het SSRS wordt geplaatst de eerste vier maanden alleen voor PAS-meldingen gebruikt kan worden. Daarnaast stelde het kabinet budget beschikbaar voor versnelling van de legalisatieopgave van de PAS-melders. Daarmee hebben vijf provincies voor 34 aanvullende maatwerkoplossingen middelen gekregen. Deze maatregelen moeten voor eind februari 2025 gerealiseerd zijn.

Versnellingsvoorstellen

Op verzoek van de minister voor Natuur en Stikstof hebben de provincies in het voorjaar van 2022 voorstellen ingediend om de integrale gebiedsgerichte aanpak versneld van start te laten gaan. Met deze versnellingsvoorstellen is vooruitlopend op de gebiedsprogramma's in de jaren 2022 en 2023 bijgedragen aan de doelen in de integrale gebiedsgerichte aanpak: natuur (inclusief stikstof), water en klimaat. In het kader van deze voorstellen is in 2023 verder gewerkt aan het uitvoeren van onder andere innovatiemaatregelen, gebiedsprocessen, kennisontwikkeling en het uitvoeren van KRW-, natuur- en stikstofmaatregelen.

Aanpak piekbelasting

In opvolging aan het advies 'Wat wel kan' van Remkes is gestart met als focus de aanpak van piekbelasting. De ondernemers die vallen onder de aanpak kunnen gebruik maken van een zaakbegeleider, die als vast contactpersoon namens de overheid een ondernemer kan begeleiden en faciliteren. Beëindigings- en omschakelregelingen zijn geopend voor ongeveer 3000 agrarische ondernemers, waarvan meer dan 1200 zich hebben aangemeld.

In 2023 zijn twee regelingen geopend om veehouders te ondersteunen die hun bedrijf willen beëindigen vanwege stikstofdepositie op kwetsbare en overbelaste Natura2000-gebieden. Dit zijn: de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) met een subsidieplafond van 500 mln. euro en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus) met een subsidieplafond van 975 mln. euro. Circa 500 ondernemers hebben een aanvraag ingediend voor de Lbv. Deze beëindigingsregeling bood circa 10.000 ondernemers die niet vallen onder de aanpak piekbelasting, de mogelijkheid om hun veehouderijlocatie te beëindigen. Daarnaast zijn er nog circa 230 aanvragen waarvan nog wordt nagegaan of ze onder de Lbv of de Lbv-plus vallen. Er is veel interesse voor de Lbv en Lbv-plus (Kamerstuk [30252, nr. 130](#)) en overstijgt het daarvoor beschikbare budget. Daarom heeft het kabinet in 2023 voorbereidingen getroffen voor het verhogen van het budget voor deze regelingen.

Nationale Grondbank

Sinds januari 2023 is de Nationale Grondbank operationeel. De bank kan aangekochte agrarische grond en bedrijfslocaties beschikbaar maken voor maatregelen als extensivering, ruiling/verplaatsing of functieverandering.

Voortgang Bronmaatregelen

In 2023 is tegelijkertijd doorgewerkt aan de implementatie van het bronmaatregelenpakket uit de structurele aanpak stikstof. Volgens de Voortgangsrapportage Bronmaatregelen zijn er inmiddels dertien van de achttien bronmaatregelen in uitvoering. Het tussendoel om het volledige maatregelenpakket eind 2023 in uitvoering te hebben is hiermee niet gehaald. Er is bij vijf verschillende maatregelen openthoud opgetreden.

De Tweede Kamer is geïnformeerd dat de opbrengst van het structurele maatregelen pakket naar verwachting lager is dan verwacht (Kamerbrief [35334, nr. 260](#)). Daarnaast heeft er op basis van de voortgangsrapportage bronmaatregelen bijsturing plaatsgevonden, middels aanvullende of aangepaste inzet op de maatregelen uit de structurele aanpak stikstof. Zo zijn er diverse projecten uit de gebiedsprogramma's van het NPLG gefinancierd (Kamerbrief [34682, nr. 186](#)), en zijn er extra middelen beschikbaar gesteld voor het programma Schoon en Emissieloos bouwen (SEB) en verduurzaming van de binnenvaart. Ook is het pakket bijgestuurd met maatregelen in de industrie.

Normeren en beprijzen

De inzet van het kabinet is erop gericht geweest om ook via aanvullend normerend en beprijzend instrumentarium te sturen op stikstofreductie in alle sectoren. Het kabinet heeft ABD Topconsult gevraagd om, voortbouwend op eerdere advies, hiervoor op optie uit te werken. Dit heeft geleid tot het rapport 'Normeren en Beprijzen van stikstofemissies – sturen op stikstof' dat in juni aan de Kamer is aangeboden (Kamerbrief [35334, nr. 261](#)). De bevindingen uit dit rapport kunnen worden meegenomen in verdere beleidsontwikkeling en worden betrokken bij de kabinetsformatie.

Internationale samenwerking

In 2023 is met grensprovincies ingezet op verdere intensivering van de samenwerking met de ons omringende landen. Met Vlaanderen is gewerkt aan een afsprakenkader voor de dossieruitwisseling bij toestemmingsverlening met grensoverschrijdende effecten. Het streven is om dit in de loop van 2024 af te ronden. Daarnaast is via een aantal pilots meer ervaring opgedaan met de gezamenlijke aanpak van grensoverschrijdende problematiek en data. Samen met grensprovincies wordt tevens gewerkt aan samenwerkingsverbanden gericht op grensoverschrijdend stikstof- en natuurbeleid met de Duitse deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen. Hiervoor hebben verschillende ambtelijke gesprekken plaatsgevonden om te komen tot een gedeelde kennisbasis en begrip van de Nederlandse en Duitse situatie. Daarnaast is er op EU-niveau inzet gepleegd om te komen tot beleid dat in lijn is met de Nederlandse opgaves en een borging van een gelijk speelveld.

Brede welvaart in het landelijk gebied

Het kabinet vindt het belangrijk dat bij de transitie in het landelijk gebied aandacht is voor de brede welvaart van de mensen die er wonen, werken, opgroeien en recreëren. Tegelijkertijd zien we dat de brede welvaart al onder druk staat in een aantal gebieden. Daarom versterken we het Nationaal Netwerk Brede Welvaart (NNBW) en werken we samen met andere departementen om deze opgave het hoofd te bieden. Het NNBW is een kennis- en leerprogramma van rijksoverheid en regionale planbureaus en in 2023 zijn hier diverse bijeenkomsten over georganiseerd. In 2023 is tevens een verkenning gestart om inzichtelijk te krijgen hoe het is gesteld met de brede welvaart en wat er nodig is om deze te bevorderen. Ook heeft LNV weer meegetekend met twee Regio Deals, waarmee regionale initiatieven in het landelijk gebied worden mogelijk gemaakt. Bovendien werken provincies als onderdeel van het integrale gebiedsprogramma landelijk gebied aan een sociaal economische impact analyse (SEIA). Daarin maken provincies inzichtelijk wat de effecten van het NPLG zijn op sociale en economische aspecten.

Transitie landbouw - Een toekomstbestendige landbouwsector

Landbouwakkoord

Agrarische ondernemers zijn gemotiveerd om hun bedrijven duurzamer en toekomstbestendiger te maken ondanks de onzekerheden die hiermee samenhangen. Ontwikkelingen richting duurzaamheid en het behalen van doelen op het gebied van natuur, water en klimaat zijn cruciaal voor perspectief voor ondernemers. Deze transitie vereist samenwerking tussen de sector, overheid, ketenpartijen en andere maatschappelijke partners. Het is daarbij belangrijk om duidelijkheid voor agrarische ondernemers te creëren over wat er van hen wordt verwacht en op welke termijn. Het kabinet heeft daarom intensief samengewerkt met partijen om een Landbouwakkoord te bereiken. Hoewel er geen definitief akkoord bereikt is, zijn de gesprekken waardevol geweest voor het opbouwen van vertrouwen en begrip tussen betrokkenen. Dit is de basis voor toekomstige onderhandelingen onder leiding van een nieuw kabinet.

Keten en ondernemerschap

Het versterken van de positie van de boer in de keten heeft prioriteit. In 2023 is veel aandacht geschonken aan de mogelijkheden tot samenwerking in de keten. Zo is met de Autoriteit Consument en Markt (ACM) een symposium georganiseerd voor agrarische ondernemers, brancheverenigingen en ketenpartijen over samenwerking en ruimte voor duurzaamheidsafspraken binnen de mededingingsregels. De wet Oneerlijke Handelspraktijken in

de landbouw en voedselvoorzieningsketen wint aan bekendheid en heeft geleid tot enkele klachten bij de ACM en een geschil dat is voorgelegd aan de Geschillencommissie.

In opdracht van LNV heeft Wageningen Economic Research de Monitor Duurzaam Voedsel over het jaar 2022 uitgevoerd. Gebleken is dat ten opzichte van 2021 de totale bestedingen aan voedsel in 2022 met 15% zijn toegenomen en de bestedingen aan duurzaam voedsel met 13%. Inflatie en een verschuiving van de consumentenvraag van de detailhandel naar de foodservice na COVID-19 spelen een belangrijke rol bij deze ontwikkelingen. Om een duurzamer voedselaanbod te stimuleren, hebben het Voedingscentrum en de overheid ingezet op het verhogen van de bewustwording onder consumenten over een duurzaam dieet.

Het ministerie van LNV heeft een opdracht gegeven om het Supermarkt-dashbord te ontwikkelen om meer transparantie te bieden over de duurzaamheid van voedsel in supermarkten. Het dashboard is inmiddels gepubliceerd en wordt nog verder ontwikkeld.

Het Voedingscentrum heeft via de stichting Samen Tegen Voedselverspilling consumenten aangemoedigd om minder voedsel te verspillen. LNV heeft een versnellingsagenda (Kamerstukken [31532, nr. 280](#)) opgesteld om het doel van een halvering van voedselverspilling in 2030 te bereiken, met al een afname van 23% in 2022 ten opzichte van 2015.

Samen met partners uit dierlijke sectoren zijn initiatieven genomen om de vraag naar duurzame dierlijke producten te vergroten: marktprogramma Verduurzaming Dierlijke Producten. Zo is er gestart met het opstellen van een convenant voor een dierwaardige veehouderij met de grootste veehouderijsectoren en maatschappelijke organisaties. Dit is belangrijk voor de transitie naar een dierwaardige veehouderij richting 2040. Eind 2023 is de Kamer geïnformeerd dat de gesprekken hierover vooralsnog gestopt zijn (Kamerstukken [28286, nr. 1321](#)).

Met de agrarische ondernemerschapsagenda ondersteunt LNV boeren in hun verdienvermogen op weg naar een duurzame landbouw. Het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw ondersteunt agrarische ondernemers die willen omschakelen naar stikstofarmere, meer duurzame bedrijfsvoering. Het Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL), het belangrijkste onderdeel van het programma, heeft na de pilotfase in 2023 een definitief karakter gekregen (Kamerstuk [30252, nr. 125](#)).

Om nieuw ondernemerschap te stimuleren is de inzet op de multifunctionele landbouw (MFL) verder versterkt. Dit is een verzamelbegrip voor bedrijven die hun agrarische productie en omgeving combineren met het leveren van diensten aan de samenleving. De samenwerking binnen het Platform Multifunctionele Samenwerking heeft in 2023 onder andere een handreiking ruimtelijke ordening MFL opgeleverd, opgesteld door de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

Markttoegang voor dierlijke en plantaardige producten is van belang voor het verdienvermogen van de Nederlandse land- en tuinbouw. Nederland leverde via verschillende fora in Brussel inbreng voor EU-handelsakkoorden, met aandacht voor duurzaamheid, dierenwelzijn en bevordering van het gelijk speelveld. Ook buiten de EU zet Nederland zich in voor behoud en verbetering van markttoegang. Daardoor is bijvoorbeeld de

sluiting van de Amerikaanse markt voor uitgangsmateriaal voor de sierteelt in groeimedium (grondloze voedingsbodem) voorkomen. Daarnaast kon de re-export van groentezaden naar India doorgang blijven vinden.

De animo voor de ecoregeling van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) oversteeg in 2023 aanzienlijk het beschikbare budget. Het is goed nieuws dat veel agrarische ondernemers grote stappen (willen) zetten in de verduurzaming van hun bedrijfsvoering.

Verduurzaming landbouw

De Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) is niet opengesteld in 2023, omdat bepaalde emissiearme stalsystemen niet de verwachte emissiereductie realiseren. Dit creëert een dilemma: agrarische ondernemers hebben een behoefte aan emissiearme stalsystemen en technieken om stikstofuitstoot te verminderen. Echter, als deze systemen niet voldoende zekerheid bieden over stikstofemissie op individueel bedrijfsniveau, wordt het moeilijk om natuurvergunningen te verlenen. Met een brief (Kamerstuk [28 973, nr. 254](#)) is de Kamer geïnformeerd wat de inzet is om die situatie te doorbreken. Daarbij is ook gekeken naar het betrouwbaar meten en berekenen van broeikasgasemissies in de veehouderij.

In het Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL) is gewerkt aan een strategie voor duurzaam bodembeheer en extra CO₂-opslag zoals afgesproken in het Klimaatakkoord. Onderzoek toont aan dat het doel van 0,5 Megaton extra CO₂-opslag in landbouwbodems in theorie haalbaar is. Met het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) wordt meer ingezet op kennisverspreiding over duurzaam bodembeheer en klimaatadaptatie. Verder is bijgedragen aan koolstofopslag via regionale initiatieven binnen het NPLG en provinciale programma's (PPLG's). In 2023 is de uitvoering van het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw (AP KAL) voortgezet, met aandacht voor klimaatadaptatieve maatregelen in het NPLG.

Tot en met 2025 hebben landbouwers onder de derogatiebeschikking de mogelijkheid om meer dan 170 kg N/ha uit dierlijke mest uit te rijden. Vanaf 2023 tot en met 2026 geldt dat er wordt afgebouwd. In 2023 zijn verschillende maatregelen uit het 7de Actieprogramma Nitraat, het addendum en de derogatiebeschikking uitgewerkt. Zo zijn maatregelen vastgesteld voor het verplicht aanhouden van bufferstroken, het aanwijzen van met nutriënten verontreinigde gebieden, het verlagen van de mestproductieplafonds en het stimuleren van de inzaai van vanggewassen. Verder is er gewerkt aan de voortzetting van de Versterkte Handhavingsstrategie mest en de implementatie van het real-time Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen (rVDM) voor import en export. Vanwege de afbouw van de derogatie is besloten een subsidieregeling behoud grasland open te stellen om bedrijven te stimuleren derogatie aan te vragen en daarmee het areaal grasland te behouden. In 2023 is de subsidieregeling hoogwaardige mestverwerking voor de tweede keer opengesteld.

Het 'Actieplan groei van biologische productie en consumptie' heeft als doel om te groeien van 4% biologisch areaal (2022) naar 15% in 2030. Aan de vraagkant zijn in 2023 onder meer gedragsonderzoek, een consumentenwebsite en een pilot rijkscatering gestart, aan de aanbodkant is de publicatie van de Wegwijzer biologisch ondernemen en continuering van de pilot Investeringsfonds Duurzame Landbouw van belang. Ook heeft LNV de kennisagenda biologische landbouw gepubliceerd en een marktontwikkelingsprogramma ontwikkeld om consumptie van biologische producten te

stimuleren. Besloten is dat ondernemers met een omzet kleiner dan 50.000 euro de SKAL-tarieven in 2024 niet hoeven te betalen. Over de voortgang van het actieplan 'Groeï van biologische productie en consumptie' is de Kamer met een brief geïnformeerd (Kamerstuk [30 252, nr. 148](#)). Uit SKAL certificeringscijfers blijkt dat het biologisch landbouwareaal in 2023 licht gegroeï van 88.049 hectare (eind 2022) naar ongeveer 95.550 ha (eind 2023), inclusief de percelen die nog in omschakeling zijn.

De Nationale Eiwitstrategie (NES) heeft als doel de zelfvoorziening van Nederland en de EU in duurzame plantaardige eiwitten te vergroten voor mens, dier en natuur (Kamerstukken 35925-XIV-156). LNV zet zich in voor de opschaling van de teelt en verwerking van eiwitrijke gewassen. Het areaal veldbonen verdubbelde in 2023 tot 4.341 ha, en ook de arealen sojabonen en niet-bittere lupine groeïden. Het ontwikkelen van alternatieve eiwitbronnen en een verschuiving naar meer plantaardige eiwitten in het eetpatroon zijn ook belangrijk. Twee nieuwe monitors volgen jaarlijks de vraag, het aanbod en de verkoop van plantaardige en dierlijke eiwitten.

De ministeries van BZK, LNV, I&W en EZK voeren gezamenlijk beleid om de keten boer-verwerker-bouwer te versterken, gericht op het mogelijk maken van meer biobased bouwen (Kamerbrief [32852, nr. 286](#)).

Gewasbescherming

In 2023 is veel maatschappelijke en politieke aandacht geweest voor toelating en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, zoals de verlenging van de Europese goedkeuring van de werkzame stof glyfosaat. In het kader van de bescherming van de waterkwaliteit (KRW) zijn stappen gezet om emissies verder terug te dringen, zoals het voorbereiden van nieuwe verplichtingen in het Besluit activiteiten leefomgeving (Omgevingswet). De Kamer is in december 2023 met een brief geïnformeerd over de voortgang Kaderrichtlijn water (Kamerbrief [27625, nr. 661](#)).

Diergezondheid en -welzijn

In 2023 zijn er 10 uitbraken van vogelgriep geweest op commerciële en hobbylocaties en zijn er in totaal ruim 313.000 vogels op besmette locaties in Nederland geruïmd. We zien nog steeds sterfte onder wilde vogels en onder andere zoogdieren, zoals vossen en bunzingen. Op 6 juli 2023 hebben de ministers van LNV en VWS het Intensiveringsplan preventie vogelgriep naar de Kamer gestuurd ter voorkomen van vervolguïtbraken (Kamerbrief [28807, nr. 291](#)). In het Intensiveringsplan is onder meer beschreven welke stappen er de komende periode worden gezet om vaccinatie van pluimvee mogelijk te maken. Als de veldproef, die september 2023 is gestart, laat zien dat het vaccin ook onder praktijkomstandigheden veilig en effectief is, én het vaccin in de EU is toegelaten, zal worden gestart met een pilot op meerdere pluimveebedrijven.

De uitbraak van blauwtong afgelopen jaar heeft veel ziekte en sterfte veroorzaakt bij herkauwers, met name bij schapen. Blauwtong heeft veel veehouders hard getroffen, zowel emotioneel als bedrijfseconomisch: ongeveer 5% van de Nederlandse schapenpopulatie is hieraan overleden. De Tweede Kamer is geïnformeerd over de stand van zaken en de ontwikkelingen die er zijn rond onderzoeken en vaccinaties (Kamerbrief [30669 nr. 23](#)).

Om de fysieke en mentale gezondheid van gezelschapsdieren te verbeteren, zijn in 2023 maatregelen genomen, bijvoorbeeld om het aantal bijtincidenten te verminderen. Ook is gewerkt aan de huis- en hobbydierenlijst.

Op 7 december 2023 heeft de Europese Commissie (EC) twee wetsvoorstellen gepresenteerd over het welzijn van honden en katten en over het welzijn van dieren tijdens transport. Deze voorstellen maken deel uit van de herziening van de Europese dierenwelzijnsregelgeving. LNV streeft naar strengere regelgeving op dit gebied en heeft de eerste beoordeling van de wetsvoorstellen op 22 december 2023 naar de Kamer gestuurd (Kamerbrief [22112, nr. 3861](#)). Voor wat betreft diertransport is de Nederlandse inzet, ook op aandringen van de Tweede Kamer, onder meer gericht op beperking van de transportduur en aanscherping van bepalingen op het gebied van de maximumtemperatuur tijdens diertransporten.

Glastuinbouw

In het convenant energietransitie glastuinbouw 2022-2030 (Kamerbrief [32627, nr. 43](#)) is de ambitie opgenomen om in 2040 een klimaatneutrale en economisch rendabele glastuinbouwsector te realiseren. Het convenant bevat het restemissiedoel voor 2030, voorlopig vastgesteld op 4,3 tot 4,8 Mton CO₂-equivalenten. Om deze ambitie waar te kunnen maken is bij de voorjaarsbesluitvorming invulling gegeven aan een samenhangend pakket dat de energietransitie van de glastuinbouw moet stimuleren.

In het voorjaar van 2023 heeft het kabinet de borgstelling voor de glastuinbouwsector (Kamerbrief [32637, nr. 529](#)) vanwege de economische gevolgen van de Russisch-Oekraïense oorlog gepubliceerd. Het gebruik van deze borgstelling was in 2023 minder dan in voorgaande jaren. Dit komt doordat de kredietverstrekking in de land- en tuinbouwsector in 2022 en 2023 aanzienlijk is afgenomen.

Toekomstbestendige visserij

In 2023 heeft LNV verschillende subsidieregelingen geopend en afgerond om de visserijsector te ondersteunen bij grote uitdagingen om te komen tot een toekomstbestendige visserijsector. Dit omvatte de afhandeling van drie Brexit Adjustment Reserve-regelingen (BAR), inclusief de saneringsregeling voor kotters. Deze regelingen zijn in het leven geroepen voor Nederlandse visserijbedrijven die negatieve gevolgen ondervinden als gevolg van de Brexit. Daarnaast is de overbruggingsregeling begin 2023 geopend en uitbetaald. Eind november is ook de energie-efficiëntieregeling gesloten, die vissers ondersteunt bij het verbeteren van de energie-efficiëntie van hun vaartuigen, zodat deze bedrijven duurzamer kunnen ondernemen en het ze helpt om brandstof te besparen. Hiermee zijn visserijbedrijven tegemoet gekomen in hun gestegen bedrijfskosten als gevolg van de oorlog in Oekraïne.

Na de verkleining van de totale visserijvloot als gevolg van de saneringsregeling ligt de focus voor de transitie in de Nederlandse visserij op de verduurzaming en flexibilisering van het visserijbedrijf. Op basis van de Agenda Visserij (kamerbrief [29675, nr. 210](#)) is in 2023 verder gewerkt aan de transitie in de visserij. De visserij is een belangrijk onderdeel in de voedselproductie op zee en de grote wateren. Daarvoor is in 2023 verder gewerkt aan het opstellen van de «Visie voedsel op zee en grote wateren».

In 2023 is het Europese LIFE-project CIBBRiNA gestart voor een duur van 6 jaar. In dit programma willen 45 organisaties uit 13 landen de ongewenste bijvangst van gevoelige en beschermde soorten structureel verminderen.

Nederland zet zich actief in voor de bescherming van de Europese paling onder CITES. Het import- en exportverbod wordt streng gehandhaafd, met nauwe samenwerking op nationaal en internationaal niveau. Recentelijk zijn op Schiphol levende glasalen in beslag genomen en zijn er strafrechtelijke onderzoeken gestart binnen de EU.

Natuurversterking in de Noordzee, Waddenzee en Grote Wateren

Ook wat betreft natuur en biodiversiteit in de grote wateren zijn stappen gezet. Op de Noordzee zijn stappen gezet met de bescherming van waardevolle ecologische gebieden. In maart 2023 zijn er, in lijn met het Noordzeeakkoord, sluitingen voor visserij doorgevoerd door de Europese Commissie. Hierdoor is nu ongeveer in totaal 5% van de bodem van de Noordzee beschermd. Ook is er in 2023 gestart met de wetenschappelijke achtergronddocumenten voor soortenbeschermingsplannen voor vogels en bodemdieren als basis voor de uitvoering van de afspraak van het Noordzeeakkoord om soortenbeschermingsplan op te stellen. Daarnaast is in 2023 met IenW gewerkt aan de concept milieudoelen voor de Kaderrichtlijn Mariene Strategie die moeten leiden naar een goede milieutoestand in de Noordzee.

Voor de grote wateren ligt het accent op voortzetting van de Programmatische Aanpak Grote Wateren (PAGW). In 2023 is verder gewerkt aan projecten uit de 1^e en 2^e tranche aan gebiedsgerichte projecten die moeten helpen bij een robuust en veerkrachtig ecosysteem. Tevens is een start gemaakt met projecten die in het kader van de 3^e tranche eind 2022 zijn gehonoreerd (Kamerstuk [27625](#), nr. 595). Zo zijn in dat verband projecten goedgekeurd in het IJsselmeergebied, het rivierengebied, in het Waddengebied & Eems-Dollard en in de Zuidwestelijke Delta. Verder is voortgang geboekt met de nadere uitwerking van het Beleidskader Natuur Waddenzee (Kamerstukken [29684](#), nr. 232).

LNV is verantwoordelijk voor de trilaterale Waddenzee samenwerking. In september 2023 heeft de minister de Tweede Kamer geïnformeerd over het Unesco State of Conservation-rapport Waddenzee Werelderfgoed (Kamerbrief [32725](#), nr. 4). De Beheerautoriteit Waddenzee heeft met de beheerders verdere stappen gezet in versterking van de samenwerking in het natuur-, vis- en waterbeheer. Zo zijn er in het kader van het Integraal Beheerplan Waddenzee afspraken gemaakt over meer integrale vergunningverlening Wet natuurbescherming, extra aandacht voor toezicht & handhaving en additionele beheerinspanning rijshoutendammen (Kamerbrief [29684](#), nr. 250).

LNV draagt samen met andere partijen bij aan een vijfjarig NWO programma naar de effecten van klimaatverandering op de ecologie van het Waddengebied. In een Nederlands-Duits programma wordt onderzoek gedaan naar de verwachte effecten van klimaatverandering op het ecosysteem in het Waddengebied. Na een voorselectie zijn vijf voorstellen uitgenodigd om de tweede stap in het subsidieaanvraagproces (Duitsland) te doorlopen en zijn daarmee geprioriteerd voor financiering. Voor Nederland heeft NWO ingestemd met financiering van deze projecten. In de projecten wordt de rol van sediment en/of kwelders in relatie tot behoud van de Outstanding Universal Value van de Waddenzee onderzocht.

Natuurbeleid

In 2023 is via de Agenda Natuurinclusief gewerkt aan het herstel van de natuur buiten de Natura2000-gebieden. Dat gebeurt in een tiental domeinen. Op 3 november 2023 heeft de Kamer de Agenda Natuurinclusief 2.0 ontvangen (Kamerstuk [33 576, nr. 359](#)).

In 2023 heeft LNV samengewerkt met de ministeries van BZK, VWS en IenW in het programma Groen in en om de stad. Hierin worden verschillende opgaven, zoals klimaatadaptatie, gezondheid en woningbouw, integraal aangepakt. Momenteel wordt er gewerkt aan een handreiking voor groen in en om de stad. (Kamerstuk [32813, 32847, nr. 1195](#)). Een voorbeeld van deze gezamenlijke aanpak is de nota 'Landelijke maatlat voor een groene, klimaatadaptieve gebouwde omgeving' (Kamerstuk [32813, 32847, nr. 1195](#), 23 maart 2023) die de minister voor VRO, de minister van IenW en de minister voor Nens, naar de Tweede Kamer heeft verstuurd. Deze maatlat vormt de basis voor het klimaatadaptief bouwen. Zij definieert eenduidig wat voor nieuwbouw onder klimaatadaptief bouwen en inrichten verstaan wordt. Dit gebeurt aan de hand van kwalitatieve doelen, kwantitatieve prestatie-eisen en richtlijnen voor de thema's overstromingen, wateroverlast, droogte, hitte, biodiversiteit en bodemdaling. Daarnaast is door BZK de Taskforce Na-isolatie opgericht om versnelling van de energietransitie via na-isolatie mogelijk te maken op een natuurinclusieve manier, ten behoeve van soortbescherming (bijvoorbeeld vleermuizen) bij de energietransitie en in de bouw.

Met de Bossenstrategie streven we naar het realiseren van 37.400 ha nieuw bos en het revitaliseren van bestaand bos (Kamerstuk [33576, nr. 186](#)). Daarnaast willen we het Aanvalsplan landschap implementeren en streven we naar 25.000 ha agroforestry. In 2021 en 2022 is 823 ha nieuw bos gerealiseerd. Om de doelen voor 2030 te halen moet de uitvoering van de Bossenstrategie worden versneld.

In juni is het Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030 aangeboden aan de Kamer (Kamerbrief [33576, nr. 351](#)). Het programma bepaalt de richting, doelen en vereisten voor de ontwikkeling van nationale parken tot veerkrachtige natuurgebieden met recreatieve mogelijkheden.

Ook voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN) zijn verdere stappen gezet in 2023. De provincies hebben besloten tot het opstellen van provinciale realisatiestrategieën om de afronding van het NNN te versnellen.

Het Programma Natuur zit in het derde uitvoeringsjaar. Door vertragingen, zoals langere inspraakprocedures, is fase 1 met een jaar verlengd tot 2026 op verzoek van de provincies. Ook heeft het programma een visiedocument opgesteld voor overgangsgebieden, handig voor provinciale gebiedsprocessen.

In juni 2022 presenteerde de EU haar voorstel voor een Europese verordening voor natuurherstel als onderdeel van de EU-Biodiversiteitsstrategie. Op 9 november 2023 is er een voorlopig politiek akkoord bereikt waarin belangrijke Nederlandse zorgen zijn meegenomen. (Kamerstukken [21501-08-915](#) en [21 501-18/928](#)). Tevens is in 2023 gestart met de nationale implementatie van de in juni van kracht geworden Europese Ontbossvrije Productenverordening (Kamerstuk [22112, nr. 3588](#)).

Voor het Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland zijn op elk eiland twee grote programma's opgezet: één voor natuurherstel en één voor het mariene milieu, naast lopende milieuprogramma's en nieuwe bedrijfsregelgeving. De Kamer is geïnformeerd over de concrete voortgang van de uitvoering (Kamerstuk [33576 nr. 355](#)).

Faunabeheer

Verschillende acties zijn gestart voor een toekomstbestendige aanpak van faunabeheer en de jacht. Samen met provincies wordt gewerkt aan een stelselherziening, inclusief verbetering van de telsystematiek. Ook zijn spoedwerkzaamheden uitgevoerd aan wegen vanwege graverij van dassen. Op verzoek van de minister voor Natuur en Stikstof zijn enkele ontheffingen verleend voor het verwijderen van dassenburchten, om stillegging van treinverkeer te voorkomen. Het belang van een preventieve aanpak en goede monitoring is benadrukt bij IenW en ProRail om tijdig ontheffingsaanvragen in te dienen en stillegging van treinverkeer te voorkomen.

De terugkeer van de wolf in Nederland brengt tenslotte een aantal dilemma's met zich mee. De Raad voor de Dieraangelegenheden is op verzoek van de minister van Nens gestart met een maatschappelijke dialoog over het samenleven met de wolf in Nederland.

Omgevingswet

In 2023 is hard gewerkt aan de implementatie voor de Omgevingswet en het daarbij behorende digitale stelsel. Medewerkers zijn opgeleid en getraind om in 2024 hun taken onder het nieuwe stelsel uit te kunnen voeren.

Klimaatopgave landbouw en landgebruik

Tijdens COP28 stond voedselproductie hoog op de agenda. Het kabinet heeft in begin 2023 extra maatregelen gepresenteerd om de aangescherpte doelen van de Klimaatwet te halen. Er zijn door het vastlopen van de onderhandelingen over het Landbouwakkoord nog geen besluiten genomen over aanvullende maatregelen in de veehouderij en akkerbouw. De sectorale emissiedoelen zijn bijgesteld, waarbij de doelen voor de landbouw en het landgebruik niet haalbaar lijken te zijn (Kamerstuk [32813, nr. 1230](#)).

Het Nationaal Programma Landelijk Gebied speelt een grote rol in het behalen van de klimaatdoelen. De opgave van 5 Mton broeikasgasreductie voor de veehouderij en akkerbouw is in 2023 verdeeld over de provincies, maar die aanpak bleek in de provinciale gebiedsprogramma's nog onvoldoende uitgewerkt te zijn.

Kennis en innovatie

Onder het missiegedreven kennis- en innovatiebeleid is het programma voor publiek-private samenwerking (PPS) in 2023 versterkt met 90 projecten. LNV investeert jaarlijks in de capaciteit van Wageningen Research. Daarnaast wordt geïnvesteerd via publieke instrumenten in maatschappelijk urgente onderwerpen of onderzoek dat direct ondersteunend is aan beter beleid.

In 2023 is een nieuwe kennis- en innovatieagenda landbouw-water-voedsel (KIA-LWV) opgesteld voor de periode 2024-2027 (Kamerbrief [33009, nr. 135](#)). Nieuw is dat natuur in deze nieuwe KIA is ondergebracht. In de nieuwe KIA-LWV wordt meer nadruk gelegd op sociale- en systeeminnovatie en op uitbreiding van de samenwerking met maatschappelijke partijen, overheden en andere sectoren.

In 2023 is het Louis Bolk Instituut (LBI) aangewezen voor subsidie via de Subsidieregeling strategisch belangrijke onderzoeksprogramma's (SBO) om diversiteit in het kennislandschap te bevorderen.

In 2023 is de Sabe-regeling omgezet naar het Nationaal Strategisch Plan (NSP)/ Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor kennisoverdracht naar het boerenerf. Het NSP/GLB werd uitgevoerd met 35.500 boeren. Verschillende regelingen zijn hierbij gestart, zoals die voor zeldzame huisdierrassen en agrarisch natuur- en landschapsbeheer en 'Samenwerken aan Innovatie' (EIP). Ook is de afronding van het plattelandsontwikkelingsprogramma gestart met een TaskForce POP3+ (PlattelandsOntwikkelings-Programma). Verder is in 2023 gewerkt aan het ontwikkelen van KPI's om duurzaamheidsprestaties in de landbouw te sturen. In 2023 is per sector en doel gekeken naar de implementatie van bedrijfsgerichte doelstellingen, inclusief de benodigde maatregelen voor borging, meetsystemen en sturingsinstrumenten. Enkele resultaten zijn een studie naar verbeteringen van KPI's voor NPLG-doelen, aanbevelingen voor KPI-toepassingen door markt en overheid, en een voortschrijdende KPI-kernset voor melkveehouderij en akkerbouw.

De Kamer is geïnformeerd over de voortgang van het Nationaal Kennisprogramma Stikstof (Kamerstuk [35 334](#), nr. 288).

In 2023 is een voorstel uit de derde ronde van het Nationaal Groeifonds gehonoreerd met Re-Ge-NL op het gebied van regeneratieve landbouw. Het kabinet heeft ook reserveringen gemaakt voor twee andere voorstellen: Centrum voor Proefdiervrije Biomedische Translatie (CPBT) en HOLOMI-CROBIOOM (die gaat over het op grote schaal in kaart brengen van interacties tussen micro-organismen, met focus op het voedselsysteem). De toegekende voorstellen uit ronde 2, Cellulaire agricultuur en CropXR, zijn in uitvoering.

In 2023 heeft Groenpact het versnellingsprogramma Arbeidsmarkt uitgebreid om de aansluiting tussen leren, werken en innoveren te versterken in het groene domein. Daarnaast lanceert Groenpact het programma «Groen Ondernemerschap in het onderwijs» om ondernemerschap in het onderwijs te bevorderen.

De Tweede Kamer is in oktober 2023 met het Actieprogramma Digitalisering (Kamerstuk Nummer: [26643 nr. 1086](#)) geïnformeerd over de inzet van LNV op de digitale transitie in de LNV-domeinen.

LNV nam in 2023 deel aan het Europese onderzoeksprogramma Horizon Europe, waarbij 69 nieuwe projecten werden gestart. Daarnaast zijn er drie EU-partnerschappen gestart voor internationaal onderzoek in agro-ecologie, duurzame voedselsystemen en dierenwelzijn en -gezondheid, waar Nederland voor 6 jaar aan bijdraagt. Op mondiaal niveau heeft LNV de samenwerking voortgezet met internationale organisaties zoals de FAO, de Global Research Alliance (CGR) en de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO).

Toezicht en uitvoering

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)

De NVWA werkt risicogericht en kennisgedreven. Er wordt prioriteit gegeven aan het voorkomen, wegnemen of beperken van risico's binnen de publieke belangen waar zij voor verantwoordelijk is, waaronder de naleving van regels bij het houden en doden van productiedieren, het

voorkomen van nieuwe dier- en plantziekten via handelsstromen en online handel, en het handhaven van regels voor verboden producten en exotische dieren. De extra middelen uit het coalitieakkoord zijn gebruikt voor het verbeteren van de basis, aanpakken van urgente problemen en innovatie van toezicht. Hiervoor zijn, ondanks een krappe arbeidsmarkt, in 2023 veel nieuwe medewerkers aangenomen, opgeleid en ingewerkt. Ook is de NVWA bezig met innovatie van het toezicht door gebruik te maken van nieuwe technieken en methodieken. Voorbereidingen zijn getroffen en gepubliceerd om vanaf 2024 de demping van NVWA-tarieven door LNV te beëindigen. Er is gestart met de periodieke agentschapsdoorlichting van de NVWA. Vanaf 2023 is een herzien kostprijsmodel met nieuwe producten en tarieven van toepassing.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Door de grote uitdagingen in de landbouw en natuur groeit het takenpakket van RVO snel. Het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) en de stikstofaanpak vergrootten de belasting van RVO in 2023. Om de organisatie beheersbaar te houden, rekening houdend met arbeidsmarkt krapte en beschikbare middelen, streeft EZK naar een gecontroleerde groei van taken. Het doel is een samenhangend en stabiel werkpakket waarbij de voor LNV relevante maatschappelijke opgaven centraal staan.

Budgetten Transitiefonds in € mln.					
Budgetten Transitiefonds	Vastgestelde begroting	Stand NJN	Realisatie	Verschil (NJN)	
Versnellingsmaatregelen Provincies	552	300	296	3	
Toekomstbrief landbouw	102	100	12	88	
LBV+	0	27	4	23	
Uitvoeringskosten	14	78	40	39	
Overig	0	14	0	14	
Totaal budgetten Transitiefonds	668	520	352	167	

Realisatie periodieke rapportages / beleidsdoorlichtingen								
Thema	Artikel(en)	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Kamerstuk
Land- en tuinbouw	21, 24	x 1 ¹	0	0	0	0	0	Eindrapport beleidsdoorlichting agrobeleid Tweede Kamer der Staten-Generaal
Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	22, 24	0	0	x 2 ²	0	0	0	Beleidsdoorlichting Natuur en biodiversiteit 2015-2019 Rapport Rijksoverheid.nl
Kennis en innovatie	23	0	0	0	0	0	x 3 ³	Harbersbrief: Periodieke rapportage van het Kennis en innovatiebeleid Kamerstuk Rijksoverheid.nl

1 In 2019 is deze beleidsdoorlichting van voormalig artikel 11 aan de Tweede kamer aangeboden (Kamerstuk [31 104, nr. 6](#)). De eerstvolgende periodieke rapportage staat gepland voor 2025.

2 In 2021 is deze beleidsdoorlichting van voormalig artikel 11 aan de Tweede kamer aangeboden (Kamerstuk [31 104, nr. 11](#)). De eerstvolgende periodieke rapportage staat gepland voor 2027.

3 De eerstvolgende periodieke rapportage van artikel 23 staat gepland voor 2024. De voorbereidingen zijn in 2023 gestart.

Voor het meest recente overzicht van de programmering van beleidsdoorlichtingen, klik op deze [link](#). Voor de realisatie van andere onderzoeken, zie bijlage 3 van dit jaarverslag: «Afggerond evaluatie- en overig onderzoek».

Overzicht verstrekte garanties (x1000)

Garantieoverzicht uitstaand risico (x 1000 euro)			Garantie aan partij	Uitstaande	Verleende	Vervallen	Uitstaande	Garantie-	Totaal	Totaalstand
b	a	omschrijving	binnen de collectieve sector	garanties 2022	garanties 2023	garanties 2023	garanties 2023	plafond 2023	plafond	risicovoorziening
Garanties										
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten (BL, BL plus en landbouwinnovatie)	Nee	290.953	17.444	46.071	262.326	78.200		107.812
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten Corona (BL-C)*	Nee	9.794	0	4.637	5.157		180.000	
XIV	21	Borgstelling MKB-landbouwkredieten, onderdeel Werkkapitaal Omschak.Duurz.(BL-O)	Nee	350	0	74	276		6.000	
XIV	21	Vermogens Versterkend Krediet (BL-VVK)	Nee	4.280	0	404	3.876	18.000		
XIV	22	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	Nee	264.715	4.066	26.128	242.653		242.653	0
XIV	22	Klimaatfonds groenfonds garantie	Nee	16.464	15.506	0	31.970		56.000	1.080
Totaal				586.556	37.016	77.314	546.258	96.200	484.653	108.892

Toelichting

In 2022 zijn de verleende garanties groenfonds (klimaatfonds) per abuis niet in de saldibalans verwerkt. In 2023 is dit gecorrigeerd.

Overzicht uitgaven en ontvangsten garanties (x1000)

Uitgaven en ontvangsten op de door de staat verstrekte garanties			Garantie aan partij	Uitgaven	Ontvangsten	Uitgaven	Ontvangsten
(x 1000 euro)			binnen de collectieve sector	2022	2022	2023	2023
b	a	omschrijving					
Garanties							
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten (BL, BL plus en landbouwinnovatie)	Nee	1.489	1.156	861	694
XIV	21	Borgstelling MKB-Landbouwkredieten Corona (BL-C)*	Nee	0	3	0	0
XIV	21	Borgstelling MKB-landbouwkredieten, onderdeel Werkkapitaal Omschak.Duurz.(BL-O)	Nee	0	15	0	0
XIV	21	Vermogens Versterkend Krediet (BL-VVK)	Nee	0	7	0	0
XIV	22	Garantie voor natuurgebieden en landschappen	Nee	0	0	0	0
XIV	22	Klimaatfonds groenfonds garantie	Nee	0	349	0	0
Totaal				1.489	1.530	861	694

Overzicht verstrekte leningen (x € 1000)

Omschrijving	Uitstaande lening	Uitstaande lening	Uitstaande lening	Looptijd lening
	31-12-2021	31-12-2022	31-12-2023	
Artikel 21 Land- en tuinbouw Wageningen Research	19.553	16.754	13.954	tot en met 2027
Artikel 21 Land- en tuinbouw Wageningen Research	2.465	–	–	Tot en met 2022
Artikel 21 Land- en tuinbouw Wageningen Research	8.371	7.415	6.458	Tot en met 2029
Artikel 21 Land- en tuinbouw Wageningen Research	1.829	1.641	1.454	tot en met 2030
	32.218	25.810	21.866	

4. Beleidsartikelen

Artikel 11 Een weerbaar, veerkrachtig en veilig agro-, voedsel- en visserijsysteem

Vanaf begrotingsjaar 2021 is een nieuwe artikelstructuur ingevoerd. In onderstaande budgettaire tabel worden daarom alleen de realisatiecijfers van de oude artikelstructuur weergegeven. De actuele realisatiestanden vanaf 2021 en de standen van de ontwerpbegroting 2023 staan op de nieuwe artikelen 21, 22, 23 en 24 en worden daar toegelicht.

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 11 (bedragen x € 1.000)					
	Realisatie				
	2019	2020	2021	2022	2023
Verplichtingen	810.906	1.558.269	0	0	0
waarvan garantieverplichtingen	36.776	149.805	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	774.130	1.408.464	0	0	0
Uitgaven	745.627	1.086.870	0	0	0
Subsidies	132.315	345.235	0	0	0
Sociaal economische positie boeren	6.138	16.700	0	0	0
Duurzame veehouderij	574	28.427	0	0	0
Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	11.758	171.246	0	0	0
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	108.075	120.801	0	0	0
Duurzame visserij	5.770	8.061	0	0	0
Garanties	52.481	58.800	0	0	0
Storting bijdrage begrotingsreserve	4.149	58.113	0	0	0
Verliesdeclaraties Borgstellingsfaciliteit	2.332	686	0	0	0
Bijdrage borgstelling vermogensversterkende kredieten	46.000	–	0	0	0
Opdrachten	45.473	55.085	0	0	0
Sociaal economische positie boeren	2.796	2.121	0	0	0
Duurzame veehouderij	1.824	6.110	0	0	0
Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	9.398	8.929	0	0	0
Mestbeleid	3.187	2.357	0	0	0
Duurzame visserij	676	872	0	0	0
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	17.567	20.919	0	0	0
Diergezondheid en dierenwelzijn	7.195	10.689	0	0	0
Voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid	2.831	3.088	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	389.811	424.521	0	0	0
Rijksrederij	9.226	8.786	0	0	0
Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu	8.068	11.211	0	0	0
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	200.997	206.130	0	0	0
Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland	171.520	198.394	0	0	0
Bijdragen aan ZBO's /RWT's	94.737	100.647	0	0	0
College toelating gewasbeschermingsmiddelen en biociden	2.573	2.457	0	0	0
Centrale Commissie Dierproeven	–	–	0	0	0
Wageningen Research	91.048	95.613	0	0	0

	Realisatie				
	2019	2020	2021	2022	2023
ZonMw (dierproeven)	–	–			
Medebewind/voormalige productschappen	1.116	1.014	0	0	0
Raad voor de plantenrassen		1.563	0	0	0
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	10.958	9.358	0	0	0
FAO en overige contributies	10.958	9.358	0	0	0
Bijdragen aan (andere) begrotingshoofdstukken	4.287	82.321	0	0	0
Diergezondheidsfonds	4.287	82.321	0	0	0
Storting begrotingsreserves	12.972	10.903	0	0	0
Storting begrotingsreserve landbouw		8.592	0	0	0
Storting begrotingsreserve apurement	9.184	–			
Storting begrotingsreserve visserij	3.788	2.311	0	0	0
Ontvangsten	78.112	106.151	0	0	0
Sociaal economische positie boeren	478	981	0	0	0
Agroketens	7.635	9.814	0	0	0
Agrarische innovatie en overig	61	494	0	0	0
Mestbeleid	7.975	13.602	0	0	0
Duurzame visserij	14.331	6.362	0	0	0
Garanties (provisies borgstellingsfaciliteit)	1.824	2.879	0	0	0
Weerbare planten en teeltsystemen	5.035	5.308	0	0	0
Diergezondheid en dierenwelzijn	7.880	11.859	0	0	0
Kennisontwikkeling en (agrarische) innovatie	14.763	11.852	0	0	0
Voedselzekerheid en internationaal en Europees landbouwbeleid	4.561	6.327	0	0	0
Agentschappen	7.652	18.736	0	0	0
Onttrekkingen begrotingsreserve	3.804	15.981	0	0	0
Zbo's en RWT's	2.113	1.956	0	0	0

Artikel 12 Natuur, biodiversiteit en gebiedsgericht werken

Vanaf begrotingsjaar 2021 is een nieuwe artikelstructuur ingevoerd. In onderstaande budgettaire tabel worden daarom alleen de realisatiecijfers van de oude artikelstructuur weergegeven. De actuele realisatiestanden vanaf 2021 en de standen van de ontwerpbegroting 2023 staan op de nieuwe artikelen 21, 22, 23 en 24 en worden daar toegelicht.

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 12 (bedragen x € 1.000)

	Realisatie				
	2019	2020	2021	2022	2023
Verplichtingen	697.136	636.392	0	0	0
waarvan garantieverplichtingen	0	0	0	0	0
waarvan overige verplichtingen	679.136	636.392	0	0	0
Uitgaven	649.716	539.409	0	0	0
Subsidies	36.211	126.867	0	0	0
Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit	1.000	1.000	0	0	0
Natuur en biodiversiteit op land	1.143	1.038	0	0	0
Beheer Kroondomein	790	700	0	0	0
Regio Deals	33.278	124.129	0	0	0

	Realisatie				
	2019	2020	2021	2022	2023
Leningen	25.297	24.116	0	0	0
Rente en aflossingen voor bestaande leningen	25.297	24.116	0	0	0
Opdrachten	32.457	196.648	0	0	0
Natuur en Biodiversiteit Grote wateren	9.336	10.109	0	0	0
Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit	4.256	6.119	0	0	0
Overige stelsel activiteiten	4.068	4.687	0	0	0
Internationale Samenwerking	2.495	1.600	0	0	0
Natuur en Biodiversiteit op land	9.518	103.456	0	0	0
Caribisch Nederland	2.572	2.629	0	0	0
Klimaatimpuls natuur en biodiversiteit	119	67.549	0	0	0
Regio deals	93	499	0	0	0
Bijdragen aan medeoverheden	983	373	0	0	0
Caribisch Nederland	983	373	0	0	0
Bijdragen aan agentschappen	25.597	29.687	0	0	0
Rijksdienst Voor Ondernemend Nederland	18.512	21.534	0	0	0
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	7.085	8.153	0	0	0
Bijdragen aan ZBO's /RWT's	27.814	28.510	0	0	0
Staatsbosbeheer	27.814	28.510	0	0	0
Bijdragen aan (inter)nationale organisaties	1.357	1.847	0	0	0
Contributies	1.357	1.847	0	0	0
Storting begrotingsreserve	500.000	131.361	0	0	0
Storting begrotingsreserve stikstof	500.000	131.361	0	0	0
Ontvangsten	44.249	183.436	0	0	0
Landinrichtingsrente	36.712	30.481	0	0	0
Verkoop gronden	5.000	2.933	0	0	0
Overige	2.537	3.472	0	0	0
Onttrekking begrotingsreserve		146.550	0	0	0

Artikel 21 Land- en tuinbouw

A. Algemene doelstelling

De Minister van LNV streeft naar een weerbaar, veerkrachtig en veilig functionerend land- en tuinbouw- en voedselsysteem, dat internationaal concurrerend is, met aandacht voor dierenwelzijn, waarbinnen zorgvuldig wordt omgegaan met natuurlijke hulpbronnen en waar opbrengsten en reststromen zo efficiënt en hoogwaardig mogelijk worden (her)benut.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van LNV is verantwoordelijk voor:

Stimuleren

- Het versterken van de sociaaleconomische positie van de agrarische ondernemer als pijler onder een toekomstbestendige sector
- Het stimuleren van de waardering van voedsel en de productiewijze en herkomst ervan

- Het versterken van kringlopen in de land- en tuinbouw en het bevorderen van circulariteit
- Het stimuleren van verduurzaming van de (dierlijke) productie en de consumptie van dierlijke en plantaardige producten door middel van nieuwe vormen van ketensamenwerking en nieuwe marktstrategieën.
- Het stimuleren van de verbetering van het dierenwelzijn.
- Het breder toepassen van geïntegreerde gewasbescherming door agrarische ondernemers.
- Het borgen en verbeteren van plant- en diergezondheid en dierenwelzijn, duurzaam bodembeheer en klimaatvriendelijk energiebeheer en -gebruik in de land- en tuinbouw.
- Het stimuleren van groene economische groei en het bevorderen van transparantie en ketenverantwoordelijkheid in de Nederlandse agro- en voedselketens.
- Het door de sterke internationale positie van Nederland in agro en food verduurzamen van het mondiale voedselsysteem.
- Het stimuleren van een adequate en duurzame voedselvoorziening, voedselzekerheid en voedselkwaliteit op Europees en mondiaal niveau, evenals het bijdragen aan het Europese en internationale landbouwbeleid.
- Het bieden van zekerheden aan agrarische bedrijven om leningen af te kunnen sluiten bij de bank.
- Het (mede)financieren van ontwikkelingen gericht op verdere verduurzaming van de land- en tuinbouw en veehouderij.

Regisseren

- Het borgen van voedselveiligheid. Producenten en partijen uit de voedselketen zijn primair verantwoordelijk voor de veiligheid van hun producten en productiewijze. De Minister voor Langdurige Zorg en Sport is verantwoordelijk voor wetgeving voor voedselveiligheid, met uitzondering van wetgeving voor het slachten van dieren en het keuren en uitsnijden van vlees, waar de Minister van LNV verantwoordelijk voor is.
- De coördinatie en het beheer van het Diergezondheidsfonds.
- Het stellen van regelgeving op het gebied van dier- en plantgezondheid, dierenwelzijn, mest, gewasbescherming, plantveredeling, biologische landbouw en voedselveiligheid.
- Het voeren van regie op de nationale inzet in EU-verband en op bi- en multilaterale samenwerkingen rond land- en tuinbouw en voedselkwaliteit.

C. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de belangrijkste gerealiseerde beleidsresultaten in 2023.

Sociaal economische positie boeren

Stimuleren van nieuw ondernemerschap

Met de agrarische ondernemerschapsagenda ondersteunt LNV boeren in hun verdienvermogen op weg naar een duurzame landbouw. Onder andere door het stimuleren van (nieuw) ondernemerschap, het belonen van publieke diensten, het versterken van de marktmacht van agrariërs en het bevorderen van een gelijk spelveld. Ten behoeve van het stimuleren van nieuw ondernemerschap is de inzet op het stimuleren van de multifunctionele landbouw (MFL) in 2023 verder versterkt. Dit is onder andere gedaan met het door ontwikkelen van het platform MFL, waaruit onder meer een handreiking ruimtelijke ordening MFL is voortgekomen opgesteld door de VNG.

Omschakelprogramma Duurzame Landbouw

Het Omschakelprogramma Duurzame Landbouw ondersteunt agrarisch ondernemers die willen omschakelen naar een stikstofarmere, meer extensieve en duurzamere bedrijfsvoering. Het programma bestaat uit vier regelingen, waarvan het Investeringsfonds Duurzame Landbouw (IDL) de grootste is. Het IDL heeft in pilotfase bestaan van begin juli 2021 tot en met december 2023. Uit de evaluatie van de pilot is gebleken dat het IDL agrarisch ondernemers helpt om de omschakeling naar een duurzame bedrijfsvoering een definitief karakter te geven (Kamerstuk [30252, nr. 125](#)).

Transparantie

LNV monitort de landbouwmarkten en overlegt met ketenpartners voor meer transparantie in de kostenverdeling in de keten. Dat laatste gebeurt mede via onderzoek in 2023 van de ACM dat op verzoek van LNV belemmeringen in specifieke agrarische markten onderzoekt en margeverdeling voor enkele producten inzichtelijk maakt. De wet Oneerlijke Handelspraktijken in de landbouw en voedselvoorzieningsketen wint aan bekendheid en heeft geleid tot enkele klachten bij de ACM en een geschil dat is voorgelegd aan de Geschillencommissie.

Versterken positie boer in de keten

In 2023 is om de positie van de boer in de keten te versterken veel aandacht geschonken aan de mogelijkheden tot samenwerking in de keten. Met de ACM is een symposium georganiseerd voor agrarische ondernemers, brancheverenigingen en ketenpartijen over samenwerking en ruimte voor duurzaamheidsafspraken binnen de mededingingsregels.

Bijdrage ketenpartijen

LNV beoogde in het Landbouwakkoord afspraken te maken met banken, toeleveranciers, de verwerkende industrie en de retail over de bijdrage van deze partijen aan de transitie van de landbouw. Die afspraken zagen onder andere op het vergroten van de markt voor duurzame producten, vergoedingen voor duurzaamheidsinspanningen en passende financiering. Er zijn in 2023 verschillende verkenningen en onderzoeken gedaan naar wettelijk instrumentarium dat ingezet kan worden om deze bijdrage te realiseren en te borgen. Ook zijn initiatieven voor het uitwisselen van kennis over ketensamenwerking ondersteund middels het toekennen van een incidentele subsidie.

Duurzame veehouderij

In 2023 is de Subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv) geëvalueerd (Kamerstuk [28 973, nr. 253](#)). De evaluatie heeft belangrijke informatie opgeleverd die is gebruikt bij het vormgeven van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties voor stikstofreductie (Lbv) en de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting (Lbv-plus).

Op 4 december 2023 is het Regieorgaan 'Versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij' van start gegaan. Het Regieorgaan werkt zowel aan versnelling van innovatie als aan een systeem met doelsturing en bedrijfsspecifiek meten.

Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen

Energietransitie glastuinbouw

In het voorjaar van 2023 is verder invulling gegeven aan het convenant Energietransitie Glastuinbouw 2022-2030 (Kamerstuk [32 627 nr 39](#)). Zo is de wet fiscale maatregelen glastuinbouw in 2023 aangenomen, waarin een CO₂-heffing is opgenomen voor de glastuinbouw waarin uitfaseerpaden zijn vastgelegd voor het verlaagde energiebelastingtarief op aardgas voor de glastuinbouw en de inputvrijstelling warmte-kracht-koppeling (wkk). Daarnaast is door de Minister voor Klimaat en Energie de Tijdelijke subsidieregeling hernieuwbare warmteprojecten (HEHW) uitgevoerd in 2023. De aanvragen kwamen grotendeels uit de glastuinbouw. De subsidieregelingen EG en Marktintroductie Energie Innovaties glastuinbouw (MEI) zijn onderdeel van de uitvoering van het programma Kas als Energiebron en ook in 2023 opengesteld. Het openstellingsbudget van de EG-regeling is opgehoogd om alle als positief beoordeelde subsidie aanvragen te kunnen beschikken, zodat er meer energie bespaard kan worden door de glastuinbouwsector.

Gewasbescherming

In 2023 is een start gemaakt met het invullen van de ambities uit het coalitieakkoord op het gebied van gewasbescherming en acties uit het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming. Er is een Subsidieregeling geïntegreerde gewasbescherming ontwikkeld en opengesteld voor investeringen die bijdragen aan de ontwikkeling van alternatieven voor chemische gewasbeschermingsmiddelen. Verder is opdracht verstrekt aan het RIVM voor een gezondheidsonderzoek naar de blootstelling van gewasbeschermingsmiddelen en zijn diverse opdrachten verstrekt voor verkenningen en studies in het kader van het Uitvoeringsprogramma, aangenomen moties en Europese standpuntbepaling.

Mestbeleid

De Nitraatrichtlijn schrijft voor dat de lidstaten iedere vier jaar een actieprogramma opstellen om water te beschermen tegen verontreiniging door nitraten uit agrarische bronnen. In 2023 is gewerkt aan de verdere implementatie van maatregelen uit het 7^e Actieprogramma Nitraatrichtlijn, de Versterkte Handhavingsstrategie mest (VHS mest) en realtime en digitaal Vervoersbewijs dierlijke mest (rVDM). In 2023 zijn ook de regelingen met de stappen tot afbouw van derogatie gepubliceerd. Vanwege de afbouw van de derogatie is in 2023 een subsidieregeling behoud grasland gepubliceerd om bedrijven te stimuleren derogatie aan te vragen en daarmee het areaal grasland te behouden. Daarnaast is in 2023 weer ingezet op Europese toelating van het gebruik van hoogwaardige producten uit dierlijke mest als kunstmestvervanger. De Europese Commissie heeft op 1 december

2023 een evaluatie van de Nitraatrichtlijn aangekondigd met een publieke consultatie, waarbij ook de mogelijkheden voor recycling van nutriënten, ook uit bewerkte mest, tegen het licht zullen worden gehouden.

Diergezondheid en dierenwelzijn

Diergezondheid

Begin september 2023 werden voor het eerst sinds jaren uitbraken van blauwtong gemeld. Sinds die tijd zijn er blauwtongbesmettingen in vrijwel heel Nederland vastgesteld, op 4.380 bedrijven met schapen, runderen of geiten. De ziekte is niet bestrijdingsplichtig. LNV heeft na de start van de epidemie onderzoek gefinancierd met als doel een objectief beeld te krijgen van de ernst en het verloop van de verschijnselen bij schapen en melkvee en de verspreiding op bedrijven. LNV heeft zich in 2023 ingezet om te zorgen dat zo snel mogelijk een veilig en werkzaam vaccin beschikbaar komt. LNV heeft daarnaast financieel bijgedragen aan het opzetten van een diermodel, zodat farmaceuten de gelegenheid hebben vaccins te testen op effectiviteit.

Dierwaardige veehouderij

In 2023 zijn onder leiding van een onafhankelijke voorzitter in het convenanttraject dierwaardige veehouderij constructieve gesprekken gevoerd. Partijen hebben geconcludeerd dat zij ver gevorderd zijn in hun plannen maar dat het nu niet mogelijk is te komen tot een volledig samenhangend pakket aan afspraken, en daarmee tot afronding van het convenant (Kamerstukken [28 286 nr. 1321](#)).

Dierenwelzijn

LNV heeft in 2023 diverse bijdragen geleverd ter bevordering van het welzijn van landbouwhuisdieren. Zo is ondersteuning geleverd aan het vertrouwensloket welzijn landbouwhuisdieren. Verder is er gewerkt aan het ontwikkelen van een benchmarksysteem voor de zorg van jonge dieren door de Stichting Diergeneesmiddelenautoriteiten, aan een project van LTO-Noord ter bevordering van natuurlijke geboorten bij vleesvee (Bewust Natuurlijk Luxe) en aan een zorgwijzer voor de konijnensector. In juni 2023 is een geactualiseerd en aangevuld plan van aanpak om hittestress bij dieren in de veehouderijketen te voorkomen naar de Tweede Kamer verzonden (als bijlage bij Kamerstuk [28286, nr. 1296](#)). Ook is, in het kader van de aanpak van stalbranden, in opdracht van LNV een onderzoek van de WUR afgerond naar maatregelen om stalbranden te voorkomen. Ook heeft LNV in 2023 het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren (www.licg.nl) ondersteund, die deskundig en betrouwbare informatie over het aanschaffen en houden van huisdieren verschaft.

Integraal voedselbeleid

Biologische productie en consumptie

In het Actieplan 'groei van biologische productie en consumptie' (Kamerstuk [30 252, nr. 78](#)) is de ambitie opgenomen om het biologisch areaal te laten groeien van 4% in 2022 naar 15% in 2030. In 2023 zijn er verschillende stappen gezet met betrekking tot de implementatie van het actieplan. Er is gestart met de ontwikkeling van een meerjarige landelijke consumentencampagne, met als doel het vergroten van bekendheid van biologisch en het stimuleren van afzet voor boeren die overwegen om te schakelen naar biologische productie en vragen hebben. Bij RVO is het loket «Wegwijzer Biologisch Ondernemen» gelanceerd. Ten behoeve van het genereren en delen van kennis heeft LNV in oktober 2023 de Kennisagenda biologische productie en consumptie gepubliceerd.

Nationale eiwitstrategie (NES)

De Nationale Eiwitstrategie (NES) heeft als doel om de zelfvoorzieningsgraad van Nederland en de EU van nieuwe en plantaardige eiwitten te vergroten op een duurzame manier, die bijdraagt aan de gezondheid van mens, dier en natuurlijke omgeving. De impact van de Green Deal Eiwitrijke Gewassen uit 2022 (ook wel Bean Deal genoemd) is in 2023 steeds zichtbaarder geworden. Partijen weten elkaar te vinden en werken gezamenlijk aan de doelen. Door het opnemen van de eiwitrijke gewassen in de eco-regeling van het GLB in 2023 wordt de teelt van vlinderbloemigen gestimuleerd en dat is goed voor de bodem en biodiversiteit. Daarnaast is als speerpunt van de Nationale Eiwitstrategie in 2023 gewerkt aan het project Duurzaam Diervoeder. In het project worden door de sector doelen gesteld voor bijvoorbeeld het aandeel reststromen en de herkomst van diervoedergrondstoffen. In 2023 zijn de indicatoren gedefinieerd, is een nulmeting gedaan en zijn de gesprekken met de ketenpartijen opgestart om gezamenlijke ambities te formuleren voor het verduurzamen van diervoeder.

Waardering voor voedsel

In 2023 is invulling gegeven aan de bestaande ambities in het voedselbeleid. Dit gaat om het halveren van de voedselverspilling in 2030 ten opzichte van 2015, de ambitie om in 2030 te komen tot een balans in de consumptie van plantaardige (50%) en dierlijke eiwitten (50%), het verduurzamen van ons voedselaanbod en het realiseren van meer transparantie over de duurzaamheid van het voedselaanbod. In gezamenlijkheid met partners in de stichting Samen Tegen Voedselverspilling (STV) is de vijfde Verspillingsvrije Week gerealiseerd. Om de ambities te halen is er een versnellingsagenda opgesteld en heeft STV meerjarenfinanciering ontvangen om de succesvolle aanpak voort te zetten en waar nodig te versnellen.

Nationaal Programma Landbouwbodems

Binnen het Nationaal Programma Landbouwbodems (NPL) is in 2023 verder gewerkt aan de doelstelling om in 2030 alle landbouwbodems in Nederland duurzaam te beheren en jaarlijks 0,5 Mton CO₂-equivalenten in minerale landbouwbodems vast te leggen, conform de afspraken uit het Klimaatakkoord. WUR heeft in 2023 in opdracht van LNV onderzoek gedaan naar maatregelen die een bijdrage kunnen leveren aan duurzaam bodembeheer, op basis van vijf belangrijke bodemecosysteemdiensten. Daarnaast zijn de resultaten van vijf jaar onderzoek binnen het programma Slim Landgebruik samengevat en gepresenteerd. Hieruit blijkt dat het klimaatdoel voor extra koolstofopslag in minerale landbouwbodems in theorie haalbaar is, mits maatregelen die hieraan bijdragen voldoende en kundig worden geïmplementeerd door agrariërs. Via het Deltaplan Agrarisch Waterbeheer (DAW) is intensiever ingezet op kennisverspreiding over maatregelen die bijdragen aan duurzaam bodembeheer en klimaatadaptatie. In 2023 was veel aandacht voor het voorstel van de Europese Commissie voor een Richtlijn bodemmonitoring en veerkracht waarop het BNC-fiche naar de Tweede Kamer is gestuurd (Kamerstuk [22 112, nr. 3798](#)).

Klimaatadaptatie

LNV heeft in 2023 verder gewerkt aan de uitvoering van het Actieprogramma klimaatadaptatie landbouw (AP KAL) en een brochure uitgebracht met een overzicht van de inzet en geboekte resultaten van de afgelopen vier jaar (2020-2023) op kennisontwikkeling, kennisverspreiding en innovatie voor een klimaatrobuuste agrosector, zoals beter omgaan met droogte door toepassing van duurzame bodem- en watermaatregelen. Verder is LNV in 2023 aangesloten bij de Werkgroep Klimaatadaptatie van het Platform voor

Duurzame Financiering onder DNB, bestaande uit banken, verzekeraars, beleggers en overheid. Dit heeft geleid tot uitwisseling, samenwerking en een rapport van de financiële sector over de betekenis van klimaatverandering en klimaatadaptatie voor de economie en (rol van de) deze sector. Het rapport Klimaatadaptatie in een stroomversnelling, waar landbouw als een van de sectoren wordt uitgelicht, is eind 2023 aanboden.

Stimuleren biobased teelt

De ministeries van BZK, LNV, I&W en EZK voeren gezamenlijk beleid om de keten boer-verwerker-bouwer te versterken, gericht op het mogelijk maken van meer biobased bouwen. In het najaar is door het kabinet de Nationale Aanpak Biobased Bouwen gepresenteerd, met daarin een set acties die moet leiden tot deze opschaling en aangeeft hoe de middelen op hoofdlijnen worden besteed (Kamerstuk [32 852, nr. 286](#)).

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 21 (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023		
Verplichtingen	0	0	489.627	611.112	461.642	773.396	- 311.754
Uitgaven	0	0	561.423	586.815	242.544	649.814	- 407.270
Subsidies (regelingen)							
Sociaal economische positie boeren	0	0	148.253	113.550	34.365	33.847	518
Duurzame veehouderij	0	0	240.662	118.974	32.201	168.555	- 136.354
Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	0	0	90.334	68.437	51.197	100.028	- 48.831
Mestbeleid	0	0	1.710	861	25.329	84.137	- 58.808
Diergezondheid en dierenwelzijn	0	0	3.976	3.525	3.746	4.392	- 646
Voedselzekerheid en internationale agrarische samenwerking	0	0	940	873	685	1.541	- 856
Integraal voedselbeleid	0	0	4.822	5.082	8.361	7.963	398
Leningen							
Lening Pilot Investeringsfonds Duurzame Landbouw	0	0	9.000	12.000	10.000	0	10.000
Garanties							
Bijdrage borgstellingsreserve	0	0	5.756	45.020	0	3.627	- 3.627
Verliesdeclaraties borgstellingsfaciliteit	0	0	1.103	1.489	861	1.805	- 944
Opdrachten							
Sociaal economische positie boeren	0	0	430	385	697	5.562	- 4.865
Duurzame veehouderij	0	0	0	0	80	0	80
Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen	0	0	0	18	0	0	0
Diergezondheid en dierenwelzijn	0	0	8.007	9.244	14.957	15.085	- 128
Voedselzekerheid en internationale agrarische samenwerking	0	0	3.111	2.723	2.561	3.483	- 922
Integraal voedselbeleid	0	0	5.559	575	1.792	3.531	- 1.739
Bijdrage aan ZBO's/RWT's							
College toelating gewasbeschermingsmiddelen en biociden	0	0	3.577	3.226	3.418	1.336	2.082

	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil 2023
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	
Centrale Commissie Dierproeven	0	0	0	0	0	2.341	- 2.341
Medebewind/voormalige productschappen	0	0	647	562	540	687	- 147
Raad voor de Plantenrassen	0	0	1.019	1.110	790	1.414	- 624
Keuringsdiensten	0	0	10.140	8.325	8.842	1.959	6.883
Bijdrage aan medeoverheden							
Specifieke uitkeringen	0	0	0	121.470	6.580	185.281	- 178.701
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties							
FAO en overige contributies	0	0	10.850	9.688	11.986	11.486	500
Storting/onttrekking begrotingsreserve							
Storting begrotingsreserve landbouw	0	0	2.082	0	4.827	0	4.827
Storting begrotingsreserve apurement	0	0	1.282	2.507	2.500	0	2.500
Storting begrotingsreserve borgstelling	0	0	0	0	3.660	0	3.660
Bijdrage aan (andere) begrotingshoofdstukken							
Diergezondheidsfonds	0	0	8.163	57.171	12.569	11.754	815
Ontvangsten	0	0	81.413	103.826	80.449	55.280	25.169
Ontvangsten							
Sociaal economische positie boeren	0	0	1.078	916	205	245	- 40
ZBO's/RWT's	0	0	2.160	1.640	2.851	2.300	551
Agroketens	0	0	26.766	7.438	13.201	513	12.688
Agrarische innovatie en overig	0	0	394	10	223	0	223
Mestbeleid	0	0	7.852	3.118	7.639	7.209	430
Garanties	0	0	1.827	1.157	694	1.800	- 1.106
Weerbare planten en teeltsystemen	0	0	902	71	4.877	0	4.877
Diergezondheid en dierenwelzijn	0	0	12.516	12.893	14.910	11.600	3.310
Voedselzekerheid en internationale agrarische samenwerking	0	0	2.738	42.692	1.723	5.413	- 3.690
Onttrekkingen begrotingsreserves	0	0	25.180	33.891	34.126	26.200	7.926

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

E. Toelichting op de instrumenten

Verplichtingen

De verplichtingen zijn € 311,8 mln. lager uitgevallen dan begroot.

De voornaamste reden voor deze verlaging is het doorschuiven van verplichtingbudget voor de Maatregel Gerichte Aankoop (MGA) naar latere jaren (€ 185,3), als gevolg van vertraging van de uitbetaling van de tweede tranche.

De verlaging van de verplichtingenstand komt ook doordat minder garanties zijn verstrekt dan het LNV garantieplafond toelaat (verlaging verplichtingen € 103 mln.).

De verlaging van de verplichtingenstand komt ook voort uit het feit dat verplichtingen voor de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) pas gerealiseerd worden in 2024. Dit komt doordat de eerste

openstelling sloot in december. Het gaat om € 103 mln. Daar tegenover staat dat er € 223,5 mln. aan verplichtingbudget in 2023 is bijgekomen voor de lbv-plus.

Verder is de investeringsmodule van de subsidie brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) in 2023 uitgesteld naar 2024. Dit betekent dat er circa € 46 mln. aan verplichtingenruimte niet gerealiseerd is.

Met betrekking tot waterbassins mest is het verplichtingenbudget met € 35,5 mln. verlaagd. De reden hiervoor is dat de regeling vanwege onvoldoende onderbouwing van de doeltreffendheid geen doorgang heeft gevonden in 2023. Er wordt verder onderzoek gedaan naar de effectiviteit van vergelijkbare maatregelen die mogelijk in de toekomst kunnen plaatsvinden.

Daarnaast zijn er nog meerdere kleinere bijstellingen, waaronder een verlaging op tegemoetkoming vaste lasten land- en tuinbouw (€ 13,4 mln.), vertraging bij biologische landbouw (€ 10,7 mln.) en de subsidieregeling sanering varkenshouderijen (€ 7,3 mln.).

Uitgaven

Subsidies

Duurzame veehouderij

Op het subsidiebudget Duurzame Veehouderij zijn € 136,4 mln. lagere uitgaven gerealiseerd.

Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de eerste openstelling van de Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv). Deze sloot in december, waardoor de meeste betalingen plaatsvinden in 2024. Hierdoor is circa € 103 mln. niet gerealiseerd.

Daarnaast is de openstelling van de investeringsmodule van de subsidie brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen (Sbv) in 2023 uitgesteld naar 2024. Hierdoor is er sprake van onderuitputting van € 22 mln. Een restant (€ 6,6 mln) is overgeveeld naar medeoverheden voor stalinnovaties, alsook € 0,9 mln. naar het btw-compensatiefonds.

Ook wordt dit veroorzaakt door uitgaven (€ 5,5 mln.) die geschoven zijn en op artikel 23 worden verantwoord, zoals het budget voor de uitvoering van het Klimaatakkoord op landbouw en landgebruik. Dit budget is onder meer gebruikt voor pilots en demo's op het gebied van methaan- en ammoniakreductie van mest en er is onderzoek uitgevoerd naar de integrale aanpak methaan en ammoniak via het voer- en dierspoor.

Ook eindigde de subsidieregeling sanering varkenshouderijen (Srv) dit jaar. Door lagere vaststelling en intrekking is € 2,7 mln niet gerealiseerd.

Glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen

Op het budget *glastuinbouw en weerbare planten en teeltsystemen* zijn in 2023 voor € 48,8 mln. aan lagere uitgaven gerealiseerd.

Hiervan wordt € 16,8 mln. verklaard door een late openstelling van de subsidieregeling Energie-efficiëntie glastuinbouw (EG). De openstelling in 2023 heeft laat in het jaar plaatsgevonden, waardoor een deel van de uitbetaling plaatsvindt in 2024 en niet in 2023 gerealiseerd kon worden.

Daarnaast wordt de afwijking ten opzichte van de vastgestelde begroting voor € 12,8 mln. veroorzaakt door Biologische Landbouw. Daarbinnen was de realisatie € 10,5 mln. lager doordat 2023 een opstartjaar was en veel voorbereidende werkzaamheden plaatsvonden waarvan uitvoering en uitbetaling in latere jaren plaatsvindt. Een ander deel hiervan is geschoven naar andere artikelen voor de uitvoering en verschillende projecten.

Op overige budgetten met betrekking tot de glastuinbouw hebben in 2023 een kasschuif naar latere jaren (€ 4,4 mln.) en overboekingen naar andere artikelen ten behoeve van onderzoeken en uitvoering (€ 4,9 mln.) plaatsgevonden. Met betrekking tot gewasbescherming is er in 2023 € 3,0 mln. doorgeschoven naar latere jaren.

Mestbeleid

Op dit onderdeel is in 2023 € 58,8 mln. minder uitgegeven dan geraamd, wat met name komt doordat de gereserveerde middelen ten behoeve van waterbassins mest (€ 35,5 mln.) niet tot besteding zijn gekomen. Dit komt doordat het aanwenden van met water verdunde mest met een zodenbemester in grasland op zandgrond weinig tot geen effect heeft op de stikstofreductie.

Bij het onderdeel projecten mestbeleid zijn middelen overgeheveld naar de NVWA en RVO ten behoeve van de uitvoering van activiteiten met betrekking tot het 7e Actieprogramma. Door deze overheveling van middelen naar artikel 24 Uitvoering en toezicht worden er voor € 14,1 mln. minder uitgaven op artikel 21 gerealiseerd. Ook is sprake van vertraging in de uitgaven van het 7e Actieprogramma. Hierdoor vallen de uitgaven € 10,5 mln. lager uit. Doordat er in 2023 ook middelen voor het 7e Actieprogramma aan de LNV-begroting zijn toegevoegd (€ 9,3 mln.), wordt het verschil ten opzichte van de raming verkleind.

Voor de regeling Behoud grasland bij afbouw derogatie hebben in 2023 minder aanvragen dan verwacht plaatsgevonden, waardoor het budget met € 5,2 mln. afnam. Dit budget moet in latere jaren alsnog ingezet worden voor nieuwe openstellingen van dezelfde regeling.

Daarnaast is de regeling kunstmestvervanging en mestverwerking in 2023 opengesteld. Hierop konden in 2023 niet meer alle uitgaven plaatsvinden. Dit zorgt voor € 2,9 mln. aan lagere uitgaven.

Leningen

Met de tweede verlenging van de pilot Investeringsfonds Duurzame Landbouw is voorzien in de financieringsbehoefte vanuit de sector. Het fonds levert een goede bijdrage aan het rondkrijgen van de financiering van omschakelplannen van ondernemers. Er is in 2023 een aanvullend fondsvermogen van € 10 mln. voor de pilot beschikbaar gesteld om meer omschakelingen te kunnen ondersteunen.

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Keuringsdiensten

De verhoging van de uitgaven wordt met name veroorzaakt door het aanvullend beschikbaar gestelde budget voor Skal (€ 6,8 mln.). Deze middelen zijn bedoeld om de bedrijfsvoering binnen Skal op orde te maken en te voldoen aan nationale en Europese regelgeving. De verhoogde bijdrage betreft het deel van de kosten dat niet retribueerbaar is.

Bijdrage aan medeoverheden

De bijdrage aan medeoverheden is in totaal € 178,8 mln. minder dan begroot bij de ontwerpbegroting. Er is € 185,4 mln. aan gereserveerde middelen voor de tweede tranche van de 'Maatregel Gerichte Aankoop' (MGA) met een kasschuif geschoven naar latere jaren, in lijn met de verwachte uitbetalingen. Daarnaast is een SPUK van € 6,6 mln. verleend aan de Zandprovincies om stalinnovaties te stimuleren.

Ontvangsten

Over 2023 is er totaal € 25,2 mln. meer ontvangen dan begroot.

Het grootste deel hiervan (€ 12,7 mln.) wordt veroorzaakt door terugontvangen subsidievoorschotten. Bij het vaststellen van een subsidie kan blijken dat een begunstigde recht heeft op een lager subsidiebedrag dan als voorschot is uitgekeerd. Het verschil wordt dan teruggevorderd. Er zijn onder andere terugontvangsten geweest op de Ongedekte Vaste Kosten (een COVID-19 regeling) en op de EG regeling (energie-efficiëntie in de glastuinbouw).

Ook is er in 2023 € 4,8 mln. ontvangen aan CO2-heffingen voor de glastuinbouwsector. Er zijn afspraken met de sector over de jaarlijkse maximale CO2-emissie. Bij overschrijding wordt de individuele glastuinbouwer een heffing opgelegd op basis van uitstoot. In 2021 is dit plafond overschreden. De heffingen die hieruit volgen zijn grotendeels in 2023 ontvangen en zijn bedoeld om de uitstoot weer onder het afgesproken CO2-plafond te brengen. Deze middelen zijn in de begrotingsreserve Landbouw gestort en gaan benut worden voor het stimuleren van klimaatbeleid in de glastuinbouw.

Ook zijn er hogere ontvangsten van circa € 1,3 mln. uit de Identificatie en Registratie van Dieren. Dit komt doordat er meer dieren zijn geregistreerd en daardoor meer inkomsten zijn gerealiseerd.

Uit de begrotingsreserves is in 2023 € 7,9 mln. meer onttrokken dan begroot. Circa € 3,7 mln. hiervan is extra onttrokken uit de reserve Landbouw voor de Sloop en Ombouwregeling van de peldierhouderijen. Deze regeling is onderdeel van het flankerend beleid. Een bedrag van € 4,2 mln. betreft een onttrekking uit de begrotingsreserve Apurement. Het grootste deel hiervan (€ 3,9 mln.) komt door een boete van de Europese Commissie als gevolg van de conformiteitsprocedure naar aanleiding van het certificerend rapport 2021.

Toelichting op de begrotingsreserves

Begrotingsreserve Landbouw (bedragen x € 1.000)	
Begrotingsreserve Landbouw (bedragen x € 1.000)	
Stand 1/1/2023	11.667
+ Bijschrijving rente	0
+ Storting	4.827
- Onttrekking	4.472
Stand per 31/12/2023	12.022

Toelichting:

De begrotingsreserve Landbouw is bestemd voor uitgaven op het gebied van landbouwbeleid. De reserve wordt voornamelijk gebruikt om fluctuaties op enkele subsidieregelingen op te vangen. € 4,8 mln is gestort in verband met de CO-2 heffing in de glastuinbouwsector. Deze staat bij Ontvangsten van artikel 21 verder toegelicht. De onttrekking van € 4,5 mln. bestaat uit € 3,7 mln. voor de Sloop en Ombouwregeling van de peldierhouderijen en € 0,8 mln. voor het Sociaal Economisch Plan.

Begrotingsreserve Apurement (bedragen x € 1.000)

Begrotingsreserve apurement (bedragen x € 1.000)

Stand 1/1/2023	76.862
+ Storting	2.500
- Onttrekking	29.654
Stand per 31/12/2023	49.708

Toelichting:

Er is door LNV in 2023 € 2,5 mln. in de begrotingsreserve Apurement gestort. De onttrekking van € 29,7 mln. is een totaal van bedragen. Het grootste deel hiervan betreft € 22,7 mln. die is onttrokken voor de transitieregeling afbouw derogatie in 2023 (Kamerstuk [33 037, nr. 450](#)).

Begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit (bedragen x € 1.000)

Begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit (bedragen x € 1.000)

Stand 1/1/2023	104.151
+ Bijschrijving rente	0
+ Storting	3.660
- Onttrekking	0
Stand per 31/12/2023	107.812

Toelichting:

De begrotingsreserve Borgstellingsfaciliteit is bedoeld om de verliesdeclaraties te betalen die voortvloeien uit garantstellingen aan banken waarmee innovatieve en duurzame investeringen in de landbouw en visserij worden gefaciliteerd. Hiermee is in 2023 een storting van € 3,6 mln. gemoeid die jaarlijks vanuit de LNV-begroting plaatsvindt om uitbetalingen op te vangen in jaren dat hier veel behoefte naar is.

Begrotingsreserve Risicovoorziening jonge boeren / VVK (bedragen x € 1.000)

Begrotingsreserve Risicovoorziening jonge boeren / VVK (bedragen x € 1.000)

Stand 1/1/2023	7.000
+ Storting	0
- Onttrekking	0
Stand per 31/12/2023	7.000

Toelichting:

De reserve Vermogens Versterkend Krediet (VVK)/Risicovoorziening jonge boeren is in 2019 opgericht. In 2023 hebben er geen stortingen of onttrekkingen plaatsgevonden.

Artikel 22 Natuur, visserij en gebiedsgericht werken

A. Algemene doelstelling

De Minister van LNV streeft naar een sterke en veerkrachtige natuur, een duurzame en economisch rendabele visserijsector en draagt via gebiedsgericht werken bij aan het versterken van de brede welvaart.

B. Rol en verantwoordelijkheid

- De Minister van LNV is verantwoordelijk voor het beschermen, versterken en duurzaam benutten van de natuur en biodiversiteit, mede in relatie tot de klimaat-, en stikstofdoelstellingen, in nationaal, EU- en mondiaal verband. Voor de natuurkwaliteit van de Rijkswateren en voor de internationale samenwerking op natuurgebied treedt de Minister als eerstverantwoordelijke op.
- De Minister van LNV is verantwoordelijk voor het versterken van de positie van de Nederlandse visserijketen en het bevorderen van duurzaamheid, transparantie en ketenverantwoordelijkheid in de Nederlandse visserijketen.
- De Minister van LNV is medeverantwoordelijk voor gebiedsgericht werken, waarbij de LNV-opgaven in onderlinge samenhang met andere maatschappelijke en regionale opgaven optimaal worden opgepakt om te komen tot een optimale versterking van de brede welvaart.
- De Minister van LNV voert de regie over de aanpak van regionale knelpunten en de inzet van de Regio Envelop, in overleg met de Minister van BZK.
- De Minister van LNV is samen met de minister van BZK verantwoordelijk voor het internationaal bossenbeleid.
- De Minister van LNV is het aanspreekpunt voor wat betreft de betrokkenheid van het Rijk bij bodemdaling in het landelijke gebied in relatie tot landbouw, natuur en biodiversiteit en de vitaliteit van het platteland in bredere zin en voor landbouw als onderdeel van het Klimaatakkoord.

De Minister van LNV is (mede)verantwoordelijk voor:

Stimuleren

- Het stimuleren en versterken van de maatschappelijke betrokkenheid bij het beschermen, versterken en duurzaam benutten van natuur en biodiversiteit, op zowel nationaal als internationaal niveau.
- Het bevorderen van behoud en versterken van biodiversiteit in het agrarisch gebied en binnen agroketens.
- Het ondersteunen van het versterken van de positie van de Nationale parken.
- Het stimuleren van de inzet van de Nederlandse bos-, natuur- en houtsector in het energie- en klimaatbeleid en het bevorderen van de duurzame bijdrage van bos en natuur aan de groene grondstoffenvoorziening.
- Het stimuleren van maatschappelijke initiatieven in lijn met de LNV-visie, Nederland Natuurpositief, het Programma Natuur en het Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland.
- Het bevorderen van een duurzame, innovatieve en rendabele visserij- en aquacultuursector binnen de kaders van het Gemeenschappelijk visserijbeleid (Europees Maritiem, Visserij en Aquacultuur Fonds 2021-2027 (EMVAF)).

Regisseren

- Het inzetten, samen met medeoverheden en bedrijfsleven, op de totstandkoming van afspraken over het versterken van biodiversiteit, aansluitend op de afspraken uit de EU-Biodiversiteitsstrategie en het mondiale biodiversiteitsverdrag (Convention on Biological Diversity, CBD).
- Het voeren van regie op de aanpak van regionale knelpunten en de inzet van de Regio envelop, in overleg met de Minister van BZK, met als doel om de brede welvaart in de regio's in Nederland te versterken.

Uitvoeren

- Het met provincies nakomen van afspraken die gemaakt zijn in het Natuurpact en samen met provincies en IenW/RWS monitoren van de toestand van de natuur en biodiversiteit en benutting van natuur op land en in het water.
- Het samen met de provincies opstellen van het gezamenlijke Programma Natuur, waarmee onder andere invulling wordt gegeven aan het ambitiedocument Nederland Natuurpositief en aan de langjarige financiële impuls in het natuurbeleid als gevolg van de stikstofaanpak.
- Het onderhouden en handhaven van onder andere de Wet natuurbescherming en de Wet grondslagen natuurbeheer- en bescherming Caribisch Nederland en het treffen van voorbereidingen voor het invoeren van de Omgevingswet.
- Het voorbereiden en uitvoeren van internationale en in EU-verband gemaakte afspraken over de internationale handel in bedreigde dieren en planten.
- De implementatie van het Europese exotenbeleid. De provincies zijn verantwoordelijk voor het beheer van invasieve exoten.
- Het doen uitvoeren van regelingen en programma's, zoals het Programma naar een Rijke Waddenzee, de natuuronderdelen van de Mariene Strategie en het beheer van Kroondomeinen.
- Het samen met provincies uitwerken en uitvoeren van de bossenstrategie.
- Staatsbosbeheer in staat stellen om, in samenhang met zijn maatschappelijke omgeving, uitvoering te kunnen geven aan zijn (kern)taken, zoals bedoeld in de Wet verzelfstandiging Staatsbosbeheer en het Convenant LNV/Staatsbosbeheer (2014).

C. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de belangrijkste gerealiseerde beleidsresultaten in 2023

Brexit Adjustment Reserve (BAR)

Om de negatieve gevolgen van de Brexit te mitigeren is voor EU-lidstaten de Brexit Adjustment Reserve (BAR) opgezet. In totaal heeft Nederland € 886,2 mln. toegewezen gekregen, waarvan € 200 mln. is bestemd voor de visserij. Specifiek zijn deze middelen bestemd voor visserijbedrijven die geraakt waren door de Brexit, bijv. door een vermindering van vangstmogelijkheden.

Er hebben in 2022 en 2023 drie regelingen (de saneringsregeling, liquiditeitsregeling en stilligregeling) opengestaan voor aanvragen. Onder de saneringsregeling zijn er 51 vissersvaartuigen gesaneerd, wat ervoor zorgt dat de vangstmogelijkheden weer in balans zijn met de vangstcapaciteit. Ook zorgt dit ervoor dat vissers die wilden stoppen met de visserij, geen koude sanering tegemoet gingen. Onder de liquiditeits- en stilligregeling

hebben vissers een tegemoetkoming ontvangen voor het verlies aan inkomen of de kosten voor het stilliggen in de periode na de Brexit. Door het ontvangen van deze compensatie hebben veel van de begunstigde vissers perspectief in de visserij.

Overbruggingsregeling

Naar aanleiding van moties Grinwis (Kamerstuk [21501-32, nr. 1448](#)) en Stoffer/van der Plas (Kamerstuk [29675, nr. 212](#)) is in 2023 een regeling opengesteld ter overbrugging van de periode tot de openstelling van de innovatieregelingen en de uitkering van de BAR-gelden. De regeling was toegespitst op visserijondernemers in twee verschillende vlootsegmenten, welke gestegen bedrijfskosten over 2022 vergoed konden krijgen.

Energie-efficiëntieregeling

In 2023 is de energie-efficiëntie regeling opengesteld ter ondersteuning van mkb'ers die eigenaar zijn van vissersvaartuigen ter verduurzaming van hun vissersvaartuig. De regeling richt zich primair op de (garnalen)kotters. De regeling biedt vissers de ruimte om - binnen de staatssteunkaders - zelf te bepalen welke maatregelen getroffen moeten worden ten behoeve van de verhoging van de energie-efficiëntie.

Natuurversterking Noordzee

In 2023 is een start gemaakt met de vorming, scope en doelen van het Programma Natuurversterking Noordzee. De werkwijze is gericht om samen met offshore sectoren water en wind, visserij, maatschappelijke organisaties, wetenschap en kennis een operationeel programma op te zetten en projecten te formuleren.

Ook wordt ingezet op een impuls van de digitalisering van monitoring van de ecologie van de Noordzee en de verdere verbetering van te gebruiken modellen.

Het beslag op de beschikbare middelen in 2023 is beperkt gebleven vanwege de voorbereidende acties van het programma. Onbenutte middelen blijven gelabeld aan Natuurversterking Noordzee onder het klimaatfonds.

Caribisch Nederland

In het kader van het Natuur en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland zijn op ieder eiland, naast de lopende milieuprogramma's voor afvalbeheer en nieuwe regelgeving voor bedrijven, twee grotere programma's opgezet. De eerste gericht op natuur (Programma Natuurherstel) en de tweede op het mariene milieu (Programma Water). Daarnaast zijn er projecten gestart gericht op de onderwerpen landbouw, veeteelt en visserij (LVV), afvalbeheer, handhaving, ruimtelijke ontwikkeling en op veterinaire vlak. De Kamer is geïnformeerd over de concrete voortgang van de uitvoering (Kamerstuk [33576 nr. 355](#), 22 augustus 2023). Concrete resultaten van de projecten zijn: de aankoop van plantage Fontein op Bonaire ten behoeve van natuurontwikkeling; de succesvolle Conferentie van Partijen bij de Cartagena conventie onder voorzitterschap van Aruba als vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden en de versterkte samenwerking met Aruba en Curaçao.

Transitiefonds

Toetsing gebiedsprogramma's en maatregelpakketten

De in 2022 opgerichte Regieorganisatie Transitie Landelijk Gebied heeft in 2023 de totstandkoming van tussentijdse beelden met bevindingen van de eerste versies van de gebiedsprogramma's en maatregelpakketten gecoördineerd. De resultaten van deze tussentijdse beelden zijn in het najaar 2023 gedeeld met de provincies, zodat ze op basis daarvan hun producten kunnen aanscherpen.

Versnellingsmaatregelen provinciale uitvraag

De provincies hebben in het voorjaar van 2022 voorstellen ingediend om de integrale gebiedsgerichte aanpak versneld van start te laten gaan om daarmee al bij te kunnen dragen aan het halen van NPLG-doelen. In 2023 is met deze versnellingsvoorstellen vooruitlopend op de gebiedsprogramma's ook bijgedragen aan de doelen van de integrale gebiedsgerichte aanpak: natuur (inclusief stikstof), water en klimaat. In het kader van deze voorstellen is in 2023 verder gewerkt aan het uitvoeren van onder andere innovatiemaatregelen, gebiedsprocessen, kennisontwikkeling en het uitvoeren van KRW-, natuur- en stikstofmaatregelen.

Zaakbegeleiders aanpak piekbelasting

In 2023 is opvolging gegeven aan het advies "Wat wel kan" van de heer Remkes en is gestart met de aanpak piekbelasting. Met de aanpak piekbelasting wil het kabinet de stikstofneerslag in de kwetsbare natuurgebieden op korte termijn terugdringen. De aanpak is vrijwillig en richt zich op ongeveer 3000 bedrijven die de meeste stikstofneerslag veroorzaken op overbelaste stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Ondernemers die vallen onder deze aanpak beschikken over de mogelijkheid om gebruik te maken van een zaakbegeleider. In 2023 is 2,3 mln uitgegeven om deze zaakbegeleiders te bekostigen om ondernemers een vast contactpersoon te bieden die hen kan begeleiden en faciliteren bij het maken van een toekomstkeuze.

Ecologische Autoriteit

In 2023 heeft de onafhankelijke Ecologische Autoriteit (EA) een start gemaakt met de wetenschappelijke toetsing van de natuurdoelanalyses. In 2023 zijn er door provincies, IenW en Defensie in totaal 132 natuurdoelanalyses opgesteld. Met natuurdoelanalyses is inzichtelijk gemaakt wat de toestand is van stikstofgevoelige Natura2000-gebieden en of er aanvullende bronmaatregelen en/of natuurherstelmaatregelen nodig zijn. Provincies hebben deze informatie opgenomen in de eerste versies van de integrale gebiedsprogramma's in het kader van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. In 2023 is bijna de helft van de natuurdoelanalyses getoetst door de EA.

Uitvoeringskosten gebiedsprogramma's

In 2023 zijn er middelen beschikbaar gesteld voor provincies, waterschappen en gemeenten voor de uitvoeringskosten van onder andere de voorbereiding voor het opstellen van de gebiedsprogramma's. Dit betreft geen reguliere werkzaamheden. De kosten zijn onder andere gemaakt om kennis en gegevens die nodig zijn om gebiedsprogramma's, bij elkaar te brengen en voor het organiseren van samenwerking tussen de decentrale overheden.

Grondbank

Sinds januari 2023 is de Nationale Grondbank operationeel. Voor de transitie van het landelijk gebied is het van cruciaal belang dat er grond beschikbaar is en dat die grond gemakkelijk kan worden gebruikt en geruild. Daarom is de Nationale Grondbank opgericht. De Grondbank koopt, op verzoek van provincies, agrarisch vastgoed aan op vrijwillige basis en tegen een marktconforme prijs. Daarna stelt de Grondbank de grond weer beschikbaar voor gebruik, passend bij de NPLG-doelen. LNV is opdrachtgever en het Rijkvastgoedbedrijf (RVB) is uitvoerder voor de NGB.

In 2023 hebben een aantal provincies met de Nationale Grondbank aankoopmogelijkheden verkend en zijn de eerste verzoeken tot aankoop van agrarisch vastgoed door de Nationale Grondbank ontvangen. Dit heeft in 2023 niet geleid tot een eerste aankoop, wel is gestart met het eerste aankooptraject.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 22 (bedragen x €1.000)							
	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	0	0	987.454	758.961	330.351	766.464	- 436.113
Uitgaven	0	0	572.684	583.999	899.800	1.456.449	- 556.649
Subsidies (regelingen)							
Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit	0	0	5.988	5.841	6.600	7.411	- 811
Natuur en Biodiversiteit op land	0	0	10.271	23.303	38.602	61.922	- 23.320
Beheer Kroondomeinen	0	0	775	775	867	803	64
Duurzame visserij	0	0	4.166	8.144	148.067	162.759	- 14.692
Overige stelsel activiteiten	0	0	5.169	4.695	5.579	6.410	- 831
Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	0	0	0	0	1.400	0	1.400
Leningen							
Leningen rente en aflossing	0	0	23.509	22.922	22.262	22.745	- 483
Garanties							
Garantie Klimaatfonds	0	0	324	350	0	322	- 322
Opdrachten							
Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit	0	0	2.132	4.762	2.325	17.279	- 14.954
Natuur en Biodiversiteit op land	0	0	1.396	28.274	17.590	39.526	- 21.936
Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren	0	0	11.927	6.585	7.465	20.644	- 13.179
Duurzame visserij	0	0	449	570	1.374	32.630	- 31.256
Internationale Samenwerking	0	0	1.932	2.103	2.674	3.948	- 1.274
Klimaatimpuls Natuur en Biodiversiteit	0	0	4.865	4.538	5.182	6.426	- 1.244
Regio Deals	0	0	194	292	0	0	0
Bijdrage aan agentschappen							
Rijksrederij	0	0	8.995	13.399	12.891	12.574	317
Rijksvastgoedbedrijf	0	0	0	0	0	200.000	- 200.000
Overige agentschappen	0	0	0	0	662	0	662
Bijdrage aan ZBO's/RWT's							
Staatsbosbeheer	0	0	29.865	29.649	31.077	29.517	1.560
Overige ZBO's	0	0	0	0	900	0	900
Bijdrage aan medeoverheden							
Caribisch Nederland	0	0	4.065	3.212	2.708	14.292	- 11.584
Specifieke uitkering	0	0	335.015	421.776	589.347	815.467	- 226.120
Regio deals	0	0	116.517	0	0	0	0
Bijdrage aan (inter-)nationale organisaties							
Internationale Samenwerking	0	0	1.740	1.535	1.822	1.774	48
Storting/onttrekking begrotingsreserve							
Storting begrotingsreserve visserij	0	0	3.390	1.274	0	0	0
Storting begrotingsreserve natuur	0	0	0	0	406	0	406

	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Vershil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Ontvangsten	0	0	537.821	52.889	61.971	33.365	28.606
Ontvangsten							
Landinrichtingsrente	0	0	28.441	26.429	22.868	24.353	- 1.485
Verkoop gronden	0	0	12.159	8.804	1.045	0	1.045
Overige ontvangsten natuur	0	0	3.894	11.600	12.767	4.019	8.748
Duurzame visserij	0	0	7.690	6.056	23.518	4.993	18.525
Onttrekkingen begrotingsreserves	0	0	485.637	0	1.773	0	1.773

1 Stand inclusief amendementen, moties en NVW

E. Toelichting op de instrumenten

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen in de realisatie versus de vastgestelde begroting 2023 zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de staffel die te vinden is in de leeswijzer van dit jaarverslag.

Uitgaven

Subsidies

Natuur en Biodiversiteit op Land

Op het vastgesteld subsidiebudget «Natuur en Biodiversiteit op land» is een verschil ontstaan van €23,3 mln ten opzichte van de vastgestelde begroting. Dit verschil wordt onder andere verklaard doordat er € 13,4 mln. is overgeheveld naar de lenW begroting in het kader van de stikstofaanpak voor het programma Schoon en Emissieloos Bouwen (SEB). Het betreft hier een eerste tranche van de overheveling. In opvolging hiervan is € 10,6 mln overgeheveld naar EZK voor de piekbelastersaanpak industrie. Daarnaast is bij de laatste openstelling in 2023 van de regeling versneld natuurherstel niet volledig ingetekend, waardoor in 2023 een onderuitputting van € 8,3 mln. is gerealiseerd. Ook is bij Voorjaarsnota het budget voor de Ecologische autoriteit van €3,3 mln toegevoegd.

Duurzame visserij

Het verschil tussen de vastgestelde begroting en de realisatie in 2023 voor Duurzame visserij bedraagt € 14,7 mln. aan lagere uitgaven. Dit wordt grotendeels verklaard doordat er minder uitgaven waren ten behoeve van de Brexit Adjustment Reserve (BAR). Uiteindelijk is onder de drie regelingen € 134,2 mln. aan de visserijsector toegekend. De overige € 65,8 miljoen uit het visserijspoor onder de BAR is onbenut gebleven. Deze onderbenutting is er deels in gelegen dat meerdere vissers die deel wilden nemen aan de saneringsregeling uiteindelijk hebben afgezien van sanering, omdat zij toch nog een positieve toekomst zagen in de visserij. Er is meermaals geprobeerd om een andere bestemming te vinden voor deze middelen of over te hevelen naar een ander fonds. Echter is dit niet mogelijk gebleken. Daarnaast zijn er meer uitgaven gedaan ten behoeve van de EFMZV, maar minder EMVAF-uitgaven.

(Schade)vergoedingen

Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit

In 2023 is €11 mln. Aan de begroting toegevoegd in het kader van de PAS-melders. Daarvan is €10 mln. vooruitgeschoven naar volgende jaren waarin de meeste schadevergoedingen verwacht worden.

Opdrachten

Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit

De gerealiseerde uitgaven op het opdrachtenbudget Vermaatschappelijking Natuur en Biodiversiteit komen € 14,9 mln. lager uit. Dit verschil wordt onder andere veroorzaakt doordat er € 5,9 mln. gealloceerd is naar het RIVM via artikel 23, Kennis en Innovatie, voor de bekostiging van het stikstof meetinstrumentarium AERIUS. Daarnaast is er budget overgeheveld naar artikel 24, Uitvoering en Toezicht, voor de opdrachtverlening aan RVO (€1,6 mln.) en in het kader van de monitoring en evaluatie van het Programma stikstofreductie en natuurverbetering (Psn). De bijdrage aan de kosten per provincie voor de PAS opgave werd in 2023 via de algemene uitkering in het provinciefonds verstrekt. Daardoor is het bedrag op artikel 22 met € 4,1 mln. verminderd na een storting in het provinciefonds.

Natuur en Biodiversiteit op land

Op het vastgesteld opdrachtenbudget «Natuur en Biodiversiteit op land» is een verschil ontstaan van €21,9 mln. Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt door een kasschuif van € 20 mln. Die is verwerkt in verband met de opdracht aan Rijkswaterstaat in het kader van het Programma Natuur. Door vertraging kon Rijkswaterstaat de gereserveerde middelen in 2023 niet factureren. Verder is € 4,8 mln. overgeheveld naar het Provinciefonds ten behoeve van de Algemene Uitkering aan de provincies. Deze middelen zijn in het kader van het Programma Natuur beschikbaar gesteld om de provincies te compenseren voor de verhoging van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) naar 84%. Deze bijdrage komt bovenop de eerder in 2022 overgehevelde middelen voor de SNL. Daarnaast is voor Ecologische autoriteit, €3,3 mln is overgeheveld naar het subsidiebudget en heeft een overheveling naar BZK (€1,5 mln.) en IenW (€2,6 mln.) plaatsgevonden t.b.v. capaciteit in het kader van het NPLG. Als laatste is er € 8,8 mln. toegevoegd aan dit budget voor de uitvoeringskosten van de regioorganisatie transitie landelijk gebied.

Natuur en Biodiversiteit Grote Wateren

Op het vastgestelde opdrachtenbudget van Natuur en biodiversiteit Grote Wateren is een verschil ontstaan van € 13,2 mln., wat voornamelijk komt door een vertraging op de onderzoeken voor de versterking van het Noordzee ecosysteem. Daarnaast zijn wegens onvoorziene vertraging niet alle beoogde projecten betreffende Wij & Wadvogels gerealiseerd en daarom bijbehorende middelen niet tot besteding gekomen in 2023.

Duurzame visserij

Het verschil tussen de vastgestelde begroting en de realisatie in 2023 voor Duurzame visserij bedraagt € 31,3 mln. aan lagere uitgaven. Voor 2023 stonden er middelen voor de subsidieregeling energie-efficiëntieregeling onder opdrachten. Bij deze regeling kan de eigenaar van een vissersvaartuig een subsidie aanvragen. De regeling is inmiddels gesloten. Er zijn in totaal 85 aanvragen ingediend. De betalingen op de subsidie zullen in 2024 plaatsvinden. Daarnaast is een deel van de middelen ten behoeve van de inpassingskosten Wind op Zee naar latere jaren geschoven.

Bijdrage aan Agentschappen

Rijksvastgoedbedrijf

Op het vastgesteld bijdrage aan agentschappenbudget voor het rijksvastgoedbedrijf is een verschil ontstaan van €200 mln. Dit verschil wordt verklaard doordat de gerealiseerde uitgaven op het budget voor de aankoop van gronden door de Nationale Grondbank via het Rijksvastgoedbedrijf

uitkomen op € 0. De Nationale Grondbank is ondersteunend aan de gebiedsprocessen, waarvan de provincies regisseur zijn, en ook ondersteunend aan de aanpak piekbelasting. Een aantal provincies verkent met de Nationale Grondbank eventuele aankoopmogelijkheden. Tot op heden zijn er geen aankoopverzoeken geweest die al tot een aankoop hebben geleid. Vooralsnog heeft ook de openstelling van de beëindigingsregelingen, op 3 juli 2023, niet geleid tot aankopen door de Nationale Grondbank. Elke agrariër heeft de keuze om de gronden te verkopen, en ook de keuze om dat te doen aan een andere partij dan de Nationale Grondbank.

Bijdrage aan medeoverheden

Caribisch Nederland

De gerealiseerde uitgaven op het onderdeel Caribisch Nederland komen € 11,6 mln. lager uit. Dit is veroorzaakt door diverse overhevelingen van budget naar andere onderdelen op de Rijksbegroting. De grootste budgetoverhevelingen betreft er een naar het BES-fonds van € 8,4 mln. ten behoeve van de Vrije Uitkering aan Bonaire, Saba en St. Eustatius voor de uitvoering van het Natuur- en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland 2020-2030.

Specifieke uitkering

Op het vastgestelde budget voor bijdrage aan medeoverheden voor Specifieke Uitkering is een verschil ontstaan van € 226,1 mln. Dit verschil wordt voornamelijk verklaard doordat van het beschikbare budget voor legalisatie van PAS-melders er € 215 mln. niet is besteed en is overgeheveld naar artikel 21 ten behoeve van de landelijke beëindigingsregeling veehouderijen. Aanvullend zijn de subsidiebeschikkingen voor legalisatie van PAS-melders na beoordeling door RVO lager uitgevallen dan initieel aangevraagd door de provincies, waardoor er sprake was van € 10,4 mln. additionele onderuitputting. Daarnaast is er € 8,8 mln aan budget voor uitvoeringskosten van de regieorganisatie transitie landelijk gebied overgeheveld naar het opdrachtenbudget 'natuur en biodiversiteit op land.

Ontvangsten

Overige ontvangsten Natuur

De gerealiseerde ontvangsten op het budget 'Overige ontvangsten Natuur' zijn 8,7 mln. hoger dan geraamd in de vastgestelde begroting. Dit komt hoofdzakelijk door een teruggave van de voorgeschoten middelen à € 6,9 mln. in het kader van de Maatregel Gerichte Aankoop – 1. Provincie Noord-Holland heeft aangegeven geen gebruik te zullen maken van de eerder bevoorschotte middelen uit deze specifieke uitkering en heeft daarom de middelen teruggestort. Daarnaast heeft de vaststelling van het opdrachtenpakket aan Staatsbosbeheer er toe geleid dat er een verrekening heeft plaatsgevonden voor de opdracht Programmatische Aanpak Grote Wateren, waarbij er € 0,9 mln. is ontvangen.

Duurzame Visserij

De ontvangstenraming Duurzame visserij komt met € 18,5 mln. hoger uit dan eerder werd geraamd in de vastgestelde begroting. Dit verschil wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door het herijken van de ontvangstenraming voor de ontvangsten uit de Europese Visserijfondsen EFMZV en EMVAF.

Toelichting op de begrotingsreserves

Begrotingsreserve visserij (bedragen x € 1.000)

Begrotingsreserve visserij (bedragen x € 1.000)	
Stand 1/1/2023	30.811
+ Bijschrijving rente	0
+ Storting	0
- Onttrekking	1.773
Stand per 31/12/2023	29.038

De begrotingsreserve visserij is bestemd voor uitgaven en ontvangsten met betrekking op de Europese Visserijfondsen (EFMZV en EMFAF). Hiermee blijven cofinancieringsmiddelen beschikbaar voor latere jaren. De storting is vooral veroorzaakt door het niet bestede deel van de nationale cofinanciering voor de regelingen van het nieuwe Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF) 2021–2027, waarvan het programma in december 2022 is goedgekeurd. Het budget blijft zo behouden voor toekomstige uitgaven van dit programma. Daarnaast zijn er in 2023 wel uitgaven gedaan voor het Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij (EFMZV) 2014-2020 en de uitvoering van beide fondsen, die zijn verrekend met de reserve. Per saldo heeft door deze verschillende mutaties een onttrekking plaatsgevonden van € 1,8 mln.

Artikel 23 Kennis en innovatie

A. Algemene doelstelling

De Minister van LNV streeft naar een goed functionerende kennis-, innovatie- en onderzoeksinfrastructuur op het terrein van landbouw, voedsel en natuur die bijdraagt aan een duurzaam, concurrerend en ecologisch houdbaar landbouw- en voedselsysteem met maximale benutting van circulariteit en bijdraagt aan maatschappelijke opgaven op het terrein van klimaat, biodiversiteit, energie en water.

B. Rol en verantwoordelijkheid

- De Minister van LNV is medeverantwoordelijk voor de instandhouding van een groene kennis- en onderzoeksinfrastructuur ten behoeve van het landbouw-, natuur- en voedseldomein.
- De Minister van LNV is verantwoordelijk voor de inzet en verspreiding van kennis en innovatie gericht op de verdere verduurzaming van de land- en tuinbouw en visserij en het voedselsysteem, inclusief het sluiten van kringlopen, het benutten van reststromen en met respect voor de biodiversiteit en natuurlijke ecosystemen.
- De Minister van LNV is als penvoerder verantwoordelijk voor de inhoudelijke programmering van Wageningen Research op basis van de Subsidieregeling instituten voor toegepast onderzoek.
- De Minister van LNV is als vakminister medeverantwoordelijk, met de Minister van OCW, voor de invulling en de inzet van het groen onderwijs ten behoeve van de maatschappelijke opgaven op het terrein van landbouw, voedsel, water en klimaat.

De Minister van LNV is (mede)verantwoordelijk voor:

Stimuleren

- Het bevorderen van kennisontwikkeling, kennisbenutting en kennisverspreiding, nieuwe technologieën (ICT) en educatie voor de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven op het terrein van verduurzaming landbouw en visserij, voedsel, behoud en versterking biodiversiteit en natuur, klimaat, water en de economische concurrentiekracht van de Nederlandse agro- en tuinbouwsector.
- Het bevorderen van de inzet van kennis en innovatie binnen het domein van Landbouw, Water en Voedsel, in het bijzonder in de topsectoren Agri&Food en Tuinbouw & Uitgangsmaterialen op basis van een meerjarige kennis- en innovatieagenda (KIA) en een kennis- en innovatieconvenant (KIC).
- Het bevorderen van educatie en kennisverspreiding over voedsel richting scholen.
- Het bevorderen van educatie en kennisverspreiding naar agrarische ondernemers.
- Het stimuleren van internationale samenwerkingsprogramma's voor onderzoek gericht op de maatschappelijke opgaven op het terrein van landbouw, voedsel, water, milieu en klimaat.
- Het stimuleren van het ontwikkelen van praktijkkennis voor structureel natuurherstel en -beheer via het kennisnetwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit (OBN).

- Het stimuleren van startups bij het ontwikkelen van innovatieve manieren van werken bij het oplossen van maatschappelijke opgaven op het terrein van landbouw, voedsel, natuur, biodiversiteit, water en klimaat.

Financiering

- Het financieren van de kennisbasis van Wageningen Research, op basis van de Subsidieregeling instituten voor toegepast onderzoek.

Regisseren

- Regievoering op de subsidieverlening aan Wageningen Research en de opdrachtverlening RIVM voor het groene domein.
- Het regisseren van meerjarige missiegedreven programmering van kennis en innovatie met stakeholders ten behoeve van de maatschappelijke opgaven op het terrein van landbouw, voedsel, natuur, biodiversiteit en klimaat.

Uitvoeren

- Het uitvoering geven aan het Groenpact, samen met het groene onderwijs en het bedrijfsleven.
- De uitvoering van wettelijke onderzoekstaken door Wageningen Research gericht op genetische bronnen, voedselveiligheid, besmettelijke dierziekten, economische informatievoorziening, natuur en milieu en visserij.

C. Beleidsconclusies

Onderstaand wordt ingegaan op de belangrijkste gerealiseerde beleidsresultaten in 2023.

Missiegedreven innovatie- en topsectorenbeleid

Onder het missiegedreven innovatiebeleid, binnen het thema Landbouw, Water en Voedsel, werken ministeries, bedrijfsleven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties samen aan kennis- en innovatie ontwikkeling. In dit thema zijn de Topsectoren Agri&Food, Tuinbouw&Uitgangsmaterialen, Water&Maritiem en de ministeries IenW en VWS de belangrijkste partners. Er wordt gewerkt aan zowel fundamenteel als toegepast onderzoek en daarnaast is er veel aandacht voor kennisdeling. In het PPS (Publiek-Private samenwerking) programma zijn in 2023 90 publiek-private samenwerkingsprojecten gehonoreerd die 4-5 jaar lopen en nog 40 projecten om van bestaande kennis uit onderzoek te vertalen naar de praktijk (Kennis Op Maat) en het stimuleren van de opstart van innovatieve internationale samenwerkingsverbanden (Seed Money Projecten).

In het laatste jaar van de KIA 2020-2023 zijn innovatieprogramma's waar kennis en innovatie is ontwikkeld die bijdraagt aan het halen van de inhoudelijke missiedoelen. Sturing op de maatschappelijke doelen krijgt steeds beter vorm en werkt mobiliserend bij externe partijen volgens een interne evaluatie van de governance. Er zijn voornamelijk veel projecten bij de missies sleuteltechnologie, kringlooplandbouw en voedsel. Onderwerpen zoals klimaatadaptatie en biodiversiteit in de landbouw staan verder van de markt en hierdoor zijn er minder publiek-private innovatie- en kennisprojecten. We constateren wel een goede mix van publieke en private financiering bij het PPS instrument en aanvragen van nieuwe consortia en onderwerpen. De resultaten van projecten, zoals ontwikkelde kennis wordt

ontsloten naar de doelgroepen en de praktijk, maar er kan meer worden gedaan aan de valorisatie van kennis. Dit is ook een aanpassing in de nieuwe KIA.

De Kennis- en Innovatie Agenda Landbouw Water Voedsel is vernieuwd voor de periode 2024-2027. Daarmee heeft LNV een integrale KIA waarin publieke en de publiek-private programmering elkaar versterken. De zes missies staan hierin centraal: Natuur, Land- en tuinbouw, Gebiedsinrichting en water, Voedsel, Noordzee en grote wateren, Veilige delta. De nieuwe thema's hierbij zijn natuur, biodiversiteit en landelijk gebied en in de nieuwe KIA LWV is grotere nadruk op kennisdeling, toepassing van kennis (valorisatie) en op een interdisciplinaire, leer- en praktijkgerichte aanpak. Ook is er meer aandacht voor het benutten van de kansen van internationale samenwerking en voor human capital (voldoende mensen nodig met de juiste kennis en vaardigheden). In de nieuwe KIA vergroten we de betrokkenheid van regionale partners, decentrale overheden, ondernemers en maatschappelijke organisaties.

Nationaal Groeifonds

Het Nationaal Groeifonds investeert in projecten die een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan duurzame en structurele economische groei. Dit doet het Nationaal Groeifonds samen met initiatiefnemers en andere investeerders. Het gaat om gerichte investeringen op twee terreinen waar de meeste kansen aanwezig zijn voor structurele en duurzame economische groei: Kennisontwikkeling en Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie. De projecten waarin het Nationaal Groeifonds investeert zijn niet alleen goed voor het milieu, maar ook voor de economie en de maatschappij als geheel. Ze hebben de potentie om banen te creëren, de kwaliteit van leven te verbeteren en ons land te versterken op het wereldtoneel. LNV tracht zo optimaal als mogelijk gebruik te maken van het fonds, als onderdeel van de instrumentenmix rondom het kennis- en innovatiebeleid.

In 2023 zijn er twee toegekende NGF-projecten door LNV in uitvoering: CROP-XR (high tech veredeling van gewassen) en Cellulaire Agricultuur (kweekvlees en -zuivel). Beide projecten zijn in de tweede ronde (2021-2022) van het NGF door LNV ingediend. Met het in uitvoering nemen van deze projecten is een start gemaakt met het bijgedragen aan het bevorderen van kennisontwikkeling, kennisbenutting en kennisverspreiding, nieuwe technologieën (ICT) en educatie voor de bijdrage aan de maatschappelijke opgaven op het terrein van verduurzaming landbouw en visserij, voedsel, behoud en versterking biodiversiteit en natuur, klimaat, water en de economische concurrentiekracht van de Nederlandse agro- en tuinbouwsector.

Daarnaast zijn er in ronde drie van het NGF (2022-2023) vijf projectvoorstellen ingediend door LNV waarvan er een voorstel in oktober 2023 een onvoorwaardelijke toekenning heeft gekregen (RE-GE-NL – perspectief voor een duurzame regeneratieve landbouwproductie) en er voor twee voorstellen een reservering is gemaakt (Holomicrobioom en CPBT).

De inzet door LNV op het NGF heeft geleid tot een significant aantal omvangrijke kennis- en innovatieprogramma's die potentieel zichtbaar kunnen gaan bijdragen aan het realiseren van de LNV-beleidsdoelstellingen. Het indienen van een voorstel vereist echter wel de nodige inzet van mensen en middelen, die als verloren kunnen worden beschouwd als een voorstel niet wordt gehonoreerd. Dit maakt een goede afweging aan het

begin van het indieningsproces noodzakelijk. LNV hanteert hiervoor een afwegingskader waarin o.a. nieuwe beleidsontwikkelingen, zoals de nieuwe KIA, worden meegenomen.

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 23 (bedragen x €1.000)							
	2019	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹ 2023	Verschil 2023
		2020	2021	2022	2023		
Verplichtingen	0	0	265.621	449.055	400.719	400.589	130
Uitgaven	0	0	244.170	253.210	303.881	348.809	- 44.928
Subsidies (regelingen)							
Beleidsondersteunend onderzoek	0	0	54.086	50.725	72.586	31.590	40.996
Missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid	0	0	57.077	58.579	59.259	67.417	- 8.158
Kennisverspreiding en groen onderwijs	0	0	16.244	23.703	36.992	118.926	- 81.934
Opdrachten							
Kennisontwikkeling en innovatie	0	0	9.570	12.296	14.119	10.631	3.488
Bijdrage aan agentschappen							
Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu	0	0	12.455	11.697	17.317	11.666	5.651
Bijdrage aan ZBO's/RWT's							
Wageningen Research	0	0	94.738	96.210	103.608	108.275	- 4.667
ZonMw	0	0	0	0	0	304	- 304
Ontvangsten	0	0	12.240	11.643	9.875	9.256	619
Ontvangsten							
Kennisontwikkeling en innovatie	0	0	12.240	11.643	9.875	9.256	619

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

E. Toelichting op de instrumenten

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen in de realisatie versus de vastgestelde begroting 2023 zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de staffel die te vinden is in de leeswijzer van dit jaarverslag.

Subsidies

Beleidsondersteunend onderzoek

De realisatie van de uitgaven beleidsondersteunend onderzoek valt in 2023 € 41,0 mln. hoger uit doordat er meer subsidie is verstrekt aan Wageningen Research (WR) voor uitvoering van beleidsondersteunend onderzoek dan oorspronkelijk begroot. Het ging hierbij om nieuw en doorlopend onderzoek onder andere ten behoeve van het klimaatprogramma gericht op Emissie-reductie methaan veehouderij (€ 10,1 mln.), Landbouwbodems, reductie lachgasemissie, verhoging koolstofvastlegging (€ 2,3 mln.), Verhoging vastlegging koolstof in bos en natuur (€ 1,1 mln.), en Energiebesparing, -productie en -gebruik (€ 4,6 mln.). Voor de overige circa € 23,0 mln.

gaat het om aanvullend beleidsondersteunend onderzoek, zoals Nationaal Kennisprogramma Stikstof (€ 3,2 mln.), Gezonde bodem en teeltsystemen (€ 4,9 mln.), Duurzame Noordzee (€ 0,8 mln.) en Sleuteltechnologieën (€ 3,0 mln.). Er heeft daartoe een reeks budgetoverhevelingen plaatsgevonden van andere artikelen naar artikel 23.

Missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid

Op het budget missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid vallen de uitgaven in 2023 met € 8,2 mln. lager uit. Deze middelen zijn ingezet voor onder andere beleidsondersteunend onderzoek door WR binnen begrotingsartikel 23 Kennis en innovatie.

Kennisverspreiding en groen onderwijs

Er is sprake van 81,9 mln. onderuitputting op kennisverspreiding en groen onderwijs. Het grootste deel daarvan is onderuitputting op de versnellingsmaatregelen (€ 75,0 mln.) uit de Kamerbrief Toekomst Landbouw. Daarnaast vallen de kosten van Innovatie op het boeren erf met € 3,2 mln. lager uit vanwege intrekkingen en vervallen van declaraties op basis van de termijnen die hiervoor staan (met name advies- en bedrijfsplanvouchers).

Bijdrage aan ZBO's/RWT's

Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

De realisatie van rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu is € 5,7 mln. hoger dan oorspronkelijk begroot door diverse overhevelingen van het programmeringsbudget naar het apparaatsbudget voor RIVM. Daarnaast zijn er middelen aan de begroting toegevoegd voor de AERIUS opdracht 2023 (€ 2,1 mln.) en voor het NKS (€ 1 mln.).

Artikel 24 Uitvoering en toezicht

A. Algemene doelstelling

De Minister van LNV streeft naar een doeltreffende uitvoering van het agro-, visserij- en natuurbeleid en een effectief en efficiënt stelsel voor handhaving en toezicht op deze beleidsterreinen.

B. Rol en verantwoordelijkheid

De Minister van LNV is verantwoordelijk voor de uitvoering van het agro-, visserij- en natuurbeleid (onder meer de uitvoering van het GLB) en belegt deze uitvoering jaarlijks bij RVO.nl. De uitvoering van de handhaving en het toezicht binnen deze domeinen is ondergebracht bij de NVWA, waarvoor de Minister niet alleen opdrachtgever is, maar ook de eigenaarsrol vervult.

De Minister van LNV is (mede)verantwoordelijk voor:

Stimuleren

- Het versterken van de internationale positie van het Nederlandse agro-, visserij en natuurdomein via het Landbouwradenetwerk.

Uitvoeren

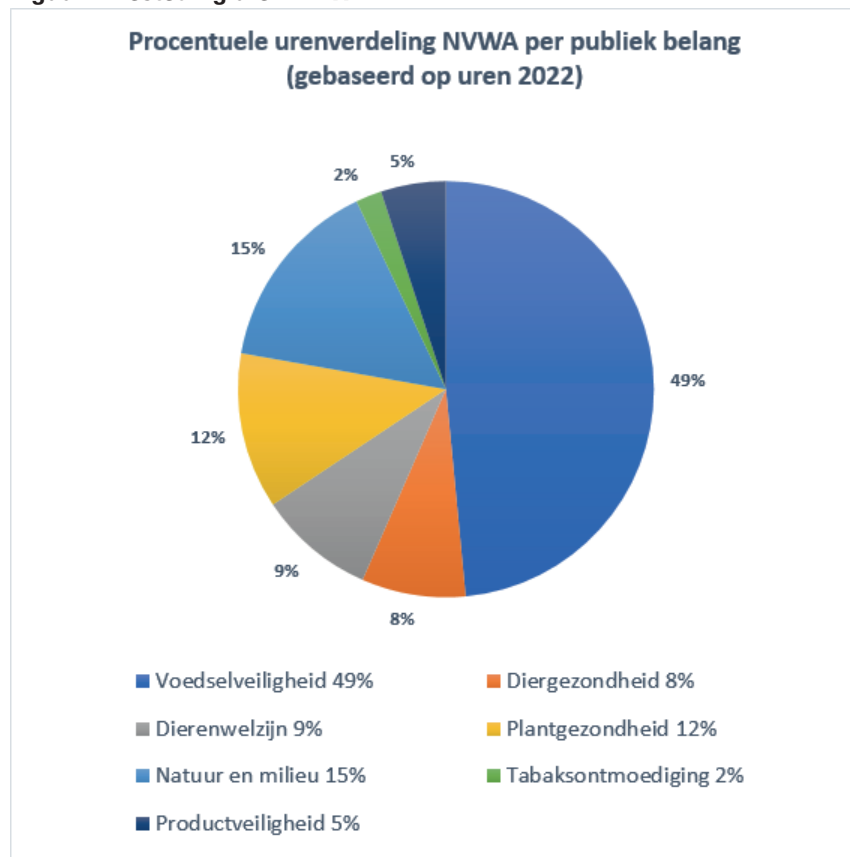
- Het doen uitvoeren van een effectief beleid ter realisatie van de doelstellingen uit de Europese regelgeving.
- Het uitvoeren van adequaat veterinair en fytosanitair beleid.
- Het uitoefenen van toezicht en het handhaven van de regelgeving op het gebied van dier- en plantgezondheid, dierenwelzijn, mest, natuur en voedselveiligheid (primaire productie en slachterijfase).
- Het uitvoeren van het Gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid en het zorgdragen voor een rechtmatige financiering aan agrarische ondernemers.
- Het uitvoeren van het klimaat en stikstof beleid op het terrein van landbouw, visserij en natuur.
- Het doen uitvoeren van de in de Wet natuurbescherming vastgelegde rijkstaken.

C. Beleidsconclusies

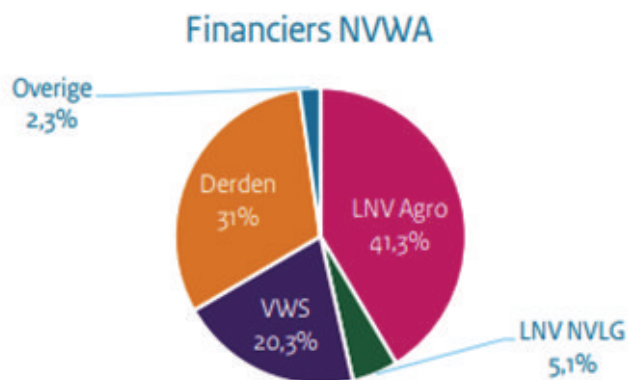
Kengetal NVWA

De onderstaande urenverdeling NVWA per publiek belang en procentuele verdeling van de financiering is afkomstig uit de NVWA jaarverantwoording 2022. De realisatie 2023 zal terug te vinden zijn in de NVWA jaarverantwoording 2023. In de agentschapsbegroting van de NVWA zijn nadere doelmatigheidsindicatoren over de NVWA opgenomen.

Figuur 1 Besteding uren NVWA

Figuur 2 Hoe wordt de NVWA gefinancierd

Kengetal RVO

Kengetal RVO						
Begrotingsindicatoren art. 24 – RVO						
Indicator	Toelichting	2019	2020	2021	2022	2023
% lumpsum = 80%	Indicator zegt iets over de doeltreffendheid van het opdrachtenpakket LNV. Totaal lumpsumbedrag in de opdracht lopend jaar is 80% van de totale opdracht voor het lopend jaar.	0,789	0,71	0,735	60,90%	46,00%
% meerwerk = <12%	Indicator zegt iets over de effectiviteit van het opdrachtenpakket. Hoe meer meerwerk, hoe minder planbaar het opdrachtenpakket, dus minder doeltreffend kan uitvoeren.	0,113	0,093	15,6%*	6,10%	12,40%
KTO LNV cijfer	Klanttevredenheid over de uitvoering van LNV opdrachten door RVO	7,2	7,1	6,8	7	7
OTO LNV	2-jaarlijks Opdrachtttevredenheidsonderzoek (OTO) van RVO die peilt in hoeverre de verschillende opdrachtgevers van RVO tevreden zijn met de samenwerking die zij met RVO hebben. Vanuit LNV is deze indicator een waardevol peilmoment om te bezien in hoeverre LNV als opdrachtgever tevreden is over de samenwerking die zij hebben met RVO om de uitvoering van beleid van voldoende kwaliteit te laten zijn.		Uitgesteld vanwege Corona	7,6 –		Hiervan zijn de gegevens nog niet bekend

D. Budgettaire gevolgen van beleid

Budgettaire gevolgen van beleid Artikel 24 (bedragen x €1.000)							
	Realisatie				Vastgestelde begroting ¹		Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	0	0	482.027	517.794	604.994	489.218	115.776
Uitgaven	0	0	482.027	517.794	604.994	489.218	115.776
Bijdrage aan agentschappen							
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	0	0	248.287	262.110	293.421	277.608	15.813
Rijksdienst voor Ondernemend Nederland	0	0	233.740	255.684	311.573	211.610	99.963
Ontvangsten	0	0	7.055	12.348	14.758	0	14.758
Ontvangsten							
Agentschappen en overig	0	0	7.055	12.348	14.758	0	14.758

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

E. Toelichting op de instrumenten

Voor wat betreft het toelichten van significante verschillen in de uitgaven, ontvangsten en verplichtingen in de realisatie versus de vastgestelde begroting 2023 zijn de ondergrenzen gehanteerd zoals opgenomen in de staffel die te vinden is in de leeswijzer van dit jaarverslag.

Verplichtingen

De verplichtingen zijn in 2023 € 115,8 mln hoger uitgevallen door wijzigingen in de opdrachten aan de NVWA en de RVO. Deze wijzigingen leiden tot hogere uitgaven en worden onder de volgende kop nader toegelicht.

Uitgaven

Bijdrage aan agentschappen

Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

De bijdrage aan de NVWA is in 2023 met € 15,8 mln hoger uitgevallen dan begroot. De hogere uitgaven laten zich verklaren door aanvullingen op de werkzaamheden in het jaarplan 2023 van de NVWA en het effect van een tussentijdse tariefwijziging voor alle werkzaamheden in 2023. Het effect van de tariefwijziging bedraagt in totaal € 10,3 mln. De aanvullende werkzaamheden bovenop de opdrachten in het jaarplan zijn toezicht op Good Distribution Practices van diergeneesmiddelen (€ 1,4 mln), Ecoregelingen GLB (€ 1,7 mln), uitvoering programma Werk aan Uitvoering (€ 0,8 mln) en uitvoering Rijksprogramma Transparantie in Informatie (€ 1,6 mln).

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

De uitgaven aan de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) zijn in 2023 met € 100,0 mln hoger uitgevallen dan oorspronkelijk begroot. Dit komt door een aanzienlijk aantal meerwerkopdrachten dat aan RVO is verstrekt bovenop het reguliere opdrachtenpakket RVO. Dit betreft voor een belangrijk deel de implementatie en de uitvoering van het Gemeenschap-

pelijk Landbouwbeleid in 2023. Van de € 100 mln is € 33,9 bestemd geweest voor dekking van implementatie- en uitvoeringskosten bij de RVO voor het GLB.

Verder hebben er meerwerkopdrachten en overboekingen ter dekking van het reguliere opdrachtenpakket plaatsgevonden op de verschillende LNV-beleidssterreinen. Als grotere onderdelen binnen het totaal aan meerwerk zijn te noemen de aanpak Piekbelasting (€ 6,9 mln), Mestprogramma's (€ 9,2 mln), de lenR van dieren (€ 3,1 mln), de afbouw van derogatie en behoud van grasland (€ 2,0 mln). Op het terrein van Natuur en Visserij zijn € 16,1 mln extra uitvoerings- en implementatiekosten van de RVO te noemen zoals voor het EMFAF (€ 3,1 mln), de Programmatische Aanpak Grote Wateren (€ 2,1 mln), het project Maripark (€ 1,9 mln) en de Brexit Adjustment Reserve (€ 1,5 mln). Daarnaast is uit het Transitiefonds € 11,9 mln ter beschikking gesteld aan de RVO voor uitvoering en implementatie van onder andere de LBV-plus en de UAPB (uitvoering aanpak piekbelasters). Ten slotte hebben met de RVO afrekeningen plaatsgevonden voor kosten 2022 (€ 1,6 mln) en een tussentijdse tariefverhoging in 2023 (€ 5,5 mln).

Ontvangsten

Agentschappen en overig

De ontvangst van € 14,8 mln in 2023 wordt verklaard door verrekening van de realisatie met de uitgekeerde voorschotten op de agentschapsbijdrage in 2022 van de NVWA opdracht 2022 (€12,8 mln.) en RVO opdracht 2022 (€1,9 mln.).

5. Niet-beleidsartikelen

Artikel 50 Apparaat

Apparaatsuitgaven Kerndepartement Budgettaire gevolgen (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie					Vastgestelde begroting ¹	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
Verplichtingen	0	149.717	153.244	173.640	226.244	183.088	43.156
Uitgaven	0	149.717	153.244	173.640	226.244	183.088	43.156
Personele uitgaven							
Eigen personeel	0	93.442	101.894	118.557	148.417	138.959	9.458
Externe inhuur	0	9.133	7.918	7.133	18.429	3.092	15.337
Overige personele uitgaven	0	3.125	1.870	1.909	2.701	1.724	977
Materiële uitgaven							
ICT	0	648	510	531	500	531	- 31
Bijdrage aan SSO's (exclusief DICTU)	0	18.043	16.078	12.929	15.165	12.929	2.236
SSO DICTU	0	22.065	21.531	23.735	30.086	20.881	9.205
Overige materiële uitgaven	0	3.261	3.443	8.846	10.946	4.972	5.974
Ontvangsten	0	0	2.488	1.700	3.613	3.495	118
Ontvangsten							
Ontvangsten	0	0	2.488	1.700	3.613	3.495	118

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

Toelichting op de verplichtingen en uitgaven

Personele uitgaven

Eigen personeel

De gerealiseerde uitgaven op het eigen personeel komen hoger uit dan geraamd in de vastgestelde begroting 2023. Dit verschil wordt voornamelijk verklaard doordat bij de 1^e suppletoire begroting 2023 middelen aan de LNV-begroting zijn toegevoegd voor capaciteitsuitbreiding (circa 10 mln.). Dit om goed gevolg te geven aan o.a. Piekbelastersaanpak en andere noodzakelijke werkzaamheden in relatie tot behalen van de doelen van het Ministerie van LNV. Deze middelen zijn afkomstig uit de gereserveerde middelen voor het Transitiefonds en zijn voor drie jaar middels een ingroepad aan de LNV-begroting toegevoegd.

Externe inhuur

De uitgaven voor externe inhuur zijn in 2023 hoger dan begroot. Dit wordt grotendeels verklaard doordat de omvang qua fte en taken van het Ministerie van LNV is gegroeid, maar dat door krapte op de arbeidsmarkt functies niet snel vervuld konden worden. Daarom is voor, met name specialistische functies waaronder voor ICT-projecten, personeel ingehuurd. Tijdens de verschillende begrotingsmomenten van het begrotingsjaar hebben de betreffende dienstonderdelen budget (vanuit de middelen voor eigen personeel) ten gunste van het externe inhuur budget geboekt om deze kosten op te vangen.

Materiële uitgaven

SSO DICTU

De gerealiseerde uitgaven op «SSO DICTU» vallen hoger uit dan geraamd in de vastgestelde begroting 2023. Dit komt onder andere doordat de kosten van een aantal opdrachten aan DICTU hoger uitvielen. Een andere reden zit in het feit dat de ministeries van LNV en EZK de dienstonderdelen voor de bedrijfsvoering delen. Gemaakte kosten door deze gezamenlijke bedrijfsvoeringsonderdelen worden volgens een verdeelsleutel verdeeld over de begroting van beide departementen. Een aantal kosten die voor het ministerie van EZK zijn gemaakt, zijn via deze constructie met gedeelde dienstonderdelen doorbelast aan LNV.

Overige materiele uitgaven

De gerealiseerde uitgaven op «Overige materiele uitgaven» komen hoger uit dan eerder was begroot in de vastgestelde begroting 2023. Dit verschil wordt voornamelijk verklaard doordat de middelen voor een aantal «Overige materiele uitgaven» geraamd waren op de post voor personeel-gerelateerde zaken, echter vallen deze uitgaven onder overige materiele uitgaven. Daarnaast zijn de kosten voor externe vergaderruimte in verband met de verbouwing van het pand B73 hoger uitgevallen dan waar eerder rekening mee werd gehouden.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven inclusief agentschappen en ZBO's

In de tabel zijn onder andere de personele en materiële apparaatskosten van de NVWA, ZBO's en RWT's vermeld. Deze apparaatskosten worden niet alleen door LNV gefinancierd, maar ook door andere opdrachtgevende ministeries, decentrale overheden en derden. In de agentschapsparagraaf en in Bijlage 1: Toezichtrelaties rwt's en zbo's wordt dit nader toegelicht. De apparaatskosten van de zelfstandige bestuursorganen zonder rechtspersoonlijkheid Grondkamers, Centrale Commissie Dierproeven, Kamer voor de Binnenvisserij en Raad voor Plantenrassen zijn vanwege hun beperkte omvang niet opgenomen in de tabel. Met uitzondering van de Raad voor Plantenrassen is aan deze zelfstandige bestuursorganen personeel

afkomstig van RVO.nl, ter beschikking gesteld door de minister. In het geval van de Raad voor Plantenrassen is het ondersteunend personeel afkomstig van Naktuinbouw.

Totaaloverzicht apparaatsuitgaven/kosten inclusief agentschappen en Zelfstandige Bestuursorganen/Rechtspersonen met een wettelijke taak (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastgestelde begroting 2023	Verschil 2023
	2019	2020	2021	2022	2023		
Totaal apparaatsuitgaven Ministerie	138.841	149.717	153.244	173.640	226.244	183.088	43.156
Kerndepartement	138.841	149.717	153.244	173.640	226.244	183.088	43.156
Totaal apparaatskosten Agentschappen	377.218	399.236	413.528	456.888	540.318	532.201	8.117
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)	377.218	399.236	413.528	456.888	540.318	532.201	8.117
Totaal apparaatskosten ZBO's en RWT's	494.227	499.527	550.587	649.347	326.076	284.787	41.289
Staatsbosbeheer	87.864	86.226	86.669	146.750 ¹	158.422 ¹	149.724	8.698
College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (Ctgb)	16.365	17.154	18.309	18.558	20.463	21.564	- 1.101
Wageningen Research	302.092	304.660	307.703	333.108	- ²	-	-
Stichting Bloembollenkeuringsdienst (BKD)	9.176	8.844	9.180	9.955	10.859	10.359	500
Stichting Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor zaaizaad en pootgoed van landbouwgewassen (NAK)	19.204	19.695	19.411	24.257	25.584	25.131	453
Stichting Controleorgaan voor Kwaliteitszaken (COKZ)	6.509	6.832	6.914	7.246	- ³	-	-
Kwaliteits Controle Bureau (KCB)	17.680	18.786	23.285	26.549	24.307	24.845	- 538
Stichting Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (Naktuinbouw)	30.008	30.659	31.840	35.873	38.541	38.409	132
GD BV	-	-	38.260	35.458	34.684		34.684
Stichting Skal	5.329	6.671	9.016	11.593	13.216	14.755	- 1.539

1 Staatsbosbeheer heeft in 2023 de boekingsystematiek gewijzigd en dat heeft invloed op de apparaatskosten in 2022 en 2023.

2 De jaarrekening van deze rwt is niet beschikbaar voor 2023 en zal worden opgenomen in het jaarverslag van 2024.

3 De jaarrekening van dit zbo is niet beschikbaar voor 2023 en zal worden opgenomen in het jaarverslag van 2024.

Artikel 51 Nog onverdeeld

Nominaal en onvoorzien: opbouw verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van de vastgestelde begroting 2022, realisatie en het verschil (bedragen x € 1.000)

	Realisatie					Vastge-	Verschil
	2019	2020	2021	2022	2023	stelde begroting ¹ 2023	
Verplichtingen	0	0	0	0	0	50.537	- 50.537
Uitgaven	0	0	0	0	0	50.537	- 50.537
Nog te verdelen	0	0	0	0	0	50.537	- 50.537
Ontvangsten	0	0	0	0	0	0	0

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

Toelichting

Dit artikel is een administratief begrotingstechnisch artikel van waaruit overheveling naar andere onderdelen heeft plaatsgevonden. Bij de 1e suppletoire begroting 2023 is de loon- en prijsbijstellingstranche 2023 uitgekeerd. Deze is bij Miljoenennota toebedeeld aan de relevante onderdelen op de LNV-begroting. Daarnaast hebben bij de 1e en 2e suppletoire begroting overhevelingen plaatsgevonden uit de loon- en prijsbestelling naar andere begrotingsartikelen op de LNV begroting ten behoeve van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, het omschakelprogramma en de begrotingsreserve apurement.

6. Bedrijfsvoeringsparagraaf

Inleiding

In de bedrijfsvoeringparagraaf (BVP) wordt verslag gedaan van relevante aandachtspunten in de bedrijfsvoering. De informatie opgenomen in de BVP is tot stand gekomen vanuit het departementale management control systeem en informatie uit audits van de Auditdienst Rijk (ADR). Deze paragraaf omvat drie elementen:

1. Rapportage voor zes verplichte onderdelen: (a) rechtmatigheid, (b) totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie, (c) begrotingsbeheer, financieel beheer en materiële bedrijfsvoering, (d) misbruik en oneigenlijk gebruik, (e) overige aspecten van de bedrijfsvoering en (f) fraude- en corruptierisico's;
2. Rijksbrede bedrijfsvoeringonderwerpen en
3. Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering.

1. Rapportage voor verplichte onderdelen

a. Rechtmatigheid

Vanuit de bij het Ministerie van LNV bekende informatie zijn de onderstaande fouten en onzekerheden in de rechtmatigheid van de verantwoordingsinformatie te rapporteren.

Overschrijding op de afgerekende voorschotten

Bij de afgerekende voorschotten is sprake van een rechtmatigheidsfout van € 26,5 mln. Dit vanwege het afwijken van de Subsidieregeling instituten voor toegepast onderzoek (TO2-regeling) bij de subsidievaststelling over 2021 aan Wageningen Research (WR). Meer in het bijzonder gaat het om de toepassing van artikel 43 van de TO2-regeling die het mogelijk maakt om onder voorwaarden een overschot van maximaal 5% van de verleende subsidie jaarlijks mee te nemen ter besteding in het volgende jaar. In 2021 is gebleken dat bij de subsidievaststellingen over 2019 en 2020 de overschotten boven het maximum van 5% kwamen. In afwijking van de TO2-regeling heeft het ministerie besloten deze bedragen niet te korten op de nieuwe subsidieverleningen en als onrechtmatigheid aan te merken. Op basis van de beginselen van behoorlijk bestuur is daarbij besloten tot een overgangperiode tot het boekjaar 2024 om een nieuwe werkwijze te implementeren. Hierbij wordt voor meerjarige thematische onderzoeksprogramma's zoveel mogelijk met meerjarige verplichtingen gewerkt en zal voor onderzoeksprogramma's waar dit niet goed uitvoerbaar is de jaarlijkse vaststelling op basis van werkelijke realisatie plaatsvinden. Op deze manier zal er in de toekomst geen sprake meer zijn van overschotten. In 2022 is de werkwijze verder vormgegeven en zijn afspraken met WR gemaakt over de wijze van meerjarig subsidiëren en verantwoording. Voor het boekjaar 2023 zijn voor meerdere programma's meerjarige subsidieverzoeken ingediend. Dit wordt vanaf 2024 verder uitgebreid.

Andere geconstateerde fouten hebben betrekking op het onjuist omgaan met controleverklaringen en verplichte verklaringen door de subsidieontvanger om te komen tot vaststelling van de subsidie (€ 20,8 mln).

Door bovenstaande fouten, totaal € 47,3 mln, is sprake van een overschrijding van de rapporteringstolerantie bij de afgerekende voorschotten.

Overschrijding op het totaalniveau artikelen verplichtingen

Bij de verplichtingen zijn fouten geconstateerd van in totaal € 32,3 mln. Een van de fouten wordt veroorzaakt door het niet Europees aanbesteden van

de inzet van zaakbegeleiders in het kader van piekbelasters (€ 9,5 mln). De Stikstofaanpak staat hoog op de politieke agenda, waaronder de aanpak piekbelasters in de landbouw. Hierom heeft LNV in juni 2023 de Tweede Kamer toegezegd dat per 12 juni 2023 zaakbegeleiders vanuit het ministerie van LNV beschikbaar zijn om, met boeren die piekbelaster zijn, het gesprek aan te kunnen gaan over verschillende regelingen. Deze korte termijn liet het niet toe om het reguliere Europese aanbestedingsproces te volgen.

Een andere fout betreft inzet van inhuur (€ 9 mln). Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) is categoriemanager van een aantal rijksbrede raamovereenkomsten, waarvan er drie (Interim Management & Organisatieadvies, Auditdiensten en Financiële Adviesdiensten) in dit verslagjaar nog steeds waren verlengd middels overbruggingsovereenkomsten. Als gevolg daarvan worden de verplichtingen die op nadere overeenkomsten onder deze overbruggingsovereenkomsten worden aangegaan als onrechtmatig bestempeld. De raamovereenkomsten voor Financiële Adviesdiensten zijn per 3 april 2023 gereedgekomen en hebben tot rechtmatige contracten geleid. De her-aanbestedingen voor de overige raamovereenkomsten zijn vertraagd, als gevolg van juridische bezwaren en rechtszaken door inschrijvers. Voor Organisatieadvies verwacht het Ministerie van IenW dat daarvoor eind februari 2024 de nieuwe contracten beschikbaar komen. Voor Interim Management is de lopende aanbesteding definitief ingetrokken en wordt met de nu ingezette maatregelen een rechtmatige oplossing medio 2024 voorzien.

Verder is een fout veroorzaakt door WR toestemming te verlenen om de komende jaren hogere tarieven te betalen aan partners bij samenwerkingsprojecten (€ 7 mln).

Onderstaande tabel geeft inzicht in de overschrijdingen van de rijksbrede rapporteringstoleranties.

Overzicht overschrijdingen rapporteringstoleranties fouten en onzekerheden (bedragen in € x 1.000)						
(1) Rapporteringstolerantie	(2) Verantwoord bedrag in € (omvangsbasis)	(3) Rapporterings-tolerantie voor fouten en onzekerheden in €	(4) Bedrag aan fouten in €	(5) Bedrag aan onzekerheden in €	(6) Bedrag aan fouten en onzekerheden in €	(7) Percentage aan fouten en onzekerheden t.o.v. verantwoord bedrag = (6)/(2)*100%
Afgerekende voorschotten	623.885	31.194	26.731	20.647	47.379	7,6%
Totaalniveau artikelen verplichtingen	2.023.950	40.479	32.309	588	32.896	*)

*) Doordat bij de controle gebruik is gemaakt van steekproeven is de maximale fout groter dan de tolerantie. Omdat het bedrag aan fouten onzekerheden onder de tolerantie ligt, wordt conform het voorschrift in de RBV geen percentage opgenomen.

b. Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

Er zijn geen bijzonderheden.

c. Begrotingsbeheer, financieel beheer en de materiële bedrijfsvoering Opvolging aanbevelingen Algemene Rekenkamer

De Algemene Rekenkamer (AR) heeft in haar verantwoordingsonderzoek 2022 LNV geconcludeerd dat het jaarverslag LNV 2022 aan de gestelde eisen voldoet, met uitzondering van twee onvolkomenheden in de bedrijfsvoering. Dit betreft het autorisatiebeheer van het financieel systeem Oracle EBS (toegang tot systemen van dienstonderdelen) en het inkoopbeheer.

Op de eerstgenoemde onvolkomenheid inzake het autorisatiebeheer zijn in de afgelopen drie jaar verbeteracties uitgezet. Onder andere door het in overleg met dienstonderdelen implementeren van procedures om het risico van ongewenste toegangsrechten en functievermenging in het financiële systeem beter te beheersen. Hiermee is de langdurige bevinding van de ADR opgelost. De ADR heeft in 2023 wel geconstateerd dat voor het beheer van rechten geregeld sprake is van te ruime autorisaties waarop onvoldoende monitoring plaatsvindt. Dit heeft de ADR als een lichte bevinding aangemerkt.

Naar aanleiding van eerdere AR-aanbevelingen in 2021 en 2022 ten aanzien van inkoop is in 2023 een plan van aanpak opgesteld om op basis daarvan de volgende stappen te zetten in het inkoopbeheer. Het betreft het opvolging geven aan analyses van spendrapportages, het analyseren van escalatie- en voldongen feitendossiers, het afronden van de analyse voor leverancierskeuze alsmede het verbreden van de interne controle in de tweede lijn. De spendanalyse voor de inkopen die via het systeem BAS worden geadmineistreerd is, ondanks de aanpassingen, nog niet mogelijk. Aangezien hiervan al meerdere jaren sprake is, heeft de ADR een lichte bevinding toegekend.

Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer

Het Ministerie van LNV verantwoordt zich met de bijlage «Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer» over de rechtmatigheid en het functioneren van de beheer- en controlesystemen voor de inzet van middelen uit de Europese Fondsen.

Over het Europees Landbouwgarantiefonds (ELGF) heeft de ADR een verklaring met beperking verstrekt. Bij het grondgebonden deel van het ELGF gaat Nederland over de toegestane foutenmarge van 2%. Deze overschrijding is met name te wijten aan:

- het Nationaal Strategisch Plan (NSP) voor de interventie bijen en de Sectorale interventie Groenten & Fruit waarvan de vereiste controles onvolledig zijn uitgevoerd;
- de graasdierpremie waarbij de EC eerder een uitspraak heeft gedaan dat deze regeling niet voldoet aan EU-regelgeving;
- het feitelijk grondgebruik (FGG) waarbij naar aanleiding van het rapport van de ADR van vorig jaar de EC afgelopen jaar een conformiteitsprocedure is gestart die nog loopt.

Over het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) heeft de ADR een goedkeurende verklaring met toelichtende paragraaf verstrekt. De maximaal toegestane foutenmarge van 2% is (licht) overschreden voor het niet-grondgebonden deel van het ELFPO. De overschrijding wordt veroorzaakt door een bekende fout die bestaat uit een bevinding over de totstandkoming van de vereenvoudigde kostenopties (VKO) in de regeling pilots nieuw GLB. De conformiteitsprocedure over de afhandeling van deze bevinding is momenteel in de eindfase.

Corona regelingen

Voor het reviewbeleid heeft het ministerie enkele accountantsproducten, die zijn ontvangen bij de Regeling subsidie financiering ongedekte vaste kosten land- en tuinbouwbedrijven COVID-19 (OVK-regeling), door de Auditdienst Rijk laten reviewen in 2022. Hierbij is gebleken dat onduidelijkheid bestaat over de vaste kostencategorieën en dat deze in enkele gevallen ook foutief zijn toegepast. In 2023 heeft RVO, als uitvoerder van deze regeling, op verzoek van LNV nader onderzoek uitgevoerd. Hieruit bleek dat de toepassing van de vaste kostencategorieën vaker tot interpretatieverschillen heeft geleid. Naar aanleiding van de uitkomsten zijn maatregelen getroffen en vindt er een vervolgonderzoek plaats.

d. Misbruik en oneigenlijk gebruik

Het ministerie van LNV beschikt over een toereikend beleid om de risico's van misbruik en oneigenlijk gebruik (M&O) van subsidies door begunstigden zo veel mogelijk te beperken. Bestaande maatregelen om misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies door begunstigden te bestrijden zijn onder andere: de tijdige opstelling van risicoanalyses met beheersmaatregelen ter bestrijding van M&O, het opvragen van gegevens zoals die bekend zijn bij andere departementen, het in voorkomende gevallen opvragen van accountantsproducten bij subsidieverantwoordingen en het via de fraudecoördinator van RVO melden van vermoedens van fraude bij het OM en het goed informeren van de Tweede Kamer.

Bij de regeling Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties (Lbv) zijn bepaalde elementen moeilijk toetsbaar, waardoor er een risico ten aanzien van de rechtmatigheid van de vaststellingen is. Hierbij valt te denken aan de oppervlakte en de datum van ingebruikname van de stal en de monitoring na de sluiting van de (stikstofdepositie van) andere activiteiten.

e. Overige aspecten van de bedrijfsvoering

Er zijn geen bijzonderheden te vermelden.

f. Fraude- en corruptierisico's

In 2023 zijn geen materiële interne fraudes en/of corrupties aan het licht getreden die in de bedrijfsvoeringsparagraaf moeten worden vermeld.

LNV en EZK hebben in 2023 een frauderisicoanalyse bij de kerndepartementen uitgevoerd. De uitkomsten zijn opgenomen in een nota Frauderisicoanalyse en bevat op hoofdlijnen een beschrijving van de meest voorkomende frauderisico's met bestaande maatregelen om die risico's te beheersen.

LNV geeft veel aandacht aan het voorkomen en opsporen van interne fraude en/of corruptie. Zo beschikt LNV over een vastgesteld integriteitsbeleid, een Beveiligingsautoriteit zoals bedoeld in artikel 3 van het Besluit BVA-stelsel Rijksdienst 2021 en een BVA-team. Het BVA-team geeft advies, houdt toezicht op de integrale beveiliging en laat analyses en audits uitvoeren. Dienstonderdelen geven met een jaarlijks geactualiseerde risico-paragraaf in het werkplan aan welke grote risico's ze voorzien en hoe ze deze risico's beheersen. Risicomanagement is hiermee verankerd in de management control-cyclus. Met periodieke managementverificaties en het toepassen van controle technisch functiescheiding en verbijzonderde interne controle bij financiële transacties wordt het risico van interne fraude, en daarmee onbetrouwbare informatievoorziening vanuit de administraties van LNV, voldoende beheerst. Daarnaast beschikt LNV over een vastgesteld

beleid ter voorkoming van misbruik en oneigenlijk gebruik van regelingen door derden. Eventuele signalen van mogelijke fraude worden altijd opgevolgd voor nader onderzoek. Middels een jaarlijkse managementverklaring bevestigen hoofden van dienst dat geconstateerde interne fraudes en/of corruptie zijn gemeld bij de directeur FEZ, de SG en de ADR.

Onderdeel van het integriteitsbeleid is voorts het moeten voldoen aan de normen en regels ter voorkoming van eventuele belangenverstremeling dat kan leiden tot of als doel kan hebben misbruik of oneigenlijk gebruik van (koersgevoelige) informatie door medewerkers en daarmee reputatieschade voor LNV en/of persoonlijke verrijking. Burgers en bedrijven moeten erop kunnen vertrouwen dat LNV en zijn medewerkers niet bevooroordeeld of partijdig zijn.

2. Rijksbrede bedrijfsvoeringsonderwerpen

Herstel- en Veerkrachtplan

In de zomer van 2020 besloten de EU-lidstaten tot een aanpak om te herstellen van de coronacrisis. In februari 2021 is daarom de Herstel- en Veerkrachtfaciliteit opgericht. Dit is een tijdelijk middel waarmee de EU subsidies en leningen aan EU-landen kan geven om te investeren in hervorming. EU-lidstaten moeten een Herstel- en Veerkrachtplan (HVP) opstellen, waarin staat naar welke hervormingen en investeringen het geld gaat. De EU heeft het Nederlands HVP in oktober 2022 goedgekeurd.

In het Nederlandse HVP zijn 53 maatregelen opgenomen (25 hervormingen en 28 investeringen). Het kabinet gebruikt bijna de helft (54,9%) van de middelen voor de groene transitie en 25,6% voor de digitalisering. LNV heeft twee maatregelen in dit programma t.w. Programma Natuur en Saneringsregeling Varkenshouderijen.

Het Ministerie van Financiën zal conform het HVP vanaf 2024 tot en met 2026 twee maal per jaar een onderbouwd betalingsverzoek bij de Europese Commissie (EC) indienen. Voor LNV zal er bij het tweede betaalverzoek (mei 2024) een claim voor de Saneringsregeling Varkenshouderijen worden ingediend en voor Programma Natuur zal dit in het vijfde betaalverzoek plaatsvinden. Het financieel belang van het HVP op basis van deze twee regelingen is circa € 1 mld.

De verantwoordingseisen van het HVP leveren bij departementen uitdagingen op. Tot op heden is het LNV gelukt om volledig en tijdig de artikel 22 gegevens (de eindontvangers en eindbegunstigden van HVP-middelen) aan te leveren.

Voor de Saneringsregeling Varkenshouderijen is de verwachting dat LNV voldoet aan alle mijlpalen en doelstellingen. Doordat de jaarlijkse voortgangsrapportages pas per 1 mei aangeleverd dienen te worden door provincies en Rijkswaterstaat bij LNV zal voor Programma Natuur de komende maanden inzichtelijk worden of LNV kan voldoen aan de gestelde mijlpalen en doelstellingen.

Grote lopende ICT-projecten

Het ministerie van BZK informeert de Tweede Kamer periodiek over departementale grote ICT-projecten. Deze projecten worden op het Rijks-ICT-dashboard openbaar gemaakt en minimaal éénmaal per jaar geactualiseerd. Deze rapportageplicht geldt voor alle ICT-projecten waarvan de kosten tenminste € 5 mln. bedragen.

In 2023 zijn binnen LNV de onderstaande vier grote ICT-programma's in uitvoering:

- Programma Informatiehuishouding van de Toekomst (PIT);
- Programma GLB23-27;
- Programma VHS/Realtime Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen (rVDM);
- Project AERIUS.

Betaalgedrag

Het streefcijfer van het kabinet voor tijdig betalen is dat 95% van alle handelsfacturen binnen 30 dagen na datum van ontvangst van de factuur zijn betaald. LNV heeft over het jaar 93% van de handelsfacturen binnen 30 dagen betaald. Hiermee voldoet LNV niet aan de streefwaarde. Er zijn maatregelen getroffen om dit percentage te kunnen verhogen.

Evaluatie Audit Committee

Het Audit Committee (AC) adviseert het departementaal management over de bedrijfsvoering, het auditbeleid en het risicomanagement. In 2023 heeft een zelfevaluatie van het AC plaatsgevonden. Enkele aandachtspunten uit de evaluatie zijn het verder brengen van risicomanagement, het op tafel krijgen van de 'juiste' strategische onderwerpen, het scherp neerzetten van de adviesvraag of het dilemma voor het goede gesprek alsmede het meer verbinden van de Bestuursraad en het AC.

Departementale checks and balances subsidieregelingen

Om de kwaliteit van subsidie-instrumenten te bewaken en te verbeteren leggen beleidsdirecties voorstellen voor nieuwe of gewijzigde subsidie-instrumenten ter beoordeling voor aan de Monitorcommissie (MC). De Monitorcommissie is ingesteld door de gezamenlijke Bestuursraad van EZK en LNV en heeft als doel in een vroegtijdig stadium te reflecteren op doelmatigheid en doeltreffendheid van voorstellen die aan haar worden voorgelegd. De MC kijkt kritisch naar nut, noodzaak en vormgeving van nieuwe of gewijzigde subsidie-instrumenten. Om een onafhankelijke toetsing te borgen zijn zowel FEZ als WJZ lid van deze commissie, evenals een aantal beleidsdirecteuren, externe hoogleraren en RVO als uitvoerende dienst. Bij de beoordeling worden uitkomsten van uitgevoerde evaluaties betrokken die conform de regelgeving voor subsidies eens in de 5 jaar plaatsvinden. Daarnaast toetst FEZ alle nieuwe subsidie-instrumenten op financiële gevolgen, doelmatigheid en doeltreffendheid. De directeur FEZ van EZK is daarnaast voorzitter van de departementale Beleidskwaliteit en -Evaluatiecommissie (BEC) waar met behulp van externe onafhankelijke deskundigen van planbureaus en universiteiten advies wordt gegeven over evaluatieopzetten. Beide commissies werken zowel voor EZK als LNV, waardoor expertise en ervaringen effectief worden gedeeld.

Normenkader financieel beheer: verhoging (onder)mandaten

In 2023 is het Kader voor financiële ondermandatering van de kerndepartementen LNV en EZK geactualiseerd. De ondermandaten waren de afgelopen 10 jaar niet gewijzigd, terwijl de inflatie de afgelopen jaren sterk is gestegen, de begrotingen zijn gegroeid en de werkdruk bij (onder)mandaathouders is toegenomen.

3. Belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering Risicomanagement

Om risicomanagement op langere termijn minder vrijblijvend te maken is het continu aanjagen en borgen relevant (spoor 1). Daarom treedt een DG op als sponsor voor risicomanagement. Ook wordt een riskfacilitator aangesteld. Daarnaast is het risicomanagementbeleid verankerd in de departementale managementcyclus (spoor 2).

Transitiefonds

In december 2022 is het wetsvoorstel tot oprichting van het Transitiefonds als een begrotingsfonds, zoals bedoeld in artikel 2.11 van de CW, ingediend bij de Staten-Generaal. Met dit Transitiefonds worden maatregelen bekostigd die nodig zijn om de stikstofbelasting van de natuur terug te dringen, evenals de emissies van broeikasgassen door landbouw en landgebruik. Daarnaast worden hieruit maatregelen gefinancierd die bijdragen aan het beschermen en ontwikkelen van de natuur en het tijdig voldoen aan de Kaderrichtlijn water en maatregelen die bijdragen aan de verduurzaming van de landbouw. Het voorstel wijst de Minister voor Natuur en Stikstof als fondsbeheerder aan.

De Tweede Kamer heeft 23 mei 2023 ingestemd met de Tijdelijke wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur (TWT). Het wetsvoorstel van de TWT is aangeboden aan de Eerste Kamer (EK), maar 3 oktober 2023 controversieel verklaard. De inwerkingtreding van de wet is voorwaardelijk voor een eerste Fondsbegroting. Transitiefondsmiddelen zullen in 2024, net als eerdere jaren, via de LNV-begroting lopen. In afwachting van de behandeling van de TWT in de EK, staat de inrichting van de fondsadministratie 'on hold'.

Verduurzaming LNV - organisatie

LNV en EZK publiceren sinds vier jaar hun gezamenlijk verslag over de duurzaamheid van de eigen organisaties. Het duurzaamheidsverslag geeft inzicht in de verduurzaming van de eigen bedrijfsvoering en ketenverduurzaming bij beide ministeries en hun diensten en agentschappen zoals de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), Rijksinspectie Digitale Infrastructuur (RDI, voorheen Agentschap Telecom), etc. Bij het opstellen van het duurzaamheidsverslag worden de rapportagestandaarden van het Global Reporting Initiative (GRI) in beschouwing genomen. De verwachting is dat in mei 2024 het duurzaamheidsverslag 2023 wordt gepubliceerd op rijksoverheid.nl. Daarin zal onder meer worden ingegaan op het Manifest verduurzaming bedrijfsvoering EZK & LNV 2.0 dat in september 2023 is vastgesteld.

C. JAARREKENING

7. Departementale verantwoordingsstaat

Departementale verantwoordingsstaat van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

Art.	Omschrijving	Vastgestelde begroting (1)			Realisatie (2)			Verschil (3) = (2) - (1)			
		Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	
Totaal		2.663.292	3.177.915	101.396	2.023.950	2.277.463	170.666	- 639.342	- 900.452	69.270	
Beleidsartikelen											
21	Land- en tuinbouw	773.396	649.814	55.280	461.642	242.544	80.449	- 311.754	- 407.270	25.169	
22	Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	766.464	1.456.449	33.365	330.351	899.800	61.971	- 436.113	- 556.649	28.606	
23	Kennis en innovatie	400.589	348.809	9.256	400.719	303.881	9.875	130	- 44.928	619	
24	Uitvoering en toezicht	489.218	489.218	0	604.994	604.994	14.758	115.776	115.776	14.758	
Niet beleidsartikelen										0	0
50	Apparaat	183.088	183.088	3.495	226.244	226.244	3.613	43.156	43.156	118	
51	Nog onverdeeld	50.537	50.537	0	0	0	0	- 50.537	- 50.537	0	

8. Samenvattende verantwoordingsstaat agentschap

Samenvattende verantwoordingsstaat 2023 inzake baten-lastenagentschap van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (bijdragen x € 1.000)

Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting ¹	(2) Realisatie	(3)=(2)-(1) Verschil realisatie en vastgestelde begroting	(4) Realisatie 2022
Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit				
Totale baten	543.256	547.250	3.994	469.641
Totale lasten	543.256	556.715	13.459	476.358
Saldo van baten en lasten	0	- 9.465	- 9.465	- 6.717
Totale kapitaalontvangsten	9.350	19.911	10.561	9.543
Totale kapitaaluitgaven	14.741	12.755	- 1.986	16.169
Balanstotaal	n.v.t.	116.198	n.v.t.	107.337

1 Stand inclusief amendementen, moties en NvW

9. Jaarverantwoording van het baten-lastenagentschap NVWA per 31 december 2023

Staat van baten en lasten van het baten-lastenagentschap NVWA voor het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)	Realisatie 2022 (4)
Baten				
- Omzet	523650	513399	- 10251	422591
<i>waarvan omzet moederdepartement</i>	250191	258652	8461	198016
<i>waarvan omzet overige departementen</i>	134503	134010	- 493	117843
<i>waarvan omzet derden</i>	138956	120737	- 18219	106732
Rentebaten	0	2747	2747	360
Vrijval voorzieningen	0	0	0	181
Bijzondere baten	19606	31104	11498	46509
Totaal baten	543256	547250	3994	469641
Lasten				
Apparaatskosten	532201	541064	8863	458888
- Personele kosten	336629	340153	3524	289582
<i>waarvan eigen personeel</i>	297748	294449	- 3299	252407
<i>waarvan inhuur externen</i>	25585	32578	6993	27527
<i>waarvan overige personele kosten</i>	13296	13126	- 170	9648
- Materiële kosten	195572	200911	5339	169306
<i>waarvan apparaat ICT</i>	2150	3140	990	1991
<i>waarvan bijdrage aan SSO's</i>	59403	64194	4791	55063
<i>waarvan overige materiële kosten</i>	134019	133577	- 442	112252
Rentelasten	100	179	79	32
Afschrijvingskosten	10455	4856	- 5599	7358
- Materieel	1660	1641	- 19	1494
<i>waarvan apparaat ICT</i>	200	158	- 42	109
<i>waarvan overige materiële afschrijvingskosten</i>	1460	1483	23	1385
- Immaterieel	8795	3215	- 5580	5864
Overige lasten	500	10616	10116	10080
<i>waarvan dotaties voorzieningen</i>	500	200	- 300	0
<i>waarvan bijzondere lasten</i>	0	10416	10416	10080
Totaal lasten	543256	556715	13459	476358
Saldo van baten en lasten	0	- 9465	- 9465	- 6717

Stelselwijziging

Niet van toepassing voor 2023.

Toelichting op de baten

Omzet moederdepartement

Met ingang van 2023 is voor de opdrachtgevers het product «Toezicht» geïntroduceerd, ter vervanging van de producten «Handhaven» en «Keuren». In bovenstaande tabel is voor 2022 de som van de omzet «Handhaven» (€ 167,7 mln.) en «Keuren» (€ 18,1 mln.) onder product «Toezicht» weergegeven.

In totaal is de omzet € 60,6 mln. hoger dan in 2022. Dit wordt veroorzaakt door enerzijds de groei van de organisatie (het aantal fte én de urenrealisatie zijn fors gestegen) en anderzijds een significant hogere initiële kostprijs

voor 2023 dan in 2022. Daarnaast is gedurende 2023 de kostprijs ook nog met terugwerkende kracht bijgesteld in verband met sterk gestegen kosten. De omzet is ook hoger dan de vastgestelde begroting, met name als gevolg van aanvullende opdrachten gedurende 2023 en de bijstelling van de kostprijs.

De omzetcategorie «Overig» omvat werkzaamheden voor LNV die worden uitbesteed aan derden. De realisatie ervan ligt rond de vastgestelde begroting, maar is hoger dan in 2022 door werkzaamheden met betrekking tot de invoering van realtime Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen (rVDM).

Omzet moederdepartement (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2022
Toezicht	234.170	243.299	9.129	185.751
Overig	16.021	15.353	- 668	12.265
Omzet moederdepartement	250.191	258.652	8.461	198.016

Omzet overige departementen

Met ingang van 2023 is voor de opdrachtgevers het product «Toezicht» geïntroduceerd, ter vervanging van de producten «Handhaven» en «Keuren». In onderstaande tabel is voor 2022 de som van de omzet «Handhaven» (afgerond € 91,5 mln.) en «Keuren» (afgerond € 3,3 mln.) onder product «Toezicht» weergegeven.

De omzet van de overige departementen is toegenomen ten opzichte 2022. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door enerzijds extra toegewezen werkzaamheden door VWS (op het gebied van industriële productie, opsporing en productveiligheid) en anderzijds door een hogere initiële kostprijs voor 2023. Daarnaast is gedurende 2023 de kostprijs ook nog met terugwerkende kracht bijgesteld in verband met sterk gestegen kosten.

Voor de provincies is er juist een daling in omzet in vergelijking met 2022. De controles voor de provincies voert de NVWA uit onder regie van RVO. De daling in omzet wordt veroorzaakt, doordat er in 2023 minder controles zijn gepland door RVO. Voor het Diergezondheidsfonds is de inzet in 2023 weer genormaliseerd. In 2022 was er sprake van veel uitbraken van vogelgriep, waardoor de inzet voor het Diergezondheidsfonds toen fors hoger was dan normaal. Tot slot is de omzet overige departementen op totaalniveau conform begroting.

Omzet overige departementen (bedragen x € 1.000)

	Vastgestelde begroting 2023	Realisatie 2023	Verschil realisatie en begroting	Realisatie 2022
Toezicht	111.031	106.717	- 4.314	94.797
Overig	23.472	27.293	3.821	23.046
Omzet overige departementen	134.503	134.010	- 493	117.843

Omzet Derden

De omzet uit retributies is hoger dan in 2022, met name door lastenverzwaring voor het bedrijfsleven vanwege de afbouw van tariefdemping door de overheid. Daarnaast zijn er nieuwe retributies geïntroduceerd (in het fytosanitaire domein voor het databeheer van import- en exportcertificeringen). De totale omzet derden is echter lager dan begroot (€ 18,2 mln.), als

gevolg van een te hoge inschatting voor retribueerbare werkzaamheden bij o.a. geregistreerde bedrijven, exportwerkzaamheden, pluimveeslachterijen en import dieren en dierlijke bijproducten.

Rentebaten

De rentebaten betreft de ontvangen rente op de uitstaande middelen op de rekening-courant bij het ministerie van Financiën. In de tweede helft van 2022 zijn de rentepercentages gestegen, waardoor er voor het eerst in jaren rentebaten zijn ontvangen. In 2023 zijn de rentepercentages verder gestegen en zijn er rentebaten ontvangen over het gehele jaar.

Bijzondere baten

De bijzondere baten bestaan uit tariefdemping (€ 22,6 mln.), BTW compensatie en een overige post. De post tariefdemping is met € 15,8 mln. gedaald ten opzichte van 2022. Deze daling wordt gecompenseerd door circa € 2,8 mln. aan opleidingskosten die vanaf 2023 via het tarief Toezicht aan de opdrachtgevers worden doorbelast en door circa € 13,0 mln. aan lastenverzwaring voor het bedrijfsleven (via de retributietarieven). De BTW compensatie (€ 8,5 mln.) betreft de jaarlijks compensatie die de NVWA ontvangt, ter hoogte van de geboekte BTW van de facturen van KDS (keuringsassistenten) en de practitioners (zelfstandige dierenartsen), zodat deze BTW niet via de kostprijs in de tarieven komt. Vanaf 2020 wordt de BTW compensatie verantwoord onder bijzondere baten en de geboekte BTW onder bijzondere lasten. De overige post betreft voor 2023 de afrekening van een project (EURL Bacteriën 2021 en 2022). Voor dit project zijn in 2023 geen activiteiten uitgevoerd.

Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting 2023 is de realisatie van de bijzondere baten € 11,5 mln. hoger. Dit komt voornamelijk doordat na vaststelling van de begroting er nog extra (incidentele) generieke dempingen en een extra beleidsmatige demping voor kleine slaggers zijn toegekend. Daarnaast is de realisatie voor de post BTW compensatie iets hoger dan begroot (begroting € 8,0 mln.; realisatie € 8,5 mln.).

Toelichting op de lasten

Personele kosten

De totale personele kosten liggen fors hoger (€ 50,6 mln.) dan in 2022 en iets hoger dan de oorspronkelijke begroting 2023 (€ 3,5 mln.). De kosten voor eigen personeel (Lonen en salarissen, Pensioenlasten en Overige sociale lasten) zijn met € 42,0 mln. toegenomen ten opzichte van 2022. Dit komt door een toename van het personeelsbestand (gemiddelde ambtelijk bezetting is toegenomen met 331 fte), door de noodzakelijke dotatie van de verlofverplichting (per saldo toename verplichting € 14,0 mln.) en door de stijging van de salarissen per 1 april 2023 plus de eenmalige uitkering in april 2023 (conform de cao van 1 juli 2022). De kosten voor eigen personeel zijn € 3,3 mln. lager dan de oorspronkelijke begroting 2023, doordat aan de ene kant het personeelsbestand minder hard is gegroeid dan begroot (gemiddeld 60 fte), terwijl er aan de andere kant de noodzakelijke dotatie van de verlofverplichting per saldo veel hoger uitviel dan ingeschat.

De externe inhuur is toegenomen met € 5,1 mln. ten opzichte van 2022 en € 7,0 mln. ten opzichte van de oorspronkelijke begroting, wat enerzijds te wijten is aan sterk gestegen inflatie en anderzijds aan de krapte op de arbeidsmarkt, met vertraagde instroom van extra eigen personeel tot gevolg.

De overige personele kosten liggen € 3,5 mln. hoger dan in 2022, door de grote instroom van nieuwe medewerkers die vaak veel bijscholing nodig hebben (€ 1,3 mln.), door hogere kosten voor openbaar vervoer (€ 1,0 mln.) en hogere kosten voor binnen- en buitenlandse dienststreizen (€ 1,2 mln.). Het totaal van de overige personele kosten is vrijwel gelijk aan de oorspronkelijke begroting.

Personeelsbestand

De totale gemiddelde ambtelijke bezetting in 2023 was 3.162 fte, inclusief gemiddeld 3 fte met een bijzondere status zoals VWNW en HPK medewerkers. In 2022 waren dit gemiddeld 2.831 fte, inclusief gemiddeld 12 fte met een bijzondere status zoals VWNW en HPK medewerkers.

Er is bij de NVWA geen sprake van functionarissen (eigen personeel of externe inhuur) die vallen onder de WNT (Wet Normering Topinkomens) informatieplicht.

Pensioenregeling

Verplichtingen in verband met bijdragen aan pensioenregelingen worden als last in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarover de bijdragen zijn verschuldigd. De pensioenregeling van de medewerkers van de NVWA is ondergebracht bij het Pensioenfonds ABP. Deze regeling betreft een toegezegde pensioenregeling. In het geval van een tekort bij het Pensioenfonds ABP heeft de NVWA echter geen verplichting tot het doen van aanvullende bijdragen, anders dan hogere toekomstige premies. Op grond van RJ 271 wordt de pensioenregeling in het jaarverslag verwerkt als een toegezegde bijdrageregeling. Ten aanzien van eventuele overschotten of tekorten in het Pensioenfonds ABP, die van invloed zijn op de in de toekomst door de NVWA te betalen premies, is op dit moment geen informatie beschikbaar. Voor pensioen opgebouwd t/m 2003 geldt de eindloonregeling. Pensioenopbouw vanaf 2004 vindt plaats op basis van de middelloonregeling. De dekkingsgraad op 31 december 2023 bedraagt 110,5% (bron: website ABP).

Materiële kosten

De totale materiële kosten liggen fors hoger (€ 31,6 mln.) dan in 2022. De post «Apparaat ICT» is opgenomen met € 1,1 mln. door inflatie, een toename in gebruikersaccounts en de doorbelasting van extra investeringskosten. De post «Bijdrage SSO's» is toegenomen met € 9,1 mln., hoofdzakelijk ten gevolge van een stijging van de kosten van dienstverlening door DICTU (€ 8,5 mln.). Deze kosten zijn toegenomen door de groei van het aantal virtuele werkplekken (meer personeel), door de algehele kostenstijging (inflatie) van producten en diensten en door de stijging van kosten voor het beheer en de infrastructuur van rVDM.

De post «Overige materiële kosten» is met afgerond € 21,3 mln. gestegen. De belangrijkste oorzaken worden hieronder toegelicht. Ten eerste zijn de energiekosten met € 1,1 mln. toegenomen. Ten tweede zijn er hogere kosten voor externe vergaderfaciliteiten (€ 0,8 mln.), mede door verbouwing van het opleidingscentrum van de NVWA. Ten derde zijn de kosten voor dienstauto's toegenomen (€ 1,1 mln.) door de toename in personeel, inflatie en verduurzaming. Ten vierde is er een grote toename in uitbesteed onderzoek (€ 8,8 mln.), hoofdzakelijk voor Extern Geoormerkte Budgetten, wat in lijn is met het jaarplan (incl. wijzigingen) 2023. Ten vijfde is er € 1,1 mln. aan kosten gemaakt voor de impactanalyse integratie KDS binnen de NVWA. Ten zesde is de inhuur van practitioners gestegen (€ 2,5 mln.) door een tekort aan eigen dierenartsen. Ten zevende is er een stijging

(totaal € 1,7 mln.) van de proceskosten en kosten voor dwangsommen. Verder is de voorziening dubieuze debiteuren in 2023 toegenomen om in overeenstemming te blijven met het ingeschatte debiteuren risico. Dit leidt tot een stijging van de materiële kosten (€ 0,7 mln.). Tot slot werken de toegenomen personele bezetting, de hogere prijzen door inflatie en de inhaaleffecten na de COVID-19 periode door in allerlei andere onderdelen van de materiële kosten. In combinatie met diverse kleine effecten zorgt dit per saldo voor de rest van de stijging (€ 3,5 mln.) van de materiële kosten ten opzichte van 2022.

De realisatie 2023 van de materiële kosten ligt ook boven (€ 5,3 mln.) de oorspronkelijke begroting 2023. Het werkelijke verschil ten opzichte van de begroting is nog groter, doordat de BTW voor facturen van KDS (keurings-assistenten) en de practitioners (zelfstandige dierenartsen) is begroot onder de materiële kosten, terwijl deze kosten (moeten) worden verantwoord onder de bijzondere lasten (€ 8,8 mln.). De belangrijkste oorzaak van de in totaal circa € 14,1 mln. hogere kosten dan de oorspronkelijke begroting, zijn significante kostenstijging van allerlei producten en diensten. Zo liggen bijvoorbeeld alleen al de kosten voor de dienstverlening van DICTU € 3,7 mln. boven de begroting. Tot slot wordt er gewerkt aan het verder optimaliseren van het budgetteringsproces, zodat in de toekomst een meer accurate begroting kan worden afgegeven.

Rentelasten

De rentelasten zijn gestegen doordat over de leningen die in 2022 en 2023 zijn afgeroepen weer rente moest worden betaald. Vanwege de lage rente in het verleden wordt er over de oudere leningen niet of nauwelijks rente betaald.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten voor materiële vaste activa liggen in lijn met de begroting en zijn iets gestegen ten opzichte van 2022. De stijging hangt voornamelijk samen met investeringen in laboratoriumapparatuur. De afschrijvingskosten voor immateriële vaste activa zijn € 5,6 mln. lager dan begroot en € 2,6 mln. lager dan in 2022. Het verschil ten opzichte van de begroting wordt veroorzaakt doordat diverse projecten vertraging hebben opgelopen, waardoor de formele ingebruikname en bijbehorende afschrijvingen zijn opgeschoven. Daarnaast liggen de afschrijvingskosten lager dan in 2022, doordat er tot medio 2022 nog sprake was van afschrijvingskosten voor de basisvoorzieningen ontstaan vanuit de compartimentering van INSPECT.

Overige lasten

De overige lasten bestaan uit de dotatie voorziening (schade-)claims (€ 0,2 mln.) en de bijzondere lasten. De bijzondere lasten zijn hoger (€ 0,3 mln.) dan in 2022 en hoger (€ 10,4 mln.) dan de oorspronkelijke begroting 2023. In de oorspronkelijke begroting 2023 was de geboekte BTW voor facturen KDS en practitioners (in totaal € 8,8 mln.) begroot als onderdeel van de materiële kosten. De overige geboekte bijzondere lasten waren niet voorzien.

Saldo van baten en lasten

De totale baten van de NVWA bedroegen in 2023 € 547,3 mln. De totale lasten bedroegen in 2023 € 556,7 mln. Het jaar is daarom afgesloten met een verlies van afgerond € 9,5 mln. (ten opzichte van een negatief resultaat in 2022 van € 6,7 mln.). Tegenover dit verlies van € 9,5 mln. staat een extra storting in het eigen vermogen van € 9,2 mln., ter compensatie van het kosten stijgende effect (lagere te verwachte productiviteit) van de nieuwe

cao afspraken omtrent het IKB-verlof. Daarnaast kenmerkte kalenderjaar 2023 zich door flinke kostenstijgingen van allerlei producten en diensten, en specifiek voor de NVWA ook door een opnieuw significante groei van de organisatie (de gemiddelde ambtelijke bezetting steeg t.o.v. 2022 met 331 fte), met de daarbij horende extra inspanning om nieuwe medewerkers goed in te werken en te «onboarden».

Ten opzichte van de oorspronkelijke begroting zijn de gerealiseerde totale baten € 4,0 mln. hoger. De belangrijkste oorzaken hiervan zijn ten eerste een hogere omzet voor LNV en VWS door bijstelling van de kostprijs (totaal € 5,4 mln.) en aanvullende opdrachten gedurende 2023. Ten tweede zijn er na vaststelling van de begroting extra (incidentele) generieke dempingen en een extra beleidsmatige demping voor kleine slaggers toegekend. Daarnaast valt de BTW compensatie iets hoger uit en was er door de gestegen rentepercentages sprake van onverwacht hoge rente baten. Hier tegenover staat een te hoge inschatting van verschillende retribueerbare activiteiten en een lagere omzet voor DGF en de Provincies. De totaal gerealiseerde lasten zijn € 13,5 mln. hoger dan de oorspronkelijke begroting. De belangrijkste oorzaken zijn allerlei kostenstijgingen gerelateerd aan de hoge inflatie en hogere uitgaven voor externe inhuur (€ 7,0 mln.) door eveneens inflatie, maar ook vooral de aanhoudende krapte op de arbeidsmarkt met vertraagde instroom van eigen personeel tot gevolg. Hier tegenover staat dat de kosten voor eigen personeel lager uitvallen van begroot (€ 3,3 mln.). Dit komt doordat er enerzijds gemiddeld 60 fte minder is aangenomen, terwijl anderzijds de noodzakelijke dotatie van de verlofverplichting flink hoger uitviel dan voorzien. Tot slot zijn de afschrijvingskosten lager dan begroot, door vertraging in de uitvoering van investeringsprojecten.

Ten opzichte van de realisatie van 2022 zijn de totale baten in 2023 significant hoger (€ 77,6 mln.). Dit komt enerzijds door € 90,8 mln. meer omzet (hogere urenrealisatie door groei van de organisatie, hogere kostprijs (voor en na bijstelling) en lastenverzwaring voor het bedrijfsleven (afbouw tariefdemping)). Daarnaast vallen de rente baten hoger uit (hogere rentepercentages). Anderzijds zijn de bijzondere baten afgenomen, doordat de opleidingskosten vanaf 2023 zijn opgenomen in de kostprijs Toezicht (€ 2,8 mln.) en door de lastenverzwaring voor het bedrijfsleven (€ 13,0 mln.). De totale lasten zijn in 2023 eveneens toegenomen (€ 80,4 mln.) ten opzichte van 2022. Dit komt hoofdzakelijk door kostenstijgingen als gevolg van de toegenomen personele bezetting en de inflatie. Daarnaast is de verlofverplichting significant toegenomen, zijn de salarissen gestegen, is er meer onderzoek uitbesteed (€ 8,8 mln.) en zijn de kosten voor externe inhuur naast inflatie ook hoger, doordat in afwachting van eigen personeel (krappe arbeidsmarkt) noodzakelijke werkzaamheden door externe medewerkers zijn opgepakt.

Het resultaat wordt, conform de Regeling Agentschappen, ten laste van het Eigen Vermogen gebracht.

Balans per 31 december 2023 (bedragen x €1.000)

	Balans 2023	Balans 2022
Activa		
Vaste activa	23.343	20.448
Immateriële vaste activa	16.210	13.763
Materiële vaste activa	7.133	6.685
<i>waarvan grond en gebouwen</i>	<i>2.029</i>	<i>2.202</i>
<i>waarvan installaties en inventarissen</i>	<i>4.597</i>	<i>3.755</i>
<i>waarvan overige materiële vaste activa</i>	<i>507</i>	<i>728</i>
Vlottende activa	92.855	86.889
Voorraden en onderhanden projecten	PM	494
Debiteuren	15.626	15.635
Overige vorderingen en overlopende activa	11.489	11.832
Liquide middelen	65.740	58.928
Totaal activa:	116.198	107.337
Passiva		
Eigen Vermogen	11.156	9.812
Exploitatiereserve	20.621	16.529
Onverdeeld resultaat	- 9.465	- 6.717
Voorzieningen	200	0
Langlopende schulden	14.276	11.589
Leningen bij het Ministerie van Financiën	14.276	11.589
Kortlopende schulden	90.566	85.936
Crediteuren	11.971	8.014
Belastingen en premies sociale lasten	77	127
Kortlopend deel leningen bij het Ministerie van Financiën	5.994	4.584
Overige schulden en overlopende passiva	72.524	73.211
Totaal passiva	116.198	107.337

Toelichting op de balans

Immateriële vaste activa (bedragen x € 1.000)

	2023	2022
Immateriële vaste activa	16.210	13.763
Totaal immateriële vaste activa	16.210	13.763

In totaal is er in 2023 voor ruim € 5,4 mln. aan investeringen gedaan voor ICT systemen die nog in ontwikkeling waren. Dit zijn ICT systemen die nog in ontwikkeling zijn en waarover daarom nog niet wordt afgeschreven.

Daarnaast hebben er activeringen plaatsgevonden voor verschillende applicaties, waaronder de applicatie realtime Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen (rVDM). Het totaal geactiveerde bedrag voor de verschillende applicaties bestaat voor € 8,1 mln. uit investeringsuitgaven van 2020, 2021 en 2022 en voor € 0,2 mln. uit investeringsuitgaven van 2023. Tot slot is er voor € 0,3 mln. geïnvesteerd in licenties. De afschrijvingen in 2023 hebben voor afgerond € 2,5 mln. betrekking op reguliere immateriële vaste activa (met als grootste project rVDM (€ 1,9 mln. aan afschrijvingskosten in 2023)), voor afgerond € 0,6 mln. op investeringen vanuit het IV/ICT Actieplan en voor afgerond € 0,2 mln. op investeringen in softwarelicenties.

Debiteuren (bedragen x € 1.000)		
	2023	2022
Moederdepartement LNV	12	96
Ministerie van BZK	37	25
Ministerie van EZK	0	119
Ministerie van IenW	322	80
Ministerie van VWS	0	77
O&P Rijk	0	4
RVO	4	0
Derden	16.465	15.936
Dubieuze debiteuren	2.073	2.019
Totaal debiteuren	18.913	18.356
Voorziening dubieuze debiteuren	- 3.287	- 2.721
Totaal debiteuren	15.626	15.635

De post «Moederdepartement LNV» omvat de doorbelasting van aan bedrijven terugbetaalde boetebedragen (met wettelijke rente) naar aanleiding van gegrond verklaard bezwaar. De post «Ministerie van IenW» betreft hoofdzakelijk doorbelastingen van gemaakte kosten voor een project uitgevoerd in opdracht van IenW. De posten van de overige overheidsonderdelen in bovenstaande tabel hebben betrekking op de doorbelasting van personeel gerelateerde kosten (detachering i.g.v. «Ministerie van BZK» en reiskosten i.g.v. "RVO"). De post «Derden» betreft de debiteuren buiten de kring van de rijksoverheid en ligt qua bedrag in lijn met vorig jaar.

De post dubieuze debiteuren is nagenoeg gelijk aan vorig jaar. De voorziening dubieuze debiteuren is wel toegenomen (per saldo met € 0,6 mln.), waarvan het grootste deel (afgerond € 0,4 mln.) samenhangt met een bedrijf dat in 2023 via de Whoa-procedure een faillissement heeft voorkomen. Daarnaast is het aantal potentieel oninbare facturen toegenomen (€ 0,4 mln.), door de groei van de omzet derden. Tot slot zijn er in 2023 diverse posten definitief buiten invordering geplaatst (€ 0,2 mln.). De hoogte van de voorziening is in overeenstemming met het door de NVWA ingeschatte debiteuren risico.

Overige vorderingen en overlopende activa (bedragen x €1.000)		
	2023	2022
Moederdepartement LNV	1.630	5.065
Ministerie van EZK	339	0
Ministerie van Financiën	2.747	0
Ministerie van VWS	13	870
DPC	20	20
RVB	535	18
RVO	230	589
Derden	5.975	5.270
Totaal nog te ontvangen	11.489	11.832

De post «Moederdepartement LNV» bestaat uit vooruitbetaalde huisvestingskosten (€ 1,2 mln.), omzet DGF 2023 (Diergezondheidsfonds) (€ 0,4 mln.) en enkele boetezaken die nog niet zijn doorbelast aan LNV. De post «Ministerie van EZK» bestaat uit nog te factureren omzet en de post «RVO» uit nog te factureren omzet projecten derden. De € 2,7 mln. bij «Ministerie van Financiën» betreft nog te ontvangen rente over 2023 en de € 0,5 mln. bij «RVB» uit terug te vorderen huur voor pand CS59 vanwege sluiting als gevolg van een brand. Tot slot bestaat de post «Derden» voor € 4,7

mln. uit nog te factureren omzet derden en voor € 1,2 mln. uit overige vooruitbetaalde facturen. De post «Derden» bevat voor € 0,2 mln. overige vooruitbetaalde kosten met een looptijd van langer dan 1 jaar.

Liquide middelen (bedragen x € 1.000)		
	2023	2022
Kas	1	4
Rekening-courant ministerie van Financiën	65.739	58.924
Totaal liquide middelen	65.740	58.928

Vermogensontwikkeling (bedragen x € 1.000)			
	2023	2022	2021
1 Eigen vermogen per 01/01	9.812	14.049	- 4.653
2 Saldo van baten en lasten	- 9.465	- 6.717	13.702
3 Directe mutaties in het eigen vermogen:			
– 3a Uitkering aan moederdepartement	0	0	0
– 3b Bijdrage moederdepartement ter versterking eigen vermogen	10.809	2.480	5.000
4 Eigen vermogen per 31/12	11.156	9.812	14.049
<i>Omzet</i>	<i>513.399</i>	<i>422.591</i>	<i>405.646</i>
Vermogensplafond (5% van gemiddeld 3 jaar)	22.361	19.542	17.958

De bijdrage van het moederdepartement in 2023 bestaat voor € 1,6 mln. uit middelen voor het programma Transparantie in Informatie, bestaande uit bijdragen voor projecten gerelateerd aan de Wet open overheid en voor de Parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslagen (POK). Daarnaast betreft € 9,2 mln. het endogene gedeelte van de afgesproken kostprijsbijstelling.

Na de vaststelling van het jaarverslag door de eigenaar wordt het onverdeeld resultaat in zijn geheel toegevoegd aan de exploitatiereserve. Het eigen vermogen per 31 december 2023 van € 11,2 mln. (positief), zijnde 2,5% van de gemiddelde jaaromzet over de laatste drie jaar, is kleiner dan het maximaal toegestane eigen vermogen voor 2023 (€ 22,4 mln.).

Voorzieningen (bedragen x € 1.000)		
	2023	2022
Boekwaarde op 1 januari	0	181
Dotaties	200	0
Onttrekkingen	0	0
Vrijval	0	- 181
Boekwaarde op 31 december	200	0

De voorziening is gebaseerd op een schatting van de uitstroom van middelen per ingediende claim en mede gebaseerd op ervaringen van voorgaande jaren. Eind 2023 waren er in totaal 16 claims in behandeling. Dit betreffen allemaal (schade)claims van bedrijven. Van deze claims is één claim opgenomen in voorziening (geclaimd bedrag € 0,2 mln.). De overige claims zijn niet opgenomen in de voorziening, omdat afdeling Juridische Zaken inschat dat deze claims, met één uitzondering, niet tot uitstroom van middelen zullen leiden. De uitzondering betreft een claim waarvoor de rechter op 13 maart 2024 uitspraak heeft gedaan. Op basis van deze uitspraak is de kans dat de NVWA een vorm van schadevergoeding zal moeten betalen aannemelijk geworden, maar er is nog geen informatie beschikbaar op basis waarvan de hoogte van een eventuele

schadevergoeding kan worden bepaald. Hierdoor kan er op dit moment geen voorziening voor deze claim worden getroffen en is het ook niet mogelijk om de orde van grootte van een eventuele schadevergoeding te benoemen.

Crediteuren (bedragen x € 1.000)		
	2023	2022
Ministerie van BZK	46	61
Ministerie van OCW	28	0
Ministerie van VWS	27	0
CJIB	5	0
DICTU	2.863	2.915
DJI	56	0
Doc-Direkt	3	1
DPC	141	6
JIO	41	0
O&P Rijk	108	34
RBL	2	0
Rijksorganisatie ODI	92	0
RIVM	0	1.915
RVB	770	76
RVO	497	192
RWS	0	9
SSC-ICT	24	0
Derden	7.268	2.805
Totaal crediteuren	11.971	8.014

De posten «Ministerie van OCW», «Ministerie van VWS» en het grootste deel van de post «Rijksorganisatie ODI» hebben betrekking op detacheringen. De post «DICTU» heeft betrekking op de ICT dienstverlening. De post «DJI» heeft betrekking op verhuiskosten Graadt van Roggenweg 400. De post «Doc-Direkt» betreft de levering van archiefdozen. De post «DPC» betreft LinkedIn kosten. De posten «CJIB», «JIO», «Ministerie van BZK», «O&P Rijk», «RBL» en «SSC-ICT» betreffen de facturatie van diverse dienstverlening afgenomen door de NVWA. De post «RVB» betreft coördinatie werkzaamheden voor de verbouwing van locatie Wageningen, kosten voor het vernieuwen van de kassen op locatie Wageningen, onderhoud gebouwen en installaties op verschillende locaties en structurele servicekosten. De post «RVO» betreft hoofdzakelijk kosten ERB Core (applicaties voor het ondersteunen van relatiebeheer) en daarnaast kosten voor licenties ABBA en detacheringskosten.

Het totaal van de post crediteuren is fors gestegen ten opzichte van 2022. Deze stijging zit voornamelijk in de post «Derden». De belangrijkste oorzaak is het toegenomen aantal nog te betalen facturen ontvangen per 31 december 2023, vanwege bijvoorbeeld een ontbrekende prestatieverklaring of een dispuut. Enkele voorbeelden zijn de facturen voor KDS Opleidingskosten 2023 (€ 1,5 mln.) en KDS standaard werkzaamheden weken 49 en 50 (€ 1,1 mln.).

Overige verplichtingen en overlopende passiva (x € 1.000)

	2023	2022
Moederdepartement LNV	1.935	17.494
Ministerie van EZK	0	499
Ministerie van Financiën	8	76
Ministerie van IenW	100	0
Ministerie van JenV	0	76
Ministerie van VWS	474	1.527
DICTU	2.682	2.601
O&P Rijk	36	22
RIVM	574	152
RSO	0	- 41
RVB	1.302	1.420
RVO	240	230
Derden	65.173	49.155
Totaal nog te betalen	72.524	73.211

De post «Moederdepartement LNV» betreft de doorschuif en/of het te verrekenen bedragen van PxQ (uren) budgetten, kostenbesluiten en Extern Geoormerkte Budgetten (€ 1,5 mln.) en nog te verrekenen inzet schepen 2023 voor Sanitaire bemonstering schelpdieren (€ 0,5 mln.). De post «Ministerie van VWS» (€ 0,5 mln.) betreft de doorschuif en/of te verrekenen van bedragen voor Extern Geoormerkte Budgetten. De post «Ministerie van Financiën» betreft nog te betalen rentekosten. De post «Ministerie van IenW» (€ 0,1 mln.) betreft vooruit gefactureerde controles Gewasbescherming 2024.

Het bedrag voor de post «DICTU» (€ 2,7 mln.) bestaat uit nog te betalen bedragen voor de ICT dienstverlening van DICTU. De post «O&P Rijk» betreft nog te betalen kosten voor het afnemen van assessments. De post «RIVM» (€ 0,6 mln.) betreft nog te betalen uitbestede onderzoeken. De post «RVB» (€ 1,3 mln.) bestaat voor € 0,6 mln. uit nog te betalen (meerkosten) huur en voor € 0,7 mln. uit nog te betalen kosten voor o.a. werkzaamheden. De post «RVO» (afgerond € 0,2 mln.) betreft terug te betalen voorschot (afgerond € 0,4 mln.), nog te ontvangen credit nota betreffende ERB Core (applicaties voor het ondersteunen van relatiebeheer) en licenties ABBA (afgerond € 0,4 mln.) en nog te betalen beheerskosten voor applicatie Gegevensbeveiliging (afgerond € 0,3 mln.). De post «Derden» bestaat voor circa € 45,1 mln. uit nog te betalen bedragen aan medewerkers (saldo verlofuren), een reservering (€ 8,6 mln.) voor e-CertNL (zie extra toelichting hieronder) en € 11,5 mln. aan overige nog te betalen bedragen. Van deze € 11,5 mln. betreffen de grootste posten KDS (€ 2,5 mln.), Flexvet (€ 0,9 mln.), De Staffing Groep (€ 0,6 mln.) en Between Staffing (€ 0,5 mln.).

Van het totale saldo «Overige schulden en overlopende passiva» (€ 72,5 mln.) zijn naast het IKB spaarverlof geen posten met een looptijd van langer dan 1 jaar, noch 5 jaar of langer. Voor IKB spaarverlof (€ 33,7 mln.) is het niet mogelijk om een betrouwbare inschatting van de looptijd te maken, omdat deze verlofsoort onbepaald geldig is. Op het moment dat veel medewerkers in dezelfde periode hun IKB spaarverlof willen gaan inzetten, zal de organisatie mogelijk extra personeel moeten gaan inhuren om het reguliere werk doorgang te kunnen laten vinden.

e-CertNL

De post «Derden» omvat een reservering van € 8,6 mln. voor e-CertNL. e-CertNL is ruim 10 jaar geleden opgezet en vormt een set van applicaties ten behoeve van de uitgifte van exportcertificaten. e-CertNL wordt beheerd door de NVWA binnen een samenwerkingsverband van de NVWA en het bedrijfsleven. Dit samenwerkingsverband is georganiseerd in de Gebruikersraad e-CertNL, onder voorzitterschap van de directeur Keuren van de NVWA. Het bedrijfsleven wordt in de Gebruikersraad vertegenwoordigd door vijf partijen (NZO, COV, Plantum, KCB, Groente- en Fruithuis).

Het tarief dat doorbelast wordt voor het uitgeven van certificaten door e-CertNL (in 2023 € 6,0 per certificaat) bestaat uit een dekking voor het beheer en onderhoud (personeelskosten NVWA, kosten DICTU, overige kosten; in 2023 € 6,0 per certificaat) en een reservering voor specifieke wijzigingsverzoeken voor de verschillende sectoren (in 2023 € 0,00 per certificaat). De Gebruikersraad heeft besloten om in het tarief per certificaat vanaf 2021 de reserveringscomponent (in 2020 nog € 0,80 per certificaat) niet meer op te nemen, vanwege het beperkte aantal wijzigingsverzoeken in de voorbije jaren. Ondanks het vervallen van de reserveringscomponent is de opgebouwde reservering in 2023 verder gestegen (2022: € 7,7 mln.; 2023: € 8,6 mln.). Tot eind 2023 kon de Gebruikersraad tot maximaal het gereserveerde bedrag aan wijzigingsverzoeken accorderen, die vervolgens vanuit de balanspositie door de NVWA moesten worden betaald. Met ingang van 2024 is de governance rondom e-CertNL aangepast, met als vertrekpunt dat de NVWA eigenaar is van e-CertNL. Middels verlaging van de tarieven vanaf 2024 zal de balanspositie in vier jaar worden afgebouwd naar nul.

Kasstroomoverzicht over het jaar 2023 (bedragen x € 1.000)

	Vastge- stelde begroting (1)	Realisatie (2)	Verschil (3) = (2) - (1)
1. Rekening courant RHB 1 januari + depositorekeningen	58.603	58.928	325
totaal ontvangsten operationele kasstroom (+)	543.256	547.801	4.545
totaal uitgaven operationele kasstroom (-/-)	- 532.301	- 548.145	- 15.844
2. Totaal operationele kasstroom	10.955	- 344	- 11.299
totaal investeringen (-/-)	- 9.350	- 8.253	1.097
totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	0	502	502
3. Totaal investeringskasstroom	- 9.350	- 7.751	1.599
eenmalige storting door moederdepartement (+)	0	10.809	10.809
aflossingen op leningen (-/-)	- 5.391	- 4.502	889
beroep op leenfaciliteit (+)	9.350	8.600	- 750
4. Totaal financieringskasstroom	3.959	14.907	10.948
5. Rekening courant RHB 31 december + stand depositorekeningen (=1+2+3+4)	64.167	65.740	1.573

Toelichting kasstroomoverzicht

Algemene grondslagen

De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht worden gevormd door de rekening-courant met het ministerie van Financiën (Rijkshoofdboekhouding) en uit het kasgeld van de NVWA. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de operationele kasstroom.

Toelichting op kasstromen

Rekening-courant RHB

Het saldo op de rekening-courant RHB per 1 januari 2023 bedroeg € 58,9 mln.

Operationele kasstroom

De operationele kasstroom is per saldo € 11,3 mln. lager dan begroot.

De ontvangsten in de operationele kasstroom betreffen de door de NVWA gerealiseerde omzet (moederdepartement, overige departementen en derden, totaal € 513,4 mln.), de rentebaten (€ 2,7 mln.), de bijzondere baten (€ 31,1 mln.) en mutaties in de balans (€ 0,6 mln.).

De uitgaven in de operationele kasstroom betreffen de reguliere lasten (apparaatskosten, rentelasten en overige lasten, totaal afgerond € 551,9 mln.) en mutaties in de balans (afgerond € -3,7 mln.).

Investeringskasstroom

De investeringskasstroom is € 1,6 mln. lager dan begroot.

De investeringen bestaan voornamelijk uit investeringen in immateriële vaste activa (software en ICT-systemen (in ontwikkeling), afgerond € 5,9 mln.) en voor een kleiner deel uit investeringen in materiële vaste activa (afgerond € 2,3 mln.).

De desinvesteringen zijn beperkt (€ 0,5 mln.) en betreffen de buitengebruikstellingen van dienstauto's, inventaris, laboratoriumapparatuur en overige hardware. Daarnaast betreft dit enkele correcties van investeringsuitgaven voor ICT-systemen naar de kosten.

Financieringskasstroom

De financieringskasstroom valt € 10,9 mln. hoger uit dan begroot. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door een directe toevoeging aan het eigen vermogen (€ 10,8 mln.) en lagere aflossingen op de lopende leningen (€ 0,9 mln.) en anderzijds zijn er minder leningen bij het Ministerie van Financiën afgeroepen dan oorspronkelijk begroot (€ 0,8 mln.).

Liquiditeitspositie

De liquiditeitspositie van de NVWA bedraagt € 65,7 mln. per 31 december 2023.

Overzicht doelmatigheidsindicatoren per 31 december 2023

Omschrijving	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023
Gemiddelde kostprijs (€ / uur)					
Handhaven + Keuren	107,23	121,54	121,17	n.v.t.	n.v.t.
Toezicht (<i>nieuw per 2023</i>)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	125,52	123,56
Index 2012 = € 94,07 = 100	113,99	129,2	128,8	133,43	131,35
Omzet per productgroep (€ mln.)¹					
Handhaven	213,4	256,6	271,6	n.v.t.	n.v.t.
Keuren certificering op afstand	7,3	9,7	12	n.v.t.	n.v.t.
Keuren import	18,6	19,9	21,8	n.v.t.	n.v.t.
Keuren export, slachthuizen en overige activiteiten	75,1	98,8	94,6	n.v.t.	n.v.t.
Toezicht (overheid)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	350	345,2
Overige producten (derden)	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	104,3	109,4

Omschrijving	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Vastgestelde begroting 2023
FTE					
Aantal FTE (excl. Externe inhuur) ²	2.531	2.667	2.831	3.162	3.222
Verhouding FTE direct/indirect (exclusief externe inhuur)	1951/580	2056/611	2.182/649	2.482/680	2.484/738
Salariskosten per FTE	84.435	85.685	89.152	93.121	92.394
Saldo van baten en lasten					
Saldo van baten en lasten als % van de totale baten	- 13,06%	3,06%	- 1,43%	- 1,73%	0,00%
Kwaliteit					
Afhandelsnelheid informatieverzoeken, klachten en meldingen ³	81%	84%	80%	87%	90%
Tijdig betaalde facturen (< 30 dagen) ⁴	98%	99%	95%	93%	95%

- 1 Met ingang van 2023 is de indeling van de productgroepen gewijzigd. De omzet (exclusief Extern Geomerkte Budgetten) moederdepartement en de overige departementen valt onder het product «Toezicht». De omzet derden bestaat uit een groot aantal producten, die in dit overzicht zijn samengevoegd onder «Overige producten» (alleen de pxq omzet derden wordt hier gerapporteerd).
- 2 Betreft de gemiddelde bezetting. De gerealiseerde gemiddelde bezetting over 2023 is inclusief 3 FTE medewerkers met een bijzondere status, zoals van-werk-naar-werk medewerkers.
- 3 De realisatie 2023 en 2022 betreft een gewogen gemiddelde van het aantal vragen, klachten en meldingen dat binnen de gestelde afhandelingstermijn is voltooid. De realisatie 2021 en 2020 hebben enkel betrekking op de afhandelsnelheid van informatieverzoeken (vragen) en meldingen. De getoonde realisatiecijfers per jaar zijn om deze redenen slecht te vergelijken.
- 4 Het percentage tijdig betaalde facturen is gedaald ten opzichte van eerdere jaren, door een groei van het aantal inkopen (gerelateerde aan onder andere een toename van het aantal medewerkers van de NVWA) en een reorganisatie binnen team Inkoop. In het vierde kwartaal van 2023 is het percentage sterk verbeterd en ligt het weer boven de 95%.

10. Saldibalans

Saldibalans per 31 december 2023 van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (hoofdstuk XIV) (bedragen x 1.000)							
Activa			Passiva				
	31-12-2023	31-12-2022		31-12-2023	31-12-2022		
Intra-comptabele posten							
1	Uitgaven ten laste van de begroting	2.277.462	2.115.453	2	Ontvangsten ten gunste van de begroting	170.664	182.407
3	Liquide middelen	2.923	3.080				
4	Rekening-courant RHB ¹	0	0	4a	Rekening-courant RHB	2.478.049	2.553.961
5	Rekening-courant RHB Begrotingsreserve	206.660	231.165	5a	Begrotingsreserves	206.660	231.165
6	Vorderingen buiten begrotingsverband	437.653	685.054	7	Schulden buiten begrotingsverband	69.325	67.219
8	Kas-transverschillen						
	Subtotaal intra-comptabel	2.924.698	3.034.752		Subtotaal intra-comptabel	2.924.698	3.034.752
Extra-comptabele posten							
9	Openstaande rechten	0	0	9a	Tegenrekening openstaande rechten	0	0
10	Vorderingen	443.179	437.161	10a	Tegenrekening vorderingen	443.179	437.161
11a	Tegenrekening schulden	0	0	11	Schulden	0	0
12	Voorschotten	2.926.267	2.219.607	12a	Tegenrekening voorschotten	2.926.267	2.219.607
13a	Tegenrekening garantieverplichtingen	546.559	570.393	13	Garantieverplichtingen	546.559	570.393
14a	Tegenrekening andere verplichtingen	1.227.499	1.535.794	14	Andere verplichtingen	1.227.499	1.535.794
15	Deelnemingen	0	0	15a	Tegenrekening deelnemingen	0	0
	Subtotaal extra-comptabel	5.143.504	4.762.955		Subtotaal extra-comptabel	5.143.504	4.762.955
	Totaal	8.068.202	7.797.707		Totaal	8.068.202	7.797.707

1 Rijkshoofdboekhouding

Toelichting op de saldibalans

Algemeen

De balansposten zijn bepaald en gewaardeerd overeenkomstig de geldende voorschriften van de Comptabiliteitswet. Indien van de geldende voorschriften is afgeweken is dit nader toegelicht.

Alle bedragen zijn opgenomen in duizenden euro's tenzij anders vermeld. In de tabel van de saldibalans zijn de bedragen overeenkomstig de voorschriften naar boven afgerond. In de tabellen van de toelichting zijn de bedragen op de standaard wijze afgerond en opgeteld. Door de verschillende wijze van afronden kan de som van de overige tabellen afwijken van de bedragen van de tabel van de saldibalans.

Saldibalanspost 8, kas-transverschillen, is niet van toepassing voor het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.

Balanspost 1

Uitgaven ten laste van de begroting 2023	2.277.462
--	-----------

De uitgaven over 2023 zijn gespecificeerd in het jaarverslag van LNV (hoofdstuk XIV) onderdeel uitgaven, artikelen 21 t/m 24 en 50.

Balanspost 2

Ontvangsten ten gunste van de begroting 2023	170.664
--	---------

De ontvangsten over 2023 zijn gespecificeerd in het jaarverslag van LNV (hoofdstuk XIV) onderdeel ontvangsten, artikelen 21 t/m 24 en 50.

Balanspost 3

Liquide Middelen 2.923

De post liquide middelen is opgebouwd uit de saldi van banken.

De post liquide middelen bestaat uit de aanwezige banksaldi bij Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO.nl) voor de uitvoering van de regeling Borgstellingskrediet voor de Landbouw.

Balanspost 4

Rekening-Courant Rijkshoofdboekhouding 2.478.049

Op de rekening-courant Rijkshoofdboekhouding is de financiële verhouding tussen LNV en de Rijkschatkist van het Ministerie van Financiën geadmistreerd.

Het bedrag op de saldibalans is overeenkomstig de saldo opgave per 31 december 2023 van het Ministerie van Financiën.

Balanspost 5

Begrotingsreserves 206.660

Een begrotingsreserve is een meerjarige budgettaire voorziening binnen de begroting die LNV aanhoudt op een afzonderlijke rekening-courant bij het Ministerie van Financiën. De reserve blijft meerjarig beschikbaar voor het doen van uitgaven in latere jaren.

LNV maakt gebruik van de mogelijkheid om begrotingsreserves aan te houden. In het jaarverslag is bij de betreffende begrotingsartikelen informatie opgenomen over toevoegingen aan en onttrekkingen uit de begrotingsreserves aangevuld met relevante feiten en of ontwikkelingen. De begrotingsreserves Landbouw, Visserij en Borgstellingsfaciliteit hebben een rentedragende rekening-courant bij het Ministerie van Financiën.

Begrotingsreserves					
Specificatie begrotingsreserves:	Saldo 31-12-2022	Toevoegingen	Onttrekkingen	Saldo 31-12-2023	Artikel
Landbouw	11.667	4.827	4.472	12.021	21
Borgstellingsfaciliteit	104.151	3.660	0	107.812	21
Apurement	76.862	2.500	29.654	49.708	21
Risicovoorziening jonge boeren	7.000	0	0	7.000	21
Visserij	30.811	0	1.773	29.038	22
Natuur	674	406	0	1.079	22
Totaal	231.165	11.393	35.899	206.659	

De reserve Natuur had voorheen de naam Risicovoorziening garantstelling Groenfonds.

Balanspost 6

Vorderingen buiten begrotingsverband 437.653

Onder de vorderingen buiten begrotingsverband zijn bedragen opgenomen die nog van derden moeten worden ontvangen.

Vorderingen Buiten Begrotingsverband

De vorderingen buiten begrotingsverband zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
Vordering EU uitgaven ELGF	343.385
Vordering op provincies inzake POP	41.021
Vordering EU uitgaven ELFPO (POP3)	27.774
Vordering EU uitgaven ELFPO (NSP)	9.426
Vorderingen op overige opdrachtgevers RVO	7.274
Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij	4.426
Superheffing	4.155
Overige vorderingen	192
Totaal	437.653

Vordering EU uitgaven ELGF

De gelden die LNV voor het Europese fonds ELGF voorfinanciert betreffen de declaraties van de maanden november (16/10 – 30/11) en december. De gedeclareerde bedragen van deze maanden zijn in 2024 ontvangen respectievelijk in de maanden januari en februari. De navolgende tabel geeft inzicht in de totaalbedragen van uitgaven en ontvangsten met betrekking tot het ELGF van de jaren waarvan de jaaraangiften nog niet door de Europese Commissie zijn vastgesteld.

Vordering EU uitgaven ELGF

De vordering EU uitgaven ELGF is als volgt te specificeren:	Bedrag
Te weinig ontvangen ELGF voorgaand dienstjaar	16
ELGF boekjaar 2023, in 2022 gerealiseerde uitgaven	579.344
Vordering 31 december 2022	579.360
ELGF boekjaar 2023, in 2023 gerealiseerde uitgaven	112.511
Ontvangsten uit ELGF boekjaar 2023	– 687.889
Afrekeningen 2022	– 3.957
Te weinig ontvangen ELGF boekjaar 2023	25
ELGF boekjaar 2024, in 2023 gerealiseerde uitgaven	343.360
Vordering 31 december 2023	343.385

De jaaraangifte is hoger vastgesteld dan de maandelijkse gedeclareerde bedragen. Naar verwachting zal de Europese Commissie de jaaraangifte 2023 in 2024 definitief vaststellen en het te weinig ontvangen bedrag verrekenen.

* Het boekjaar voor het ELGF loopt van 16 oktober tot en met 15 oktober van het volgende jaar.

Vorderingen op provincies inzake POP

De provincies zijn betrokken bij de uitvoering van de projecten en regelingen van het Plattelandsontwikkelingsprogramma (POP). Het gaat hier om uitgaven die door RVO.nl zijn gerealiseerd waarvan de provincies een deel van de financiering voor hun rekening nemen volgens het afgesloten convenant voor de uitvoering. De gerealiseerde uitgaven worden per kwartaal door RVO.nl bij de provincies in rekening gebracht. Het huidige POP3 is verlengd naar POP3+ en eindigt in 2024/2025.

Vordering EU uitgaven ELFPO (POP3)

De gelden die LNV voor het Europese fonds ELFPO voorfinanciert inzake het Plattelandsontwikkelingsprogramma 3 betreffen de declaraties van de maanden november (16/10 – 30/11) en december. Het gedeclareerde bedrag van deze maanden wordt in 2024 ontvangen in de maand februari. De navolgende tabel geeft inzicht in de totaalbedragen van uitgaven en ontvangsten met betrekking tot het ELFPO van de jaren waarvan de jaaraangiften nog niet door de Europese Commissie zijn vastgesteld.

Vordering EU uitgaven ELFPO (POP3)	
De vordering EU uitgaven ELFPO POP3 is als volgt te specificeren:	Bedrag
Te veel ontvangen ELFPO voorgaand dienstjaar	- 2
ELFPO boekjaar 2023, in 2022 gerealiseerde uitgaven	32.009
Vordering 31 december 2022	32.007
ELFPO boekjaar 2023, in 2023 gerealiseerde uitgaven	127.361
Ontvangsten uit ELFPO boekjaar 2023	- 164.462
Afrekeningen 2022	5.094
Te veel ontvangen ELFPO boekjaar 2023	0
ELFPO boekjaar 2024, in 2023 gerealiseerde uitgaven	27.774
Vordering 31 december 2023	27.774

De jaaraangifte is gelijk aan de maandelijkse gedeclareerde bedragen. Naar verwachting zal de Europese Commissie de jaaraangifte 2023 in 2024 definitief vaststellen.

* Het boekjaar van ELFPO loopt van 16 oktober tot en met 15 oktober van het volgende jaar.

Vordering EU uitgaven ELFPO (NSP)

Betreft gelden die LNV voor het Europese fonds ELFPO voorfinanciert inzake het Nationaal Strategisch Plan (2023-2027). Deze uitgaven zijn gedaan in de periode 16/10 t/m 31/12 2023. Het gedeclareerde bedrag wordt ontvangen in de maand februari 2024.

Vorderingen op overige opdrachtgevers RVO

RVO.nl voert opdrachten uit voor derden. De opdrachten worden verstrekt door publieke en Europese organisaties. Het openstaande bedrag zal RVO.nl in rekening brengen bij de betreffende opdrachtgevers.

Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij

Het betreft de door LNV gedane uitgaven voor de uitvoering van projecten en regelingen van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij.

Superheffing

RVO.nl heeft van 1 januari 2014 tot 1 april 2015 de melkquoteringsregeling uitgevoerd. Op grond van de Europese regelgeving was bij overschrijding van het landenquotum superheffing verschuldigd aan Brussel. De verschuldigde heffing is vervolgens doorberekend aan kopers en veehouders. In verband met recente uitspraken van het hof in een procedure en een door RVO gestarte bestuurdersaansprakelijkheidsprocedure zal de afwikkeling nog enige tijd vergen.

Balanspost 7	
Schulden buiten begrotingsverband	69.325
Onder de schulden buiten begrotingsverband zijn de bedragen opgenomen die nog ten gunste van derden moeten worden gebracht.	

Schulden Buiten Begrotingsverband

De schulden buiten begrotingsverband zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
ELFPO werkkapitaal	24.759
Vereffeningorganisatie Product- en Bedrijfschappen	10.881
Waarborgsommen RVO.nl	10.856
ELFPO NSP	10.830
Vrijgevallen gelden voormalige Product- en Bedrijfschappen	7.370
Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij	2.654
Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur	951
Overige schulden	1.023
Totaal	69.324

ELFPO werkkapitaal

Het Plattelandsontwikkelingsprogramma 3 van 2014-2020 heeft de Europese Commissie in 2014 goedgekeurd en is in 2020 met 2 jaar verlengd. Als gevolg van deze goedkeuring heeft de Europese Commissie aan LNV werkkapitaal voor de uitvoering van POP3 beschikbaar gesteld overeenkomstig verordening (EU) Nr. 1306/2013. Bij de afsluiting van POP3 zal deze voorfinanciering door de commissie worden verrekend.

Vereffening Product- en Bedrijfschappen

Per 1 januari 2015 is de vereffening van de Product- en Bedrijfschappen onder verantwoordelijkheid van EZ gebracht. Voor de uitvoering van de vereffeningstaken is de vereffeningorganisatie PBO opgericht. Op 1 januari 2019 werd de minister van LNV verantwoordelijk voor de laatste fase van de vereffening van de vermogens van de schappen. In verband met de beëindiging van de vereffeningorganisatie heeft LNV per 1 januari 2021 deze taken overgenomen. De vereffeningorganisatie heeft de gelden uit de vereffening naar LNV gestort. Het bedrag bestaat onder andere uit een voorziening sociaal plan en de reserves voor het nog niet vereffende Productschap Tuinbouw.

Waarborgsommen RVO.nl

RVO.nl ontvangt per bank gelden van het bedrijfsleven als zekerheidsstelling voor in- en uitvoercertificaten. Als aan de voorwaarden van de regeling inzake certificaten is voldaan dan betaalt RVO.nl op verzoek van de belanghebbende de bedragen terug.

ELFPO NSP

Betreft een voorschot van de Europese Commissie voor de uitvoering van het Nationaal Strategisch Plan (2023-2027).

Vrijgevallen gelden uit vereffening voormalige Product- en Bedrijfschappen

De minister van LNV draagt er zorg voor dat deze saldi een bestemming krijgen die ten nutte komt van het deel van het bedrijfsleven dat betrokken was bij de vereffende schappen.

Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij

Dit betreft door RVO.nl van de EU ontvangen bedragen voor de financiering van projecten en regelingen van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij. Dit zijn met name de regelingen Innovatie Aquacultuur, Innovatie Aanlandplicht en Samenwerkingsprojecten Wetenschap en Visserij.

Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur

Dit betreft door RVO.nl van de EU ontvangen bedragen voor de financiering van projecten en regelingen van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur. (Opvolger van het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij).

Balanspost 9

Rechten	0
---------	---

Rechten ontstaan doordat op grond van wettelijke regelingen, in de toekomst aanspraak bestaat op gelden van derden.

Balanspost 10

Vorderingen	443.179
-------------	---------

De vorderingen hebben betrekking op te ontvangen bedragen voor de begroting van LNV.

Vorderingen

De vorderingen zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
--	--------

Direct opeisbare vorderingen	110.667
------------------------------	---------

Op termijn opeisbare vorderingen	224.282
----------------------------------	---------

Geconditioneerde vorderingen	108.230
------------------------------	---------

Totaal	443.179
--------	---------

Direct opeisbare vorderingen

De direct opeisbare vorderingen zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
---	--------

Vorderingen inzake beleid	105.841
---------------------------	---------

Vorderingen NVWA door CJIB te innen	3.718
-------------------------------------	-------

Diversen	1.108
----------	-------

Totaal	110.667
--------	---------

Vorderingen inzake uitvoering beleid

LNV heeft vorderingen opgelegd voortkomend uit subsidie vaststellingen van diverse regelingen.

Vorderingen NVWA door CJIB te innen

Het betreft de door het CJIB ten behoeve van de NVWA te innen bedragen voor de boetebeschikkingen en dwangsommen van onder andere de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren/de Wet dieren (GWD), de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (WGB), de Wet Natuurbescherming (WNB) en de Plantgezondheidswet (PGW).

Op termijn opeisbare vorderingen

De op termijn opeisbare vorderingen zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
---	--------

Landinrichtingsrente	157.574
----------------------	---------

Stichting Groenfonds	36.567
----------------------	--------

Lening Stichting Wageningen Research (DLO)	21.865
--	--------

Bureau Beheer Landbouwgronden	4.591
-------------------------------	-------

Vorderingen inzake uitvoering beleid	3.686
--------------------------------------	-------

Totaal	224.282
--------	---------

Landinrichtingsrente

Het gaat hier om door grondeigenaren te betalen landinrichtingsrente die voortkomt uit afgesloten landinrichtingsprojecten. De inning van de verschuldigde landinrichtingsrente vindt plaats door de Belastingdienst. Naar verwachting zal in 2043 de laatste afwikkeling van deze regeling plaatsvinden.

Stichting Groenfonds

Inzake het versterken van het investeringsvermogen van de Stichting Groenfonds heeft LNV middelen ter beschikking gesteld (€ 5,6 mln.). Voor het Pilot-Investeringsfonds Duurzame Landbouw is een lening verstrekt (€ 31,0 mln.).

Lening Stichting Wageningen Research (DLO)

Naar aanleiding van de verzelfstandiging van de Dienst Landbouwkundig Onderzoek en de oprichting van de Stichting DLO zijn er vanaf 1999 onder andere leningen verstrekt voor financiering van de werving van roerende en onroerende zaken door de Stichting en de integratie van het praktijkonderzoek en het IAC ILRI.

Bureau Beheer Landbouwgronden

Het Bureau Beheer Landbouwgronden beschikt over financiële middelen die in voorgaande jaren door LNV zijn verstrekt. Een deel van deze middelen is bestemd voor het afwickelen door BBL van een tweetal projecten. Het resterende deel is het aandeel van LNV in het eigen vermogen van BBL. Overige financiële verplichtingen en/of afwikkelingen zullen onder verantwoordelijkheid van LNV plaatsvinden.

Vorderingen inzake uitvoering beleid

RVO heeft vorderingen voortkomend uit subsidie vaststellingen van diverse regelingen, waarvoor een betalingsregeling is afgesproken.

Geconditioneerde vorderingen	
De geconditioneerde vorderingen zijn als volgt te specificeren:	Bedrag
Gestelde zekerheden	97.103
Borgstelling MKB Landbouwkredieten (BL)	11.127
Totaal	108.230

Gestelde zekerheden

Dit betreffen zekerheden die bij de uitvoering van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de EU worden gevraagd. De uitvoering hiervan vindt plaats bij RVO.nl.

Borgstelling MKB Landbouwkredieten (BL)

Op basis van de regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten (BL) verstrekken deelnemende banken krediet aan land- en tuinbouwondernemers onder garantie (borgstelling) van de Staat. De regeling Borgstelling MKB Landbouwkredieten is geharmoniseerd met de regeling Borgstelling MKB Kredieten (BMKB). Op het moment dat de bank de garantie aanspreekt betaalt RVO.nl de claim uit aan de bank. Hierdoor ontstaat er voor RVO.nl een vordering op de onderneming die wordt opgenomen in de debiteurenadministratie. De bank heeft conform de regeling een volgplicht. Wanneer een ondernemer een voorstel tot afkoop bij de bank indient legt de bank dit

ter beoordeling voor aan RVO.nl. Na instemming van RVO.nl zorgt de bank voor afwikkeling van de overeengekomen regeling en maakt het aan RVO.nl toekomstige bedrag over.

Balanspost 11

Schulden	0
De schulden hebben betrekking op bedragen die ten gunste van de begroting van LNV zijn ontvangen.	

Balanspost 12

Voorschotten	2.926.267
Voorschotten zijn bedragen die aan derden zijn betaald vooruitlopend op later definitief vast te stellen of af te rekenen bedragen.	

Voorschotten ouderdomsoverzicht

Beleidsartikelen	2019 en eerder	2020	2021	2022	2023	Totaal
21. Land- en tuinbouw	6.899	7.301	41.050	187.006	125.305	367.561
22. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	216.656	184.604	352.075	523.662	747.500	2.024.497
23. Kennis en innovatie	2.348	2.784	5.871	217.958	290.911	519.872
24. Uitvoering en toezicht	0	0	0	0	0	0
Buiten begrotingsverband	85	1.612	1.585	4.310	6.745	14.337
Totaal	225.987	196.299	400.582	932.936	1.170.462	2.926.266

Verloopstaat voorschotten

Verloop van voorschotten gedurende het dienstjaar 2023	Bedrag
Beginstand 1 januari 2023	2.219.606
Verstekte voorschotten	1.330.544
Eindafgerekende voorschotten	- 623.885
Eindstand 31 december 2023	2.926.266

Balanspost 13

Garantieverblijven	546.559
De garantieverblijven zijn voorwaardelijke financiële verplichtingen. Deze verplichtingen komen op een later moment tot uitbetaling als bij de wederpartij die de garantie heeft ontvangen zich bepaalde omstandigheden voordoen, bijvoorbeeld een bepaald risico of een onzekere gebeurtenis.	

Verloop van de garantieverblijven

Beleidsartikelen	Stand per 31-12-2022	In 2023 aangegaan +	Bijstellingen -/-	Uitgaven -/-	Stand per 31-12-2023
21. Land- en tuinbouw	305.677	17.444	50.326	861	271.935
22. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	264.715	36.036	26.128	0	274.623
23. Kennis en innovatie	0	0	0	0	0
24. Uitvoering en toezicht	0	0	0	0	0
Totaal	570.393	53.480	76.454	861	546.558

Het saldo op «bijstellingen -/-» heeft betrekking op negatieve correcties van aangegane verplichtingen uit voorgaande jaren. Bijstellingen op verplichtingen aangegaan in dit verslaggevingsjaar zijn in mindering gebracht op het saldo «in 2023 aangegaan».

Balanspost 14

Andere verplichtingen 1.227.499

Het gaat hier om financiële verplichtingen ten opzichte van een wederpartij die op een later moment tot betaling zal leiden. Indien de wederpartij alle gestelde voorwaarden nakomt zal de verplichting volledig tot betaling komen.

Verloop van de andere verplichtingen

Beleidsartikelen	Stand per 31-12-2022	In 2023 aangegaan +	Bijstellingen -/-	Uitgaven -/-	Stand per 31-12-2023
21. Land- en tuinbouw	208.650	444.198	10.063	241.683	401.102
22. Natuur, visserij en gebiedsgericht werken	794.741	294.315	17.896	899.799	171.360
23. Kennis en innovatie	424.708	400.718	6.637	303.881	514.908
24. Uitvoering en toezicht	0	604.994	0	604.994	0
50. Apparaat LNV	0	226.244	0	226.244	0
Buiten begrotingsverband	107.695	631.652	85.049	514.170	140.128
Totaal	1.535.794	2.602.120	119.645	2.790.771	1.227.498

Voor het verantwoorden van de verplichtingen van apparaatsuitgaven op artikel 50 in bovenstaande tabel wordt het principe verplichtingen is gelijk aan kas toegepast. Het verplichtingensaldo wordt gelijk gesteld aan het uitgavensaldo waardoor er per saldo op 31 december geen openstaande verplichtingen worden verantwoord.

Het saldo op «bijstellingen -/-» heeft betrekking op negatieve correcties van aangegane verplichtingen uit voorgaande jaren. Bijstellingen op verplichtingen aangegaan in dit verslaggevingsjaar zijn in mindering gebracht op het saldo «in 2023 aangegaan».

Niet uit de saldbalans blijvende bestuurlijke verplichtingen

Noordzeeakkoord en Klimaatakkoord

Het Noordzeeakkoord omvat de afspraken tussen het Rijk en stakeholderpartijen over keuzes en beleid die de strategische opgaven voor de energietransitie uit het Klimaatakkoord, voor natuurherstel en voor een gezonde toekomst voor visserij op de Noordzee concreet en langdurig met elkaar in balans brengen. Het Klimaatakkoord is gericht op het ongeveer halveren van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland in 2030. Het betreft akkoorden waarbij meerdere departementen zijn betrokken.

Convenant «Financiering bestrijding besmettelijke dierziekten»

In dit kader is ook het convenant «Financiering bestrijding besmettelijke dierziekten 2020–2024» relevant. Hierin zijn plafondbedragen afgesproken tot waaraan een sector bijdraagt aan de preventie- en bestrijdingskosten van dierziekten. Voor de verplichting die LNV heeft in het kader van het convenant is een bedrag op de begroting gereserveerd. De werkelijke verplichting kan hoger uitvallen indien zich voor de einddatum van het convenant dierziekte crisissen gaan voordoen. LNV heeft zich verplicht voor de kosten die uitgaan boven de met de sectoren overeengekomen plafondbedragen.

Convenant «Regieorgaan versnellen innovatie duurzame veehouderij»

Eind 2023 sloten 25 deelnemende partijen een convenant met de titel «Regieorgaan versnellen innovatie emissiereductie duurzame veehouderij». Het Regieorgaan werkt zowel aan versnelling van innovatie als aan een systeem met doelsturing en bedrijfsspecifiek meten van

emissies. Uitvoering van het convenant draagt bij aan versterking van de landbouw in combinatie met veel andere inspanningen. LNV heeft zich verplicht tot het medefinancieren van het projectbureau, taakgroepen en praktijkpilots. De exacte invulling van de praktijkpilots is nog niet bekend, daarom zijn nog geen specifieke bedragen voor LNV te noemen.

Agroprogramma Groningen

Het kabinet heeft op 25 april 2023 een reactie gegeven op het rapport van de parlementaire enquêtecommissie Groningen aardgaswinning. Hierin hebben zij plannen aangekondigd voor de provincie Groningen voor compensatie en ontwikkeling na de geleden aardbevingsschade. Een onderdeel hiervan is het uitbreiden van het lopende agroprogramma Groningen waarin de agrosector in Groningen geholpen wordt in het toekomstbestendig maken van de bedrijven. De precieze bedragen voor de uitbreiding kunnen nog niet worden genoemd.

Niet uit de saldi balans blijvende financiële risico's voortkomend uit lopende juridische procedures

Er loopt een rechtszaak over (on)rechtmatigheid van de Tijdelijke subsidieregeling vermindering gevolgen Brexit voor de visserij. De zaak is aanhangig bij de Rechtbank Den Haag. Er wordt schadevergoeding van de Staat/LNV gevorderd. De schade zou een beloop hebben van € 185.137.615.

11. WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

De Wet normering topinkomens (WNT) bepaalt dat de bezoldiging en eventuele ontslaguitkeringen van topfunctionarissen in de publieke en semi-publieke sector op naamsniveau vermeld moeten worden in het financieel jaarverslag. Deze publicatieplicht geldt tevens voor topfunctionarissen die bij een WNT-instelling geen - al dan niet fictieve - dienstbetrekking hebben of hadden. Daarnaast moeten van niet-topfunctionarissen de bezoldiging (zonder naamsvermelding) gepubliceerd worden indien deze het wettelijk maximum te boven gaan. Niet-topfunctionarissen zonder dienstverband vallen echter buiten de reikwijdte van de wet.

Voor dit departement heeft de publicatieplicht betrekking op onderstaande functionarissen. De bezoldigingsgegevens van de leden van de Top Management Groep zijn opgenomen in het jaarverslag van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het algemeen bezoldigingsmaximum bedraagt in 2023 € 223.000.

WNT-verantwoording 2023 Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Bezoldiging topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ haakjes (indien 2022))	Op externe inhuurbasis (nee; <= 12 kalendermaanden > 12 kalendermaanden)	Beloning plus onkostenvergoedinge (beoord.) (+ haakjes bedrag in 2022)	Voorzieningen t.b.v. beloning op termijn (+ haakjes bedrag in 2022)	Totale bezoldiging in 2023 (+ haakjes bedrag in 2022)	Individueel gepasselijk bezoldigingsbedrag (indien maximumoverschrijding)	Motivering
Centrale Commissie Dierproeven	Hellebrekers, L.J.	voorzitter			0,22 (0,22)	nee	28.488 (27.425)		28.488 (27.425)	49.060	
Centrale Commissie Dierproeven	Stassen, E.N.	lid		1-9-2023	0,17 (0,11)	nee	13.419 (13.630)		13.419 (13.630)	25.273	
Centrale Commissie Dierproeven	Klatter, F.A.	lid			0,17 (0,11)	nee	20.482 (13.791)		20.482 (13.791)	37.910	
Centrale Commissie Dierproeven	Valk, J. van der	lid			0,17 (0,11)	nee	20.203 (14.160)		20.203 (14.160)	37.910	
Centrale Commissie Dierproeven	Veld, M. ter	lid			0,17 (0,11)	nee	21.536 (13.543)		21.536 (13.543)	37.910	
Centrale Commissie Dierproeven	Nordquist, R.E.	lid			0,17 (0,11)	nee	20.203 (9.552)		20.203 (9.552)	37.910	
Centrale Commissie Dierproeven	Maeckelberghe, E.M.L.	lid	1-3-2023		0,17 (-)	nee	17.401 (-)		17.401 (-)	31.592	
Centrale Commissie Dierproeven	Sommers, M.	lid	1-9-2023		0,17 (-)	nee	6.994 (-)		6.994 (-)	12.637	
Grondkamer Zuid	Michielsen, F.G.M.	lid			0,07 (0,07)	nee	12.911 (5.738)		12.911 (5.738)	15.610	
Grondkamer Zuid	Hout, J.A.F. van den	lid			0,07 (0,07)	nee	13.896 (-)		13.896 (-)	15.610	
Grondkamer Zuid	Drummen, D.P.M.	lid			0,07 (0,07)	nee	7.508 (13.668)		7.508 (13.668)	15.610	
Grondkamer Zuid	Helvoort, P. van*	lid			0,07 (0,07)	nee	15.686 (12.285)		15.686 (12.285)	15.610	76*
Grondkamer Zuid	Kakkenberg, M.*	lid			0,07 (0,07)	nee	17.330 (4.566)		17.330 (4.566)	15.610	1.720*
Grondkamer Zuid	Boer, A. de	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (30.132)	5.153 (5.570)	36.493 (35.702)	64.670	
Grondkamer Zuid West	Eijk, P.J. van der	lid			0,07 (0,07)	nee	6.262 (5.809)		6.262 (5.809)	15.610	
Grondkamer Zuid West	Habben Jansen, C.	lid			0,07 (0,07)	nee	6.219 (6.015)		6.219 (6.015)	15.610	
Grondkamer Zuid West	Kubber, F. de	lid			0,07 (0,07)	nee	8.355 (7.335)		8.355 (7.335)	15.610	
Grondkamer Zuid West	Oostdam, J.J.H.	lid			0,07 (0,07)	nee	6.316 (7.974)		6.316 (7.974)	15.610	
Grondkamer Zuid West	Koning, P.C. de	lid			0,07 (0,07)	nee	9.706 (8.009)		9.706 (8.009)	15.610	
Grondkamer Zuid West	Lampert, J.**	lid									
Grondkamer Zuid West	Lende-Mulder Smit, E.K. van der	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (30.132)	5.153 (5.560)	36.493 (35.692)	64.670	
Grondkamer Oost	Aalberts, W.J.*	lid			0,07 (0,07)	nee	16.248 (8.322)		16.248 (8.322)	15.610	638*
Grondkamer Oost	Bouman, H.B.	lid			0,07 (0,07)	nee	14.950 (6.789)		14.950 (6.789)	15.610	
Grondkamer Oost	Doeschot, B.E.G. ten	lid			0,07 (0,07)	nee	14.388 (-)		14.388 (-)	15.610	
Grondkamer Oost	Geene, A.R.G.C.	lid			0,07 (0,07)	nee	9.932 (5.458)		9.932 (5.458)	15.610	

Bezoldiging topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ tussen haakjes omvang 2022)	Op externe inhuurbasis (nee; <= 12 kalendermaanden > 12 kalendermaanden)	Beloning plus onkostenvergoedinge (beoordeld) (+ tussen haakjes bedrag in 2022)	Voorzieningen t.b.v. beloning op termijn (+ tussen haakjes bedrag in 2022)	Totale bezoldiging in 2023 (tussen haakjes in 2022)	Individueel gepasseerd bezoldigingsbedrag (indien maximumoverschrijding)	Motivering
Grondkamer Oost	Louter, A.J.	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (5.218)	5.153 (954)	36.493 (6.172)	64.670	
Grondkamer Oost	Hendricksen, R.	lid			0,07 (0,07)	nee	12.261 (-)		12.261 (-)	15.610	
Grondkamer Noord	Berg, R.**	lid			0,07 (0,07)	nee	- (4.032)		- (4.032)	15.610	
Grondkamer Noord	Burgsteden, A.G. van	lid			0,07 (0,07)	nee	5.232 (3.490)		5.232 (3.490)	15.610	
Grondkamer Noord	Idsardi, J.	lid			0,07 (0,07)	nee	5.658 (5.270)		5.658 (5.270)	15.610	
Grondkamer Noord	Keurentjes, F.A.M.	lid			0,07 (0,07)	nee	6.507 (5.389)		6.507 (5.389)	15.610	
Grondkamer Noord	Kraak, D.	lid			0,07 (0,07)	nee	5.597 (4.590)		5.597 (4.590)	15.610	
Grondkamer Noord	Panman, R.G.	lid			0,07 (0,07)	nee	6.674 (7.247)		6.674 (7.247)	15.610	
Grondkamer Noord	Idzenga, H.J.	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (5.218)	5.153 (954)	36.493 (6.172)	64.670	
Grondkamer Noordwest	Bakker, R.	lid			0,07 (0,07)	nee	11.510 (6.116)		11.510 (6.116)	15.610	
Grondkamer Noordwest	Giesen, S.H.*	lid			0,07 (0,07)	nee	18.732 (6.872)		18.732 (6.872)	15.610	3.122*
Grondkamer Noordwest	Knook, N.G.	lid			0,07 (0,07)	nee	11.552 (6.751)		11.552 (6.751)	15.610	
Grondkamer Noordwest	Wassenaar, N.C.	lid			0,07 (0,07)	nee	9.319 (4.921)		9.319 (4.921)	15.610	
Grondkamer Noordwest	Willeminck, J.H.	lid			0,07 (0,07)	nee	7.863 (4.157)		7.863 (4.157)	15.610	
Grondkamer Noordwest	Peper, G.A.M.	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (31.451)	5.171 (5.500)	36.511 (36.951)	64.670	
Kamer voor de binnenvisserij	Gils, W.M.A. van	lid	1-9-2023		0,07 (0,07)	nee	2.275 (4.410)		2.275 (4.410)	10.407	
Kamer voor de binnenvisserij	Hoetmer, R.	lid			0,07 (0,07)	nee	1.957 (3.230)		1.957 (3.230)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Leliveld, C.C.L.	lid			0,07 (0,07)	nee	2.503 (3.188)		2.503 (3.188)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Lok, S.	lid			0,07 (0,07)	nee	2.412 (2.921)		2.412 (2.921)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Michielsens, A.F.M.**	lid			0,07 (0,07)	nee	- (2.423)		- (2.423)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Galiën, O.A. van der	plv. voorzitter			0,07 (0,07)	nee	2.867 (-)		2.867 (-)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Veldman, O.P.**	lid	1-9-2023								
Kamer voor de binnenvisserij	Wit, A. de	lid			0,07 (0,07)	nee	2.821 (3.103)		2.821 (3.103)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Janssen, J.M.	lid			0,07 (0,07)	nee	3.003 (6.066)		3.003 (6.066)	15.610	
Kamer voor de binnenvisserij	Lammerts, R.	lid			0,07 (0,07)	nee	3.868 (3.528)		3.868 (3.528)	15.610	

Bezoldiging topfunctionarissen

Naam instelling	Naam topfunctionaris	Functie	Datum aanvang dienstverband (indien van toepassing)	Datum einde dienstverband (indien van toepassing)	Dienstverband in fte (+ haakjes omvang 2022)	Op externe inhuurbasis (nee; <= 12 kalendermaanden) > 12 kalendermaanden	Beloning plus onkostenvergoedinge (bruto) (+ haakjes bedrag in 2022)	Voorzieningen t.b.v. beloning op termijn (+ haakjes bedrag in 2022)	Totale bezoldiging in 2023 tussende haakjes bedrag in 2022)	Individueel gepasseerd bezoldigingsbedrag (indien maximumoverschrijding)	Motivering
Kamer voor de binnenvisserij	Wignand, S.D.G.	voorzitter			0,29 (0,29)	nee	31.340 (30.474)	5.153 (6.422)	36.493 (36.896)	64.670	
Grondkamer Noord, Zuid en Zuidwest, (plv.) Oost en Kamer voor de binnenvisserij	Bosselaar, J.W.	secretaris			1 (1)	nee	83.974 (77.383)	12.978 (13.328)	96.952 (90.711)	223.000	
Kamer voor de binnenvisserij, Grondkamer Noordwest, Oost	Mul, A.	secretaris			1 (1)	nee	86.976 (82.798)	13.634 (14.014)	100.610 (96.813)	223.000	
Raad voor Plantenrassen	Groenewoud, C.J.A.	secretaris			1 (1)	nee	93.425 (91.115)	14.355 (13.795)	107.781 (104.910)	223.000	
Raad voor Plantenrassen	Harmsma, H.**	voorzitter									
Raad voor Plantenrassen	Bartelink, H.H.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Hoogendijk, A.N.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Meijerink, G.A.A.M.**	lid			0,1 (0,1)	nee	- (2.298)		- (2.298)	22.300	
Raad voor Plantenrassen	Pinxterhuis, B. **	lid			0,1 (0,1)	nee	- (1.980)		- (1.980)	22.300	
Raad voor Plantenrassen	Willems, A.J.H.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Ettehoven, C. van**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Peleman, J.D.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Kooman-Gersmann, M.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Scholten, O.E.**	lid									
Raad voor Plantenrassen	Keijzer, P.**	lid									

* Deze overschrijding is conform artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT toegestaan, aangezien een deel van de bezoldiging die is uitbetaald in 2023 is toe te rekenen aan werkzaamheden en opdrachtverleningen uit 2022. Van het bezoldigingsmaximum van 2022 was na de betalingen in 2022 nog ruimte beschikbaar. De bezoldiging in 2023 die is toe te rekenen aan 2022 overschrijdt deze ruimte niet.

** Betreft topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.900 of minder.

* Deze overschrijding is conform artikel 3, lid 2 van de Uitvoeringsregeling WNT toegestaan, aangezien een deel van de bezoldiging die is uitbetaald in 2023 is toe te rekenen aan werkzaamheden en opdrachtverleningen uit 2022. Van het bezoldigingsmaximum van 2022 was na de betalingen in 2022 nog ruimte beschikbaar. De bezoldiging in 2023 die is toe te rekenen aan 2022 overschrijdt deze ruimte niet.

** Betreft topfunctionarissen met een bezoldiging van € 1.900 of minder.

Er zijn geen uitkeringen geweest wegens beëindiging dienstverband aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking alsmede degenen die op grond van hun voormalige functie nog 4 jaar als topfunctionaris worden aangemerkt. Er zijn in 2023 geen leidinggevende topfunctionarissen die op grond van de WNT in verband met de cumulatie van dienstbetrekkingen dienen te worden gerapporteerd. Naast de hierboven vermelde functionarissen zijn er geen overige functionarissen die in 2023 een bezoldiging

boven het toepasselijke WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2023 geen ontsluitkeringen betaald die op grond van de WNT dienen te worden gerapporteerd.

D. JAARVERSLAG DIERGEZONDHEIDSFONDS (F)

12. Beleidsverslag Diergezondheidsfonds

Beleidsartikel 01 Bewaking en bestrijding van dierziekten en voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen

Algemene doelstelling

Bewaking en bestrijding van ernstige infectieuze dierziekten en/of zoönosen en verminderen van welzijnsproblemen.

Het Diergezondheidsfond (DGF) is opgericht in 1998. De directe aanleiding was een grote en kostbare uitbraak van klassieke varkenspest in 1997. Vanuit het DGF betalen de landbouwsectoren, het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de Europese Unie mee aan het vroegtijdig detecteren en effectief bestrijden van ernstige infectieuze dierziekten en/of zoönosen.

Nederland is door de Europese Unie officieel vrij verklaard van bepaalde dierziekten. Deze vrij-status wordt gehandhaafd door uitvoering van monitoringsprogramma's en wordt bewaakt door een meldplicht voor verdachte situaties zoals verhoogde sterfte of verminderde productie. Als een bestrijdingsplichtige ziekte wordt aangetoond, moet een effectieve bestrijding voorkomen dat de ziekte verder verspreid. Uit het DGF worden de kosten betaald voor monitoring en bewaking (bewaking dierziekten), crisisparaatheid (voorzieningen), diagnostiek van verdachte dieren (verdenkingen), bestrijding van de ziekte (bestrijding). Ook de kosten voor onderzoek naar onbekende of niet-endemische dierziekten (de basismonitoring) en de kosten voor het monitoren van het antibioticagebruik in de veehouderij door de autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa) worden betaald uit het DGF.

Rol en verantwoordelijkheid

De bepalingen rond het Diergezondheidsfonds zijn vastgelegd in de Wet Dieren.

De Minister van LNV is verantwoordelijk voor:

- Bewaking van dierziekten: het tijdig signaleren en afhandelen van verdenkingen en besmettingen van bepaalde dierziekten door monitoring en bewaking.
- Bestrijding van dierziekten die op basis van wetgeving verplicht moeten worden bestreden.
- Bestrijding van dierziekten die in verband met bescherming van de volksgezondheid moeten worden bestreden
- De welzijnsaspecten bij de bestrijding (indirect).
- Crisisparaatheid: effectieve en doelmatige crisisorganisatie bij dierziektenuitbraken.

Telkens na een uitbraak van een besmettelijke dierziekte vindt een evaluatie plaats op alle onderdelen van bestrijdingsmaatregelen, welzijnsmaatregelen en de crisisorganisatie.

Beleidsconclusies

Beleidsconclusies op het terrein van het diergezondheid worden opgenomen onder artikel 21 Land- en Tuinbouw. Ook de evaluatie van het beleid dat aan de basis ligt van het Diergezondheidsfonds (DGF), is weergegeven in de evaluatiebijlage onder artikel 21.

Ontvangsten DGF

De ontvangsten van het DGF bestaan uit bijdragen van veehouders (de diergezondheidsheffing), bijdragen van het ministerie van LNV en de EU. Deze ontvangsten zijn afgestemd op de uitgaven uit het DGF. In het Convenant Financiering bestrijding besmettelijke dierziekten (2020-2024) zijn afspraken gemaakt over de verdeling van de kosten van het DGF tussen betrokken sectoren en de overheid. De overheid draagt 100% van bestrijdingskosten voor dieren in dierentuinen, huishoudens en in het wild levende dieren, de kosten van toezicht en opsporing door de NVWA, kosten voor douane en handhaving van de openbare orde. De jaarlijkse kosten voor bewaking dierziekten, basismonitoring, voorzieningen worden in principe 50/50 gefinancierd door overheid en sector. Uitzonderingen daarop zijn ziekten waarvoor de sector zelf een monitoringsprogramma heeft geïnitieerd en die volledig door de sector worden gedragen. De kosten voor de Autoriteit Diergeneesmiddelen worden betaald door de veehouders via het DGF en dierenartsen (50% veehouders / 50% dierenartsen). De bijdrage van de dierenartsen aan de Autoriteit Diergeneesmiddelen verloopt niet via het DGF. De kosten voor incidentele uitgaven (verdenkingen en bestrijding) worden betaald door de betreffende sectoren. De totale sectorbijdrage is gemaximeerd. Boven deze zogenoemde plafondbedragen draagt de overheid de resterende kosten. De hoogte van de plafondbedragen zijn vastgelegd in het Besluit diergezondheid. De hoogte van de deelplafonds zijn afgesproken in het convenant.

Het Ministerie van LNV heeft in 2023 een storting van € 12,6 mln. in het fonds gedaan. In 2023 heeft het DGF in totaal €3,4 miljoen ontvangen van de EU in 2023 hiervan is €2,2 mln. voor de voor de uitgaven aan de bestrijding van vogelgriep in 2021. De bestrijdingsuitgaven tot het bestrijdingsplafond van € 30 mln. komen ten laste van de pluimveesector en verklaren de hoogte van de heffingen voor pluimvee in 2023.

Uitgaven DGF

Deelplafondbedragen per sector (bedragen in € en percentage van deelplafond)

Plafondbedragen 2020 tot en met 2024

(bedragen x € 1.000)	Deelplafond voor 5-jaarlijkse kosten	Uitgaven aan 5-jaarlijkse kosten (2020 t/m 2023)	Realisatie	Deelplafond voor bestrijdingskosten (incl. verdenkingen)	Uitgaven aan bestrijdingskosten (2020 t/m 2023)	Realisatie
Rundveesector	34.220	25.171	73%	9.000	624	7%
Varkenssector	16.947	11.423	67%			
-AVP				22.000	179	1%
-Overige dierziekten				19.000	78	0%
Schape- en geitensector	–			490	166	34%
-Schapensector	4.700	3.185	68%			
-Geitensector	3.906	3.347	86%			
Pluimveesector	46.000	24.648	54%			
-NCD				2.000	2	0%
-Overige dierziekten (incl. HPAI)				30.000	30.000	100%

De gerealiseerde uitgaven over de periode 2020-2023 zijn binnen de deelplafonds gebleven met uitzondering van de uitgaven aan bestrijdingskosten voor pluimvee. De bestrijdingsuitgaven voor pluimvee boven dit plafond komen daarmee voor rekening van het Ministerie van LNV.

Budgettaire gevolgen van beleid

In onderstaande tabel zijn de realisaties 2019 tot en met 2023 weergegeven en is de realisatie 2023 afgezet tegen de vastgestelde begroting 2023. Dit geeft het volgende beeld:

Budgettaire gevolgen van beleid Diergezondheidsfonds (bedragen x €1.000)							
Budgettaire gevolgen van beleid Diergezondheidsfonds (bedragen x € 1.000)							
	Realisatie				Vastgestelde begroting		Vershil
	2019	2020	2021	2022	2023	2023	2023
VERPLICHTINGEN	63.156	93.698	61.786	83.513	41.984	24.891	17.093
UITGAVEN	63.156	93.698	48.323	83.409	44.490	32.955	11.535
Beginsaldo	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Programma-uitgaven	30.401	93.698	48.323	83.409	44.490	32.955	11.535
Opdrachten	30.401	93.698	48.323	26.037	22.372	32.955	10.583
1. Bewaking van dierziekten	19.436	17.067	22.253	4.944	6.159	21.349	15.190
2. Bestrijding van dierziekten (incl. crisisparaatheid)	8.521	73.785	23.546	21.093	13.353	8.879	- 4.474
3. Voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen				-			
4. Overig	2.444	2.846	2.524	0	2.860	2.727	133
5. DGF-saldo	25.866	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
6. Crisisreserve	6.889	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Subsidies				15.863	1.152	0	- 1.152
Bewaking van dierziekten (subsidies)				14.655	796	0	796
Overig (subsidies)				1.208	356	0	- 356
(Schade) vergoedingen				41.509	4.023	0	4.023
Bestrijding van Dierziekten / (schade) vergoedingen				41.509	4.023	0	- 4.023
Bijdragen aan ZBO's / RWT's					16.943		- 16.943
Bewaking van dierziekten (bijdrage aan ZBO's / RWT's)					15.925	0	- 15.925
Overig (bijdrage aan ZBO's / RWT's)					1.018	0	- 1.018
ONTVANGSTEN	63.156	142.911	89.510	114.594	72.163	39.987	32.176
Ontvangsten LNV	4.287	82.321	8.163	57.171	12.569	11.754	815
Ontvangsten EU	5.205	2.509	2.156	1.371	3.434	1.500	1.934
Ontvangsten van sector	23.658	16.808	24.214	14.774	15.344	16.318	- 974
Bijdrage sector crisisreserve	6.889	8.352	5.764	91	9.631	10.415	- 784
Ontvangsten saldo DGF 4	23.117	32.921	49.213	41.187	31.185	0	31.185
Eindsaldo	23.117	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.

Op aangeven van ADR is bij najaarsnota 2022 een uitsplitsing doorgevoerd van opdrachten in opdrachten, subsidies en (schade)vergoedingen voor tegemoetkomingen in de schade.

De uitgavenpost DGF-saldo wordt m.i.v. 2020 niet meer opgenomen. De post ontvangsten saldo DGF (inclusief crisisreserve) blijft wel gehandhaafd.

De uitgavenpost crisisreserve wordt m.i.v. 2020 niet meer opgenomen. De post ontvangsten saldo DGF (inclusief crisisreserve) blijft wel gehandhaafd.

Toelichting tabel budgettaire gevolgen.

Met ingang van de najaarsnota 2023 zijn de uitgaven Gezondheidsdienst voor dieren met betrekking tot bewaking van dierziekten (monitoring) niet meer opgenomen onder bewaking dierziekten (opdrachten) maar verantwoord onder Bijdrage aan ZBO's/RWT's.

In 2023 is €11,4 mln. uitgegeven de bestrijding van HPAI en aan het testen van mogelijk met HPAI besmette dieren (verdenkingen). De genoemde uitgaven HPAI in 2023 hebben in belangrijke mate betrekking op uitbraken in 2022 die in 2023 tot betaling zijn gekomen. Deze uitgaven in 2023 zijn beduidend lager dan de uitgaven in 2022, toen dit € 48,5 mln. bedroeg, maar nog steeds hoog in vergelijking met eerdere jaren. Daarnaast werd Nederland in 2023 getroffen door een uitbraak van blauwtong type 3. Voor deze ziekten waren geen bestrijdingsmaatregelen van toepassing. Er is wel veel verdenkingendiagnostiek uitgevoerd om te bepalen welke bedrijven besmet waren, maar de meeste facturen moeten in 2024 betaald worden. Deze kosten zijn daardoor nog niet zichtbaar in het jaarverslag 2023.

Saldo DGF

Het saldo van het Diergezondheidsfonds bestaat deels uit de wettelijk vastgelegde crisisreserves van de varkens-, schapen-, geiten- en pluimveesector. Verder bestaat het saldo uit werkkapitaal waaruit de lopende kosten voor bewaking, voorzieningen, verdenkingen en bestrijding worden betaald. Via het saldo kunnen genoemde gelden jaar op jaar worden meegenomen. Het beginsaldo van het nieuwe jaar is de resultante van het beginsaldo van het afgelopen jaar en het saldo van specifieke uitgaven en ontvangsten in dat afgelopen jaar. Jaarlijks wordt hiertoe bij voorjaarsnota het eindsaldo van het voorgaande jaar toegevoegd aan het lopende begrotingsjaar. Bij voorjaarsnota 2023 is het eindsaldo van 2022 ad € 31,185 mln. toegevoegd aan de post ontvangsten saldo DGF.

Crisisreserve

Crisisreserve in het DGF (bedragen x €1.000)		
Sector	Beoogde crisisreserve	Crisisreserve op 31-12-2023
Runderen	1.800	Niet in DGF opgenomen
Varkens	7.400	7.400
Kippen, kalkoenen, eenden en broedeieren	7.423	0
Schapen en geiten	98	98
Totaal	16.721	7.498

Crisisreserves

In de Wet Dieren is vastgelegd dat er in het DGF een reserve moet worden aangelegd. De hoogte van deze crisisreserve is vastgelegd in het Besluit Diergezondheid. De crisisreserve wordt aangesproken voor kosten van verdenking en bestrijding voor zover die niet zijn meegenomen in de begroting. De crisisreserve is sectorspecifiek en wordt niet gebruikt voor betaling van tekorten in andere sectoren. De crisisreserve voor de rundveesector wordt beheert door vereniging ZuivelNL en de Stichting Brancheorganisatie Kalvesector (SBK). De crisisreserve voor de ziekte van Aujeszky wordt beheert door de Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV). Omdat het bestrijdingsplafond van de pluimveesector in 2022 is overschreden, wordt deze gedurende de huidige convenantsperiode (tot en met 2024) niet meer aangevuld en zal deze op € 0 worden gesteld.

In de ontvangsten is een bedrag aan crisisreserve ontvangen in 2023 van € 9,631 mln. Dit is de bijdrage van de pluimveesector in de crisisreserve welke als gevolg van de uitbraken in 2022 in feite negatief kwam te staan. Omdat een negatieve reserve niet is toegestaan in de verantwoording is deze op nihil gesteld. Het ontvangen bedrag aan crisisreserve vormt een deel van de terugbetaling.

Toelichting op de uitgaven

1. Bewaking van dierziekten

Streefwaarden

Behoud van de huidige, officieel door de EU en door de Wereldorganisatie voor diergezondheid (WOAH) verleende, status vrij te zijn van een aantal dierziekten.

Beleidsinstrumenten

Monitoring: de EU en de WOAH verlenen onder voorwaarden aan lidstaten officiële erkenningen voor het vrij zijn van besmettelijke dierziekten. Deze erkende statussen «vrij van dierziekten» of «verwaarloosbaar risico» worden bewaakt door laboratoriumonderzoek op basis van monitoringsprogramma's. Naast deze monitoring op basis van internationale regelgeving, heeft Nederland ook een nationale monitoring zoals op de zoönose Q-koorts. Deelname aan monitoring is verplicht voor alle professionele dierhouders.

Basismonitoring: de basismonitoring kent een vrijwillige basis en wordt uitgevoerd door de Gezondheidsdienst voor Dieren. Dit programma is bedoeld om niet-endemische, nieuwe, onbekende of opkomende ziekten tijdig op te sporen en trends in de diergezondheid te volgen. Het programma bestaat onder andere uit laboratoriumonderzoek, postmortaal onderzoek, een telefonische helpdesk, bedrijfsbezoek en monitoring van data uit slachthuizen.

Tevens is er een bewakingsprogramma voor ziekten bij in het wild levende dieren. Zo wordt een deel van de gedode wilde zwijnen onderzocht op klassieke varkenspest (KVP), Afrikaanse varkenspest (AVP) en Ziekte van Aujeszky (ZvA) en worden wilde vogels onderzocht op vogelgriep.

De kosten voor bewaking van dierziekten vallen onder het deelplafond voor 5-jaarlijkse kosten.

Realisatie uitgaven bewaking van dierziekten in 2023 (bedragen x € 1.000)

Realisatie uitgaven bewaking van dierziekten in 2023 (bedragen x € 1.000).

Bewaking van dierziekten	Begroot 2023	Realisatie 2023	Verschil 2023	
Basismonitoring (incl. effectiviteitsonderzoek)	9.226	11.205	- 1.979	
Brucella melitensis (schaap, geit)	400	477	- 77	
Blauwtong (rund, schaap, geit)	284	84	200	
Brucellose (rund)	1.200	1.043	157	
BSE (rund)	3.165	3.566	- 401	
TSE (schaap, geit)	230	354	- 124	
KVP/AVP (varkens, wilde zwijnen)	587	569	18	
AI				
	Bedrijfsmatig pluimvee early warning	125	145	- 20

Realisatie uitgaven bewaking van dierziekten in 2023 (bedragen x € 1.000).

	Wilde vogels early warning / serologische test	100	50	50
Q-koorts (schaap, geit)		685	844	- 159
Leukose (rund)		383	414	- 31
Salmonella (zoonotisch, pluimvee)		2.720	1.633	1.087
AI, NCD, Mycoplasma en Salmonella (niet zoonotisch)		1.138	1.485	- 347
Vogelgriep testen		1.106	1.011	95
Totaal bewaking van dierziekten		21.349	22.880	- 1.531

Toelichting op realisatie bewaking dierziekten in 2023

De realisatie van bewaking dierziekten was in 2023 € 1,531 mln. hoger dan begroot. Dit heeft deels een administratieve oorzaak. Zo is in 2022 een lager voorschot betaald aan de Gezondheidsdienst voor Dieren voor de monitoring en basismonitoring welke in 2023 is afgerekend. Daarnaast heeft er een nacalculatie plaatsgevonden door de Gezondheidsdienst voor Dieren van uitgaven uit voorgaande jaren welke in 2023 is afgerekend. Het effect van deze overloop uit 2022 is op alle dierziekten zichtbaar daar de Gezondheidsdienst voor Dieren het grootste deel van de monitoring uitvoert.

2. Bestrijding van dierziekten

Streefwaarden

Zo snel en effectief mogelijk bestrijden van dierziekten.

Meldings- en aangifteplicht

In de Regeling diergezondheid zijn ziekten aangewezen die aangifteplichtig zijn. Als een veehouder of dierenarts dieren verdenkt van een aangifteplichtige ziekte, moet hij dit direct melden bij de NVWA. Ook een positieve test vanuit de bewaking moet direct worden gemeld bij de NVWA.

Verdenking en bestrijding

Nadat de NVWA een verdenking heeft ontvangen, gaat een deskundigenteam naar het betreffende bedrijf voor inspectie en monsternamen. Het monster wordt in het laboratorium van Wageningen Bioveterinary Research (WBVR) onderzocht. Deze High Containment Unit (HCU) is zodanig ontworpen dat ziekteverwekkers niet kunnen ontsnappen naar de buitenwereld. Er wordt een vervoersverbod ingesteld.

Zodra een verdenking wordt bevestigd, start de bestrijding van deze ziekte. Door snel en accuraat in te grijpen wordt de kans dat de ziekte zich verder verspreid verkleind. Bij bepaalde ziekten worden de dieren op besmette bedrijven gedood en gedestruëerd. Het bedrijf wordt aansluitend gereinigd en ontsmet. Ook worden buurt- en contactbedrijven onderzocht. Om verspreiding te voorkomen worden dieren op deze bedrijven soms preventief gedood of gevaccineerd. Bestrijding vindt plaats volgens Europese bestrijdingsrichtlijnen welke verder zijn uitgewerkt in draaiboeken van de NVWA en het ministerie van LNV. De bestrijding wordt aangestuurd vanuit het ministerie. In de post bestrijding zijn zowel de kosten die nodig zijn om de ziekte te bestrijden opgenomen, als ook een tegemoetkoming in de schade aan de houder van de dieren.

De posten verdenking en bestrijding vallen onder het deelplafond voor bestrijdingskosten.

Crisisparaatheid

Om in tijden van een crisis direct te kunnen reageren, heeft het ministerie van LNV waakvlamcontracten afgesloten met bedrijven die apparatuur en mensen kunnen leveren die nodig zijn bij de bestrijding. Ook worden de kosten voor een calamiteitenreserve bij de destructor betaald uit het DGF, deze uitgaven zijn in 2023 verantwoord onder de post waakvlam. Tevens zijn er vaccins op voorraad om de gevoelige dieren op nabijgelegen bedrijven van een besmet bedrijf te kunnen vaccineren tegen mond en klauwzeer (MKZ), klassieke varkenspest (KVP) en ziekte van Aujeszky (ZvA) (voorzieningen vaccinatie).

Deze post valt onder het deelplafond voor 5-jaarlijkse kosten.

De uitgaven crisisparaatheid en bestrijding van dierziekten zijn als volgt te specificeren:

Realisatie uitgaven bestrijding van dierziekten 2023 (bedragen x € 1.000)

Realisatie uitgaven crisisparaatheid en bestrijding van dierziekten in 2023 (bedragen x € 1.000)

Bestrijding van dierziekten	Begroot 2023	Realisatie 2023	Vershil 2023
<i>Voorzieningen (Crisisparaatheid):</i>			
Middelenbeheer	111	4	107
Waakvlamcontracten	1.989	1.975	14
Vaccinbanken ZvA, MKZ en KVP	2.175	1.428	747
High Containment Unit (HCU)	1.452	1.452	–
Subtotaal Voorzieningen (Crisisparaatheid)	5.727	4.859	868
<i>Verdenkingen:</i>			
AI	400	2.105	– 1.705
Salmonella	100	82	18
Overige verdenkingen	602	466	136
Subtotaal Verdenkingen	1.102	2.653	– 1.551
<i>Bestrijding:</i>			
Salmonella	2.000	452	1.548
Mycoplasma Gallisepticum	0	86	– 86
HPAI	0	9.286	– 9.286
Overige ziekten	50	41	9
Subtotaal Bestrijding	2.050	9.865	– 7.815
Totaal	8.879	17.377	– 8.498

Toelichting op realisatie bestrijding van dierziekten in 2023

De uitgaven voor het testen van vogels verdacht van vogelgriep (€ 2,1 mln.) en het doden en vernietigen van met HPAI besmette koppels (€ 9,3 mln.) vormden in 2023 een belangrijke kostenpost in het Diergezondheidsfonds. Intensivering van het beleid op deze aandoening moet op termijn leiden tot meer controle en lagere kosten. De uitgaven aan middelen die nodig zijn bij de bestrijding van vogelgriep zijn ondergebracht in de post bestrijding hoogpathogene vogelgriep. Hierdoor is de post middelenbeheer bij de voorzieningen gedaald en betalen andere sectoren niet mee aan de bestrijding van vogelgriep.

In de pluimveesector werden daarnaast enkele vermeerderingsbedrijven besmet met *Mycoplasma gallisepticum*. Op bedrijven met legpluimvee wordt deze diagnose vaker gesteld. Op deze bedrijven wordt deze ziekteverwekker niet bestreden. Omdat een uitbraak bij een vermeerderingsbedrijf gevolgen heeft voor de hele keten is bij deze bedrijven wel besloten tot bestrijdingsmaatregel. De uitgaven voor de bestrijding van *Mycoplasma* worden als incidenteel gezien.

De kosten voor verdenkingen voor *Salmonella* bij pluimvee is afgenomen omdat Nederland op aangeven van de EU de procedure heeft aangepast: de uitslag van de monitoringstest is sinds 2020 doorslaggevend bij de bestrijding van salmonella.

Toezicht en opsporing door de NVWA

Onderstaand overzicht geeft het aantal dierziekten verdenkingen weer die gemeld zijn bij het Nederlands Veterinair Incident- en Crisiscentrum (NVIC) van de NVWA. In de kolom *Totaal* staan het totaal aantal meldingen. De NVWA kan besluiten dat er naar aanleiding van de melding geen verdere actie nodig is (kolom *Geen actie*). In de kolommen *Positief*, *Negatief* en *Volgt* staan het aantal casussen waarbij laboratoriumonderzoek is gedaan en waarbij de ziekte is aangetoond (*Positief*), niet is aangetoond (*Negatief*) of waarbij de uitslag bij het samenstellen van dit verslag nog niet bekend was (*Volgt*). De kosten van dit onderzoek zijn opgenomen als verdenkingen in de tabel Realisatie bestrijding van dierziekten.

Aangifteplicht dierziekten							
Aangifteplicht dierziekten							
Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen Actie	
Afrikaanse Varkenspest / Klassieke Varkens Pest (Commercieel)	Varken	8	–	–	7	–	1
Afrikaanse Varkenspest / Klassieke Varkens Pest (Wildlife)	Wild Zwijn	41	–	–	7	–	34
Amerikaans Vuilbroed	Bij	3	–	–	–	–	3
Aujeszký	Wild Zwijn	4	–	–	4	–	–
Aviaire Influenza (Commercieel/Poultry)	Kip/Eend/Fazant	87	–	8	47	–	32
Aviaire Influenza (Hobby/Captive <50)	Kip/Eend/Fazant/ Gans	8	–	2	6	–	–
Aviaire Influenza (Hobby/Captive >50)	Kip/Overig Pluimvee	17	–	4	5	–	8
Aviaire Influenza (Wild)	Vogels Wild/Marter/Kat/ Otter/ Vos/ Wasbeerhond/ Wezel/ Wolf/ Zeehond	556	–	499	45	–	12

Aangifteplicht dierziekten						
Bluetongue	Alpaca/ Antilope/ Geit/Hert/Hond/ Kameel/Lama/ Paard/Rendier/ Rund/Schaap/ Waterbuffel/ Wisent/Yak	6.274	4.256	411	–	1.607
Bovine Spongieuze Encephalopathie	Rund	3	1	1	–	1
Brucellose Abortus Bang	Rund/Paard	14	–	9	–	5
Brucellose Canis	Hond	19	1	12	–	6
Brucellose Melitensis	Schaap	23	–	23	–	–
Brucellose Suis	Varken/Wild Zwijn	18	–	18	–	–
CBPP	Rund	2	–	2	–	–
Epizootische Haemorrhagische Ziekte	Rund	5	–	5	–	–
Leucose	Rund	12	–	12	–	–
Miltvuur	Rund	1	–	1	–	–
Mond- en Klauwzeer	Rund/Schaap	12	–	12	–	–
Mycoplasma Gallisepticum	Kip	1	1	–	–	–
New Castle Disease	Vogels/ Vogels Wild	2	1	–	–	1
PRRS	Varken	5	2	2	–	1
Psittacose Dier	Vogel	14	8	4	–	2
Q-Koorts Dier	Rund/Schaap	2	–	1	–	1
Q-Koorts Tankmelk	Geit	1	–	1	–	–
Rabies Vleermuis Geen Contact Humaan	Vleermuis	16	–	4	–	12
Rabies Zoogdier Geen Contact Humaan	Hond/Kat/ Marter/Vos/Wolf	25	–	9	–	16
Salmonella Zoönotisch Pluimvee (Leg)	Kip	67	41	9	–	17
Salmonella Zoönotisch Pluimvee (Opfok Leg)	Kip	10	1	3	–	6
Salmonella Zoönotisch Pluimvee (Vermeerdering)	Kip	9	4	2	–	3
Salmonella Zoönotisch Pluimvee (Overig)	Overig Pluimvee	4	–	–	–	4
Salmonella Zoönotisch Pluimvee (Vlees)	Kalkoen/ Kip	195	164	–	–	31
Trichinella Spiralis	Varken	1	–	1	–	–
Tuberculose (Rund)	Rund	15	–	14	–	1
Tularemie	Eekhoorn/ Haas/ Konijn	9	4	2	–	3
Totaal		7.483	4.997	679	–	1.807

Zoönose/ bronopsporing

Zoönose/ bronopsporing

Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen actie
Campylobacter	Rund	3	3	–	–	–
Chlamydia abortus	Rund/ Schaap/Vogel	3	–	–	3	–
Echinococcus granulosus	Hond/Paard	2	1	–	–	1
Leptospirose	Hond/Rat/ Rund	7	1	–	2	4
Listeriose	Geit/Rund/ Schaap	7	5	–	–	2
Psittacose Humaan	Kat/Vogel	81	10	–	14	57
Q-Koorts Humaan	Geit/Schaap	2	–	–	–	2
Rabies Vleermuis Contact Humaan	Vleermuis	13	1	–	8	4
Rabies Zoogdier Contact Humaan	Aap/Hond/ Kat/ Stinkdier/Vos/ Zeehond	18	–	–	2	16
Salmonellose	Duif/Rund/ Varken	56	–	–	54	2
Yersiniose	Rund/ Waterbuffel	2	2	–	–	–
Totaal		194	23	–	83	88

Paardenziekten

Paardenziekten

Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen actie
Dourine	Paard	10	–	–	7	3
Equine Virale Arteritis	Paard	76	76	–	–	–
Malleus	Paard	4	–	–	4	–
West Nile Virus (Paard)	Paard	4	–	–	2	2
Totaal		94	76	–	13	5

Visziekten

Visziekten

Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen Actie
Aquacultuurdieren	Mossel/Krab	2	–	–	2	–
Infectieuze Haematopoiëtische Necrose	Vis	1	–	–	–	1
Koi Herpes Virus	Vis	3	2	–	–	1
Totaal		6	2	–	2	2

Overige gemelde dierziekten

Overige gemelde dierziekten

Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen actie
Brucellose Ceti	Dolfijn	1	1	–	–	–
Chlamydia caviae	Cavia	1	–	–	–	1
Chlamydia CPC	Vogel Wild	1	–	–	–	1
Tuberculose (Overig)	Aap/Degoe/ Gazelle/ Giraffe/ Hond/Kat	16	2	–	11	3
Totaal		19	3	–	11	5

HPAI poultry

HPAI Aviaire Influenze Gebieden (poultry)

Casussoort	Diersoort	Totaal casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen actie
Loo Gld	Kip	1	0	1	0	0
Abbega	Kip	1	0	1	0	0
Nijkerk Gld	Kip	6	0	4	0	2
Biddinghuizen	Kip	4	0	4	0	0
Renswoude	Kip	34	0	34	0	0
Putten	Kip/Kalkoen	12	0	9	0	3
Totaal		58	0	53	0	5

HPAI captive

HPAI Aviaire Influenze Gebieden (captive)

Casussoort	Diersoort	Totaal Casus	Positief	Negatief	Volgt	Geen Actie
Rozenburg	Kip	0	0	0	0	0
Middelie	Kip	0	0	0	0	0
Zaandijk	Kip	1	0	0	0	1
Alphen aan den Rijn	Kip	1	0	1	0	0
Totaal		2	0	1	0	1

3. Voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen

Streefwaarden

Beperken van de welzijnsproblemen bij dieren in geval van een dierziekte uitbraak.

Bij uitbraken van wettelijk te bestrijden dierziekten neemt de minister van LNV maatregelen. Zo kan een vervoersverbod/-beperking worden ingesteld. Hierdoor kunnen veehouders te maken krijgen met capaciteitsproblemen (te veel of te grote dieren op een te klein oppervlak) die kunnen leiden tot welzijns- (stress, agressiviteit) en gezondheidsproblemen. Veehouders dienen voorbereidingen te treffen voor noodopvang. De NVWA en de Welzijnscommissie Dierziekten zien toe op dierenwelzijn tijdens de bestrijding van dierziekten. De Welzijnscommissie Dierziekten informeert de minister over de eventuele gevolgen voor het dierenwelzijn die zich als gevolg van de ruimingsactiviteiten voordoen en adviseert zo nodig de minister over mogelijkheden om het welzijn van de betrokken dieren te verbeteren. Indien de uitbraak lang duurt en er ondanks de maatregelen van de veehouder welzijnsproblemen ontstaan, wordt gekeken of het verantwoord is dieren op gecontroleerde wijze af te voeren.

4. Overig

Onder de post Overig vallen de uitgaven voor de Autoriteit Diergeneesmiddelen (SDa), de uitvoeringskosten van RVO en de uitvoering door de Gezondheidsdienst voor Dieren met betrekking tot de helpdesk voor de paardensector en voorzitterschap in verschillende commissies. De uitgaven voor de SDa waren € 0,4 mln. in 2023. De uitvoeringskosten zijn circa € 1,5 mln. hoger dan begroot. Dit wordt veroorzaakt door nagekomen lasten 2022 en opschalingskosten HPAI 2022.

Toelichting op de ontvangsten.

Ontvangsten sectoren en LNV in 2023 (x € 1.000)						
Ontvangsten sectoren en LNV in 2023 (x € 1.000)						
	Runderen	Varkens	Schaap/geit	Pluimvee	LNV	Totaal
Ontvangsten m.b.t. uitgaven	5.978	3.177	1.728	4.363	12.569	27.815
Crisisreserve				9.631		9.631
Verrekening voorfinanciering door LNV						0
Subtotaal	5.978	3.177	1.728	13.994	12.569	37.446
Toegerekende EU ontvangsten			272	3.162		3.434
Overige ontvangsten				98		98
Subtotaal	0	0	272	3.260	0	3.532
Totaal ontvangen in 2023	5.978	3.177	2.000	17.254	12.569	40.978

De begroting van het Diergezondheidsfonds worden grotendeels door LNV en de sectoren gedekt. Hiervoor betalen veehouders een diergezondheidsheffing per dier of ei een bedrag dat is vastgelegd in het Besluit diergezondheid. De heffing bestaat uit een dekking ten behoeve van de reguliere uitgaven (ontvangsten met betrekking tot uitgaven), eventueel aangevuld met een bijdrage aan de crisisreserve en een verrekening van tekorten/overschotten uit voorgaande jaren welke zijn voorgeschoten door het rijk.

De ontvangsten uit de diergezondheidsheffing waren in 2023 in lijn met de afgegeven begroting.

Voor een aantal monitorings- en bestrijdingsprogramma's ontvangt het DGF een bijdrage vanuit de Europese Unie. In 2023 hebben de toegerekende EU ontvangsten betrekking op het BSE/TSE monitoringsprogramma (rund, schaap en geit), het salmonella programma en het monitoringsprogramma AI (beiden pluimvee) dit is een bedrag van €1,0 mln.. In 2023 is € 2,2 miljoen ontvangen van de EU inzake de dekking van bestrijdingskosten HPAI 2021.

De overige ontvangsten worden gevormd door een bijdrage van de eierverwerkende industrie voor de verkoop van met salmonella besmette eieren.

13. Bedrijfsvoeringsparagraaf Diergezondheidsfonds

In de bedrijfsvoeringsparagraaf (BVP) wordt verslag gedaan van relevante aandachtspunten in de bedrijfsvoering. De informatie opgenomen in de BVP is tot stand gekomen vanuit het departementale management control systeem en informatie uit audits van de Auditdienst Rijk (ADR). Deze bedrijfsvoeringsparagraaf omvat drie onderdelen:

1. uitzonderingsrapportage voor: (a) rechtmatigheid, (b) totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie, (c) financieel en materieel beheer en (d) overige aspecten van de bedrijfsvoering,
2. Rijksbrede bedrijfsvoeringonderwerpen en
3. belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering.

1. uitzonderingsrapportage voor drie onderdelen

a. Rechtmatigheid

Vanuit de bij DGF bekende informatie zijn er geen fouten in de rechtmatigheid van de verantwoordingsinformatie die gerapporteerd moeten worden.

b. Totstandkoming niet-financiële verantwoordingsinformatie

Vanuit de bij DGF bekende informatie zijn er geen tekortkomingen in de totstandkoming van niet-financiële verantwoordingsinformatie die gerapporteerd moeten worden.

c. Begrotingsbeheer, Financieel beheer en de materieel bedrijfsvoering

d. Overige aspecten van de bedrijfsvoering

2. Rijksbrede bedrijfsvoeringonderwerpen en

3. belangrijke ontwikkelingen en verbeteringen in de bedrijfsvoering.

Voor de andere onderdelen uit paragraaf 1 en de paragrafen 2 en 3 wordt verwezen naar de bedrijfsvoeringsparagraaf van het moederdepartement.

14. Jaarrekening Diergezondheidsfonds

Jaarrekening Diergezondheidsfonds (bedragen x € 1.000,-)									
Omschrijving	(1) Vastgestelde begroting			(2) Realisatie			(3) Verschil realisatie en vastgestelde begroting		
	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten	Verplichtingen	Uitgaven	Ontvangsten
Art 1. Bewaking en bestrijding van dierziekten en voorkomen en verminderen van welzijnsproblemen	24.891	32.955	39.987	41.984	44.490	40.978	17.093	11.535	991
Subtotaal	24.891	32.955	39.987	41.984	44.490	40.978	17.093	11.535	991
Voordelig eindsaldo t/m 2022						31.185			
Subtotaal	24.891	32.955	39.987	41.984	44.490	72.163	17.093	11.535	32.176
Opgebouwde crisisreserve t/m 2023						- 7.498			
Voordelig eindsaldo t/m 2023						- 20.175			
Totaal	24.891	32.955	39.987	41.984	44.490	44.490	17.093	11.535	4.503

15. Saldibalans Diergezondheidsfonds

Saldibalans Diergezondheidsfonds						
Activa			Passiva			
	Bedragen x 1.000 euro	31-12-2023	31-12-2022			
					31-12-2023 31-12-2022	
Intra-comptabele posten						
1)	Uitgaven ten laste van de begroting	44.490	83.409	2)	Ontvangsten ten gunste van de begroting	40.978 73.407
				2a.	Saldo uitgaven / middelen voorgaande dienstjaren	31.185 41.187
					Correctie saldo	
				2b.	uitgaven / middelen voorgaande dienstjaren	0
3)	Liquide middelen					
4)	Rekening courant Rijkshoofdboekhouding	27.673	30.097	4a)	Rekening courant Rijkshoofdboekhouding	
5)	Rekening courant RHB Begrotingsreserve			5a)	Begrotingsreserves	
6)	Vorderingen buiten begrotingsverband		1.088	7)	Schulden buiten begrotingsverband	0
8)	Kas-transverschillen					
	Subtotaal intra-comptabel	72.163	114.594		Subtotaal intra-comptabel	72.163 114.594
Activa			Passiva			
	Bedragen x 1.000 euro	31-12-2023	31-12-2022			
					31-12-2023 31-12-2022	
Extra-comptabele posten						
9)	Openstaande rechten			9a)	Tegenrekening openstaande rechten	
10)	Vorderingen	3.651	1.151	10a)	Tegenrekening vorderingen	3.651 1.151
11a)	Tegenrekeningschulden			11)	Schulden	
12)	Voorschotten	17.336	18.301	12a)	Tegenrekening voorschotten	17.336 18.301
13a)	Tegenrekening garantieverplichtingen	89.440	106.635	13)	Garantieverplichtingen	89.440 106.635

Activa				Passiva			
14a)	Tegenrekening andere verplichtingen	12.663	17.042	14)	Andere verplichtingen	12.663	17.042
15)	Deelnemingen			15a)	Tegenrekening deelnemingen		
	Subtotaal extra- comptabel	123.090	143.129		Subtotaal extra-comptabel	123.090	143.129
	Overall Totaal	195.253	257.723		Overall Totaal	195.253	257.723

Toelichting op de saldibalans

Balanspost 1. Uitgaven ten laste van de begroting

De op deze post verantwoorde uitgaven komen overeen met de uitgaven overgenomen in de verantwoordingsstaat, onderdeel uitgaven en verplichtingen over het jaar 2023.

Balanspost 2. Ontvangsten ten gunste van de begroting

De op deze post verantwoorde inkomsten bevatten de inkomsten overgenomen in de verantwoordingsstaat, onderdeel ontvangsten over het jaar 2023.

Balanspost 2a. Saldo uitgaven / middelen voorgaande dienstjaren

Deze post komt overeen met het voordelig eindsaldo 2022.

Balanspost 4. Rekening-courant Rijkshoofdboekhouding

Deze post geeft het tegoed weer dat het DGF heeft bij het Ministerie van Financiën.

Het saldo RHB sluit aan op de saldobiljet RHB.

Balanspost 10 en 10a. Vorderingen en Tegenrekeningen vorderingen

Deze posten betreffen de openstaande vorderingen die het DGF per 31-12-2023 nog moet innen. In deze vorderingen zijn posten opgenomen van € 0,1 miljoen aan vorderingen die langer dan één jaar openstaan.

Balanspost 12. Voorschotten

Zie verklarende tabel hieronder:

Afwikkeling voorschotten in 2023:

- Openstaande voorschotten per 01-01-2023: € 18.301 mln.
- Opgeboekte voorschotten: € 19.336 mln.
- Afgewikkelde voorschotten: -/€ 20.301 mln.
- Openstaande voorschotten per 31-12-2023: € 17.336 mln.

Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- Ouder dan 1 jaar: 0,837 mln.
- Jonger dan 1 jaar: 16.500 mln.

Balanspost 12a. Tegenrekening voorschotten

De post tegenrekening voorschotten betreft het saldo van de tegenrekening van de rekening voorschotten per 31 december 2023.

Balanspost 13. Garantieverplichtingen

Betreft het bedrag waar de sectoren gedurende de resterende convenantperiode garant staan. De resterende garantieverplichting per 31 december 2023 is als volgt opgebouwd:

- Uitgangsbetragens volgens convenant (2020) : € 188.263 mln.
- Toegerekende uitgaven cf convenant: -/- € 154.223 mln.
- Toegerekende ontvangsten cf convenant: € 10.657 mln.
- Dekking boven bestrijdingsplafond: € 44.743 mln.
- Garantstelling per 31-12-2023: € 89.440 mln.

In het huidige convenant wordt geen indexatie meer toegepast.

Balanspost 13a. Tegenrekening garantieverplichtingen

De post tegenrekening garantieverplichtingen betreft het saldo van de tegenrekening van de rekening garantieverplichtingen per 31 december 2023.

Balanspost 14. Andere verplichtingen

In 2023 is de verplichtingenadministratie verder vormgegeven. De opbouw is opgenomen in de verklarende tabel hieronder:

Afwikkeling verplichtingen in 2023:

- Openstaande verplichtingen per 01-01-2023: € 17.042 mln.
- Gerealiseerde aangegane verplichtingen: € 41.984 mln.
- Uitgaven: -/- € 44.490 mln.
- Intrekkingen niet IMVB: -/- € 1,873 mln.
- Gecorrigeerde verplichtingen: nihil
- Openstaande verplichtingen per 31-12-2023: € 12.663 mln.

Balanspost 14a. Tegenrekening andere verplichtingen

Dit is de tegenrekening van post 14.a

DGF verwacht nog een nacalculatie over 2023 van een leverancier. De verplichting die hiermee samenhangt is redelijkerwijze niet in te schatten en daarom niet opgenomen onder de andere verplichtingen.

E. BIJLAGEN

Bijlage 1: Toezichtrelaties rwt's en zbo's

Overzichtstabel inzake RWT's en ZBO's van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (Bedragen x € 1.000).					
Naam ZBO/RWT	Begrote bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Gerealiseerde bijdrage moederdepartement aan ZBO/RWT	Begrote bijdrage overige departementen	Gerealiseerde bijdrage overige departementen	Bijzonderheden
Gezondheidsdienst voor Dieren (GD)	0	0	0	0	0
Raad voor Plantenrassen	790	0	0	0	0
	0	0	0	0	0 De bijdrage aan CCD is onderdeel van de bijdrage aan RVO.
Centrale Commissie voor Dierproeven (CCD)					
College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen en Biociden (Ctgb)	3.418	3.418	0	0	0
Staatsbosbeheer	31.077	32.443	0	0	0
		126.123	0	0	0 Bijzonderheden: Alle bijdragen van andere departementen aan WR worden budgettair overgeboekt naar LNV en door LNV toegekend; Los van deze bijdrage, heeft WR subsidies ontvangen.
Wageningen Research	103608				
Kwaliteits Controle Bureau (KCB)	1.529	29	0	0	0
Stichting Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (NAKtuinbouw)	354	124	0	0	0
Stichting Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor zaaizaad en pootgoed van landbouwgewassen (NAK)	0	0	0	0	0
Stichting Bloembollenkeuringsdienst (BKD)	0	0	0	0	0
Stichting SKAL biocontrole	6.564	6.507	0	0	0
Stichting Controleorgaan voor Kwaliteitszaken (COKZ)	395	260	0	0	0
Bureau Beheer Landbouwgronden	0	0	0	0	0
Rendac BV	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	
Stichting Bureau Erkenningen	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.	
Grondkamers					De bijdrage aan Grondkamers is onderdeel van de bijdrage aan RVO.
Kamer voor de Binnenvisserij					De bijdrage aan Kabivi is onderdeel van de bijdrage aan RVO.

Bijlage 2: Moties en toezeggingen

In de bijlage Moties en toezeggingen bij de begroting 2023 is gerapporteerd over de openstaande en afgedane moties en toezeggingen van het parlementaire jaar 2022-2023.

Deze bijlage bij het jaarverslag bevat alle openstaande moties en toezeggingen die als zodanig zijn geregistreerd door het ministerie van LNV. Verder bevat de rapportage de afgedane moties en toezeggingen van

het afgelopen parlementaire jaar *en* na de peildatum. Als peildatum is 1 januari 2024 gehanteerd. Moties en toezeggingen die na deze peildatum zijn aangenomen en gedaan, zijn nog niet meegenomen in deze rapportage.

Door de bewindsliedenaanvaarde moties			
Omschrijving	Kamerstuknummer motie	Vindplaats	Stand van zaken
EERSTE KAMER			
MINISTER VAN LNV			
Verzoekt de regering bij toekomstige beleidsvoorstellen aangaande de landbouwsector stappen richting kringlooplandbouw die bedrijven al hebben gezet mee te wegen.	35347, K	Parlementaire agenda [17-12-2019] - Eerste termijn Kamer Spoedwet aanpak stikstof (35.347)	Onderhanden. Dit is een doorlopende motie.
MINISTER VOOR NENS			
Verzoekt de regering om bij het hernieuwd inzetten van de grond van opgekochte boerenbedrijven samen met gemeenten en provincies het belang en kansen van regionale initiatieven ten behoeve van passende seniorenhuisvesting op deze locaties te bezien en initiatiefnemers nadrukkelijk te betrekken.	35.600, P	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	Onderhanden.
TWEDE KAMER			
MINISTER VAN LNV			
Verzoekt de regering de belangrijkste visgebieden voor de garnalen- en mesheftenvisserij in de Voordelta uit te zonderen van compenserende maatregelen voor de aanleg van de Tweede Maasvlakte en het voorstel voor verondieping als compenserende maatregel serieus te bezien; verzoekt de regering de betreffende definitieve besluitvorming uit te stellen tot de Kamer zich hierover heeft kunnen uitspreken.	30252-137	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden, de minister informeert de Kamer voor het commissiedebat Tuinbouw, Visserij en Biotechnologie van 8 februari 2024.
Verzoekt de regering om voor 1 maart een plan van aanpak te maken om een mogelijke mestcrisis het hoofd te bieden.	30252-141	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden.
Verzoekt de regering al het mogelijke te doen om een generieke korting op de fosfaatrechten te voorkomen en daarom, naast de al lopende vrijwillige regelingen, zo veel mogelijk en zo snel mogelijk in te spelen op natuurlijk verloop, bijvoorbeeld door het percentage afroaming van fosfaatrechten bij transacties te verhogen.	30252-142	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden.
Verzoekt de regering, ruim voor de deadline van de gecombineerde opgave, een analyse te maken van de bedragen die in het kader van de eco-regeling over in 2023 geleverde prestaties uitgekeerd worden in de categorieën brons, zilver en goud, en daarbij onder andere in te gaan op de verdeling per deelsector, bedrijfsgrootte en de bijdrage aan het doelbereik, en op basis daarvan verbeteringen door te voeren in de eco-regeling met als doel een goede en voor boeren hanteerbare en voorspelbare regeling.	30252-143	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	De Kamer wordt hierover nader geïnformeerd voor opening van de GO.
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe de graslandregeling voldoende budget kan bevatten om alle aanvragen te kunnen honoreren en boeren niet afhankelijk te maken van het wie het eerst komt wie het eerst maalt principe.	30252-145	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden.
Verzoekt het kabinet op de Landbouw- en Visserijraad het belang van dierlijke mest boven kunstmest en het belang van mestderogatie voor Nederland kenbaar te maken, en zich Europees in te zetten voor behoud van mestderogatie,	21501.32.1606	Parlementaire agenda [07-12-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad (20/11, 11 en 12/12)	Onderhanden.
verzoekt de regering zich sterk te verzetten tegen het voorstel van de Europese Commissie over diertransporten en zich in te zetten voor een wijziging waarmee ernstig dierenleed bij diertransporten alsnog wordt tegengegaan, houdende zoals de Kamer heeft uitgesproken: • geen diertransporten meer naar landen buiten Europa; • verlaging van de maximumtemperatuur; • geen diertransporten meer die langer duren dan acht uur.	21501.32.1605	Parlementaire agenda [07-12-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad (20/11, 11 en 12/12)	Op 7 december 2023 is het BNC-fiche over dit voorstel met de Kamer gedeeld. Hierin wordt ook ingegaan op deze motie.

Verzoekt de regering deze nijpende situatie op de Nederlandse mestmarkt in de Raad aan de orde te stellen en de Europese Commissie te vragen om RENURE per direct mogelijk te maken,	21501.32.1604	Parlementaire agenda [07-12-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad (20/11, 11 en 12/12)	Onderhanden.
Verzoekt de regering zich actief in te zetten voor het waarborgen van de keuzevrijheid van de consument, de wens van de biologische sector om gentechnvrij te blijven en het tegengaan van monopolisering van ons voedsel.	21501-32-1590	Parlementaire agenda [19-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 23-24 oktober 2023	Onderhanden.
Verzoekt de regering met ketenpartijen in gesprek te gaan over hoe ervoor gezorgd kan worden dat ook niet perfect voedsel tegen een fatsoenlijke prijs afgenomen en verkocht kan worden, en de Kamer hierover te informeren.	21501-32-1593	Parlementaire agenda [19-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 23-24 oktober 2023	Onderhanden.
verzoekt de regering om één landelijk opensourceplatform te faciliteren waar alle overheden en overheidsorganisaties metingen van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater op een eenduidige wijze publiceren, met de mogelijkheid voor boeren, verwerkers en adviesorganisaties om metingen toe te voegen	33037-513	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Onderhanden.
verzoekt de regering om lopende initiatieven voor het werken met KPI's met de sector samen te brengen in één landelijk gedragen KPI-systeem om kalenderlandbouw uiterlijk in het achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn te kunnen vervangen door het sturen op doelen op gebieds- of bedrijfsniveau	33037-514	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Onderhanden.
verzoekt de regering recht te doen aan deze uitspraak door volledig in te zetten op doelvoorschriften in plaats van middelvoorschriften bij het nog op te stellen achtste actieprogramma Nitraatrichtlijn	33037-511	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Onderhanden.
verzoekt de regering te onderzoeken wat ervoor nodig is om de nitraat normen voor oppervlaktewater die voortvloeien uit de KRW met het achtste actieprogramma Nitraat te behalen en hoe bedrijven, waaronder agrarische bedrijven, ondersteund kunnen worden om zich tijdig voor te bereiden op de vereiste aanpassingen die hieruit volgen	33037-508	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Onderhanden.
verzoekt de regering om het (landbouw)meetnetwerk waarmee de waterkwaliteit wordt gemeten uit te breiden en de meetfrequenties zo aan te passen dat er duidelijk inzicht komt in de effecten van de maatregelen in het zevende actieprogramma Nitraatrichtlijn, waaronder het vroegtijdig oogsten van gewassen	33037-505	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Onderhanden.
Verzoekt de regering de motie die het doodspuiten van graslanden en vanggewassen verbiedt uiterlijk 1 juli 2024 te hebben uitgevoerd.	27858-622	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD (CD 10/10)	Onderhanden. In brief met nummer 278 58, nr 640 is ingegaan op deze motie. Kabinet zet in op een zo spoedig mogelijk proces maar kan de deadline niet garanderen. Werken aan ministeriele regeling.
verzoekt de regering om met een adequate financiële strategie te komen die vrijwilligers en terreinbeherende organisaties ondersteunt in hun maatschappelijk werk,	29683-282	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 6/9)	Onderhanden.
verzoekt de regering om zo snel mogelijk te komen met een landelijk telefoonnummer voor het melden van besmette en dode dieren	29683-281	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 6/9)	Onderhanden.
verzoekt de regering te borgen dat er een gebruiksvriendelijke vogel griepapp komt en het mogelijk te maken om naast dode vogels ook dode zoogdieren te melden	29683-280	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 6/9)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om voor 1 januari 2024 met een plan te komen voor een verbod op het doden van haantjes, en de Kamer daarover te informeren.	28286-1311	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Onderhanden. De Kamer is bij brief 28 286, nr 1315 (d.d. 26 okt 2023) geïnformeerd dat de uitwerking van de roadmap naar verwachting in voorjaar 2024 gereed zal zijn en dat de Kamer die zal ontvangen.

Verzoekt de regering te komen met een plan voor een einde aan de import van kalfjes.	28286-1309	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Onderhanden. In de verzamelbrief van 26 oktober 2023 is aangegeven hoe aan deze motie invulling wordt gegeven. Een verbod op de import van kalveren kan niet vanwege de Europese regels voor intraverkeer. Daarom onverminderd doorgaan met inzet om een verbod op langeafstandstransporten (>8 uur) van jonge ongespeende dieren in Europees verband te regelen. Hier kan nog geen tijdsindicatie aan gegeven worden, aangezien nog niet duidelijk is hoe lang de onderhandelingen aangaande de herziening van de transportverordening gaan duren.
Verzoekt de regering om in het kader van de genoemde wetswijziging heldere en ambitieuze tussendoelen uit te werken met jaartallen op basis van wetenschappelijke inzichten.	28286-1306	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Onderhanden. De Kamer wordt voor het WGO van 4 maart geïnformeerd over de invulling van het AMvB.
Verzoekt de regering om vanaf 1 januari 2025 alle ingrepen te verbieden, ook in lagere regelgeving, tenzij daarvoor een directe medische noodzaak is niet gerelateerd aan de manier waarop het dier wordt gehouden.	28286-1305	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Onderhanden. De Kamer wordt voor het WGO van 4 maart geïnformeerd over de invulling van het AMvB.
Verzoekt de regering geen stappen te zetten richting gedwongen opkoop van boerenbedrijven dan wel het intrekken van vergunningen in het kader van de stikstofaanpak en ervoor te zorgen dat regelingen voor emissiereductie op het boerenref en verplaatsing van bedrijven op de kortst mogelijke termijn gepubliceerd worden.	36410-47	Parlementaire agenda [20-09-2023] - LNV: Algemene Politieke Beschouwingen (APB) TK	Onderhanden; de Kamer is op 23 januari geïnformeerd over de laatste stand van zaken middels de Kamerbrief voortgang aanpak piekbelasting
Verzoekt de regering om nog dit jaar beleidsopties in kaart te brengen waarmee Nederland kan inzetten op het wegnemen van drempels en op een leidende rol van het Nederlandse bedrijfsleven inzake precisiefermentatie.	33009-130	Parlementaire agenda [06-07-2023] - TMD Innovatie (CD 21/6)	Onderhanden. De Kamer is in december 2023 geïnformeerd over de voorgenomen uitvoering van de motie.
Verzoekt de regering om zo snel mogelijk na het zomerreces met een visie – met het principe van kringlooplandbouw als leidmotief – strategie en overlegstructuur te komen voor het bieden van toekomst voor de landbouw in ons land, daarbij waar mogelijk uit te gaan van het concept Landbouwakkoord en ervoor zorg te dragen dat zowel economisch als ecologisch doelbereik wordt geborgd.	30252-113	Parlementaire agenda [29-06-2023] - Debat over het beëindigen van de onderhandelingen over het Landbouwakkoord	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering om voedselverspilling (de post harvest losses) onderdeel uit te laten maken van de Internationale Klimaatstrategie, en de Kamer over de voortgang periodiek te rapporteren.	33625-347	Parlementaire agenda [05-07-2023] - TMD Voedselzekerheid en water (CD 23/5)	Onderhanden. Wordt de Kamer jaarlijks over geïnformeerd.
Verzoekt de regering het probleem van het patenteren van op klassieke wijze veredelde planten aan te kaarten in de Landbouw- en/of Milieuraad en op korte termijn in samenwerking met andere lidstaten bij het Europees Octrooibureau proactief aan te dringen op het voorkomen van het patenteren van op klassieke wijze veredelde planten en het claimen van planteneigenschappen.	21501-32-1547	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 mei (CD 24/5)	Onderhanden.
Verzoekt de regering zich in te zetten voor behoud van de verplichte IPM-maatregelen en hiervoor medestanders te vinden bij andere lidstaten.	21501-32-1545	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 mei (CD 24/5)	Onderhanden.
Verzoekt de regering deze keuring uit te laten voeren door onder andere de brandweer; verzoekt de regering om de controle op adequate bluswatervoorzieningen deel te laten zijn van de jaarlijkse keuring.	33835-224 (was 218)	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) (CD 31/5)	Onderhanden. De Ministeriële Regeling wordt momenteel geschreven. Voor de ontwikkeling van de jaarlijkse brandveiligheidskeuring loopt momenteel een inkooptraject. Onderdeel van deze opdracht is om in

			de ontwikkeling van het keuringsschema ook de aanwezigheid van bluswater en de rol van de brandweer mee te nemen. Naar verwachting wordt de Kamer medio 2024 geïnformeerd.
Verzoekt de regering om het belang van dit loket te onderschrijven en te verkennen op welke manier de financiële problemen kunnen worden opgelost, bijvoorbeeld door hier korte- en langetermijnspraken over te maken in het Convenant dierwaardige veehouderij.	33835-222	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) (CD 31/5)	Onderhanden.
Verzoekt de regering bij de cao-onderhandelingen over de inhuizing maximaal in te zetten op het niet van toepassing laten zijn van de «reistijd = werktijd»-regeling; verzoekt de regering, indien deze regeling onverhoopt en ongewenst toch tot het onderhandelingsresultaat behoort, de financiële gevolgen hiervan per taakstelling binnen de NVWA zelf te dekken.	33835-221	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) (CD 31/5)	Onderhanden. Kamer zal geïnformeerd worden begin 2024.
Verzoekt de regering alle slachthuizen zo snel als mogelijk te beoordelen, waarbij de slachtsnelheid direct omlaag moet als er risicofactoren worden gezien.	33935-219	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) (CD 31/5)	Onderhanden. De Kamer is geïnformeerd in de verzamelbrief Dierenwelzijn van 26 oktober 2023 en wordt nader geïnformeerd begin 2024.
Verzoekt de regering te komen tot arrangementen en abonnementen die differentiëren naar de mate waarin de verwerkende industrie verantwoordelijkheid neemt voor de productiewijze van de primaire sector.	33835-217	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) (CD 31/5)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om de Subsidiemodules brongerichte verduurzaming stal- en managementmaatregelen op de kortst mogelijke termijn open te stellen.	36277-58 t.v.v. 36277-46	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Onderhanden. De Kamer is in de brief over de voortgang aanpak piekbelasting van 23 januari 2024 geïnformeerd dat mogelijk medio 2024 een openstelling van deze Sbv-investeringsmodule gepubliceerd kan worden in het kader van de aanpak piekbelasting.
Verzoekt de regering een uitvoeringsprogramma NKS uit te werken waarbij heldere doelen worden geformuleerd; verzoekt het kabinet tweemaal te rapporteren over de voortgang van het NKS, op basis van de informatie van de bij het consortium betrokken partijen.	36277-40	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Onderhanden. Kamer recent over geïnformeerd.
Verzoekt de regering om de kosten voor het laten beoordelen van de gids voor goede praktijken voor fokkers die kleine huisdieren hobbymatig houden, te verlagen.	35892-28 (was 26)	Parlementaire agenda [11-05-2023] - Debat Wet aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlozing - MLNV + MJ&V	Onderhanden. In de «Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren» is de Kamer geïnformeerd over het voornemen tot een lager tarief. De motie kan worden afgedaan als het tarief in de regelgeving is aangepast. De Kamer wordt na het eerste kwartaal 2024 geïnformeerd.
Verzoekt de regering om zich in te zetten voor onafhankelijke registratie, het verplicht beschikbaar stellen van gegevens en benchmarking bij gewasbeschermingsmiddelengebruik, middels het instellen van een onafhankelijke autoriteit.	21501-32-1528	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 20 maart 2023 (resterende vragen) (21501-32, nr. 1518)	Onderhanden. Kamer is hierover recent geïnformeerd (Kamerstuk 27858, nr. 611). Wordt meegenomen bij het ontwikkelen van de gewasbeschermingsmonitor
Verzoekt de regering daarnaast ook in Europa actief te pleiten voor het overnemen van de uitkomsten van de EFSA-onderzoeken over de maximale temperatuur voor diertransporten.	21501-32-1526	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 20 maart 2023 (resterende vragen) (21501-32, nr. 1518)	Op 7 december 2023 is het BNC-fiche over dit voorstel met de Kamer gedeeld. Hierin wordt ook ingegaan op deze motie.
Verzoekt de regering aan te dringen bij de EFSA om haar eerdere besluit na te komen en gedegen onderzoek te doen naar het toelatingsbeleid voor gewasbeschermingsmiddelen; verzoekt de regering om	27858-613	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Stand van zaken rondom moties en	Onderhanden. Inzet om ontwikkelen testrichtlijnen neurologische aandoeeningen mee te nemen in

in samenwerking met VWS, LNV en het RIVM de reeds toegezegde steun van Nederland te benutten voor Nederlandse onderzoekspilots naar het toelatingsbeleid ten behoeve van de volksgezondheid.		toezeggingen op het terrein van gewasbescherming (27 858, nr. 610)	onderzoek verband glyfosaat - Parkinson. RIVM maakt hier plan van aanpak voor.
Verzoekt de regering in overleg met de agrarische sector een concrete aanpak uit te werken hoe meer kan worden ingezet op het aanpakken van verziltig of de ontwikkeling van zilte teelten.	27625-612	Parlementaire agenda [27-03-2023] - Notaoverleg Water en Bodem sturend	Onderhanden.
Verzoekt de regering om een pilot met het prijswinnende Piglets Treatment System van Twan Claessens uit Leunen ten behoeve van veterinaire regie, toezicht, controle, handhaving, «track, trace en recalls» van boer tot winkel.	29683-272	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 2/2) + MVWS	Onderhanden.
Verzoekt de regering om waterschappen te stimuleren de snelheid en frequentie van het delen van gegevens te verhogen tot ieder kwartaal en bij metingen van meer dan vijf keer de norm deze direct aan de land- en tuinbouwsector te rapporteren, zodat de betreffende bedrijven adequaat kunnen ingrijpen.	32627-57	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om actief in Europa te pleiten tegen octopuskwekerijen.	32627-50	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Onderhanden.
Verzoekt het kabinet te bevorderen dat voor het einde van dit jaar pilotlocaties voor de schelpdiersector beschikbaar gemaakt worden en, bij een succesvolle uitkomst van deze pilots, een gebied aan te wijzen voor structurele nearshoreweeklocaties die voldoende tijd en ruimte krijgen om de investeringen terug te verdienen.	32627-47	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Onderhanden. Eerste deel van de motie afgedaan met TK 29675-32201 nr 226 / 2023D45690 De mosselpilot in de Voordelta is pas enkele maanden geleden gestart als experiment. Dit experiment zal naar verwachting 2 á 3 jaar in uitvoering zijn. Mede afhankelijk van de resultaten zal worden bezien of eventuele opschaling gerechtvaardigd is en – als de resultaten bevredigend zijn – op welke locatie(s) dat dan kan worden uitgevoerd. In de betreffende kamerbrief is dan ook de volgende tekst opgenomen t.a.v. van het 2e deel van de motie: «De komende jaren zal in deze pilot worden onderzocht of het technisch en financieel-economisch haalbaar is om natuur-inclusieve mosselen te kweken in de dynamische omgeving van de Voordelta. De verwachting is dat de resultaten van deze pilot over twee á drie jaar bekend zullen zijn. Mede afhankelijk hiervan zal in afstemming met de minister van Infrastructuur en Waterstaat worden bezien of het tweede deel van de motie kan worden uitgevoerd. Ik verwacht uw Kamer hierover in 2025/2026 nader te kunnen informeren.»
Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe van het innovatieve systeem van de familie Van Gorp in Brabant een pilot is te maken, zodat met eigen financiering verder gewerkt kan worden aan juridische borging.	29383-401	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Geurproblematiek (CD 10/11) samen met Stas I&W	Onderhanden. Vanuit het ministerie zijn we in gesprek met de familie Gorp. Er is een helpdeskvraag uitgezet bij WUR om inzicht te krijgen in werkingsprincipe en reductiepotentieel van het voerconcept. De Kamer wordt op korte termijn nader geïnformeerd.

Verzoekt de regering in beeld te brengen, voor de belangrijkste Nederlandse landbouwexportproducten, wat de emissies daarvan zijn op het gebied van water, klimaat en stikstof en dit voor dezelfde productieprocessen voor andere lidstaten, waar de productie zal worden opgevangen als Nederland de productie terugschroeft, in kaart te brengen.	21501-32-1499 (t.v.v. 21501-32-1488)	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 26 september 2022 (overige vragen) (21 501-32, nr. 1460)	Onderhanden. De verwachting is dat de resultaten van dit onderzoek Q1 van 2024 met de Kamer kunnen worden gedeeld.
Verzoekt de regering onafhankelijk uiteen te laten zetten wat de gevolgen, kansen en bedreigingen zijn van klimaatverandering voor de land- en tuinbouw en de mogelijke betekenis daarvan voor strategie en beleid inzake de toekomstige voedselproductie in Nederland en de Europese Unie.	36200-XIV-114 (t.v.v. 36200-XIV-103)	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om, zolang er nog onvoldoende duidelijkheid is over wat de wisselwerking is tussen het ANLb en andere regelingen in het GLB, toch zekerheid te bieden dat het beheer dat is aangevraagd en goed is uitgevoerd, ook daadwerkelijk uitbetaald wordt.	36200-XIV-113	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Onderhanden.
Verzoekt de regering zich in te zetten voor verduidelijking van de internationale goederencodes zodat genoemde partijen bananen zonder problemen ingevoerd kunnen worden voor verwerking tot bananenpuree, en zolang de internationale goederencodes niet aangepast zijn de Vlaamse aanpak te kiezen.	36200-XIV-110	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Onderhanden.
Verzoekt de Minister voor april 2023 de Kamer te informeren over het door de Minister genoemde wettelijke instrumentarium om transparantie bij de retail te realiseren.	36200-XIV-100	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Onderhanden.
Verzoekt de regering te streven naar eenduidige regels voor productie van voedsel en ervoor te pleiten dat er geen producten worden geïmporteerd van buiten de EU die niet aan dezelfde regels voor de productiewijze voldoen.	21501-32-1476	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Landbouw- en visserijraad 11 en 12 december 2022 (21 501-32, nr. 1472)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om onderzoek ten behoeve van maatschappelijke waardecreatie in de biologische, agro-ecologische en natuurinclusieve landbouw en de duurzame voedselvoorziening mee te nemen in het traject van het landbouwakkoord en bij de herijking van de kennisagenda ten behoeve van het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid.	36200-XIV-80	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering bij het Interprovinciaal Overleg aan te dringen op deelname aan het Platform Multifunctionele Landbouw en de gesprekstafel over multifunctionele landbouw in het kader van het landbouwakkoord vanwege zijn rol in de gebiedsprocessen en de ruimtelijke ordening; verzoekt de regering ervoor te zorgen dat het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport gaat deelnemen aan het Platform Multifunctionele Landbouw en de gesprekstafel over multifunctionele landbouw in het kader van het landbouwakkoord vanwege de gewenste aanpak van knelpunten voor zorgboerderijen.	36200-XIV-79	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering uiterlijk voor de zomer van 2023 te komen met een eigen plan van aanpak om de sterfte van jonge dieren in alle sectoren van de veehouderij niet alleen in beeld te brengen maar ook structureel en significant terug te dringen.	36200-XIV-71	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. In de verzamelbrief van 26 mei 2023 (Kamerstuk 28 286, nr. 1293) is aangegeven dat het plan van aanpak vertraging oploopt en dat het later in 2023 naar de Kamer wordt gezonden. Aan plan van aanpak wordt gewerkt; begin 2024 kan een stand van zaken naar de TK worden gestuurd.
Verzoekt de regering geen belastinggeld te steken in technische innovaties die het welzijn van dieren verslechteren.	36200-XIV-67	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Deze motie wordt betrokken bij de uitwerking van de nieuwe openstelling van de Sbv-investeringsmodule (onderdeel aanpak piekbelasting). De Kamer is hierover geïnformeerd in de Kamerbrief Innovatie en borging emissiearme

			stalsystemen van 30 juni 2023 en brief voortgang aanpak piekbelasting van 23 januari 2024.
Verzoekt de regering de mogelijkheden te onderzoeken om ook in Nederland de minimale transportleeftijd voor kalfjes te verhogen.	36200-XIV-66	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De WUR wordt gevraagd om de gevolgen van het verhogen van de minimumleeftijd van kalveren in kaart te brengen voor kalveren en melkveehouders. Op basis daarvan kan bepaald worden of en hoe de betrokken veehouders ondersteund zullen worden bij een leeftijdverhoging. Kamer is over WUR rapport en vervolgstappen geïnformeerd in verzamelbrief van 26 oktober 2023. Advies van CDM is o.a. nog nodig om beeld compleet te krijgen. Dit wordt begin januari 2024 verwacht.
Verzoekt de regering om uiterlijk in het voorjaar over te gaan tot het verlagen van de maximale temperatuur voor diertransporten en daarbij de uitkomsten van de EFSA-onderzoeken te betrekken.	36200-XIV-63	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	De internetconsultatie is op 1 december gestart en zal lopen tot en met 2 januari. Daarna worden de reacties verwerkt.
Roept op tot spoedige implementatie van een verbod op het gebruik van stroomstootapparatuur.	36200-XIV-62	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, met de ervaringen in Frankrijk, België en Zwitserland en hier te lande met de Alcoholwet op het netvlies, uit te werken hoe met het creëren van een wettelijke grondslag prijsstunten met agrarische basisproducten als fruit, groente, zuivel en vlees is tegen te gaan, waarbij wel ruimte blijft voor het afprijzen van levensmiddelen in verband met de houdbaarheidsdatum, teneinde voedselverspilling te voorkomen, en de Kamer over het resultaat te informeren.	36200-XIV-59	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering zich tijdens de onderhandelingen over het landbouwakkoord in te zetten voor de stimulering van natuurinclusieve, biologische, circulaire landbouw en agroforestry, waaronder voedselbossen, en dit tevens in te passen in het NPLG en het een volwaardige ontwikkelrichting te laten zijn.	36200-XIV-57	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De Kamer is op 19 september 2024 (Kamerstuk 30252 , nr. 128) geïnformeerd over het niet-slagen van het landbouwakkoord en hoe het Kabinet de transitie van de landbouw gaat oppakken.
Verzoekt de regering te onderzoeken wat nodig is om de ontwikkeling van fossielvrije landbouwmachines te ondersteunen en aanschaf en gebruik hiervan te bevorderen.	36200-XIV-50	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Het rapport is gereed en momenteel wordt gewerkt aan een appreciatie. De verwachting is dat de Kamer deze begin 2024 ontvangt.
Verzoekt de regering om een effectief systeem van vergoedingen te ontwerpen waarmee deze landschapselementen hersteld en onderhouden kunnen worden en zo ook bijdragen aan het verdienmodel van de boer.	36200-XIV- 49	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om de regelgeving zo aan te passen dat het nuttige gebruik van maaisel makkelijker wordt.	36200-XIV- 48	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe de afzet van biologische producten gestimuleerd kan worden, door bv. Het inkoop beleid van (semi-)overheidsinstellen over te laten stappen op biologisch van Nederlandse oorsprong.	36200-XIV-97 (tvv 36200-XIV-47)	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De Kamer is over de stand van zaken geïnformeerd

met Kamerbrief Actieplan biologisch landbouw d.d. 24 januari 2024.

Verzoekt de regering innovatieve grondgebonden natuurinclusieve veehouderij te ondersteunen en de huidige experimenten op te schalen en de opgedane kennis te delen.	36200-XIV-46	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering om een tegemoetkoming te ontwikkelen voor de boeren die voortaan moeten werken met een fors hoger waterpeil.	36200-XIV-43	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om voor verschillende types agrarische bedrijven mogelijke verdienmodellen door te rekenen die rekening houden met de bindende water-, klimaat- en stikstofdoelen, en daarbij zowel het verdienvermogen van de boer als de bijdrage aan deze doelen in kaart te brengen.	36200-XIV-38	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De eerste resultaten van dit onderzoek (voor bedrijfstypen melkvee en akkerbouw) zijn met de Kamer gedeeld op 29 januari 2024 (voorlopig kenmerknummer 2024D03105).
Verzoekt de regering om de gevolgen van de gemaakte afspraken in het landbouwakkoord op de voedselprijzen door te rekenen; verzoekt de regering om te onderzoeken of en hoe lage inkomens gecompenseerd kunnen worden voor een eventuele stijging van de voedselprijzen, en om beide bevindingen te presenteren samen met het landbouwakkoord.	36200-XIV-37	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering zorg te dragen dat keuzes in het landbouwakkoord voldoende concreet zijn gemaakt, zodat deze tijdig in het NPLG kunnen worden meegenomen, en indien dit niet lukt het kabinet deze keuzes zelf tijdig heeft gemaakt zodat het NPLG geen vertraging oploopt wanneer het landbouwakkoord niet tot passende keuzes komt.	36200-XIV-33	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De Kamer is op 19 september 2024 (Kamerstuk 30252 , nr. 128) geïnformeerd over het niet-slagen van het landbouwakkoord en hoe het Kabinet de transitie van de landbouw gaat oppakken.
Verzoekt de regering een onderzoek te starten naar de prijsontwikkeling in de dierenzorg en de mogelijkheden te bezien om prijsstijgingen te beperken, en de Kamer hierover in het tweede kwartaal van 2023 te informeren.	36200-XIV-28	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De kamer wordt hierover op een later moment geïnformeerd.
Verzoekt de regering jaarlijks met de begroting LNV een Brusselstrategie te delen met de Kamer, waarin gezamenlijk met het bedrijfsleven, maatschappelijke organisaties en onderzoeksinstituten de prioriteiten, thema's en ambities worden geformuleerd waarvoor het kabinet zich hard maakt bij de Europese Commissie en in de Europese Raad; verzoekt de regering hierbij in consultatie met betrokkenen ook aan te geven hoe zij zich voor deze prioriteiten, thema's en ambities gaat inzetten.	36200-XIV-27	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. In februari 2024 wordt de Kamer geïnformeerd.
Verzoekt de regering bij het landbouwakkoord te bepalen welke brongegevens als input kunnen dienen voor een stoffenbalans; verzoekt de regering gelijktijdig met een plan van aanpak te komen over hoe een «stoffenbalans 1.0» nog in 2023 van start kan gaan.	36200-XIV-25	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering in het landbouwakkoord afspraken te maken over de wijze waarop de integrale keten bijdraagt aan een goed verdienvermogen voor boeren en tuinders.	36200-XIV-24	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering te streven naar eenduidige regels voor dierenwelzijn en ervoor te pleiten dat er geen producten worden geïmporteerd van buiten de EU die niet aan deze regels voldoen.	28286-1281	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 10/11)	Onderhanden. Ik heb tijdens de LVR van september 2023 het belang onderstreept om bij de herziening van de EU-dierenwelzijnsnormen ook de import uit derde

			landen te betrekken. We zetten in op alsnog spoedige publicatie van de overige dierenwelzijnswetgevingsvoorstellen van de Europese Commissie.
Verzoekt het kabinet, op het moment dat de lijst in wet- en regelgeving is verankerd maar voor het in werking treden van deze lijst, een objectieve wetenschappelijke toets van de dromedaris voor de huis- en hobbydierenlijst te laten uitvoeren door het adviescollege, waarbij de door de dromedarishouder aangedragen wetenschappers op het gebied van domesticatie van de dromedaris worden geraadpleegd en in het geval dat deze gedomesticeerd wordt beschouwd deze voor het in werking treden van de lijst toe te voegen.	28286-1282(was 28286-1279)	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 10/11)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, conform de aangenomen motie, niet akkoord te gaan met dit sectorplan.	28286-1275	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 10/11)	Onderhanden. In de verzamelbrief dieren in de veehouderij van 26 mei 2023 wordt aangegeven hoe deze motie wordt opgepakt, o.a. door de preventieve maatregelen die nodig zijn in het kader van permanente waterverstrekking, mee te nemen in het traject dierwaardige veehouderij.
Verzoekt de regering ook agrarische opleidingen aan tafel te brengen bij het convenant dierwaardige veehouderij.	28286-1274	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 10/11)	Onderhanden. Deze motie wordt betrokken bij het convenant dierwaardige veehouderij.
Verzoekt de regering ook de dierwaardige veehouderij mee te nemen in de adviesverlening aan boeren.	28286-1273	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 10/11)	Onderhanden. Deze motie wordt betrokken bij het convenant dierwaardige veehouderij.
Verzoekt de regering vooraf een impactanalyse te doen om te bepalen in welke mate het doorvoeren van beperkingen in waterrijke gebieden daadwerkelijk het risico voor uitbraken van vogelgriep bij pluimveehouderijen terugdring.	28807-282	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Reactie op D66-plan ter bestrijding van vogelgriep en uitspraak RvS vergunning geitenhouderij Utrecht (28 807, nr. 260) (met minister VWS!)	Onderhanden. De Kamer wordt over de stand van zaken geïnformeerd medio 2024 n.a.v. de impactanalyse.
Verzoekt de regering te zorgen dat omgevingsdiensten beschikken over de gegevens die nodig zijn om effectief toezicht te houden op dieraantallen; verzoekt de regering te zorgen dat er altijd wordt opgetreden tegen fraude met dieraantallen.	28807-281	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Reactie op D66-plan ter bestrijding van vogelgriep en uitspraak RvS vergunning geitenhouderij Utrecht (28 807, nr. 260) (met minister VWS!)	Onderhanden.
Verzoekt de regering de invoering van kostendekkende tarieven en de invoering van het nieuwe verrekenstelsel met elkaar in de pas te laten lopen door in 2023 de tarieven deels generiek te dempen, en tot een inspanningsverplichting hiertoe in 2024; verzoekt de regering in het najaar van 2023 op basis van de WEcR-impactanalyse opnieuw met een voorstel te komen voor het dempen van tarieven indien het nieuwe verrekenstelsel tegen die tijd nog niet is ingevoerd.	33 835, nr. 207	Parlementaire agenda [23-11-2022] - TMD NVWA	Onderhanden.
Verzoekt de regering verwerkers die brede verantwoordelijkheid nemen voor de naleving van wetten door hun toeleveranciers en die met adequate kwaliteitsschema's werken, te belonen bij de ingroei naar kostendekkende tarieven.	33835-204	Parlementaire agenda [23-11-2022] - TMD NVWA	Onderhanden.
Verzoekt de regering de deadline 2025 te hanteren waarop de afspraken in werking moeten zijn getreden en het uitfaseringsplan zo spoedig mogelijk naar de Kamer te sturen.	27858-599 (was 588)	Parlementaire agenda [09-11-2022] - TMD Gewasbeschermingsmiddelenministeriële regeling. (CD 20/10)	Onderhanden. Gewerkt wordt aan een
Verzoekt de regering de mogelijkheden te bezien hoe een deel van deze leningen kan worden afgewaardeerd en de besparingen die hierdoor ontstaan ten goede te laten komen aan de verduurzaming van de landbouw.	30252-70 (was nr. 40)	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes	Onderhanden.

		naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	
Verzoekt de regering om in aansluiting op de voorgestelde verordening zich ertoe te verplichten dat de wettelijke barrières voor moderne veredelingsstechnieken en groene middelen worden weggenomen en dat de toepassing hiervan wordt gestimuleerd.	22112, nr. 3512	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om overal daar waar bestrijdingsmiddelen nu nog een bijdrage hebben aan slechte waterkwaliteit, het gebruik ervan zo aan banden te leggen dat bestrijdingsmiddelen geen belemmering meer zijn voor de Kaderrichtlijn Water.	22112, nr. 3509	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om conform de Europese GLB-verordening de afname van grasland te monitoren op nationaal, regionaal en bedrijfsniveau, en hierover de Kamer jaarlijks te informeren.	33037, nr. 475	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Onderhanden. Areaal grasland wordt jaarlijks door RVO gemonitord. Alleen cijfers op landelijk niveau voor 2023, meer gedetailleerde rapportage gevraagd. Hierna kan Kamer worden geïnformeerd.
Verzoekt de regering om, als er gewerkt gaat worden met bemestingsvrije zones, met provincies in gesprek te gaan over het inzetten op een alternatieve wijze van financiering van slootkanten en te zorgen voor langjarige contracten.	33037-476 (was 470)	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Onderhanden.
Verzoekt de regering om, naast de impactanalyse die is gedaan van de mestmarkt, ook een analyse uit te voeren van de impact op de akkerbouw en de daarmee gepaarde voedselproductie.	33037-469	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Onderhanden.
Verzoekt de regering zo spoedig mogelijk een maatschappelijke kosten-batenanalyse uit te voeren naar het verlies van derogatie; verzoekt de regering hierbij in ieder geval de economische én ecologische effecten in kaart te brengen.	33037-468	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Onderhanden.
Verzoekt de regering een offensief op te stellen voor het verkrijgen van derogatie op de Nitraatrichtlijn om kunstmestvervangers bij aanvang van het komende mestseizoen toe te staan, en de Kamer hierover nog dit jaar nog te informeren.	33037-466	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Onderhanden.
Verzoekt de regering om onderzoek te doen naar het opnemen in het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming van laagdrempelige stimuleringsprogramma's en bijbehorende middelen voor: • Precisieland- en tuinbouw; • Biologische land- en tuinbouw; • Ontwikkeling IPM-tools voor duurzame teeltsystemen; • Kennisverspreidingsprogramma's	22112-3518 (was 3517)	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Onderhanden.
Verzoekt het kabinet hiertoe beleidsopties uit te werken, en daarbij rekening te houden met mogelijke macroprudentiële gevolgen.	36200, nr. 96	Parlementaire agenda [04-10-2022] - LNV: Algemene Financiële Beschouwingen TK	Onderhanden
Verzoekt de regering om samen met de sector, analoog aan deze aanpak, tot onafhankelijke registratie te komen van het gebruik van gewas-bescherming en de milieu-impact van het gebruik in het teeltplan, en vanuit daar een benchmark te ontwikkelen voor individuele telers.	35925-XIV-135	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Onderhanden. Kamer is hierover recent geïnformeerd (Kamerstuk 27858, nr. 611). Wordt meegenomen bij het ontwikkelen van de gewasbeschermingsmonitor
Verzoekt de regering in Europa te pleiten om de regels op het gebied van dierlijke eiwitten en kunstmestvervangers op zeer korte termijn te versoepelen, daarbij rekening houdend met milieu en voedselveiligheid.	21501-32-1404 (was 1397)	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om in de EU in te zetten op internationale productiestandaarden voor de import van agrarische producten (spiegelmaatregelen) om te voorkomen dat onze boeren die natuurinclusief, biologisch en klimaatbewust verbouwen van de markt worden gedrukt.	21501-32-1390	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Onderhanden
Verzoekt de regering met een plan van aanpak te komen om ook grote verpachtende partijen als terreinbeherende organisaties, het Rijksvastgoedbedrijf, kerken en anderen	33576-309	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden.

verantwoordelijkheid te laten nemen in het bieden van perspectief voor hun huidige pachters en omschakeling naar meer extensieve en natuurinclusieve voedselproductie mogelijk en rendabel te maken op hun gronden.

Verzoekt de regering te onderzoeken hoe banken en leveranciers en afnemers met langlopende contracten zijn te verplichten tot een bail-in die een substantieel aandeel in de transitiekosten draagt.	33576-292	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering beleid te ontwikkelen om koolstofopslag in bouwmaterialen te stimuleren en daarbij een generieke methode te ontwikkelen waarmee snel koolstofcertificaten te maken zijn voor combinaties van gewassen en isolatie- en bouwmaterialen.	33576-291	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Aan de invulling van deze motie wordt door LNV en BZK gezamenlijk gewerkt. Bij de Voorjaarsbesluitvorming Klimaat is hier 200 mln euro voor gereserveerd. In de Kamerbrief "Beleidsagenda normeren en stimuleren circulair bouwen (Kamerstuk 32 852, 32 847, nr. 223) van 23 december 2022 is toegezegd dat een generieke methode er zal komen.
Verzoekt de regering koplopers in kringlooplandbouw, zoals biologische en natuurinclusieve kringloopboeren, te ondersteunen om hun bedrijf zo veel mogelijk voort te zetten binnen de gebiedsgerichte aanpak.	33576-290	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden.
Verzoekt de regering er op een niet-vrijblijvende manier voor te zorgen dat de transitie naar kringlooplandbouw, inclusief een eerlijk verdienmodel, een vaste plek krijgt in deze private kwaliteitssystemen.	33576-289	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
verzoekt de regering waar mogelijk knelpunten op de route van lab naar praktijk op te lossen, en hierover jaarlijks te rapporteren aan de Kamer.	32336-139	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Onderhanden.
Verzoekt de regering om een tijdpad te maken om dierproeven voor veiligheidstesten te beëindigen, en de Kamer hierover zo spoedig mogelijk te informeren.	32336-137	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Onderhanden. Ter uitvoering van deze motie is een derde beleidspijler in ontwikkeling gericht op uitfasen van dierproeven, naast pijler 1 (3V-beleid) en pijler 2 (TPI-beleid). Een winstwaarschuwing, de mogelijkheden om tot nationaal beleid te komen gericht op het uitfasen van dierproeven zijn beperkt. Waar nog wel kansen en mogelijkheden liggen wordt momenteel verder uitgewerkt, in de voortgangsrapportage (begin 2024) zal de Kamer over de voortgang geïnformeerd worden.
Verzoekt de regering om met een actieplan te komen om tot een snelle verlaging van het aantal in voorraad gedode proefdieren te komen.	32336-140 (was 130)	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Onderhanden. De Kamer zal hierover in het voorjaar 2024 geïnformeerd worden.
Verzoekt de regering de verdere ontwikkeling van kunstmatige intelligentie te stimuleren, om zo het zoeken naar alternatieven snel, eenvoudig en effectief te maken en daarmee te kunnen voldoen aan de wet en het aantal overbodige dierproeven te verminderen.	32886-129	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Onderhanden.
Verzoekt de regering om in kaart te brengen welke dierproeven weinig tot geen voorspellende waarde hebben, en om te onderzoeken hoe deze slecht transleerbare dierproeven kunnen worden uitgefaseerd.	32336-128	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Onderhanden, het Ncad is gevraagd om hierover advies te geven, de Kamer wordt hier nog nader over geadviseerd.

Verzoekt de regering op korte termijn een toetsingskader voor de slachtsnelheid in te stellen, in overleg met betrokken belangenpartijen, en de Kamer daar zo snel mogelijk over te informeren.	28286-1254	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden. De Kamer wordt over de stand van zaken geïnformeerd begin 2024.
Verzoekt de regering bij alle voorbereidende wet- en regelgeving expliciet aandacht te hebben voor maatwerkregels voor zelfslachtende slachters.	28286-1251	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden.
Verzoekt de regering bij de in voorbereiding zijnde wetgeving binnen de kaders van de AVG cameratoezicht die realtime op afstand kan worden uitgelezen als basisvoorwaarde uit te werken.	28286-1250	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden. Wordt verwerkt in wetsvoorstel. Voortgang is gemeld in «verzamelbrief versterken toezicht» van 22 juni 2022 (28286 nr. 1259) en in verzamelbrief «versterken toezicht» 25 mei 2023. Er volgt waarschijnlijk een tweede internetconsultatie in begin 2024.
Verzoekt de regering om hoge boetes in relatie tot het delict, gevangenisstraf, beroepsverbod en levenslang verbod op het houden van dieren voor recidivisten binnen slachthuizen.	28286-1247	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Deze motie is formeel niet afgedaan, maar wel helemaal in lijn met passage over Wetsvoorstel aanpak dierenmishandeling en dierverwaarlozing in Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn. Kamerstuk 28286, nr. 1294 d.d. 25 mei 2023. Voor nu beschouwen bij hem nog niet als afgedaan en streven we ernaar in een volgende brief richting de Kamer af te ronden.
Verzoekt de regering om een roulatiesysteem binnen de NVWA-teams om intimidaties, dan wel te hechte banden met de slachthuisdirectie en -medewerkers, te voorkomen.	28286-1246	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	In de verzamelbrief Dierenwelzijn van 26 oktober 2023 is de Kamer geïnformeerd over deze motie. Het roulatiesysteem is per 1 november ingevoerd voor de pluimveeteams. Het streven is om het de eerste helft van 2024 ook in te voeren voor de roodvleesteams.
Verzoekt de regering om slachterijen die over willen gaan op het bedwelmen met CO2 hiervoor geen toestemming te geven.	28286-1243	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden. Het lid Beckerman stemde in met de interpretatie van de motie dat de minister er in EU-verband alles aan zal doen om CO2-verdoving in varkensslachterijen in EU-verband uit te faseren. De Kamer is over de stand van zaken geïnformeerd middels de verzamelbrief over de versterking van toezicht op 22 juni 2022. Daarin staat dat de minister zijn inzet zal continueren zodra de Europese commissie met nieuwe voorstellen komt.
Verzoekt de regering de bandsnelheid van alle slachthuizen te re-evalueren tegen het licht van de risico's en de mate waarin maatregelen daarvoor zowel in de praktijk als in theorie voldoende oplossing bieden; spreekt uit dat CO2-bedwelming toepassen geen mitigerende maatregel mag zijn om de bandsnelheid te verhogen.	28286-1242	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden. Het re-evalueren gebeurt via bedrijfsaudits, dit is gestart op 4 september 2023. De evaluatie duurt minimaal een jaar. Stand van zaken gaat mee in de brief het eerste kwartaal van 2024.

Verzoekt de regering te borgen dat de NVWA zelf mag bepalen waar de camera's in slachthuizen worden geplaatst en te voorkomen dat er dode hoeken bestaan.	28286-1240	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Onderhanden. Wordt verwerkt in wetsvoorstel. Voortgang is gemeld in «verzamelbrief versterken toezicht» van 22 juni 2022 (28286 nr. 1259) en in verzamelbrief versterken toezicht van 25 mei 2023. Er volgt waarschijnlijk een tweede internetconsultatie in januari 2024.
Verzoekt de regering om te onderzoeken op welke manier gerecyclede nutriënten uit menselijke mest kunnen worden toegevoegd aan de voedselkringloop en welke kansen dit biedt voor boeren.	21501-32-1435	Parlementaire agenda [19-05-2022] - TMD Landbouw en Visserijraad d.d. 24 mei	Onderhanden. Het onderzoek loopt, en hier is de Kamer over geïnformeerd in de beantwoording van schriftelijke vragen van de leden Akerboom en Van Esch (beide PvdD) over het gat in de voedselkringloop: menselijke mest.
Verzoekt de regering zo veel als mogelijk gebruik te maken van bestaande certificeringsschema's en daar bij aan te sluiten.	21501-32-1418	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 21 maart	Onderhanden.
Verzoekt de regering in Europa voor te stellen de ambitie voor halvering van voedselverspilling in de Farm to Fork-strategie uit te breiden naar de volledige voedselketen.	21501-32-1414	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 21 maart	Onderhanden.
Verzoekt de regering om samen met provincies en landbouworganisaties, waaronder BoerenNatuur, een werkwijze te ontwikkelen waarbij boeren terreinbeherende organisaties kunnen ontwikkelen om gronden te beheren voor natuur, landschap en duurzame langjarige pacht.	35925-XIV-147	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Onderhanden.
Verzoekt de regering bij de uitwerking van de genoemde verordening de administratieve lasten zo veel mogelijk te beperken, averechtse effecten zo veel mogelijk te voorkomen en daarbij te kijken naar de uitwerking in genoemde lidstaten.	35925-XIV-145	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Onderhanden.
Verzoekt de regering geen vleestaks in te voeren.	35925-XIV-131	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering meer in te zetten op emissiereductie op het boeren erf met handelingsperspectief voor boeren, en provincies de ruimte te geven om middelen naar eigen inzicht te besteden afhankelijk van de gebiedsprocessen ten behoeve van het halen van de doelen.	35925-XIV-153 (was 130)	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering bij het werken aan perspectief voor de landbouwsector en boeren lessen te trekken uit succesvolle voorbeelden van (Europees) bronbeleid uit andere sectoren, de aanpak van andere landen in met name de EU en uit succesvolle pilots in eigen land, zoals de pilot inzake biologische melk van de provincie Gelderland.	35925-XIV-119	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt het kabinet in de uitwerking van kringlooplandbouw operationele doelen te formuleren en deze waar mogelijk een gebiedsgerichte vertaling te geven; verzoekt tevens een nieuwe goede landbouwpraktijk te formuleren waarin deze doelen zijn verwerkt en hierover de Kamer in de eerste week van juni te informeren.	35925-XIV-107	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de Minister om ook met retailers om tafel te gaan en ze te stimuleren en faciliteren om ook voor Nederlandse boeren een dergelijk project te starten om zo de kennisontwikkeling op dit gebied te bevorderen.	21501-32-1377	Parlementaire agenda [10-02-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 15 en 16 november 2021	Onderhanden.

Verzoekt de regering bij de inzet van de fosfaatbank ter bevordering van grondgebondenheid de fosfaatbank zo in te richten dat een zo groot mogelijke groep grondgebonden bedrijven in aanmerking komt voor de niet-verhandelbare ontheffingen uit de fosfaatbank.	35949-18	Parlementaire agenda [24-01-2022] - WGO Wijziging van de Meststoffenwet in verband met het begrip melkvee en enkele andere wijzigingen betreffende het stelsel van fosfaatrechten (TK 35949)	Onderhanden. De Kamer is geïnformeerd in Uitgaande brief [05-12-2023] Mestproductieplafonds en de derogatiebeschikking.
Verzoekt het kabinet daarbij specifiek mee te nemen of het Nationaal Strategisch Plan invloed heeft op bestaande marktinitiatieven zoals Planet Proof en soortgelijke concepten, en hierover te rapporteren in de mid-termevaluatie.	28625-321	Parlementaire agenda [14-12-2021] - TMD Gemeenschappelijk Landbouwbeleid-Nationaal Strategisch Plan	Onderhanden.
Verzoekt de regering specifiek in beeld te brengen welk type bedrijven, en gedurende welke periode, onder de lage-inkomensgrens zitten.	35925-XIV-82	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Onderhanden
Verzoekt de regering om stappen te zetten om humane dodingsmethoden voor deze dieren te verplichten en het levend koken van kreeften en krabben te verbieden.	35925-XIV-67	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Onderhanden. Stand van zaken verstuurd naar de Kamer in Kamerstukken: Kamerstuk 21 501-32, nr. 1366 + Kamerstuk 36200 XIV, nr. 6 . Aan Kamer aangegeven dat we aansluiten bij resultaten van Noors onderzoek. Planning afhankelijk van beschikbaar komen van deze onderzoeksresultaten. Er wordt gekeken hoe de Nederlandse praktijk hierop kan aansluiten.
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe een nieuw mestbeleid kan worden ingericht met goede bodemgezondheid als uitgangspunt in plaats van mest als afvalproduct; verzoekt de regering de Kamer over de resultaten hiervan te informeren voor de zomer van 2022.	35925-XIV-36	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt het kabinet om de definitie van «mest verwerken» zodanig aan te passen dat deze aansluit bij de praktijk.	33037-408	Parlementaire agenda [11-11-2021] - Tweeminutendebat Mestbeleid	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering, kwantitatieve tussendoelen te stellen voor de uitfasering van het gebruik van pesticiden, aangevuld met een plan om boeren te helpen bij de benodigde omschakeling.	21 501, nr. 1346 (was 1340)	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Landbouw- en Visserijraad van 19 juli 2021 (21 501-32, nrs. 1332 en 1337)	Onderhanden. De uitvoering van deze motie hangt samen met de onderhandelingen over de SUR en ambities nieuw Kabinet
Verzoekt de regering, de maximale temperatuur voor diertransporten te verlagen naar 30 graden.	35830-XIV-10	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Debat Slotwet Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Diergezondheidsfonds 2020 (35 830-XIV)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, een convenant te sluiten over de inzet van supermarkten op het gebied van voorlichting, schapruimte en aanbod van biologische producten.	21501-32-1299	Parlementaire agenda [20-05-2021] - VSO Landbouw- en Visserijraad	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering, de nadere uitwerking van verdere wet- en regelgeving, al dan niet vanuit Brussel, voor parlementaire behandeling aan de Kamer te doen toekomen.	35398, nr. 17	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Wijziging van de Wet dieren in verband met de uitvoering van de herziene Europese Diergezondheidswetgeving (35 398)	Onderhanden.

Verzoekt de regering, het voornemen om niet-grondgebonden bedrijven te verplichten alle mest af te voeren en te laten verwerken te heroverwegen.	33037-390	Parlementaire agenda [14-04-2021] - VAO Mestbeleid (AO d.d. 4/11)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering, vooruitlopend op de verdere uitwerking van een nieuw mestbeleid een nulmeting uit te werken van de huidige situatie, en de Kamer bij het eerstvolgende informatiemoment te informeren over de concrete invulling daarvan.	33037-384	Parlementaire agenda [14-04-2021] - VAO Mestbeleid (AO d.d. 4/11)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
Verzoekt de regering, het houden van kippen in kooien zo snel mogelijk uit te faseren.	28286-1160	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Dieren in de veehouderij (AO d.d. 29/10)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, om deze verkennende gesprekken voort te zetten en met een plan van aanpak te komen waarin staat omschreven of en hoe gemeentelijke boa's kunnen worden betrokken bij versterking van de handhaving op het domein dierenwelzijn.	28286-1155	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Dierenwelzijn buiten de veehouderij (AO d.d. 29/9)	Onderhanden. Het gesprek met de VNG is onlangs opgestart en kost tijd. PVA voor versterking dierenwelzijn door BOA's is in de maak
Verzoekt de regering, alle dierenvriendelijke hulp- en trainingsmiddelen in kaart te laten brengen door (veterinair) ter zake deskundigen en deze uit te faseren.	28286-1151	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Dierenwelzijn buiten de veehouderij (AO d.d. 29/9)	Onderhanden, het onderzoek zal begin 2024 met uw kamer worden gedeeld.
Verzoekt de regering, om betere voorlichting ten behoeve van de aanschaf en het waardig houden van hobby- en/of gezelschapsdieren.	28286-1149	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Dierenwelzijn buiten de veehouderij (AO d.d. 29/9)	Onderhanden. Deze motie gaat mee in het onderzoek naar aanschafgedrag kortsnitige honden. Het onderzoek zal in Q2 2024 opgeleverd worden.
verzoekt de regering, in overleg met betrokken partijen te bezien of en hoe de oprichting van lokale landcoöperaties gestimuleerd kan worden via bijvoorbeeld het omschakelfonds en/of het borgstellingsfonds ten behoeve van risicodekking.	35570-XIV-66	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Landbouw, Klimaat en Voedsel (AO d.d. 01/10)	Onderhanden.
verzoekt de regering, het vrijblijvende karakter ten aanzien van de aanvullende inspanningen weg te nemen en te zorgen voor bindende afspraken die leiden tot doelbereik in 2022–2025.	35570-XIV-60	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Landbouw, Klimaat en Voedsel (AO d.d. 01/10)	Onderhanden. In 2024 komt een voorstel over aanvullende maatregelen.
Verzoekt de regering, de Kamer zo veel als mogelijk te informeren over de verschillende stappen en contactmomenten bij de derogatieonderhandelingen met betrekking tot de aanvullende voorwaarden, de opstelling van het ministerie daarbij en de wijze waarop de sector betrokken is geweest, en over de wetenschappelijke onderbouwing van de effectiviteit van de aanvullende voorwaarden.	21-501-1266	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Videoconferentie EU Landbouw- en Visserijministers van 29 juni 2020 (AO d.d. 24/6)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, een speciaal gezant innovatie te benoemen die gevraagd en ongevraagd advies kan uitbrengen, knelpunten en belemmerende regelgeving kan signaleren en een schakel vormt tussen de overheid en het werkveld om beloftevolle initiatieven sneller van de grond te krijgen.	35 570-XIV-23	Parlementaire agenda [25-11-2020] - 2e termijn Begroting Landbouw, Natuur en Visserij (XIV)	Onderhanden
verzoekt de regering, in overleg met provincies op korte termijn werk te maken van betere prioriteitstelling in het Natura 2000-beleid, zodat voor genoemde snippers van een bepaald habitatype een minder strikt beschermingsregime kan gelden.	32 670, nr. 188	Parlementaire agenda [17-10-2019] - Debat Programma Aanpak Stikstof	Onderhanden.
Verzoekt de regering, in te zetten op meerjarige afspraken met een brede vertegenwoordiging van sector en ketenpartijen in de agrarische sector; verzoekt de regering tevens, daarbij werk te maken van: •meer sturen op basis van metingen en praktijkervaringen; •meer praktijkonderzoek; •een systeemaanpak in plaats van verkokerd beleid; •meersporenbeleid dat meer recht doet aan de diversiteit van ondernemers; •structurele financiële ondersteuning bij verduurzaming	35300-XIV-48	Parlementaire agenda [10-10-2019] - 2e termijn Begrotingsbehandeling LNV	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.

waarbij de vorm ervan nader uitgewerkt wordt; •meer experimenteerruimte en snelle erkenning van innovatieve technieken en managementmaatregelen.

Verzoekt de regering, om te onderzoeken of en hoe een verplichte bedenktijd voor de aanschaf van huisdieren bij kan dragen aan het terugdringen van het aantal impulsaankopen van dieren.	28286-1009	Parlementaire agenda [05-12-2018] - VAO Dierenwelzijn (AO d.d. 14/11)	Onderhanden. Deze motie gaat mee in het onderzoek naar aanschafgedrag kortsnuitige honden. Het onderzoek zal in Q2 2024 opgeleverd worden.
Verzoekt de regering minimaal jaarlijks een voortgangsrapportage naar Kamer te sturen waarin de resultaten van het verbeteringsplan worden gemonitord.	28286-966 (was 964)	Parlementaire agenda [20-02-2018] - VAO Dierenwelzijn (AO d.d. 7/2)	Onderhanden.
Verzoekt de regering, binnen drie jaar een wettelijke verplichting voor gps-apparatuur in veetransportwagens en een centrale database voor verzameling en analyse van de gps-gegevens ter verbetering van de handhaving te realiseren.	28 286, nr. 761	Parlementaire agenda [10-09-2014] - VAO Dierenwelzijn (AO dd 4/9)	Onderhanden.
MINISTER VOOR NENS			
Verzoekt het kabinet na afloop van de aanpak piekbelasting ook het stempel piekbelaster weg te nemen en daarover actief te communiceren.	30252-134	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden; de Kamer is op 23 januari geïnformeerd over de laatste stand van zaken middels de Kamerbrief voortgang aanpak piekbelasting
Verzoekt de regering uiterlijk begin 2024 een actieplan aan de Kamer voor te leggen samen met de provincies om de PAS-melders die buiten hun schuld in de illegaliteit beland zijn zo snel mogelijk van een passende oplossing te voorzien.	30252-144	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Onderhanden.
Verzoekt de regering, om niet langer toe te staan dat bouwpuin vervuild met plastic en andere soorten verontreiniging ingezet wordt voor wandelpaden in natuurgebieden	33576-232	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Natuur (33 576, nr. 224)	Onderhanden. Hier vindt nader onderzoek naar plaats.
Verzoekt de regering de indicatieve reductieopgave van 25% van de NOx-emissies tussen 2019 en 2030 voor de mobiliteitssector specifiek te laten gelden voor de luchtvaart.	31936-1124	Parlementaire agenda [26-10-2023] - TMD Luchtvaart (CD 25/10)	Onderhanden. De Tweede Kamer is op 30 juni 2023 geïnformeerd over de voortgang op de doelen industrie en mobiliteit. Daarin is aangegeven dat er meer tijd nodig is om tot definitieve doelen te komen evenals het inzichtelijk maken van de effecten van het klimaatpakket. Hier ligt ook een rol voor het volgende kabinet.
Verzoekt de regering de opgebouwde kennis en onderzoeksgegevens met betrekking tot de effecten van kleine berekende depositiebijdragen op stikstofgevoelige natuur proactief te delen, en te gebruiken voor het vaststellen van gestandaardiseerde inzichten in ecologische effecten en voor het zo veel mogelijk vaststellen dat geen sprake kan zijn van significant negatieve effecten bij minimale berekende depositiebijdragen, ten behoeve van onder meer het legaliseren van PAS-knelgevallen en een stikstofvrijstelling voor energie(infrastructuur)- en woningbouwprojecten.	35334-281	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	Onderhanden.
Verzoekt de regering de toegezegde handreiking voor een «passende beoordeling» nog voor het einde van het jaar aan de Kamer te doen toekomen zodat er een alternatief is voor vergunningverlening op basis van de Rav-factoren.	35334-266	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. Zoals aangegeven in de Kamerbrief «Voortgang emissiereductie veehouderij» van 23 januari 2024 zal de handreiking eind februari gereed zijn en deze wordt dan met de Kamer gedeeld.
Verzoekt de regering de wet- en regelgeving zodanig aan te passen dat bevissing op verantwoorde wijze met fuik en kreeftenkorf -- uitsluitend ter bevissing van de Amerikaanse	36410-XIV-12	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Ontwikkelingen op het gebied van soortenbeleid	Onderhanden.

rivierkreeft -- breder wordt toegestaan dan door enkel de beroepvisserij, bijvoorbeeld ook door sportvissers en agrariërs

Verzoekt de regering de bestrijding van invasieve exoten landelijk aanpakken	36410 XIV-11	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Ontwikkelingen op het gebied van soortenbeleid	Onderhanden. Minister informeert de kamer medio 2024 met de evaluatie exotenaanpak.
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe deze twee beleidsplannen een structurele oplossing kunnen krijgen	36 410 XIV-10	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Ontwikkelingen op het gebied van soortenbeleid	Onderhanden. Het gevraagde onderzoek naar mogelijkheden structurele financiering Aanvalsplan Grutto en Aanvalsplan Landschapselementen is in IBO biodiversiteit opgenomen.
Verzoekt de regering om per direct die soorten die in hun voortbestaan worden bedreigd, van de landelijke vrijstellingslijst af te halen	36410 XIV-9	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Ontwikkelingen op het gebied van soortenbeleid	Onderhanden.
Verzoekt de regering om de essentiële rol van grote predatoren voor het functioneren van het ecosysteem mee te nemen in het toekomstbestendig maken van het natuurbeleid	36410 XIV-8	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Ontwikkelingen op het gebied van soortenbeleid	Onderhanden.
verzoekt de regering om zo snel als mogelijk een afwegingskader stikstof op te stellen en toe te passen, zodat maatschappelijke prioriteiten voortaan sneller een natuurvergunning kunnen krijgen	31936-1100	TMD Luchtvaart van 26 september (lenW)	Onderhanden.
Verzoekt de regering ervoor te zorgen dat zowel in het landelijke beleid als de provinciale uitwerking ervan, gegeven het beschikbare budget, de genoemde eenzijdige focus op vergaande reductie van de stikstofdepositie voorkomen wordt.	36277-47	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om te onderzoeken in welke Natura 2000-gebieden en op welke plekken in die gebieden onherstelbare schade is veroorzaakt door bijvoorbeeld droogte of wateroverlast.	36277-45	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Onderhanden. Aan de hand van overzicht tabel NDA's wordt geïnventariseerd waar sprake is van onherstelbare schade is. Daar waar dit genoemd staat, wordt geanalyseerd of dit te voorkomen was middels tijdig ingrijpen. De overzichtstabel van NDA's is nog onvolledig en de NDA's zijn nog niet alle getoetst door de EA dus het zal gaan om voorlopige conclusies op basis van beschikbare informatie.
Verzoekt de regering de voorgenomen indeling van de begroting van het transitiefonds nog eens grondig tegen het licht te houden en de eerstvolgende fondsbegroting zo op te stellen en in te delen dat maximaal recht wordt gedaan aan het budgetrecht van de Kamer.	36277-38	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Onderhanden. De Eerste Kamer heeft de behandeling van de Transitiefondswet controversieel verklaard.
Verzoekt het kabinet met ingang van 2023 jaarlijks te rapporteren over de monitoring van bestuivers, en hierbij in te zetten op de indicator bijen-, hommelen- en vlindersoorten.	21501-32-1524	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 20 maart 2023 (eerste deel) (21 501-32, nr. 1517)	Onderhanden.
Verzoekt de regering zich in de EU actief te blijven verzetten tegen de Verordening Natuurherstel met daarin het verslechteringsverbod en als dit op de agenda staat in de Landbouw- en Visserijraad en/of de Milieuraad zich hier opnieuw over uit te spreken.	21501-32-1537 (was 1536)	Parlementaire agenda [20-04-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad d.d. 24 en 25 april 2023	Onderhanden. De minister voor Nens heeft de Kamer op 8 december 2023 geïnformeerd over de aangepaste natuurherstelverordening.
Verzoekt de regering de mogelijkheid voor een provinciale ontheffing op het verbod van gebruik van lijm als actieve stof volgens de Wet natuurbescherming in te trekken.	35756-13	[22-06-2022] Wijziging van de Wet gewasbeschermingsmiddelen en biociden (grondslag voor maatregelen inzake het (particulier) gebruik van	Onderhanden. Hier vindt nader onderzoek naar plaats. De Kamer wordt hier begin 2024 over geïnformeerd.

gewasbeschermingsmiddelen
(35756) (voortzetting
1e termijn kabinet + rest)

Verzoekt de regering te onderzoeken hoe de latente ruimte zo snel mogelijk in kaart kan worden gebracht en centraal kan worden geregistreerd, verzoekt de regering een plan op te stellen hoe het ontstaan van latente stikstofruimte in de toekomst voorkomen kan worden, verzoekt de regering de Kamer binnen een maand te informeren over de uitvoering van beide plannen.	34682-154 (was 124)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden.
Verzoekt de regering bij de aanscherping van de beleidsregels inzake extern salderen mee te wegen hoe deze problemen aangepakt kunnen worden.	34682-143	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden.
Verzoekt de regering te monitoren in welke gebieden te weinig reductie gerealiseerd wordt die ingezet kan worden voor de legalisatie van PAS-melders en met een aanpak te komen om ook daar PAS-melders toekomst te geven.	34682-141	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden. De Kamer is over PAS-melders geïnformeerd in uitgaande brief [15-07-2022] - Stand van zaken stikstof en landelijk gebied, en uitgaande brief [10-02-2023] Uitwerking aanpak piekbelasters en voortgang PAS-melders.
Verzoekt de regering om met onze buurlanden toetsbare afspraken te maken over reductie-aanpak, met name voor de grensregio's.	34682-137	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden.
Verzoekt de regering het verificatieproces van PAS-melders te versnellen, en de Kamer hierover per kwartaal te informeren, gelijk aan de recent gedeelde Voortgang legalisatieprogramma in cijfers.	34682-136	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden. De Kamer is over PAS-melders geïnformeerd in uitgaande brief [15-07-2022] - Stand van zaken stikstof en landelijk gebied, en uitgaande brief [10-02-2023] Uitwerking aanpak piekbelasters en voortgang PAS-melders.
Verzoekt de regering om de kaders voor een systeem van normeren en beprijzen uit te werken langs de lijn van een emissiehandelssysteem (ETS) en de Nederlandse aanpak ook op Europees niveau aan te moedigen.	34682-135	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden; het kabinet heeft een advies uitgevraagd bij ABD Topconsult en heeft dat inmiddels ontvangen en naar de Kamer gestuurd. Dat rapport gaat in op de opties rond normeren en beprijzen. Het demissionaire kabinet zal hier geen beleidsvoorstellen meer over naar de Kamer sturen.
Verzoekt de regering ervoor te zorgen dat een ondernemer bij aanvang van de termijn weet welke keuzes er gemaakt kunnen worden; verzoekt de regering dat, indien de keuzemogelijkheden later dan april klaarstaan, openstelling én sluiting van de regeling alsook het evaluatiemoment én het eventuele besluit tot verplichtend instrumentarium opschuiven, zodat er een vaste termijn is voor een ondernemer om een keuze te maken.	34682-134	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden; in de Kamerbrief voortgang aanpak piekbelasting die 23 januari jl. naar de Kamer is gestuurd, wordt aangegeven dat de Lbv-plus wordt verlengd tot eind 2024 om gelijktijdige openstelling van alle regelingen mogelijk te maken.
Verzoekt de regering om de bestaande doelen voor het verminderen van verontreiniging van drinkwaterbronnen met nitraat en bestrijdingsmiddelen als randvoorwaarden mee te nemen in het NPLG.	34692-117	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden. Motie is gedeeltelijk afgedaan in de mestbrief over LBO nitraat. In ontwerp NPLG worden zijn de normen voor drinkwaterbronnen verankerd.
Verzoekt de regering de beschermstatus van de wolf niet heilig te verklaren.	33576-338	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Onderhanden.
Verzoekt de regering te onderzoeken op welke wijze het verslechteringsverbod vorm zou kunnen krijgen zonder dat het land verder op slot gaat, en we de positie van de natuur beter borgen als gevolg van de natuurherstelverordening.	33576-339	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Onderhanden. De minister voor Nens heeft de Kamer op 8 december 2023 geïnformeerd over de aangepaste natuurherstelverordening.

Verzoekt de regering om een bewustwordingscampagne op te zetten over de gevaren van (illegale) handel in wilde dieren en planten voor biodiversiteitsverlies en volksgezondheid.	21501-32-1491	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 17-18 oktober 2022 (21 501-32, nr. 1466)	Onderhanden.
Verzoekt de regering om samen met agrarische partijen te werken aan een juridisch houdbaar alternatief.	36200-XIV-88	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Is meegenomen in werkgroep Alternatieven voor de KDW in de wet. De minister voor Nens zal de Kamer hier in Q1 2024 nader over informeren.
Verzoekt de regering om ook afdoende ruimte te bieden, bij de aanpak van piekbelasters, voor stikstofreductie door innovatie.	36200-XIV-87	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden; de Kamer is in de Kamerbrief voortgang aanpak piekbelasting van 23 januari jl. geïnformeerd over het innovatiespoor binnen de aanpak piekbelasting.
Verzoekt de regering om zich actief te blijven inzetten voor het beschermen van de wolf, zowel in Nederlands als Europees verband.	36200-XIV-69	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Dit betreft een doorlopende motie.
Verzoekt de regering om een afwegingskader met de Kamer te delen voor de toewijzing van stikstofruimte en deze met de Kamer te bespreken.	36200-XIV-54	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden.
Verzoekt de regering te inventariseren waar landelijke of lokale regels functievermenging onbedoeld tegenwerken.	36200-XIV-41	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. Eerste resultaten worden in Q1 met de Kamer gedeeld.
Verzoekt de regering om samen met partijen zoals Sovon, de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging, de Zoogdierenvereniging en andere relevante maatschappelijke organisaties gezamenlijk tot een wetenschappelijk gedragen wildsoortentelprotocol en analyse- en beoordelingssystematiek te komen, zodat alle data deel uit gaan maken van Netwerk Ecologische Monitoring en continu worden gevalideerd door het CBS om vervolgens te delen in de Nationale Databank Flora en Fauna, en de Kamer hier voor de zomer van 2023 over te informeren.	36200-XIV-40	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden. De voortgang is gemeld in de verzamelbrief soorten. Sovon, KNJV, Zoogdierverseniging en het CBS zijn benaderd om mee te denken over het proces. Opdracht wordt nu uitgezet. Waarschijnlijk zal dit al in de loop van 2024 tot resultaat leiden.
Verzoekt de regering om samen met BoerenNatuur, SoortenNL, LandschappenNL en andere belanghebbende partijen een monitoringsprotocol en een kennisprogramma te ontwikkelen, zodat boeren zelf de biodiversiteit op en rond het boerenerf kunnen monitoren.	36200-XIV-35	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Onderhanden, uitkomst onderzoek wordt eerst afgewacht.
Verzoekt de regering in overleg met het RIVM zo spoedig mogelijk deze AVG-rechten op een laagdrempelige manier vorm te geven bij de emissiegegevens en andere gegevens die het RIVM van agrarische bedrijven verzamelt en verwerkt, en de Kamer hierover binnen vier weken te informeren.	30252-64	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Onderhanden, de Kamer wordt hierover in februari 2024 geïnformeerd.
Verzoekt de regering om in overleg met buurlanden tot een geïntensiverde gezamenlijke aanpak te komen om de stikstofneerslag te reduceren.	30252-60	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Onderhanden. In de brief Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof van 6 december 2022 gaat het kabinet nader in op de stappen die worden gezet met de buurlanden om de verschillen tussen landen beter te verklaren en waar mogelijk te verkleinen. De Tweede Kamer wordt over de genoemde stappen nader geïnformeerd.

Verzoekt de regering te onderzoeken of en hoe het inwisselen van NH3 voor NOx bij extern salderen voorkomen kan worden, en tegelijk bij behoefte aan stikstofruimte voor de uitvoering van projecten van grote maatschappelijke waarde deze ruimte voortaan ordentelijk en transparant geregistreerd beschikbaar te stellen via een stikstofbank, en de Kamer hierover uiterlijk in het eerste kwartaal van 2023 te informeren.	30252-58	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	In de uitgaande brief Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos van 25 november 2022 is besloten het beleidsinstrument extern salderen in de brede zin te evalueren. In die evaluatie wordt ook het inwisselen van NH3 voor NOx bij extern salderen betrokken. De evaluatie extern salderen zal naar verwachting in Q4 2023 worden afgerond. De kamer zal in Q1 2024 hierover worden geïnformeerd.
Verzoekt het kabinet zich maximaal in te zetten om dit verslechteringsverbod in de Verordening natuurherstel van tafel te halen, zodat Nederland niet verder op slot komt te zitten op het gebied van woningbouw, infrastructuur en energietransitie.	21 501-20, nr. 1852	Debat over de Europese Top van 21/22 oktober d.d. 19 oktober	Onderhanden. De minister voor Nens heeft de Kamer op 8 december 2023 geïnformeerd over de aangepaste natuurherstelverordening.
Verzoekt de regering een sociaaleconomische impactanalyse verplicht onderdeel te laten uitmaken van het gebiedsplan, waarbij het doel is om voldoende zekerheid te bieden voor het verdienvermogen, de bedrijfseconomische continuïteit en financierbaarheid van investeringen voor de blijvende agrarische ondernemers.	33576-315	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. Is meegenomen in de handreiking voor de gebiedsprogramma's in het NPLG en wordt dus ook meegenomen in de toetsing hiervan.
Verzoekt het kabinet om te stimuleren dat meer provincies gaan werken met Maatwerk met Meetwerk als onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak.	33576-310	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden.
verzoekt de regering te onderzoeken hoe bij vergunningsverlening meer regie op het verdelen van schaarse stikstofruimte kan komen; verzoekt de regering het toezicht op vergunningen voor industrie te versterken en daartoe de informatiepositie van het bevoegd gezag te verbeteren, zodanig dat de behandeling van stikstofuitstoot bij industriële en agrarische ondernemingen gelijkwaardig wordt,	33576-308	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden.
Verzoekt de regering op basis van de klimaatmaatregelen inzichtelijk te maken hoeveel effect de voorgenomen klimaatmaatregelen in de industrie en mobiliteit hebben om stikstof te reduceren, of het kabinet dit als evenwichtig beschouwt en, zo niet, welke maatregelen kunnen worden genomen dit evenwichtig te maken; verzoekt de regering kritisch te kijken welke grote veroorzakers van NOx- en NH3-depositie bestaan bij Natura 2000-gebieden, welke significante verduurzaming wordt ingezet en of nog extra maatregelen en middelen nodig zijn om de natuur in goede staat te kunnen brengen; verzoekt de regering de Kamer hierover begin 2023 te informeren om desgewenst extra maatregelen te nemen zodat ook de evenwichtige reductiedoelen voor industrie en mobiliteit in juli 2023 zijn vastgelegd.	33576-302	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. De Tweede Kamer is op 30 juni 2023 geïnformeerd over de voortgang op de doelen industrie en mobiliteit. Daarin is aangegeven dat er meer tijd nodig is om tot definitieve doelen te komen evenals het inzichtelijk maken van de effecten van het klimaatpakket. Hier ligt ook een rol voor het volgende kabinet.
Verzoekt de regering samen met het RIVM, de WUR, OnePlanet en TNO de regie te pakken en in het kader van het Nationaal Kennisprogramma Stikstof (NKS) een plan van aanpak op te stellen voor een landelijk dekkend meetsysteem voor emissie en depositie van NH3 en NOx; verzoekt de regering op korte termijn de voortgang, resultaten en conclusies van het Nationaal Kennisprogramma Stikstof te delen met de Kamer.	33576-301	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. Voortgang in januari 2024 met de Kamer gedeeld.
Verzoekt de regering met voorrang uitvoering te geven aan het legalisatieprogramma voor PAS-knelgevallen en vanuit het beoogde transitiefonds hiervoor afdoende middelen te reserveren.	33576-276	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. De Kamer is over de stand van zaken van deze motie geïnformeerd in uitgaande brief [15-07-2022] - Stand van zaken stikstof en landelijk gebied, en uitgaande

			brief [10-02-2023] Uitwerking aanpak piekbelasters en voortgang PAS-melders.
Verzoekt de Minister van Landbouw en de Minister voor Stikstof een aantal werkbezoeken te brengen aan agrariërs die tegen de Duitse grens aan wonen en vervolgens aan de Kamer voor het eind van de zomer voorstellen te doen hoe de verschillen aan de grens zo klein mogelijk gemaakt worden.	33576-273	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. De ministers hebben het werkbezoek afgelegd in augustus 2022. In de brief Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof van 6 december 2022 gaat het kabinet nader in op de stappen die worden gezet met de buurlanden om de verschillen tussen landen beter te verklaren en waar mogelijk te verkleinen. De Tweede Kamer wordt over de genoemde stappen nader geïnformeerd.
Verzoekt de regering om de mogelijkheden van metingen met satellieten toe te passen in aanvulling op de bestaande technieken.	35925-XIV-141	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Onderhanden. De stand van zaken op deze motie is 6 december 2022 naar de Kamer gestuurd (Kamerstuk 36200-XIV, nr. 94).
Verzoekt de regering om de stikstofdoelen zo snel mogelijk, uiterlijk eerste helft van 2023, in artikel 1.12a van de Wet natuurbescherming en artikel 2.15a van de Omgevingswet vast te leggen.	35925-XIV-106	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden; het Wetsvoorstel tot wijziging omgevingswaarde stikstofdepositie 2030 en vergunningplicht o.a. intern salderen is in 2023 in consultatie gebracht.
Verzoekt de regering om de positie van de boer in de gebiedsprocessen dusdanig te borgen dat zij zowel praktisch als met gebruikmaking van de juiste ondersteuning kunnen deelnemen aan de gebiedsprocessen en de Kamer hierover te informeren bij de presentatie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied.	35925-XIV-105	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden. Boeren zijn onderdeel van de (lopende) gebiedsprocessen van provincies in het kader van het NPLG.
Verzoekt de regering om nog dit jaar een aantrekkelijke vrijwillige stoppersregeling te ontwikkelen en drempels, zoals fiscaliteiten, zo veel mogelijk weg te nemen, alsook de mogelijkheden voor de verplaatsing van agrarische ondernemers en beschikbare innovatiemogelijkheden in beweging te brengen; verzoekt de regering de behaalde emissiereductie met ruime inzet ten goede te laten komen aan natuurherstel en een deel door middel van registratie via een stikstofbank vrij te geven voor duurzame economie, bouw en landbouw, in het bijzonder PAS-melders.	35925-XIV-104	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Onderhanden; zoals in de Kamerbrief Voortgang aanpak piekbelasting van 23-01 is aangegeven, wordt de LBV-plus verlengd en wordt er gewerkt aan een verplaatsingsregeling.
Verzoekt de regeling van de fosfaatbank zodanig vorm te geven dat deze ondersteunend is aan de doelen van het NPLG; verzoekt de Minister voor Natuur en Stikstof de Kamer hierover te informeren.	35949-16	Parlementaire agenda [24-01-2022] - WGO Wijziging van de Meststoffenwet in verband met het begrip melkvee en enkele andere wijzigingen betreffende het stelsel van fosfaatrechten (TK 35949)	Onderhanden.
Verzoekt het kabinet om in zijn langetermijnvisies een doelgericht beleid voor stikstof en nitraat te implementeren.	35925-XIV-76	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Onderhanden. Een doelgericht beleid voor stikstof en nitraat is onderdeel van het NPLG.
verzoekt de regering, om een voorstel uit te werken voor een derde optie waarbij landbouwgrond in natuurlijk beheer komt en in dit voorstel mee te nemen hoe de bestemming geregeld wordt, hoe er een optimale balans gevonden wordt tussen natuur en agrarisch en hoe het verdienmodel voor de boer eruit kan komen te zien; verzoekt de regering, om dit voorstel voor de begrotingsbehandeling naar de Kamer te sturen.	35830-XIV-17	Parlementaire agenda [08-07-2021] - Debat Slotwet Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Diergezondheidsfonds 2020 (35 830-XIV)	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.

<p>verzoekt de regering: –om samen met de provincies gerichte actie te ondernemen om de grootste belasters nabij Natura 2000-gebieden te benaderen voor opkoop van het bedrijf; –de behaalde resultaten daarvan in de eerste tranche te evalueren en op basis daarvan in de tweede en derde tranche het verplaatsen van een bedrijf mogelijk maken onder de voorwaarde dat een bestaand bedrijf met dierrechten wordt overgenomen en dat er substantiële emissiereductie plaatsvindt; –op die manier in de tweede tranche het stoppersverbod uit de regeling te halen; –te onderzoeken wat de deelnamebereidheid is van veehouderijen, waaronder de veehouderijen die de grootste belasting op Natura 2000-gebieden veroorzaken, om hun bedrijf te beëindigen of te verplaatsen; –mogelijkheden uit te werken om verplaatsing te faciliteren in combinatie met een beëindigingsregeling; –de opbrengst hiervan in het structurele pakket op te nemen ten einde in elk geval de meldingsvrije activiteiten te kunnen legaliseren.</p>	35600-45	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Onderhanden. Medio 2024 wordt de Kamer nader geïnformeerd.
<p>Verzoekt de regering, de provincies en gemeenten ertoe aan te zetten om al hun bestaande kennis over de rood-voor-roodwerkwijze te ontsluiten en te benutten bij het hernieuwd benutten van grond die vrijkomt bij de vrijwillige opkoop van agrarische ondernemingen; verzoekt de regering, tevens goed samen te werken met provincies en gemeenten om agrarische ondernemers als gezamenlijke overheden helderheid te bieden over de (on)mogelijkheden voor de rood-voor-roodwerkwijze in het geval zij gebruik willen maken van een vrijwillige opkoopregeling.</p>	35600-44	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Onderhanden. Er van uitgaande dat een rood-voor-rood regeling betrekking heeft op de (her)bouwmogelijkheden op dezelfde plaats of elders (en geen vergoeding biedt voor de sloopkosten), kan een ondernemer inderdaad gebruikmaken van de LBV of de LBV-plus regeling en tevens een beroep doen op een gemeentelijke of provinciale rood-voor-rood regeling. Hij loopt daarbij geen risico dat hij in de toekomst de LBV(-plus) subsidie moet terugbetalen om redenen van staatssteun. De reden hiervoor is dat de beëindigingsregelingen LBV en LBV-plus betrekking hebben op andere zaken dan de rood-voor-rood regelingen, nl. op het beëindigen van een veehouderij op een locatie en de daarmee samenhangende kosten (waardeverlies en evt. sloopkosten). Aangezien de LBV en de LBV-plus door de Europese Commissie zijn goedgekeurd en er geen sprake is van cumulatie (oftewel stapeling van subsidies) met rood-voor-rood, levert een combinatie van deze regelingen geen risico op voor de subsidie die wordt toegekend vanuit de LBV of de LBV-plus.
<p>Verzoekt de regering, alles in het werk te stellen om binnen afzienbare tijd tot dergelijke afspraken te komen met het oog op een integrale aanpak, en duidelijkheid, ruimte en een economisch en ecologisch duurzaam toekomstperspectief voor de vele gezinsbedrijven in de agrarische sector.</p>	35600-43	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet. In aanloop daar naartoe wordt nagedacht over hoe hier vorm aan te geven.
<p>Verzoekt de regering, een modellenensemble te gaan maken van de verschillende modellen en daarbij de kritische depositiewaarden (KDW) te betrekken; verzoekt de regering, tevens spoedig een maatschappelijke kosten-batenanalyse van Natura 2000-gebieden in Nederland uit te voeren.</p>	35600-30	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Onderhanden. Het ontwikkelen van een modellenensemble vindt plaats in het kader van de uitwerking van het advies van het Adviescollege Hordijk. De studie naar het modellenensemble is naar

verwachting in de loop van 2025 gereed. De analyse naar alternatieven voor de KDW is gereed, de conclusies hiervan zijn met de Kamer gedeeld via de verzamelbrief natuur. Daarmee is dit deel van de motie afgedaan. In de Kamerbrief voortgang aanpak stikstofproblematiek van 16 juli 2021 is aangegeven dat de MKBA waarom verzocht is, invulling krijgt via de paragraaf sociaaleconomische effecten van het programma stikstofreductie en natuurverbetering. Dit programma, met als bijlage een onderzoek naar de sociaal economische effecten, is op 16 december 2022 vastgesteld en naar de Tweede Kamer gestuurd (Kamerbrief Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering en Nota van Antwoord, 19 december 2022). 16-11-2023 Over de onderdelen MKBA en alternatieven KDW is de kamer dus reeds geïnformeerd. Het resterende onderdeel van de motie betreft het ontwikkelen van een modelensemble, dit loopt, maar is dus naar verwachting pas in 2025 gereed. Dan kan de TK hierover de ook geïnformeerd worden.

Verzoekt de regering, om te onderzoeken of de beleidsdoelstellingen voor natuur en milieu uitgewerkt kunnen worden naar streefwaarden, zodat deze als omgevingswaarde leidend kunnen zijn in overwegingen en alle onder de NOVI gerangschikte planfiguren, en hierover de Kamer voor het voorjaar van 2021 te informeren.	34682-72 (was 66)	[29-10-2020] VAO NOVI (AO d.d. 24/09)	Onderhanden. LNV en BZK werken aan een groennorm en verkennen de juridische borging daarvan. Daarover is de Kamer geïnformeerd bij brief van 23 maart 2023.
verzoekt de Minister, om samen met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties te onderzoeken of natuurinclusief bouwen opgenomen kan worden in het Bouwbesluit, en de Kamer hierover in 2021 te informeren.	35 570-XIV-27	Parlementaire agenda [25-11-2020] - 2e termijn Begroting Landbouw, Natuur en Visserij (XIV)	Onderhanden. 23 juni 2023 is de Kamer geïnformeerd via verzamelbrief natuur.
verzoekt de regering, na ommekomst van een knelpuntenanalyse, te komen met een jaarlijkse monitor Groen in de Stad, waarin wordt meegenomen welke stappen er genomen zijn om deze knelpunten te verhelpen, welke doelstellingen gesteld worden en in hoeverre deze bereikt zijn, om stedelijke vergroening verder te stimuleren.	35 570-XIV, nr. 24	Parlementaire agenda [25-11-2020] - 2e termijn Begroting Landbouw, Natuur en Visserij (XIV)	Onderhanden. Bij brief van 23 maart 2023 (Kamerstuk 32 813, 32 847 , nr. 1195) is de Kamer geïnformeerd over de voortgang. De Kamer wordt eerste helft 2024 geïnformeerd over de voortgang van groen in en om de stad. De Kamer ontvangt begin 2024 een appreciatie over de agenda natuurinclusief. De agenda natuurinclusief bevat ook een domein bouw.
Verzoekt de regering om: –in de eerste plaats zorg te dragen dat de bronlocaties van autochtone bomen en struiken, vastgelegd in de Atlas landschappelijk groen erfgoed, een beschermingsstatus krijgen; –samen met deskundigen, betrokken organisaties en marktpartijen een langetermijnplanning te maken, met als doel het mogelijk maken om autochtoon plantmateriaal in de plannen	35 309, nr. 14	Parlementaire agenda [09-06-2020] - Notaoverleg Initiatiefnota van de leden Bromet en Futselaar over Nationaal Bomenplan	Onderhanden. De bescherming van bronlocaties kan reeds onderdeel zijn van een bestemmingsplan. Momenteel loopt er een evaluatie van de Wnb (onderdeel houtopstanden)

voor bosaanplant en landschappelijke beplantingen toe te passen; –dit plantmateriaal van de nodige garanties en kwaliteitscontroles te voorzien.

waarin ook naar bescherming van landschappelijk erfgoed zal worden gekeken.

Door de bewindslieden afgedane moties			
Omschrijving	Kamerstuknummer motie	Vindplaats	Afgedaan met
EERSTE KAMER			
MINISTER VAN LNV			
MINISTER VOOR NENS			
TWEDE KAMER			
MINISTER VAN LNV			
Verzoekt het kabinet om een heldere doelstelling met ingroei naar kringloopwaardig veevoer te verwerken in de eiwitstrategie, en over de voortgang ten minste jaarlijks te rapporteren aan de Kamer.	35925-XIV-134	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
Verzoekt de regering de mogelijkheden in kaart te brengen voor continuering van de experimenten op het gebied van kringlooplandbouw in de experimenteerregio's voor de komende jaren; verzoekt de regering tevens helderheid te verschaffen over randvoorwaarden als experimenteerruimte, inhoud, methodiek en monitoring voor de experimenteerregio's.	35925-XIV-35	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [22-01-2024] Beantwoording vragen vaste commissie voor LNV naar aanleiding van uitgebrachte wetenschapstoetsen fieldlabs en innovatie op het boeren erf
Verzoekt de regering om iedere agrariër de mogelijkheid te bieden zich onafhankelijk te laten adviseren over de keuzes aangaande stoppen, verplaatsen, omscholing en sociaal-emotionele begeleiding en hiervoor voldoende middelen te reserveren.	30252-38	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [22-01-2024] Beantwoording vragen vaste commissie voor LNV naar aanleiding van uitgebrachte wetenschapstoetsen fieldlabs en innovatie op het boeren erf
Verzoekt de regering met een plan van aanpak te komen om tot kwaliteitseisen te komen voor kringloopadviseurs om te garanderen dat het advies ook daadwerkelijk bijdraagt aan de transitie.	36200-XIV-32	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [22-01-2024] Beantwoording vragen vaste commissie voor LNV naar aanleiding van uitgebrachte wetenschapstoetsen fieldlabs en innovatie op het boeren erf
Verzoekt het kabinet dit financiële gat op een zo kort mogelijke termijn op te vullen.	30252-146	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken nationale financiering tekort ecoregeling
Verzoekt het kabinet te verkennen hoe de verlaging van de GLB-premies via de Landbouwbegroting kan worden opgevangen en dit binnen vier weken aan de Kamer te sturen	21501.32.1607	Parlementaire agenda [07-12-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad (20/11, 11 en 12/12)	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken nationale financiering tekort ecoregeling
Verzoekt de regering een trendanalyse te maken van zowel het totale gebruik van de gewasbeschermingsmiddelen uitgesplitst naar de groepen synthetisch en biologisch of laagrisicomiddel, als het gebruik per hectare per toegepast middel, uitgesplitst naar deze twee soorten.	27858-614	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het terrein van gewasbescherming (27 858, nr. 610)	Uitgaande brief [26-10-2023] Stand van zaken moties glyfosaathoudende middelen en andere moties op het terrein van gewasbeschermingsmiddelen
Verzoekt de regering om in contact te treden met de brancheorganisaties van bedrijven die biologische middelen, «groene» middelen en/of laagrisicomiddelen in Nederland op de markt (willen) brengen en de Kamer te informeren over de uitkomst van dat overleg, en of de Minister bereid is zijn mening over gewasbeschermingsbedrijven te herzien, ten aanzien van het aanvragen van een toelating.	27858-624	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Gewasbeschermingsmiddelen (CD 10/10)	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het gebied van gewasbescherming - december
Verzoekt de Minister alsnog met klem tegen de toelating van glyfosaat te stemmen.	27858-621	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Gewasbeschermingsmiddelen (CD 10/10)	Uitgaande brief [16-11-2023] Uitkomst EU beroepscomité van 16 november 2023 inzake glyfosaat]
Verzoekt de regering tegen de nieuwe Europese toelating van glyfosaat te stemmen.	21501-32-1570	Parlementaire agenda [07-09-2023] - TMD Informele Landbouw- en Visserijraad d.d. 3-5 september 2023	Uitgaande brief [16-11-2023] Uitkomst EU beroepscomité van 16 november 2023 inzake glyfosaat]

Verzoekt de regering op grond van statistisch onderzoek te bezien of parkinson aangemerkt moet worden als beroepsziekte onder landbouwers.	21501-32-1544	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 mei (CD 24/5)	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het gebied van gewasbescherming - december
Verzoekt de regering het Fonds Kleine Toepassingen te continueren en optimaliseren, zodat er, naast extra inzet op sterkere rassen door veredeling, ook effectieve duurzame middelen voor vollegrondsgroenteteelten en andere kleine teelten blijvend worden ontwikkeld en beschikbaar komen, zodat typisch Hollandse groenten in Nederland geteeld kunnen blijven worden.	36200-XIV-55	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het gebied van gewasbescherming
Verzoekt het kabinet om in beeld te brengen hoe belemmeringen in wetgeving om insecten als veevoer te kunnen gebruiken weggenomen kunnen worden.	21501-32-1417	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 21 maart	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
Verzoekt de regering, in EU-verband in te zetten op «made in Europe»-eiwitten en daarbij tevens te onderzoeken welke maatregelen daaraan kunnen bijdragen, en hoe veevoerbedrijven gestimuleerd kunnen worden om meer eiwithoudende grondstoffen uit Europa te halen, zonder dat dit ontbossing in Europa tot gevolg heeft; verzoekt de regering, de Kamer in het najaar van 2021 hierover te informeren.	21501-32-1301	Parlementaire agenda [20-05-2021] - VSO Landbouw- en Visserijraad	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
verzoekt de regering, om een langetermijnstudie naar de gezondheidsgevolgen van blootstelling aan bestrijdingsmiddelen te doen	27858-545	Parlementaire agenda [20-05-2021] - VAO Gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het gebied van gewasbescherming - december
Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe de structurele toepassing van systematic reviews beter geïmplementeerd kan worden.	32336-145	Parlementaire agenda [16-05-2023] - TMD Dierproeven + MOCW	Uitgaande brief [20-12-2023] Recente moties aangaande Dierproeven en TPI
Verzoekt de Minister de adviezen van de OVV, waaronder een maximumaantal dieren per brandcompartiment en het verplicht compartimenteren van de technische ruimte, in het aankomend maatregelenpakket tegen stalbranden op te nemen.	36200-XIV-65	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [25-01-2024] Aanpak van stalbranden]
Verzoekt de regering de begin deze maand aangekondigde tariefsverlaging voor de eco-regeling ongedaan te maken door voorafgaand aan de begrotingsbehandeling van de ontwerp LNV-begroting 2024 per nota van wijziging € 50 miljoen toe te voegen vanuit de op de aanvullende post gereserveerde middelen Transitiefonds, en zo woord te houden voor wat betreft het uitkeren van de aanvankelijk gecommuniceerde tarieven voor de eco-regeling,	36470.15	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken nationale financiering tekort ecoregeling
verzoekt de regering gebieden waar op basis van meer recente bronnenanalyses sprake is van een bijdrage van de landbouw aan de nutriëntenbelasting van 19% of lager, niet aan te wijzen als met nutriënten verontreinigde gebieden en ervoor te zorgen dat ook in andere regio's bronnenanalyses geactualiseerd worden.	30252-138	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [22-12-2023] - Reactie motie Flach c.s.
verzoekt de regering zich in de afrondende fase van de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk over de Noordzeequota en in de komende Visserijraad sterk te maken voor halvering van de voorgenomen korting op het tongquotum voor de Noordzeevervisserij	21501.32.1603	Parlementaire agenda [07-12-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad (20/11, 11 en 12/12)	Uitgaande brief [20-12-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 10 tot en met 12 december 2023
Spreekt uit dat het onwenselijk is als de eendenhouderij in Nederland verder zal groeien.	36200-XIV-106	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Dit is een spreekt uit-motie en is een uitspraak van de Kamer
Verzoekt de regering om onderzoek te laten uitvoeren naar de herkomst van de blauwtongvariant die op dit moment in Nederland voorkomt en of deze elders in Europa ook voorkwam voor deze in Nederland werd geconstateerd, en de mogelijk accelererende rol van vernatting van natuurgebieden, en de verspreiding van de knut die blauwtong overbrengt, daarbij gelet op de eerste gevallen, de windrichting, de locatie van Schiphol en de haven van Rotterdam.	35334-270	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	Uitgaande brief [16-11-2023] - Stand van zaken blauwtongepidemie

Verzoekt het kabinet om de mensenrechtenschendingen in de Chinese visserijsector te agenderen en bespreken op de Landbouw- en Visserijraad van 23 en 24 oktober 2023.	21501-32-1588	Parlementaire agenda [19-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 23-24 oktober 2023	Uitgaande brief [20-10-2023] - Beantwoording motie lid Eppink mensenrechtenschendingen Chinese visserijsector
Verzoekt de regering om, naast wetenschappelijke adviezen, ook economische en maatschappelijke effecten mee te nemen in het bepalen van de Nederlandse onderhandelingsinzet ten aanzien van het vangstadvies voor Noordzeekabeljauw.	21501-32-1592	Parlementaire agenda [19-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 23-24 oktober 2023	Uitgaande brief [20-12-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 10 tot en met 12 december 2023
Verzoekt het kabinet in de Landbouw- en Visserijraad zich uit te spreken voor subsidiariteit en landenspecifieke doelstellingen inzake bodemkwaliteit en -monitoring,	21501-32-1584	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 18 september 2023 (eerste en tweede deel)	Brief IenW - 15-01-2024 - Beantwoording schriftelijke vragen n.a.v. de geannoteerde agenda van de bijeenkomst van milieu-ministers d.d. 18 december te Brussel, België
Verzoekt de regering om bij de komende Landbouw- en Visserijraad van de Europese Commissie te eisen dat tijdens de onderhandelingen over EU-Mercosur de EU-ontbossingsverordening niet wordt ondermijnd,	21501-32-1582	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 18 september 2023 (eerste en tweede deel)	Uitgaande brief [07-11-2023] - Geannoteerde agenda Landbouw- en Visserijraad 20 november 2023
Verzoekt de regering de deadline voor inzaai van vanggewassen bij consumptieaardappelen op zand- en lössgrond twee weken op te schuiven eventueel in combinatie met de verplichting om na de teelt altijd een vanggewas in te zaaien.	33037-504	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Mestbeleid (CD 1/6)	Uitgaande brief [29-09-2023] - Uitvoering Motie van der Plas en Bisschop over vanggewas na (consumptie)aardappelen
Verzoekt de regering de doorlooptijden van het toelatingsproces inzichtelijk te maken en de wachttijden voor het in behandeling nemen van aanvragen van groene middelen aanzienlijk te verkorten middels het vergroten van de beoordelingscapaciteit.	27858-628	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Gewasbeschermingsmiddelen (CD 10/10)	Uitgaande brief [26-10-2023] - Stand van zaken moties glyfosaathoudende middelen en andere moties op het terrein van gewasbeschermingsmiddelen
Verzoekt het kabinet het voorgenomen visserijverbod vanaf 5 oktober van bodemberoerende visserij in de Voordelta uit te stellen.	21501-32-1572	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad d.d. 26-27 juni 2023 (21 501-32, nrs. 1557 en 1558)	Uitgaande brief [04-10-2023] - Kamerbrief Motie van het lid Van der Plas om het voorgenomen visserijverbod vanaf 5 oktober van bodemberoerende visserij in de Voordelta uit te stellen
Verzoekt de regering om, in navolging van Vlaanderen, tot een landelijke verplichting van beschuttingsmogelijkheden voor weidedieren te komen.	28286-1310	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Uitgaande brief [26-10-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
Verzoekt de regering een koude sanering van de garnalenvisserij te voorkomen en, zolang een sociaal vangnet als een saneringsregeling ontbreekt, in overleg met de sector te bezien in hoeverre visserijbedrijven als referentie terug kunnen vallen op de stikstofdepositie behorend bij het vissen in de belangrijkste visgebieden waar al van oudsher wordt gevestigd, waarbij in ieder geval de mogelijkheid wordt bekeken om deze depositie collectief te beschouwen en beoordelen.	32627-62 (was 60)	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Uitgaande brief [06-09-2023] - Motie van het lid Bisschop c.s. inzake garnalenvisserij
Verzoekt de Minister zich hier in de Landbouw- en Visserijraad krachtig tegen uit te spreken en deze mogelijke vertrouwensbreuk te bespreken met de Europese Commissie en de bij de natuurherstelwet betrokken Eurocommissarissen Timmermans en Sinkevis in het bijzonder, en hier op de kortst mogelijk termijn in een brief aan de Kamer op terug te komen, en deze te informeren over dit gesprek.	21501-32-1546	Parlementaire agenda [08-06-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 mei (CD 24/5)	Uitgaande brief [06-07-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 26 en 27 juni 2023 Uitgaande brief [06-07-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 26 en 27 juni 2023 (Eerste Kamer)
Verzoekt de regering om mee te denken met betrokken organisaties die werken aan gidsen voor goede praktijken.	35892-27	Parlementaire agenda [11-05-2023] - Debat Wet aanpak dieren mishandeling en dierverwaarlozing - MLNV + MJ&V	Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
Verzoekt de regering in beeld te brengen hoeveel vissers er exact gestopt zijn sinds 1 januari 2022, hoeveel werkgelegenheid hiermee verloren gegaan is, welk effect	21501-32-1525	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 20 maart 2023 (eerste deel) (21 501-32, nr. 1517)	Uitgaande brief [04-08-2023] - Toezending rapport kottersanering in het kader van de sociaal-economische impactanalyse

dit gehad heeft op de toeleverende en afnemende bedrijven en dit in een rapportage op waarde te zetten naar het verlies in economisch opzicht.

Verzoekt de regering: •een voorlichtingscampagne te starten zodat breed bekend wordt hoe om te gaan met besmette wilde dieren; •te komen tot een structurele vergoeding voor dierenhulpverleners; •de veiligheid van dierenhulpverleners te verbeteren.	29683-271	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 2/2) + MVWS	Uitgaande brief [26-04-2023] - Deskundigengroep Dierziekten en moties vogelgriep
Verzoekt de regering de kosten voor dierenartsen en beschermingsmaterialen te financieren uit het Diergezondheidsfonds.	29683-268	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Zoönosen en dierziekten (CD 2/2) + MVWS	Uitgaande brief [06-07-2023] - Inzet dierenartsen bij vaccinatie vogelgriep
Verzoekt de regering om samenwerking te zoeken met andere Europese landen en zich in te spannen een meerderheid te vormen tegen deze onzalige voorstellen van de Europese Commissie.	32627-59	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Uitgaande brief [14-04-2023] - Kamerbrief beantwoording moties Mededelingenpakket Visserij
Verzoekt de regering om samenwerking te zoeken met andere Europese landen en zich in te spannen een meerderheid te vormen in de LNV-Raad teneinde een gelijk Europees speelveld te creëren wat betreft investeringsmogelijkheden in verduurzaming van vissersschepen.	32627-58	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Uitgaande brief [13-06-2023] - Verzamelbrief visserij
Verzoekt de regering in navolging van de genoemde lidstaten een krachtig nee tegen dit plan op de kortst mogelijk termijn te communiceren.	32627-49	Parlementaire agenda [22-03-2023] - TMD Tuinbouw en Visserij (CD 9/2)	Uitgaande brief [14-04-2023] - Kamerbrief beantwoording moties Mededelingenpakket Visserij
spreekt uit dat bewindslieden de Kamer tijdig moeten informeren; spreekt uit dat onvoldoende informeren bijdraagt aan het beeld van een onbetrouwbare overheid.	21501-32-1509	Parlementaire agenda [26-01-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 januari (CD 25/1)	Dit is een spreekt uit-motie en is een uitspraak van de Kamer.
Verzoekt de regering zich in Europa actief te verzetten tegen het toestaan van diertransporten naar derde landen, ook over kortere afstanden.	21501-32-1507	Parlementaire agenda [26-01-2023] - TMD Landbouw- en Visserijraad 30 januari (CD 25/1)	Uitgaande brief [16-02-2023] - Transporten levend vee naar derde landen
Verzoekt de regering te komen met een plan voor een verzwaarde monitoring van virussen bij gemengde bedrijven met varkens en kippen.	28807-280	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Reactie op D66-plan ter bestrijding van vogelgriep en uitspraak RvS vergunning geitenhouderij Utrecht (28 807, nr. 260) (met minister VWS!)	Uitgaande brief [27-01-2023] - Stand van zaken vogelgriep
Verzoekt de regering om passieve visserij toe te staan in Offshore Windparken en te onderzoeken of Offshore Windparken zo in te richten zijn dat ook actieve visserij mogelijk is.	21501-32-1500	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 17-18 oktober 2022 (21 501-32, nr. 1466)	Uitgaande brief [07-02-2023] - Startnotitie voor de Visie voedsel uit zee en grote wateren
Verzoekt de regering een impactanalyse te maken van de primaire en secundaire gevolgen van faillissementen in de glastuinbouw.	36200-XIV-108	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	Uitgaande brief [26-10-2023] - Onderzoeksrapport over de primaire en secundaire gevolgen van de gestegen energieprijzen op de glastuinbouwsector
Verzoekt de regering in Europa te pleiten voor het wijzigen van artikel 9 van de LULUCF-verordening, zodat, conform de systematiek bij bosbouw, 50% van de koolstofvastlegging toegerekend wordt aan de telers van biograndstoffen en daarmee aan de agrarische sector.	36200-XIV-102	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel (CD 20/10)	«Uitgaande brief van de staatssecretaris van lenW [31-05-2023] - Geannoteerde agenda Milieuraad van 20 juni 2023 te Luxemburg»
Verzoekt de regering in Europa (opnieuw) te pleiten voor een spoedig verbod op de nertsenfokkerij.	21501-32-1498 (tvv 21501-32-1484)	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 18 juli 2022 (21 501-32, nr. 1454)	Uitgaande brief [06-07-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 26 en 27 juni 2023 Uitgaande brief [06-07-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 26 en 27 juni 2023 (Eerste Kamer)

Spreekt uit dat het onwenselijk is dat het Dolfinarium overgaat tot de verkoop van deze zeezoogdieren aan een Chinees pretpark.	36200-XIV-73	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Dit is een 'spreekt uit'-motie en is derhalve niet aan het kabinet gericht.
Spreekt uit dat het onacceptabel is dat bij het vangen van dieren gebruik wordt gemaakt van methoden waarvan bekend is dat zij vermijdbaar extra dierenleed opleveren, omdat dit economisch voordeliger is, zoals het ondersteboven vangen van kippen.	36200-XIV-61	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Dit is een 'spreekt uit'-motie en is derhalve niet aan het kabinet gericht.
Verzoekt de regering in kaart te brengen in welke mate en op welke wijze de ontwikkeling van precisiefermentatie in Nederland wordt gestimuleerd; verzoekt de regering de Tweede Kamer hierover in het eerste kwartaal van 2023 te informeren.	36200-XIV-91	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [22-06-2023] - Aanbieding rapportage precisiefermentatie
Verzoekt de regering om zich in te zetten voor internationale en Europese beschermingsmaatregelen en daarbij de meest recente wetenschappelijke rapporten leidend te laten zijn.	36200-XIV-74	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [08-03-2023] - Gesloten periode aalvisserij
Verzoekt de regering duurzame voorlopers gemotiveerd te houden door het wegnemen van belemmerende wet- en regelgeving en door extra inspanningen op het gebied van klimaat, natuur en water te waarderen, bijvoorbeeld door de ecoregelingen vanaf 2024 daar beter op in te richten.	36200-XIV-58	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [16-11-2023] - Voortgang uitvoering GLB
Verzoekt de regering de teelt van vezelgewassen te bevorderen, onder andere door het onderscheid tussen regio's in de financiële vergoeding per hectare in de ecoregeling weg te nemen door de lagere waardering en vergoeding in regio 1 (onder andere Veenkoloniën) gelijk te stellen aan de hogere waardering en vergoeding in regio 2 (onder andere kleigebieden).	36200-XIV-99 (tvv 36200-XIV-56)	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [14-02-2023] - Motie bevorderen teelt van vezelgewassen
Verzoekt de regering om zich in te spannen voor een herwaardering binnen het GLB van lisdodde en andere alternatieve gewassen die passen in een natuurinclusieve landbouw.	36200-XIV-42	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [16-11-2023] - Voortgang uitvoering GLB
Verzoekt de regering om te onderzoeken of en hoe een bijmengverplichting van duurzame grondstoffen opgelegd aan de verwerkende industrie en retail kan bijdragen aan het verbeteren van het verdienmodel van de boeren die extra duurzaam voedsel produceren en de kamer hier voor de zomer 2023 over te informeren.	36200-XIV-96 (tvv 36200-XIV-39)	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [22-08-2023] - Aanbieding rapport inkoopverplichting van duurzame landbouwproducten
Verzoekt de regering te komen met een plan voor een verzwaarde monitoring van virussen bij gemengde bedrijven met varkens en kippen.	28807-280	Parlementaire agenda [08-12-2022] - TMD Reactie op D66-plan ter bestrijding van vogelgriep en uitspraak RvS vergunning geitenhouderij Utrecht (28807, nr. 260) (met minister VWS!)	Uitgaande brief [27-01-2023] - Stand van zaken vogelgriep
Verzoekt de regering vriesbranden niet meer toe te staan voor alle runderen die na 2024 zijn geboren.	28286-1271	Parlementaire agenda [01-12-2022] - TMD Besluit tot wijziging van het Besluit diergeneeskundigen in verband met de uitfasering van vriesbranden bij runderen als toegestane lichamelijke ingreep	Uitgaande brief [24-12-2022] - Tijdelijke vrijstelling ingrepen klopmerken, achterste teen haan en vriesbranden Regeling diergeneeskundigen
Verzoekt de regering een onafhankelijke impactanalyse te laten uitvoeren naar de gevolgen van het onderbrengen van KDS bij de NVWA, en bij deze analyse in ieder geval te betrekken: –gevolgen voor de personele beschikbaarheid voor KDS-diensten in de operatie; –een doorrekening van zowel de incidentele als structurele kosten; –een doorrekening van de potentiële lastenverzwaring voor het bedrijfsleven; verzoekt de regering deze impactanalyse uiterlijk in Q2 2023 aan de Kamer te doen toekomen en tot nader orde geen onomkeerbare stappen te zetten.	33835-206	Parlementaire agenda [23-11-2022] - TMD NVWA	Impactanalyse is uitgevoerd en hierover is de kamer geïnformeerd tijdens het CD op 31 mei.

Verzoekt de regering om de voorbereidingen te treffen voor de introductie van elektronische identificatie van dieren.	33835-205	Parlementaire agenda [23-11-2022] - TMD NVWA	Uitgaande brief [17-04-2023] - Verzamelbrief diergezondheid over actualisatie bestrijdingsdraaiboeken dierziekten, voorbereidingen op elektronische identificatie in dieren en het tijdig & juist invoeren van diergegevens door rundveehouders
Verzoekt de regering, in overleg met de BES-eilanden, Wageningen University & Research het land- en tuinbouwbeleid te laten onderzoeken en aanbevelingen te doen voor de korte en middellange termijn, en de Kamer daarover voor april 2023 te informeren.	36200-IV-15	Vaststelling van de begrotingsstaten van Koninkrijksrelaties (IV) en het BES-fonds (H) voor het jaar 2023	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
Verzoekt de regering te onderzoeken wat de precieze kosten zijn die partijen als dierenhulporganisaties en natuurorganisaties maken in de bestrijding van vogelgriep en te onderzoeken of, en zo ja, welk deel in aanmerking zou kunnen komen voor een bijdrage vanuit het Rijk.	28807, nr. 271	Parlementaire agenda [09-11-2022] - TMD Zoönose en dierziekte	Uitgaande brief [26-04-2023] - Deskundigengroep Dierziekten en moties vogelgriep
Verzoekt de regering parallel aan de onderzoeken in laboratoria te starten met veldproeven, zodat zo snel mogelijk begonnen kan worden met het vaccineren van de pluimveestapel.	28807, nr. 270	Parlementaire agenda [09-11-2022] - TMD Zoönose en dierziekte	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
Verzoekt de regering om te onderzoeken of en op welke manier boeren nabij Natura 2000-gebieden financieel kunnen worden ondersteund in het aanpassen van de bedrijfsvoering.	30252-61	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [05-07-2023] - Investeringsfonds Duurzame Landbouw
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe het toepassen van de best beschikbare technieken bij alle veehouderijen in Nederland kan bijdragen aan stikstofreductie en een robuuste aanpak.	30252-51	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [25 november 2022] - Beleidsreactie op rapport verbetering effectiviteit emissiearme stalsystemen van het stikstofprobleem
Verzoekt de regering om in de voorgestelde verordening in te zetten op milieu-impact en niet op hoeveelheden kilogrammen.	22112, nr. 3511	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [19-10-2022] - Actuele ontwikkelingen op het terrein gewasbescherming
Verzoekt de regering om te pleiten voor een aparte reductiedoelstelling voor categorie 2-middelen.	22112, nr. 3507	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [19-10-2022] - Actuele ontwikkelingen op het terrein gewasbescherming
Verzoekt de regering tijdens de onderhandelingen in Brussel over de verordening de evenredige bijdrage van alle lidstaten ten aanzien van goedkeuring en toelating van nieuwe gewasbeschermingsmiddelen mede-inzet te laten zijn; verzoekt de regering om huidige knelpunten bij het Ctgb ten aanzien van goedkeuring en toelating van nieuwe gewasbeschermingsmiddelen op de Europese markt in kaart te brengen, en de Kamer hierover te rapporteren.	22112, nr. 3506	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [24-03-2023] - Beantwoording vragen Schriftelijk Overleg Gewasbeschermingsmiddelenbeleid
Verzoekt de regering zich uiterst kritisch op te stellen bij de beoordeling van en het overleg over het genoemde voorstel en ervoor te zorgen dat het vakmanschap van agrarische ondernemers op een goede manier uitgedaagd en niet belemmerd wordt.	22112, nr. 3504	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [17-11-2022] - Actuele ontwikkelingen gewasbescherming: glyfosaat en verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen
Verzoekt het kabinet zich maximaal in te spannen voor herintroductie van het voorzorgsbeginsel in het voorstel voor een Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen op een wijze dat lidstaten de vrijheid hebben om het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen te beperken of te verbieden als er twijfel bestaat over de veiligheid voor mens en milieu.	22112, nr. 3501	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [19-10-2022] - Actuele ontwikkelingen op het terrein gewasbescherming

Verzoekt het kabinet zich in te zetten voor een berekeningsmethode in Annex 1 van het voorstel voor een Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen waarin toxiciteit op een juiste wijze wordt meegewogen.	22112, nr. 3499	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (22 112, nr. 3481)	Uitgaande brief [19-10-2022] - Actuele ontwikkelingen op het terrein gewasbescherming
Verzoekt de regering bij zowel de uitwerking van de maatregelen uit het zevende actieprogramma die zien op het inzaaien van gewassen als bij de uitwerking van de bufferstroken uit de derogatiebeschikking rekening te houden met de agrarische bedrijfspraktijk, met name met inzaai en aangegane verplichtingen van de betreffende bedrijven voor 2023.	33037-473	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Afgedaan met Kamerstuk 33037-484
Verzoekt de regering met een voorstel te komen waarin ammoniakruimte die ontstaat door het voorgeschreven afbouwpad tot 2026 ingezet wordt voor de vergunningverlening van PAS-melders, en de Kamer hierover nog dit jaar te informeren.	33037-467	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Uitgaande brief [06-12-2022] - Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe mest- en gifvrije bufferstroken door teelt van alternatieve gewassen, natuurbeheer, et cetera kunnen bijdragen aan het verdienvermogen van de creatieve innoverende boeren.	33037-465	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Uitgaande brief [14-07-2023] - Onderwerpen mestbeleid
Verzoekt de regering ook de gevolgen en effecten van het afbouwen van de derogatie en de lagere gebruiksnorm per 2025 mee te nemen in de perspectiefbrief, het Nationaal Programma Landelijk Gebied en de gebiedsprocessen, zodat boeren en bestuurders goede langetermijnkeuzes kunnen maken.	33037-464	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Afgedaan met Kamerstuk 34682-105
Verzoekt de regering om tijdens de klimaatop in Sharm el-Sheikh, samen met gelijkgestemde landen, het voortouw te nemen voor het opzetten van een mondiaal initiatief voor klimaatslimme landbouw gericht op concrete acties voor het reduceren van emissies uit de landbouw en het versterken van de wereldwijde voedselzekerheid.	31793-225	[13-10-2022] Debat over de klimaatop in Sharm-el-Sheikh	«Uitgaande brief van de minister voor BHOS [23-06-2023] Internationale Klimaatstrategie»
Verzoekt de regering: –het stilliggen van de kottervloot in verband met de hoge brandstofprijzen aan te kaarten in de volgende Visserijraad; –het momentum te benutten om opnieuw te pleiten voor herziening van het pulskorverbod; –in overleg met de sector zo snel mogelijk uitvoering te geven aan de BAR-regelingen.	21501-32-1405	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Uitgaande brief [19-12-2022] - EK Verslag Landbouw- en Visserijraad 11 en 12 december 2022
Verzoekt de regering te pleiten voor kritische beoordeling van de Green Deal en de Farm to Fork-strategie om de voedselzekerheid te borgen.	21501-32-1398	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Uitgaande brief [08-08-2022] - Verslag van de Landbouw- en Visserijraad van 18 juli 2022
Verzoekt de regering de handelsbelemmeringen en andere bezwaren tegen vaccinatie in kaart te brengen, een plan van aanpak op te stellen om deze belemmeringen en bezwaren te slechten en de Kamer hierover te informeren voor het zomerreces.	21501-32-1396	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
Verzoekt de regering zo snel mogelijk met een compleet uitgewerkt instrumentarium te komen, waaronder voor innovaties, een management-maatregeleneffectschema's per grondsoort (bijvoorbeeld door de WUR), een verplaatsersregeling (zonder beroepsverbod) en aantrekkelijke regelingen voor langjarig agrarisch natuurbeheer, en de Kamer hierover bij de begrotingsbehandeling te informeren.	33576-312	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [12-06-2023] - Voortgang aanpak piekbelasting
Verzoekt de regering om ruim voor Prinsjesdag een brief te sturen met daarin alle politieke keuzes voor de toekomst van de Nederlandse landbouw en wat daarin het toekomstperspectief is van boeren; verzoekt de regering daarbij voorbeelden van toekomstvaste agrarische bedrijfsplannen uit te werken.	33576-298	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [25-11-2022] - Kamerbrief Toekomst Landbouw
Verzoekt de regering om op de kortst mogelijke termijn een overbruggingsregeling uit te werken voor tijdelijke steun aan de sector, in het bijzonder de kottervissers, totdat de	21501-32-1448 (was 1444)	Parlementaire agenda [16-06-2022] - TMD Landbouw en Visserijraad dd 13-06-2022	Uitgaande brief [15-11-2022] - Overbruggingsregeling visserijsector

BAR- en innovatiegelden beschikbaar zijn, en dit te dekken uit de LNV-begroting (visserijmiddelen binnen artikel 22) en/of EMVAF.

Verzoekt de regering om dit jaar nog een stappenplan op te stellen om bij te dragen aan de verbetering van de mondiale voedselzekerheid.	21501-32-1447 (was 1442)	Parlementaire agenda [16-06-2022] - TMD Landbouw en Visserijraad dd 13-06-2022	Uitgaande brief [23-12-2022] – Stappenplan mondiale voedselzekerheid
Verzoekt de regering om bij de Europese Commissie aan te dringen op snellere invoering van dierenwelzijnseisen aan productie van diergeneesmiddelen dan de uiterlijke datum van 29 januari 2025; verzoekt de regering om er bij de Europese Commissie op aan te dringen dat deze dierenwelzijnseisen sterk genoeg zullen zijn om de import en productie van PMSG daadwerkelijk te stoppen.	21501-32-1385	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Informele Landbouw- en Visserijraad van 6-8 februari 2022 (21 501-32, nr. 1380)	Uitgaande brief [05-09-2022] - Beantwoording schriftelijke vragen over mogelijke productie van PMSG bij paarden in Nederland
Verzoekt de regering om binnen de Transitie Proefdiervrije Innovatie werk te maken van het OMA-model, waarbij niet de dierproef, maar de onderzoeksvraag en de daarvoor meest succesvolle methode centraal staat.	32336-138	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Uitgaande brief [30-01-2023] - Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI) en dierproeven
Verzoekt de regering om met een plan van aanpak te komen om de transitie naar proefdiervrije innovaties te versnellen, om zo een bijdrage te leveren aan beter onderzoek, betere medicijnen en een significante vermindering van het aantal proefdieren.	32336-141 (was 131)	Parlementaire agenda [07-06-2022] - TMD Dierproeven	Uitgaande brief [30-01-2023] - Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI) en dierproeven
Verzoekt de regering te waarborgen dat de NVWA fysieke inspecties blijft uitvoeren in slachthuizen.	28286-1252	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Uitgaande brief [22-06-2022] - Verzamelbrief versterking toezicht
Verzoekt de regering bij de uitwerking van de procedure voor verscherpt toezicht voor slachthuizen een «three strikes out»-handhavingsvoorstel uit te werken.	28286-1249	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Uitgaande brief [26-10-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
Verzoekt de regering definitieve sluiting van recidiverende slachthuizen mogelijk te maken.	28286-1248	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn
Verzoekt de regering een strategische analyse te laten uitvoeren naar kwetsbaarheden van het mondiale voedselsysteem in relatie tot grondgebruik.	21501-32-1421	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 7 april 2022 (21 501-32, nr. 1410)	Uitgaande brief [06-07-2023] - WUR-rapport «Analyse extra beschikbaar voedsel bij vervanging van veevoergewassen op akkerland door voedselgewassen»
Verzoekt de regering de gevolgen van de genoemde maatregelen voor de agrarische sector in kaart te brengen en de negatieve gevolgen bij de uitwerking van het beleid zo veel mogelijk te beperken door meer maatwerk.	35925-XIV-146	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Afgedaan met Kamerstuk 33037-484
Verzoekt de regering in overleg met provincies te treden over het vinden van een duurzaam alternatief voor de verschraving van akkers.	35925-XIV-139	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering tot een standaardisering te komen van de methoden voor het berekenen, meten en verifiëren van koolstofvastlegging en van regels omtrent certificering van koolstofvastlegging.	32 813, nr. 895	Parlementaire agenda [27-10-2021] - Debat Fit for 55	Uitgaande brief [19-12-2022] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 11 en 12 december 2022 Uitgaande brief [19-12-2022] - EK Verslag Landbouw- en Visserijraad 11 en 12 december 2022
Verzoekt de regering om onderzoek te doen naar de Nederlandse en Europese omvang en grootte van bushmeat en traditionele medicijnen waarin bedreigde wilde dieren zijn verwerkt, en de resultaten daarvan zo snel mogelijk naar de Kamer te sturen.	28807, nr. 253	Parlementaire agenda [17-03-2022] - TMD Zoönosen en Dierziekte samen met MVWS	Uitgaande brief [06-07-2022] – Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid
Verzoekt de regering om bij de ontwikkeling van nieuwe natuur in het licht van klimaatverandering de risico's op zoönosen als extra afwegingskader mee te nemen bij het type natuur dat wordt ontwikkeld.	28807, nr. 252	Parlementaire agenda [17-03-2022] - TMD Zoönosen en Dierziekte samen met MVWS	Uitgaande brief [06-07-2022] – Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid
Verzoekt de regering zo snel mogelijk te komen met een monitoringssysteem voor zoönose in de varkenshouderij.	28807, nr. 258 (was 250)	Parlementaire agenda [17-03-2022] - TMD Zoönosen en Dierziekte samen met MVWS	Uitgaande brief [06-07-2022] – Nationaal actieplan versterken zoönosenbeleid

Verzoekt de regering voor het volgende vogelgriepseizoen in oktober 2022 te komen met duidelijke protocollen en communicatie over wie verantwoordelijk is voor de vondst van besmette dieren, bijvoorbeeld door middel van een landelijk draaiboek.	28807, nr. 248	Parlementaire agenda [17-03-2022] - TMD Zoönosen en Dierziekte samen met MVWS	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
Verzoekt de regering te onderzoeken en monitoren wat de effecten zijn van vogelgriep op wilde soorten in de natuur,	28807, nr. 247	Parlementaire agenda [17-03-2022] - TMD Zoönosen en Dierziekte samen met MVWS	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
Verzoekt de regering om voor Vogelrichtlijngebieden een uitzondering te maken voor het scheurverbod, zodat eens in de tien jaar het noodzakelijk onderhoud aan het grasland kan worden gedaan waarbij de doelstelling van GLMC 9, bescherming van habitats en soorten, niet wordt geschaad.	27428-390	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Biotechnologie en tuinbouw (CD 9/2)	Uitgaande brief [14-11-2022] - Ingangsjaar Gemeenschappelijk Landbouw Beleid in 2023
Verzoekt de regering in samenspraak met de betrokken sectoren tot oplossingen te komen zodat hergebruik van CO2 wordt gestimuleerd en verdere verduurzaming van de glastuinbouw niet in de weg staat, en de Kamer over de uitkomsten ervan voor Prinsjesdag 2022 te informeren.	27428-389	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Biotechnologie en tuinbouw (CD 9/2)	Uitgaande brief [19-10-2022] - Perspectief duurzame glastuinbouw Limburg, motie-Valstar en subsidieplafond energiebesparing
Verzoekt de regering om de impact van de betreffende maatregelen op de glastuinbouw in kaart te brengen en de Kamer hier voor Prinsjesdag 2022 over te informeren.	27428-392 (was 388)	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Biotechnologie en tuinbouw (CD 9/2)	Uitgaande brief [22-04-2022] - Samenhangend pakket glastuinbouw
Verzoekt de regering bij de Europese Commissie de problematiek rond de toegang van omstreden producten als kangoeroevlees en kangoeroeproducten tot de Europese markt aan te kaarten.	21501-32-1376	Parlementaire agenda [10-02-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 15 en 16 november 2021	Uitgaande brief [01-06-2022] - Verslag van de Landbouw- en Visserijraad van 24 mei 2022 Uitgaande brief [01-06-2022] - Verslag van de Landbouw- en Visserijraad van 24 mei 2022
Verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat de concretisering van het regeerakkoord in de vorm van een addendum aan het zevende actieprogramma voldoende ruimte biedt voor het laten slagen van de maatwerkplan die door het agrobédrijfsleven en het Ministerie van LNV wordt uitgewerkt.	35949-11	Parlementaire agenda [24-01-2022] - WGO Wijziging van de Meststoffenwet in verband met het begrip melkvee en enkele andere wijzigingen betreffende het stelsel van fosfaatrechten (TK 35949)	Afgedaan met: Gaat over maatwerkplan in het 7e AP. Die is met het addendum op het 7e AP afgedaan, daar staat namelijk in: 'hiermee uitvoering wordt gegeven aan de motie Geurts en van Campen'.
Verzoekt het kabinet om informatie en data over sensor- en datasystemen in te zetten als basis voor doelenbeleid en te onderzoeken of en hoe dit in de wet verankerd kan worden.	35925-XIV-88 (was 79)	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [25-11-2022] - Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen
Verzoekt de regering zo snel mogelijk toe te werken naar het opnemen van de inzet op doelvoorschriften op bedrijfsniveau in combinatie met het realtime meten van ammoniak in het programma Stikstofreductie.	35925-XIV-86 (was 74)	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [25-11-2022] - Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen
Verzoekt de regering een leidende rol te nemen in het tot stand brengen van de uitwisseling van best practices, meer specifiek die met betrekking tot de ecoregelingen, en de Kamer hierover te informeren.	35925-XIV-69	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	De door NL georganiseerde internationale conferentie heeft plaatsgevonden op 20 en 21 september 2022 in Heereveen.
Verzoekt de regering te onderzoeken hoe ook de handel in en import van deze doorgefokte gezelschapsdieren verboden kan worden.	35925-XIV-64	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [20-01-2023] - Aanpak gezelschapsdieren met schadelijke uiterlijke kenmerken
Verzoekt de regering om in Europees verband aan te dringen op het inventariseren van de grootste knelpunten van palingmigratie en te pleiten voor een plan om de doorlaatbaarheid te vergroten; verzoekt de regering tevens om de grootste knelpunten voor de palingmigratie in Nederlandse wateren te inventariseren en in samenwerking met de waterbeheerders een voorstel te doen om deze beter doorlaatbaar te maken voor paling.	35925-XIV-51	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [08-03-2023] - Gesloten periode aalvisserij Uitgaande brief [13-06-2023] - Verzamelbrief visserij

Verzoekt de regering ervoor zorg te dragen dat het Rijksvastgoedbedrijf geen gronden meer in eenjarige pacht uitgeeft; verzoekt de regering een regeling in het leven te roepen die boeren pachtkorting geeft op de gronden die zij pachten van het Rijksvastgoedbedrijf als zij werken aan een duurzame bedrijfsvoering, en daarbij zo veel mogelijk aansluiting te zoeken bij bestaande certificeringsprogramma's op het gebied van duurzaamheid.	35925-XIV-50	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [27-01-2023] - Stand van zaken pachtbeleid
Verzoekt de regering, om aan het zevende actieprogramma een fosfaatvrijstelling van 50% toe te voegen voor organische stofrijke producten ten einde het verlies aan fosfaatgebruiksruimte ten gevolge van de invoer van de gecombineerde fosfaatindicator te compenseren.	35925-XIV-46	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [14-02-2023] - Implementatie vier maatregelen zevende actieprogramma
verzoekt de regering om te zorgen voor strenge controle en handhaving op reptielenbeurzen, en de handel, het dierenwelzijn en de mogelijke gezondheidsrisico's in kaart te brengen, en de Kamer hierover zo spoedig mogelijk te informeren	35925-XIV-39	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
Verzoekt de regering een levenslang verbod op het houden van dieren mogelijk te maken voor recidiverende dierenbeulen.	35925-XIV-28	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Afgedaan. Het wetsvoorstel waarin het houdverbod opgenomen staat, is inmiddels verzonden aan de Kamer.
Verzoekt het kabinet, om samen met de NVWA op zeer korte termijn afspraken te maken met buitenlandse veterinaire autoriteiten om klachten over niet-transportwaardige dieren binnen vier weken terug te koppelen; verzoekt het kabinet, de procedure rond de afhandeling van klachten te wijzigen, waarbij de NVWA een buitenlandse klacht zo spoedig mogelijk na ontvangst doorspeelt naar de betrokken ondernemer, zodat deze zo snel mogelijk zelf onderzoek kan doen en zo nodig maatregelen kan treffen.	28286-1226 (was 1223)	Parlementaire agenda [29-09-2021] - Tweeminutendebat Niet handhaven door de NVWA op exportverzamelplaatsen (CD 9/9)	Uitgaande brief [12-11-2021] - Voortgangsbrieff NVWA Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn
Verzoekt het kabinet om te onderzoeken hoe het mogelijk gemaakt kan worden om ook aan mestverwerkingsinstallaties vvo's toe te kennen.	33037-409	Parlementaire agenda [11-11-2021] - Tweeminutendebat Mestbeleid	Uitgaande brief [26-10-2023] - Stand van zaken moties glyfosaathoudende middelen en andere moties op het terrein van gewasbeschermingsmiddelen
Verzoekt de regering bij de inwerkingtreding van het Nationaal Strategisch Plan een tool te introduceren die boeren helpt om eenvoudig keuzes te kunnen maken in het nieuwe gemeenschappelijk landbouwbeleid.	28625-311	Parlementaire agenda [11-11-2021] - Tweeminutendebat Nationaal Strategisch Plan	Dit is afgedaan met totstandkoming van het GLB-NSP. Simulatietool is operationeel.
Verzoekt het kabinet, een impactanalyse te maken voor de handhaafbaarheid door de NVWA van deze wetswijziging - deze impactanalyse omvat in ieder geval de praktische handhaafbaarheid voor alle gehouden dieren.	28286-1195	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Evaluatie Wet dieren (28 286, nr. 1183)	Uitgaande brief [04-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren Uitgaande brief [18-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren
Verzoekt het kabinet, om gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek vast te stellen wat wordt verstaan onder het natuurlijk gedrag van een gehouden en daarmee gedomesticeerd (landbouw)huisdier, en of het vertonen van natuurlijk gedrag altijd bijdraagt aan een beter welzijn van een gehouden en daarmee gedomesticeerd (landbouw)huisdier.	28286-1192	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Evaluatie Wet dieren (28 286, nr. 1183)	Uitgaande brief [04-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren Uitgaande brief [18-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren
verzoekt de regering, in de uit te voeren analyse de Europeesrechtelijke kaders en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens in relatie tot eigendomsrechten mee te nemen	28286-1191	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Evaluatie Wet dieren (28 286, nr. 1183)	Uitgaande brief [04-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren Uitgaande brief [18-11-2022] - Aanpak

			dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren
verzoekt de regering, onderzoek te doen hoe en op welke termijn een verbod op het doden van haantjes ingevoerd kan worden, en de Kamer daarover te informeren	28286-1196	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Evaluatie Wet dieren (28 286, nr. 1183)	Uitgaande brief [08-11-2022] - Verzamelbrief dierenwelzijn van dieren in de veehouderij
Verzoekt de regering, om diergedragsdeskundigen te betrekken bij de invulling van de open normen in de Wet dieren en bij de invulling van de wetswijziging en deze adviezen daarbij leidend te laten zijn.	28286-1186	Parlementaire agenda [10-06-2021] - Tweeminutendebat Evaluatie Wet dieren (28 286, nr. 1183)	Uitgaande brief [04-11-2022] - Aanpak dierwaardige veehouderij en vervolgstappen amendement artikel 2.1 Wet dieren
Verzoekt de regering, het Nationaal Strategisch Plan verder uit te werken, waarbij een zo groot mogelijk budget beschikbaar is voor innovatie, investeringen en agrarisch natuur- en landschapsbeheer in een meer gebiedsgerichte benadering, waarbij ook diensten van boeren op het gebied van onder andere bodem, water, emissies en dierenwelzijn kunnen worden aangeboden en vergoed.	21501-32-1319	Parlementaire agenda [24-06-2021] - Tweeminutendebat Landbouw- en Visserijraad 28 en 29 juni (CD d.d. 23/6)	Dit is afgedaan met totstandkoming van het GLB-NSP.
Verzoekt de regering, de uitkomsten van de pilots, klankbordgroepen en uitvoeringstoetsen met de Kamer te delen zodat dit betrokken kan worden bij het op te stellen NSP.	21501-32-1310	Parlementaire agenda [24-06-2021] - Tweeminutendebat Landbouw- en Visserijraad 28 en 29 juni (CD d.d. 23/6)	Dit is afgedaan met totstandkoming van het GLB-NSP.
Verzoekt het kabinet, om alle beleids- en uitvoeringsdraaiboeken zo spoedig mogelijk openbaar te plaatsen op rijksoverheid.nl en jaarlijks actueel te houden en te bewaken, en voor het zomerreces de Kamer een overzicht te geven van alle huidige draaiboeken die voorzien zijn van een laatste versiedatum.	35398, nr. 19	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Wijziging van de Wet dieren in verband met de uitvoering van de herziene Europese Diergezondheidswetgeving (35 398)	Uitgaande brief [17-04-2023] - Verzamelbrief diergezondheid over actualisatie bestrijdingsdraaiboeken dierziekten, voorbereidingen op elektronische identificatie in dieren en het tijdig & juist invoeren van diergegevens door rundveehouders
Verzoekt de regering, de regie te nemen om in samenwerking met het Noordzeeoverleg en de visserijsector passende maatregelen te nemen, zoals bijvoorbeeld de ontwikkeling van een emissiearme kottervloot en innovatieve vistechnieken, en verzoekt de regering dit met prioriteit op te pakken en daarmee perspectief voor de sector te bieden op het gebied van innovatie.	33450-101	Parlementaire agenda [27-01-2021] - Notaoverleg Onderhandelaarsakkoord over de Noordzee met MI&W	Uitgaande brief [01-07-2022] - Agenda visserij: borgen voedselwinning uit zee en grote wateren
verzoekt de regering, een «pilot grondfonds stikstofaanpak» te starten waarbij vanuit Bureau Beheer Landbouwgronden een leenfaciliteit van 100 miljoen wordt ingezet om gronden die vrijkomen bij het vrijwillig opkopen van agrarische ondernemingen te verwerven en voor hernieuwde inzet gericht te verkopen,	35600-47	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang Nationaal Programma Landelijk Gebied (Tweede Kamer)
verzoekt de regering, om een optie te bieden om af te wijken van nieuw- of verbouw van stallen met emissiearme maatregelen, mits de gestelde normen en doelen op bedrijfsniveau worden gehaald met geborgde emissiearmere bedrijfsmanagementmaatregelen, bijvoorbeeld binnen een systeem van de afrekenbare stoffenbalans.	35600-39	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	Uitgaande brief [25-11-2022] - Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen
verzoekt de regering, de optelsom van effecten die van invloed zijn op het perspectief voor de visserij in beeld te brengen en de Kamer hier zo spoedig mogelijk over te informeren.	33450-83	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Visserij (AO d.d. 12/10)	Uitgaande brief [13-06-2023] - Verzamelbrief visserij
verzoekt de regering, om bij de verdere ontwikkeling van nationale strategische plannen in te zetten op een breed pakket aan maatregelen voor de aanleg van natuur en bos.	35 309, nr. 6	Parlementaire agenda [09-06-2020] - Notaoverleg Initiatiefnota van de leden Bromet en Futselaar over Nationaal Bomenplan	Uitgaande brief [14-10-2022] - Verzamelbrief Natuur
Verzoekt de regering, in kaart te brengen wat de veranderingen in fosfaattoestanden van de bodem en daarmee ook in fosfaatklassen en verandering in arealen	35233-16	Parlementaire agenda [02-12-2019] - Wetgevingsoverleg Wijziging van de	Uitgaande brief [02-12-2022] - Diverse onderwerpen mestbeleid

landbouwgrond tot gevolg hebben op de plaatsingsruimte, en de Kamer over de uitkomsten in de eerste helft van 2020 te informeren.		Meststoffenwet in verband met de implementatie van het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn	
Verzoekt de regering, ervoor zorg te dragen dat de Afrikaanse leeuw wordt opgenomen in Bijlage I van Cites (Convention on International Trade in Endangered Species) voor een optimale beschermingsstatus en harde aanpak van illegale handel naar voornamelijk Aziatische landen.	28286-1049	Parlementaire agenda [17-04-2019] - 30-leden debat «Bedreigde diersoorten»	Uitgaande brief [07-10-2022] - Nederlandse inzet bij de negentiende Conferentie van Partijen bij het CITES-verdrag (CITES CoP19)
Verzoekt de Minister, te onderzoeken of maatregelen van deze landen zich lenen voor toepassing in Nederland; verzoekt voorts te verkennen of in Europees verband samengewerkt kan worden om de fok, het houden en tentoonstellen van designerdieren terug te dringen en de Kamer voor de zomer van 2019 hierover te informeren.	28286-014	Parlementaire agenda [05-12-2018] - VAO Dierenwelzijn (AO d.d. 14/11)	Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
Verzoekt de regering, jaarlijks ruim voor de begrotingsbehandeling aan de Kamer te rapporteren over de voortgang van de innovatieve projecten en de bijbehorende rijksbijdragen.	35000-XIV-27	Parlementaire agenda [01-11-2018] - 2e termijn Begrotingsbehandeling LNV	Uitgaande brief [01-11-2021] - Floriade 2022
Verzoekt de regering, voor specifieke gebieden waar het scheurverbod op blijvend grasland een belemmering is, zoals de Wieden, een uitzondering te maken zodat de gebiedsontwikkeling door kan gaan; verzoekt de regering tevens, ten behoeve van de volgende hervorming van het GLB, via pilots te onderzoeken en mogelijk te maken dat er onderscheid gemaakt zou kunnen worden in de mate van ecologisch kwetsbaar gebied en de noodzakelijkheid van het omzetverbod in Vogelrichtlijngebieden.	26407, nr. 111	Parlementaire agenda [27-01-2016] – 30 leden debat inzake toestand natuur in Nederland	Uitgaande brief [03-10-2022] - Gemeenschappelijk Landbouwbeleid 2023-2027
Verzoekt de regering, te streven naar volledige uitbetaling van betalingsrechten in december van het jaar over welke deze betaald worden, en uiterlijk in januari.	21501-32, nr. 905	Parlementaire agenda [07-04-2016] - VAO Landbouw- en Visserijraad, de minister vervangt de stas	Uitgaande brief [10-05-2016] - Reactie op motie van het lid Geurts inzake uitbetaling van betalingsrechten
Verzoekt de regering, de ambities met betrekking tot de biodiversiteits-winst van de vergroening van het gemeenschappelijk landbouwbeleid om te zetten in meetbare en afrekenbare doelen en de Kamer jaarlijks te rapporteren over de voortgang van het behalen van deze doelen.	TK 28625, nr. 202	Parlementaire agenda [02-07-2014] - VAO GLB	Uitgaande brief [30-09-2022] - Verslag informele Landbouw- en Visserijraad 14-16 september
MINISTER VOOR NENS			
Verzoekt de regering onder voorbehoud van een positief advies van de Raad van State voortaan een rekenkundige ondergrens van 1 mol per hectare per jaar te hanteren voor stikstofdepositie waarbij een passende beoordeling nodig is voor een vergunning, zoals eerder ook werd voorgesteld in de initiatiefnota van Van der Plas en Eppink; verzoekt de regering zo spoedig mogelijk deze aanpassingen voor te leggen aan de Kamer inclusief het advies van de Raad van State en daarbij rekening te houden met de noodzaak van daling van de stikstofuitstoot.	30252-133	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [15-01-2024] - Uitvoering motie rekenkundige ondergrens
Verzoekt de regering de resultaten van deze verkenning binnen een maand naar de Kamer te sturen en zo snel mogelijk – afgezien van de eerste 500 meter buiten een stikstofgevoelig Natura 2000-gebied – over te stappen naar een op emissiereductie gericht beleid.	35334-283 t.v.v. 35334-274	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	Uitgaande brief [09-11-2023] - Tussenresultaat verkenning naar alternatieven voor de KDW in de wet
Verzoekt de regering in het licht van het nieuwe onderzoek van de UvA, deze motie alsnog uit te voeren.	35334-272	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	Uitgaande brief [09-11-2023] - Tussenresultaat verkenning naar alternatieven voor de KDW in de wet
Verzoekt de regering ervoor te zorgen dat vanuit het Rijk noch formeel noch informeel aangestuurd wordt op het hanteren van een zone rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden voor het tegenhouden van duurzame bedrijfsontwikkeling.	36277-48	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [15-12-2023] - Terinzagelegging Ontwerp-NPLG
Verzoekt de regering om zich flexibel op te stellen richting de provinciebesturen als de gebiedsplannen nog nadere invulling.	30252-89	Parlementaire agenda [16-05-2023] - TMD Voortgang gebiedsprogramma's en overleg Landbouwakkoord (30 252, nr. 84)	Uitgaande brief [24-10-2023] - Voortgang provinciale gebiedsprogramma's en eerste maatregelpakketten

Verzoekt de regering om te onderzoeken hoe kan worden voorkomen dat voorlopers, zoals biologische en natuurinclusieve bedrijven, moeten worden beëindigd.	34892-148	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [12-06-2023] - Voortgang aanpak piekbelasting
Verzoekt de regering om Rijkswaterstaat te instrueren geen boerderijen meer op te kopen voor de uitbreiding van snelwegen totdat er een gereguleerd proces is voor de verhandeling van stikstofrechten, ook wanneer de 25 kilometer-afkappgrens door de Raad van State wordt vernietigd	34682-147	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [30-06-2023] - Beantwoording brief over uitvoering moties
Verzoekt de regering om de door Rijkswaterstaat voor de A27 opgekochte stikstofruimte aan de provincies ter beschikking te stellen voor woningbouw, natuurherstel en het legaliseren van PAS-melders in plaats van asfalt.	34682-146	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [30-06-2023] - Beantwoording brief over uitvoering moties
Verzoekt de regering, rekening houdend met bovenstaande constatering, een onafhankelijk advies van bijvoorbeeld de landsadvocaat op te laten stellen over de vraag of en, zo ja, hoe en in hoeverre de gemodelleerde stikstofdeposities van individuele bronnen geschikt zijn voor het toekennen of intrekken van juridisch houdbare Wnb-vergunningen,	34682-144	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [06-04-2023] - Opvolging motie Omtzigt - Juridische borging AERIUS-berekeningen
Verzoekt het kabinet om op basis van het argument «bestaand gebruik» en ter bescherming van het paasvuur als cultureel erfgoed met de provincies als bevoegd gezag in gesprek te gaan over het zo veel mogelijk toestaan van paasvuren, en de Kamer hierover voor Pasen te informeren.	34682-121	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [04-04-2023] - Uitvoering motie van de leden Van der Plas en Eppink over de traditie van Paasvuren
Verzoekt het kabinet om de provincies maximaal te ondersteunen bij het notificatietraject ten behoeve van de invoering van de Lbv.	34682-119	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [12-06-2023] - Voortgang aanpak piekbelasting
Verzoekt het kabinet om te onderzoeken hoe de Nationale Databank Flora en Fauna versneld opengesteld kan worden voor volksvertegenwoordigers; verzoekt het kabinet om te onderzoeken of het openstellen van de Nationale Databank Flora en Fauna voor het publiek versneld kan worden.	34682-118	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering na 1 juli te rapporteren aan de Kamer hoe de individuele gebiedsprogramma's bijdragen aan het verminderen van dierziekten, zoönosen, fijnstof en geurhinder.	34682-116	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [15-12-2023] - Terinzagelegging Ontwerp-NPLG
Verzoekt de regering te voorkomen dat de Schiphol Group nu boerderijen opkoopt voor stikstofruimte, in afwachting van de nadere uitwerking van de aangekondigde stikstofplannen.	36200-XII-101 (was nr. 68)	[01-12-2022] Begroting I&W	Uitgaande brief [30-06-2023] - Beantwoording brief over uitvoering moties
Verzoekt het kabinet geen natuurvergunning te verlenen voor Schiphol of Lelystad Airport voordat gegarandeerd kan worden dat de luchtvaart op een eerlijke wijze bijdraagt aan het oplossen van het stikstofprobleem en aan alle nationale en internationale voorwaarden is voldaan.	31936-1034	[09-02-2023] TMD Luchtvaart (CD 25/1)	Uitgaande brief [21-06-2023] - Reactie op de motie van het lid Kröger c.s. inzake natuurvergunning Schiphol of Lelystad Airport
Verzoekt het kabinet een halt toe te roepen aan de stikstofjacht op boeren voor snelwegen en luchtvaart en de stikstofruimte in te zetten voor legalisatie PAS-melders en natuurherstel.	36200-XII-104	[01-12-2022] Begroting Infrastructuur en Waterstaat (36200-XII) (antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [30-06-2023] - Beantwoording brief over uitvoering moties
Verzoekt de regering met voorstellen te komen waarbij de informatiepositie van gemeenten in de gebiedsgerichte aanpak geborgd is; verzoekt de regering de Kamer hierover gelijktijdig te informeren met de provinciale doelen voor klimaat, natuur en de structurerende keuzes, tegelijk met de stikstofdoelen voor onder andere industrie en mobiliteit.	33576-343	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Uitgaande brief [27-06-2023] - Voortgang gebiedsgerichte aanpak NPLG
Verzoekt de regering binnen drie maanden aan de Kamer te rapporteren welke technieken onder de «go-to areas» kunnen vallen en daarbij specifiek in te zetten op biogas en netinvesteringen.	33576-342	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering de middelen de Maatregel Gerichte Aankoop gecreëerde stikstofruimte met voorrang te gebruiken voor het voorkomen van handhaving bij en/of het legaliseren van urgente PAS-knelgevallen.	33576-340	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Uitgaande brief [01-05-2023] - PAS-meldingen hoger geprioriteerd in het stikstofregistratiesysteem
Verzoekt de regering om in 2023 met een voorstel te komen om bestuivers wettelijk te beschermen.	33576-331	Parlementaire agenda [22-12-2022] - TMD Natuur	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering om het gevaar van handel en gebruik van traditionele medicijnen en voedingssupplementen, gemaakt van bedreigde diersoorten, in het belang van zowel de volksgezondheid als de biodiversiteit actief aan te kaarten en te laten opnemen bij mogelijke	21501-32-1490	Parlementaire agenda [20-12-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 17-18 oktober 2022 (21 501-32, nr. 1466)	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur

herzieningen van relevante CITES- en WHO-documenten, zoals bijvoorbeeld de herziening van de WHO-richtlijnen voor traditionele voedselmarkten.

Verzoekt de regering de tellingen van de WBE's al voor integratie mee te nemen en reeds verzamelde informatie te betrekken bij de inzichten rondom populatieontwikkelingen,	36200-XIV-84	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
Verzoekt de regering een onderzoek naar beprijzing uit te voeren en hierover ruim voor de deadline van het NPLG te rapporteren; verzoekt de regering hierbij in het bijzonder in te gaan op de mogelijkheid om deze heffing bij de verwerkende industrie te innen.	36200-XIV-34	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [30-06-2023] - Aanbieding rapport 'Normeren en beprijzen van stikstofemissies – sturen op stikstof'
Verzoekt de regering de nationale parken een rol te laten spelen tijdens de huidige transitie om de waarde van natuur over te brengen en mensen hier bekender mee te maken; verzoekt de regering de positie van de nationale parken zo vorm te geven dat ze deze rol goed kunnen vervullen.	36200-XIV-31	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [19-06-2023] - Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030
Verzoekt de regering in kaart te brengen welke verduurzamingsmaatregelen voor de industrie bijdragen aan zowel CO2-reductie als stikstofreductie en deze maatregelen voortvarend op te pakken binnen de maatwerkafspraken met de industrie.	36200-XIV-95 (ttv 36200-XIV-30)	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [27-09-2023] - Voortgang maatwerkafspraken september 2023
Verzoekt de regering, met de provincie Overijssel, de landsadvocaat binnen twee weken om een spoedadvies te vragen: – op welke gronden provincies kunnen afzien van handhaving van PAS-melders en daarbij de algemene beginselen van behoorlijk bestuur in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) te betrekken; – of, en zo ja, onder welke voorwaarden een landelijk dan wel provinciaal handhavingsmoratorium mogelijk is; verzoekt de regering hier voorts advies te vragen over: – de mogelijkheid voor provincies om als tussenpartij op vrijwillige basis zelf stikstofruimte te verwerven teneinde PAS-melders te legaliseren; – de mogelijkheid voor provincies om bij de bank een garantstelling af te geven, zodat veehouders zelf stikstofruimte kunnen verwerven binnen de Wsn.	36200-XIV-26	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [23-12-2022] –Beleidsadvies Landsadvocaat over handhaving PAS-meldingen en instellen onafhankelijke commissie
Verzoekt de regering om ook voor windturbines op land te eisen om één rotorblad per windturbine te kleuren.	21501-32-1373	Parlementaire agenda [10-02-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad van 15 en 16 november 2021	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
Spreekt uit dat de stikstofdeadline van 2030 niet dogmatisch moet zijn.	30252-63	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Dit is een 'spreekt uit'-motie en is derhalve niet aan het kabinet gericht.
Verzoekt de regering op de kortst mogelijke termijn een berekening met de Kamer te delen over de emissiereductie die reeds heeft plaatsgevonden sinds 2018, gebaseerd op de meest recente CBS-cijfers, rekening houdend met stalsystemen, en deze te verdisconteren in de opgave.	30252-46	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [06-04-2023] - Opvolging motie Van der Plas (BBB): Emissietotalen 2018 versus meest recent
Verzoekt de regering geen verder beleid te ontwikkelen op basis van het zoneringskaartje zoals gepresenteerd in het advies van de heer Remkes «Wat wel kan».	30252-42	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [06-12-2022] - Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof
Verzoekt de regering om er in Europees verband voor te pleiten afgeleide producten van soja en palmolie op te nemen in de ontbossingsverordening.	21501-32-1395	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslag informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023 (Eerste Kamer)Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslagen informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023

Verzoekt de regering om in Europees verband eenduidig te blijven pleiten voor het zo snel mogelijk opnemen van andere ecosystemen in het EU-wetsvoorstel voor ontbossingsvrije producten.	21501-32-1392	Parlementaire agenda [08-03-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad op 21 februari 2022 (CD 16/2)	Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslagen informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023 Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslag informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023 (Eerste Kamer)
Verzoekt de regering om in ieder geval geen onomkeerbare stappen te nemen wat betreft de gaswinning bij Ternaard totdat het advies van IUCN met de Kamer is gedeeld.	29684-225	Parlementaire agenda [15-03-2022] - TMD Wadden (CD 25/1)	Uitgaande brief [20-05-2022] - Beoordeling UNESCO voorgenoemen gaswinning Ternaard
Verzoekt de regering een beleidskader op te stellen vanuit de hoofddoel-stelling natuur en met oog voor de leefbaarheid, en daarbij draagvlak te zoeken bij betrokkenen.	29684-224	Parlementaire agenda [15-03-2022] - TMD Wadden (CD 25/1)	Uitgaande brief [20-12-2022] - Beleidskader natuur Waddenzee
Verzoekt de regering om te bewerkstelligen dat boeren die vragen hebben een duidelijk aanspreekpunt krijgen in de gebiedsgerichte aanpak waar zij terecht kunnen en geholpen worden om de benodigde transitie door te maken, waarbij het aanspreekpunt juridische en financiële knelpunten identificeert en gezamenlijk wordt gewerkt om deze zo veel mogelijk weg te nemen.	33576-314	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [15-12-2023] - Terinzagelegging Ontwerp-NPLG
Verzoekt de regering om de provincies de regie te laten nemen in hoe het stikstofbeleid en het budget ingezet worden voor investeringen in innovatie, verplaatsen van bedrijven en opkoop, mits de optelsom van alle provincies maar leidt tot 50% stikstofreductie in 2030 en de opgaven op het gebied van water en klimaat.	33576-311	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [27-06-2023] - Voortgang gebiedsgerichte aanpak NPLG
Verzoekt de regering het basispad voor wat betreft stikstofemissies – zowel in totaal, per sector, als uitgesplitst naar ammoniak en stikstofoxiden – in of bij de KEV 2022 volledig te actualiseren.	33576-307	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [10-02-2023] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied, waaronder het NPLG
Verzoekt de regering de provincies ten behoeve van goede gebiedsprocessen ook kaarten te verstrekken met variaties op de beleidsuitgangspunten, waaronder een hoger generiek aandeel ammoniak dan 12 kiloton als vertrekpunt, een meer gebiedsgerichte benadering en ammoniakemissies uit industriële bronnen ook ingetekend.	33576-306	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [27-06-2023] - Voortgang gebiedsgerichte aanpak NPLG
Verzoekt de regering om met de sectoren te bezien welke innovaties succesvol zijn of grote potentie hebben om stikstofemissies sterk te verminderen en te borgen; verzoekt de regering de juridische onzekerheden van innovaties op de Rav-lijst in beeld te brengen, voorstellen te doen om deze onzekerheden weg te nemen, en de Kamer hierover zo spoedig mogelijk te informeren.	33576-304	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [25-11-2022] - Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen
Verzoekt de regering om een publieksvriendelijk digitaal dashboard te ontwikkelen waarmee iedereen op inzichtelijke en transparante wijze per gebied kan zien wat de staat, de opgave en de voortgang van natuurherstel is.	33576-303	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering om zich bij de Raad in te spannen voor het vasthouden aan een vastgestelde hoeveelheid kwantificeerbare controles in de EU-ontbossingsverordening voor producten uit alle soorten risicolanden en dit ook te bepleiten in Europa.	21-501-08, nr. 867	Parlementaire agenda [21-06-2022] - TMD Milieuraad	Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslagen informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023 Uitgaande brief [25-08-2023] - Verslag informele Visserijraad 17-18 juli en Landbouw- en Visserijraad 25 juli 2023 (Eerste Kamer)
Verzoekt de regering om te onderzoeken welke rol Nederland kan spelen in het opzetten van herstelprojecten van verdroogde natuurgebieden in samenwerking met landen op de trekroute.	21501-32-14232	Parlementaire agenda [11-05-2022] - TMD Landbouw- en Visserijraad 7 april 2022 (21 501-32, nr. 1410)	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
verzoekt de regering om concrete doelstellingen te formuleren voor de reductie van industriële NOx-uitstoot om ervoor te zorgen dat de industrie eerlijk bijdraagt aan het oplossen van de stikstofproblematiek	35925-XIV-121	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendebat LNV	Uitgaande brief [10-02-2023] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied, waaronder het NPLG

Verzoekt de regering te onderzoeken hoe een «uitdaagrecht» in de gebiedsgerichte aanpak kan worden opgenomen zodat agrarisch natuurbeheer in eigen bezit, extensivering, omschakeling, innovatie, legalisering en verplaatsing volwaardige opties zijn al naar gelang de opgave in een gebied.	35925-XIV-118	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Uitgaande brief [15-12-2023] - Terinzagelegging Ontwerp-NPLG
Verzoekt de regering een kader uit te werken waarin agroforestry een rol kan spelen in de gebiedsgerichte aanpak.	35925-XIV-116	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Uitgaande brief [16-02-2023] - Inzet op voedselbossen
Verzoekt de regering om in de gebiedsgerichte aanpak het behalen van de instandhoudingsdoelen van de natuurlijke habitats en de populaties van de soort waarvoor het N2000-gebied is aangewezen centraal te stellen, als bijdrage aan het bereiken van een landelijke gunstige staat van instandhouding, zoals ook verwoord in het regeerakkoord.	35925-XIV-103	Parlementaire agenda [19-04-2022] - TMD Hoofdlijnendeбат LNV	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang Nationaal Programma Landelijk Gebied (Tweede Kamer)Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang Nationaal Programma Landelijk Gebied (Eerste Kamer)
Verzoekt de regering om de PAS-melding uit 2016 en de geactualiseerde PAS-melding uit 2019 (inclusief onderliggende stukken) met de Kamer te delen.	35600, nr. 76 (was 72)	Parlementaire agenda [15-03-2022] - TMD Uitvoering motie Vestering/Van Raan over geen stikstofdepositieruimte reserveren voor de uitbreiding van Lelystad Airport (Kamerstuk 35 600, nr. 71)	Uitgaande brief [14-10-2022] - Verzamelbrief Natuur
Verzoekt de regering om een juridische analyse door onafhankelijke experts over de rechtmatigheid van de kap van het Sterrebos.	33576, nr. 261	Parlementaire agenda [15-03-2022] - TMD Natuur (CD 10/2)	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
Verzoekt de regering in het besluitvormingsproces over de uitgaven uit het klimaat- en transitiefonds en stikstofonds objectieve toetsing op doelmatigheid en doeltreffendheid, bijvoorbeeld door middel van maatschappelijke kosten-batenanalyses, voorwaardelijk te maken en dit te verankeren in de bij deze fondsen behorende spelregels.	35925, nr. 149	Debat over de Startnota	Motie uitgevoerd met wetsvoorstel Tijdelijke wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur die is aangenomen door de Tweede Kamer. Momenteel ligt het wetsvoorstel in de Eerste Kamer en is aangemerkt als controversieel.
Verzoekt de regering een horizonbepaling voor beide fondsen op te nemen in beide instellingswetten zodat wettelijk verankerd is dat deze fondsen eindig zijn.	35925, nr. 148	[23-02-2022] Debat over de Startnota (voortzetting)	Motie uitgevoerd met wetsvoorstel Tijdelijke wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur die is aangenomen door de Tweede Kamer. Momenteel ligt het wetsvoorstel in de Eerste Kamer en is aangemerkt als controversieel.
Verzoekt de regering de Kamer bij de vormgeving van het klimaat- en transitiefonds en stikstofonds nadrukkelijk te betrekken, recht te doen aan haar budgetrecht, en vooruitlopend op de instellingswetten een proeve van beide fondsbegrotingen op Prinsjesdag 2022 aan de Kamer voor te leggen.	35788-137	[19-01-2022] Debat over de regeringsverklaring	Uitgaande brief [30-03-2023] - Dummy-begroting en Meerjarenprogramma Transitiefonds Landelijk gebied en natuur
Verzoekt de regering om voor de geschepde trekkende schaapskuddes een alternatieve ondersteuning te vinden met als doel deze waardevolle activiteit te behouden.	28625-328	Parlementaire agenda [14-12-2021] - TMD Gemeenschappelijk Landbouwbeleid-Nationaal Strategisch Plan	Uitgaande brief [01-11-2023] - TK-Verslag Landbouw- en Visserijraad 23-24 oktober 2023
Verzoekt de regering zich in te spannen de benodigde financiële middelen vrij te maken voor de verdere uitbreiding van het aantal hectare voedselbossen door bekwaamere uitvoeringsorganisaties met praktijkervaring.	35925-XIV-85 (was 38)	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [16-02-2023] - Inzet op voedselbossen
Verzoekt de regering de effecten van natuurherstelmaatregelen als meetdoel toe te voegen aan het Netwerk Ecologische Monitoring; verzoekt de regering om bijvoorbeeld de Radboud Universiteit te vragen op	35925-XIV-47	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur

korte termijn een integrale aanpak te ontwikkelen, middelen daarvoor te zoeken en de Kamer hierover te informeren voor de Voorjaarsnota van 2022.

Verzoekt de regering op basis van de conclusies van de evaluatie zich onverminderd in te zetten voor het voortzetten van de ondersteuning van nationale parken na 2022.	35925-XIV-42	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [19-06-2023] - Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030
Verzoekt de regering de provincies maximaal te ondersteunen in het hoger beroep.	35925-XIV-37	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Er zijn in hoger beroep uitspraken gedaan op 7 september 2022 en 12 oktober 2022. Het Rijk heeft de provincie Utrecht ondersteund in de hoger beroepszaken door juridische ondersteuning te bieden waar nodig. Tevens heeft de landsadvocaat de behandeling ter zitting gedaan. De betreffende Rav-factoren van emissiereducerende stalsystemen kunnen niet meer zonder meer ingezet worden voor de berekening van de stikstofemissie die door het gebruik daarvan wordt veroorzaakt. De uitspraken zagen deels ook op beweiden en bemesten. Op dat punt is gebleken dat er sprake is van een vergunningplicht, maar heeft de Afdeling wel een duidelijke lijn gegeven voor de toestemmingverlening. Hiermee is deze motie afgerond.
Verzoekt de regering om haar steun en waardering uit spreken over het optreden van Openbaar Lichaam Bonaire, Dienst Toezicht en Handhaving en Openbaar Ministerie inzake Chogogo Resort; verzoekt tevens de regering om het bestuur van Bonaire steun aan te bieden om toezicht en handhaving verder te versterken zodat het koraal beter beschermd kan worden.	35925-XIII-48	Parlementaire agenda [04-11-2021] - Begroting Economische Zaken en Klimaat (XIII) (tweede termijn)	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
Verzoekt de regering, hiertoe een richtlijn met een deugdelijke juridische basis op te stellen, en de Kamer hierover dit jaar nog te informeren.	35600-62	Parlementaire agenda [28-09-2021] - Tweeminutendebat Regeling nieuwe versie AERIUS Calculator en wijziging stikstofregistratiesysteem (35 600, nr. 59)	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
Verzoekt het kabinet, om het aanplanten van moestuinen bij basisscholen op te nemen als onderdeel van het beleid rondom de groene stad, zodat ook stadskinderen elke dag met groen in aanraking komen en vers en gezond voedsel mee naar huis kunnen nemen.	35742-20 (was 14)	Parlementaire agenda [27-09-2021] - Notaoverleg Initiatiefnota van de leden Bromet en Boswijk over groen in de stad (35742)	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering, om samen met VNG, IPO, Unie van Waterschappen, ProRail, Rijkswaterstaat en kennisinstellingen op het gebied van natuur-beheer en biodiversiteit een standaard op te stellen voor ecologisch bermbeheer, met daarbij een model aanbestedingsovereenkomst, die overheden, beheerders en uitvoerders kunnen gebruiken voor het maken van afspraken en aangaan van contracten bij bermbeheer.	35742-8	Parlementaire agenda [27-09-2021] - Notaoverleg Initiatiefnota van de leden Bromet en Boswijk over groen in de stad (35742)	Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur
Verzoekt de regering, de Kamer te informeren over de uitvoeringsagenda's per eiland zodra deze zijn opgesteld.	33576-209	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Natuur (AO d.d. 22/6)	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
verzoekt de regering, de streefdoelen voor koraalbedekking op de eilanden medio 2021 vast te stellen.	33576-208	Parlementaire agenda [08-12-2020] - VAO Natuur (AO d.d. 22/6)	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland

Verzoekt de regering voor de start van de formatie concrete maatregelen uit te werken die ingezet kunnen worden om het doel voor 2025 te halen.	35334-273	Parlementaire agenda [11-10-2023] - TMD Stikstof, NPLG en Natuur	Uitgaande brief [26-01-2024] Kamerbrief invulling motie-De Groot.
Verzoekt de regering initiatieven vanuit de agrarische sector voor een bottom-up-aanpak van innovatieve emissiereductie voor natuur en externe saldering ruimte te geven en de aanpak van de stikstofproblematiek hierop af te stemmen.	33576-277	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [23-01-2024] Voortgang innovatie emissiereductie veehouderij

Door de bewindslieden gedane toezeggingen

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
EERSTE KAMER		
MINISTER VAN LNV		
De minister van LNV zegt de Kamer, naar aanleiding van vragen van de leden Kluit (GroenLinks) en Pijlman (D66), toe het ontwerp van de algemene maatregel van bestuur inzake renovatielease aan de Eerste Kamer voor te leggen (T03393).	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Wijziging van de Meststoffenwet	Op 22 februari 2022 heeft de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit in reactie op vragen van de leden Kluit (GroenLinks) en Pijlman (D66) toegezegd om het ontwerp van de algemene maatregel van bestuur inzake renovatielease aan de Eerste Kamer worden verzonden wanneer deze in internetconsultatie gaat. De verwachting is dat deze ontwerp-AMVB niet eerder dan de tweede helft van 2023 in consultatie zal gaan. De Eerste Kamer heeft de toezegging derhalve als openstaand gehandhaafd.
De onderzoeken over fijnstof en ammoniak worden na afronding ook naar de EK gestuurd. (T02664)	Parlementaire agenda [11-12-2018] - Begrotingsstaten Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Diergezondheidsfonds 2019 (35.000 XIV)	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
MINISTER VOOR NENS		
De minister van LNV zegt toe aan het lid Schalk (SGP) dat binnen vier jaar wordt gekeken welke zekerheid kan worden geboden om het wettelijke doel in 2035 te halen en zaken hiervoor goed om een rij te krijgen, en hiermee niet tot 2028 te wachten (zie EK T03114).	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. In een tweejaarlijkse rapportage (2023 en verder) van een consortium van kennisinstellingen worden ramingen gemaakt of het doel in 2035 gehaald wordt. Op basis van onder meer deze monitoringsrapportages en de voortgangrapportages bronmaatregelen kan worden bijgestuurd. Publicatie van deze rapportage volgt begin 2024.
De minister van LNV zegt aan het lid Pijlman (D66) toe om de Eerste Kamer te informeren over de voorwaarden (zoals over BBT) bij verplaatsing van piekbelasters op het moment dat de tweede tranche ingaat – dat zal na de zomer zijn. In de tussentijd worden gesprekken met piekbelasters wel gevoerd.	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	De Kamer wordt geïnformeerd in het kader van de verplaatsingsregeling.
T03005: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Rietkerk (CDA), toe bij de evaluatie van de natuurdoelensystematiek duidelijker te definiëren wat de instandhoudingsdoelen, behoudsdoelen en uitbreidingsdoelen zijn.	Parlementaire agenda [30-06-2020] - Debat Aanvullingswet natuur Omgevingswet	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. Op dit moment wordt de actualisatie van de doelen, en daarmee de verdere concretisering van de behouds- en uitbreidingsdoelen, informeel en interbestuurlijk voorbereid. Besluitvorming hierover wordt aan een nieuwe kabinet geacht en zal hopelijk in 2024 plaats vinden.
T03010: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Recourt (PvdA), toe dat bij de jaarlijkse evaluatie van de Omgevingswet zal worden bezien of de ambities voor natuur worden waargemaakt en indien dat niet het geval is, zullen de onderliggende redenen bekeken worden.	Parlementaire agenda [30-06-2020] - Debat Aanvullingswet natuur Omgevingswet	Op 7 juli 2020 heeft de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Eerste Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Recourt (PvdA) toegezegd dat bij de jaarlijkse evaluatie van de Omgevingswet zal worden bezien of de ambities voor natuur worden waargemaakt en indien dat niet het geval is, zullen de onderliggende redenen bekeken worden. Het stelsel van de Omgevingswet wordt niet jaarlijks geëvalueerd maar wel jaarlijks gemonitord. Deze monitor richt zich echter op de verbeterdoelstellingen van de wet en niet op de maatschappelijke doelstellingen. Door de ingestelde onafhankelijke evaluatiecommissie wordt wel jaarlijks op deze monitor van het stelsel gereflecteerd. In deze evaluatiecommissie zit ook kennis over natuurwetgeving. Daarnaast worden de maatschappelijke doelstellingen van de Omgevingswet in principe gemonitord via de tweejaarlijkse Monitor NOVI van het Planbureau voor de Leefomgeving c.s. Hier maken

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
		natuur en biodiversiteit ook onderdeel van uit. De eerste evaluatie van de Omgevingswet vindt plaats 1 jaar na inwerkingtreding, dus op zijn vroegst in 2025.
De minister van LNV rapporteert elke twee jaar aan het parlement over de voortgang en de gevolgen van de maatregelen die zullen worden genomen in het programma stikstofreductie en natuurverbetering. Als uit de monitoring blijkt dat er een soort gewijzigd programma moet komen, bijvoorbeeld omdat de reductiedoelstelling voor 2030 anders in gevaar komt, zal de minister van LNV het programma aanpassen en dat ook aan de Eerste Kamer laten weten. Het programma wordt sowieso elke zes jaar geactualiseerd.	Parlementaire agenda [30-06-2020] - Debat Aanvullingswet natuur Omgevingswet	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. Begin 2024 wordt de eerste rapportage over de voortgang en gevolgen van de maatregelen genomen in het programma stikstofreductie en natuurverbetering gepubliceerd. De TK is in oktober tussentijds geïnformeerd over de uitkomsten van deelrapportage 1 (Monitor stikstofdepositie 2023) en over de vertraging van rapportage 2 en 3 (effecten maatregelen Psn). De rapportage wordt voorbereid door een consortium van kennisinstellingen en wordt tweejaarlijks herhaald. Vanuit de voortgangsrapportages over bronmaatregelen wordt inzichtelijk gemaakt welke bijsturing heeft plaatsgevonden.
T3002: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van de leden Kluit (GroenLinks), Rietkerk (CDA) en Huizinga-Heringa (ChristenUnie), toe één jaar na inwerkingtreding van de Omgevingswet met de provincies de ervaringen die zij hebben met de omzetting van het stelsel wat betreft natuur, te bespreken. Het expliciete punt van de omzetting van de natuurvisie in de omgevingsvisie wordt daarin meegenomen, ook met betrekking tot de vormvereisten. (T03002)	Parlementaire agenda [30-06-2020] - Debat Aanvullingswet natuur Omgevingswet	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TWEDE KAMER		
MINISTER VAN LNV		
TZ202401-014 De minister zal met de banken in gesprek gaan om de mogelijkheden voor financiering van bedrijfsovername door jonge boeren te bezien.	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202310-114: De minister zal ten aanzien van de sierteelt bezien of er gekomen kan worden tot een reductie van gewasbeschermingsmiddelen, en in overleg treden met de sector en de Kamer in het tweede kwartaal 2024 informeren.	Parlementaire agenda [10-10-2023] - CD Gewasbeschermingsmiddelen	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202309-024: De minister van LNV zal ten aanzien van de Afrekenbare Stoffenbalans nader in gesprek gaan met de sector, en de Kamer informeren over de voornemens van het kabinet.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd en dit is begin 2024 voorzien.
TZ202309-021: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt toe om de Kamer nader te informeren ten aanzien van de aanpassingen die nodig zijn en over de financiën van de NVWA naar aanleiding van de geconstateerde tekorten.	Parlementaire agenda [06-09-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202309-020: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt toe om ten aanzien van mogelijke handelsbelemmeringen samen met de sector en in Europa een plan van aanpak te ontwikkelen voor vaccinatie en om eind 2023 de Kamer nader te informeren.	Parlementaire agenda [06-09-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
TZ202309-018: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt toe om nader onderzoek te doen naar de vogelgriep bij katten met een eigenaar en de Kamer in 2024 nader te informeren.	Parlementaire agenda [06-09-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202210-051: De Tweede Kamer wordt voor het einde van het kalenderjaar geïnformeerd over een actieplan van het kabinet voor Europese innovatieruimte met betrekking tot kunstmestvervangers.	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over het actieplan. RENURE heeft continue aandacht van het kabinet, ook in de gesprekken met de Europese Commissie.
TZ202211-299: De Tweede Kamer wordt uiterlijk het najaar van 2023 schriftelijk geïnformeerd over de uitkomsten van de structurele monitoring van influenzavirussen in de varkenshouderij en specifiek over de situatie in de gemeente Deurne. Toegezegd aan het lid Omtzigt.	Parlementaire agenda [09-11-2022] - TMD Zoönose en dierziekte	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202306-026: De minister zegt toe een brief over data met betrekking tot registratie van bijtincidenten in gemeenten aan de Kamer te sturen. (Activiteitnummer: 2022A04356)	Parlementaire agenda [11-05-2023] - Debat Wet aanpak dieren mishandeling en diervervaarlosing - MLNV + MJ&V	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
TZ202306-025: De minister zegt toe binnen een half jaar een ontwerp-AMvB inzake Kamerstuk 35892, nr. 20 voor te hangen bij de Kamer. (Activiteitnummer: 2022A04356)	Parlementaire agenda [11-05-2023] - Debat Wet aanpak dieren mishandeling en dierverwaarlozing - MLNV + MJ&V	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202306-015: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal na het zomerreces middels een brief een terugkoppeling geven over het gesprek met de inspecteur-generaal van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) over slimmere en strengere controles bij slachthuizen (nummer 2022A09347).	Parlementaire agenda [31-05-2023] - CD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202305-018: De Kamer wordt deze zomer geïnformeerd over de evaluatie transitie naar proefdiervrije innovatie van het nationaal comité dierproevenbeleid.	Parlementaire agenda [09-05-2023] - CD Dierproeven	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd. Ncad geeft aan dat het rapport in de eerste helft van 2024 wordt verwacht.
TZ202305-149: De minister heeft toegezegd een overzicht te geven over wanneer bepaalde chemische middelen niet meer toegelaten zijn, wanneer de vervangers beschikbaar zijn, welke toelatingsprocedures daartussen zitten en wat de betekenis daarvan is.	Parlementaire agenda [19-04-2023] - TMD Stand van zaken rondom moties en toezeggingen op het terrein van gewasbescherming (27858, nr. 610)	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202303-080: In de brief over het Landbouwakkoord zal de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit de Kamer ook informeren over de uitkomsten van de gesprekken over gewaskeuzes in de gebiedsprogramma's.	Parlementaire agenda [27-03-2023] - Notaoverleg Water en Bodem sturend	De Kamer wordt hierover geïnformeerd op een andere wijze, omdat het Landbouwakkoord niet tot stand is gekomen.
TZ202303021: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de kamer in het voorjaar van 2023 nader informeren over de verkenningen naar de mogelijke effecten van het stoppen van het gebruik van alle bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebieden en op welke wijze het stoppen of het beperken van het gebruik juridisch vorm zou moeten krijgen. Toegezegd aan het lid Tjeerd de Groot (D66)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Op dit moment wordt door Wageningen University & Research (WUR) uitvoering gegeven aan een impactanalyse van de motie van het lid De Groot om het gebruik van bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebieden te stoppen (Kamerstuk 27858, nr. 587). Het betreft een omvangrijk onderzoek dat bestaat uit twee delen, namelijk een Quick scan gevolgd door een integrale analyse. Het Quick scan (tussen)rapport biedt daarvoor eerste aanknopingspunten en deze verwacht ik begin 2024.
TZ202303020: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de Kamer informeren over het gesprek dat hij met de kalverhouderij sector aangaat inzake wat er gebeurt met kalfjes wanneer een bedrijf stopt. Toegezegd aan het lid Ouwehand (PvdD)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202302-062: Medio 2023 zal de Kamer de resultaten ontvangen van een inventarisatie naar de risico's voor de volksgezondheid van illegaal ingevoerde producten, zoals vlees, waarin wilde dieren zijn verwerkt (Beckerman, SP).	Parlementaire agenda [02-02-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
TZ202302-060: De Kamer zal in juli 2023 de eerste resultaten van het pilot-onderzoek van het RIVM naar een surveillancesysteem voor het volgen van varkensinfluenza ontvangen.	Parlementaire agenda [02-02-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
TZ202301-030 - De minister LNV zal de Kamer informeren over de vragen die gesteld zijn over fosfaathandel (n.a.v. de opkoop van stikstofrechten door Schiphol).	[25-01-2023] CD Luchtvaart (I&W)	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
TZ202212-084: De minister van LNV heeft toegezegd dat hij zal bezien wat de uitkomsten zijn van de pilot naar aanleiding van de motie-Wassenberg (Kamerstuk 32336, nr. 129) over de verdere ontwikkeling van kunstmatige intelligentie stimuleren om overbodige dierproeven te verminderen en dat hij de Kamer daar voor het kerstreces over zal informeren (Wassenberg, PvdD).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Het project is via ZonMw eind zomer 2023 toegekend en gaat naar verwachting datzelfde jaar van start. Resultaten zijn op korte termijn nog niet te verwachten, maar wat we aan informatie hebben, zal in voortgangsbrief TPI en dierproeven voorjaar 2024 met de Kamer worden gedeeld.
TZ202212-086: De Kamer wordt in aanloop naar medio 2023 tussentijds geïnformeerd over de voortgang in het borgen van managementmaatregelen en de gesprekken hierover met de minister (Boswijk, CDA).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	De Kamer wordt naar verwachting in het eerste kwartaal 2024 over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202210-152: De Kamer wordt door de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op de hoogte gehouden van ontwikkelingen rondom CRISPR-Cas in aanloop naar het voorstel van de Europese Commissie in het tweede kwartaal van 2023 (Van Campen, VVD).	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen	De Kamer is 8 juni 2023 geïnformeerd met de brief over Voortgang dossier Nieuwe Genomische Technieken voor de plantveredeling en de Kamer wordt in aanloop naar het Europese voorstel op de hoogte gehouden.

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
Eind 2023 worden de resultaten van verwacht van de pilot van ZonMw over transparant proefdierenonderzoek, die ook inzicht geven in de effecten van pre-registratie.	Parlementaire agenda [21-04-2022] - CD Dierproeven	Op 20 december 2023 is de Kamer geïnformeerd. ZonMw heeft de minister van OCW laten weten meer tijd nodig te hebben om het onderzoek gedegen af te ronden. De verwachting van ZonMw is dat de resultaten komend voorjaar met de Kamer gedeeld kunnen worden. In deze pilot wordt onderzocht welke manieren en voorwaarden de transparantie en kwaliteit van proefdierenonderzoek kunnen verhogen, waarbij gekeken wordt naar preregistratie, rapportage richtlijnen, FAIR data en open access publicatie. Dit kan de kwaliteit van SoE mogelijk verbeteren, doordat resultaten uit proefdierenonderzoek inzichtelijker en beter vindbaar worden. Ik wacht de resultaten uit dit onderzoek af, alvorens samen met de minister van OCW te kijken op welke manier transparantie van proefdierenonderzoek verder gestimuleerd kan worden.
Beantwoording van de vraag van het lid Graus m.b.t. DNA banken.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Dierenwelzijn	De Kamer is over de DNA databanken met de verzamelbrief Dierenwelzijn van 14 april 2022 (Kamerstuk 28286 nr. 1255) geïnformeerd. Toen zijn de twee onderzoeken inzake een DNA-databank voor honden toegezonden. In het eerste kwartaal van 2024 wordt een verdere update verwacht.
De minister komt later dit jaar terug op de vragen van het lid Tjeerd de Groot (D66) over obesitas.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
Aan het lid Thijssen (PvdA): De minister stuurt informatie over de uitkomst van de sociale conditionaliteit begin 2025 naar de Kamer.	Parlementaire agenda [30-09-2021] - CD Nationaal Strategisch Plan	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
Aan het lid Koekkoek (Volt): De minister stuurt het evaluatierapport van het Nationaal Strategisch Plan wanneer deze klaar is in 2025 naar de Kamer.	Parlementaire agenda [30-09-2021] - CD Nationaal Strategisch Plan	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
De minister zal in gesprek gaan met haar Duitse collega over de afzetmogelijkheden van gevaccineerde producten en zal samen met de sectoren dit onderwerp agenderen op de Noordwest-Europese conferentie dit najaar.	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Wijziging van de Wet dieren in verband met de uitvoering van de herziene Europese Diergezondheidswetgeving (35 398)	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
De Kamer zal de GARNALenvisie in het tweede kwartaal van 2021 ontvangen.	Parlementaire agenda [27-01-2021] - Notaoverleg Onderhandelaarsakkoord over de Noordzee met MI&W	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd over deze toezegging.
De minister informeert de Tweede Kamer na de zomer over de nadere uitwerking van de regeling voor productierechten.	Parlementaire agenda [20-02-2020] - AO Stikstofproblematiek	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd.
De minister stuurt in 2021 de resultaten van het gezondheidsonderzoek geitenhouderij naar de TK	Parlementaire agenda [02-12-2019] - Wetgevingsoverleg Wijziging van de Meststoffenwet in verband met de implementatie van het zesde actieprogramma Nitraatrichtlijn	De Kamer wordt op een later moment geïnformeerd. De Kamer is eerder geïnformeerd over de vertraging die is opgetreden in onderzoeksprogramma Veehouderij en Gezondheid Omwonenden (VGO) III (Kamerstuk 28 973, nr. 241, 28 286, nr. 1261).
De minister stuurt de Kamer over een half jaar, dus voor de zomer van 2019, een brief over de evaluatie van de aanpak van online verkoop van dieren (bijvoorbeeld op facebook).	Parlementaire agenda [14-11-2018] - AO Dierenwelzijn	Het betreffende onderzoek wordt naar verwachting in het tweede kwartaal van 2024 opgeleverd.
De Staatssecretaris zal de onderzoeken voor positieflijsten (andere dan de zoogdieren) al opstarten.	Parlementaire agenda [21-06-2012] - AO Zenderen van (zee)dieren, olifantenjacht en CITES (incl. ivoorhandel)	De Kamer wordt conform toezegging worden geïnformeerd. Op de toezegging is ingegaan in de Kamerbrief «Voortgang dierenwelzijn» van 19 januari 2023.
MINISTER VOOR NENS		
TZ202401-016 De minister zal in februari 2024 met een handreiking komen voor de provincies voor de beoordeling van vergunningen aan boeren voor innovaties.	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. Zoals aangegeven in de Kamerbrief «Voortgang emissiereductie veehouderij» van 23-01 jl., zal de handreiking eind februari gereed zijn en deze wordt dan met de Kamer gedeeld.
TZ202309-030: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer schriftelijk nader informeren over de gevolgen van de ingebrekestelling door de NAM.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd. De NAM heeft een beroepschrift ingediend vanwege het uitblijven van een besluit door de Staatssecretaris

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
		Mijnbouw. EZK voert daarop verweer. De procedure zal eind Q4 2023/Q1 2024 dienen bij de Raad van State. De uitkomst daarvan wordt afgewacht.
TZ202309-028: De minister voor Natuur en Stikstof zal ten aanzien van het Montrealprotocol begin 2024 de Kamer nader informeren over de uitvoering van de doelen.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Er wordt momenteel gewerkt aan een Nederlandse Biodiversiteitsstrategie (National Biodiversity Strategy & Action Plan, NBSAP). In dit plan wordt beschreven hoe Nederland werkt aan de 23 actiedoelen voor 2030. Daarbij worden verschillende ministeries en andere overheden betrokken, bijvoorbeeld m.b.t. de Nota Ruimte en het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie. Op stakeholderdagen in mei en november 2023 zijn tevens meer dan 100 niet-statelijke actoren betrokken, zoals natuurorganisaties en bedrijven, om aan te geven hoe zij bijdragen aan de actiedoelen en wat zij daarbij nodig hebben. Het NBSAP zal voor de zomer in Q2 2024 aan de Kamer worden gestuurd, ruim voor de volgende CBD-COP-16 in het najaar.
TZ202309-026: De minister voor Natuur en Stikstof zal de reductiedoelstellingen ten aanzien van energie, industrie en mobiliteit aan de Kamer sturen.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Onderhanden. De Tweede Kamer is op 30 juni 2023 geïnformeerd over de voortgang op de doelen industrie en mobiliteit. Daarin is aangegeven dat er meer tijd nodig is om tot definitieve doelen te komen evenals het inzichtelijk maken van de effecten van het klimaatpakket. Hier ligt ook een rol voor het volgende kabinet.
TZ202305-081: De minister voor Natuur en Stikstof zegt toe dat de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit nog voor de maand juli 2023 de impactanalyse van de motie Tjeerd de Groot (Kamerstuk 27 858, nr. 587) met de Kamer zal delen. Toegezegd aan het lid Tjeerd de Groot (D66)	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Op dit moment wordt door Wageningen University & Research (WUR) uitvoering gegeven aan een impactanalyse van de motie van het lid De Groot om het gebruik van bestrijdingsmiddelen in grondwaterbeschermingsgebieden te stoppen. Het Quick scan (tussen)rapport biedt eerste aanknopingspunten en wordt in Q1 2024 verwacht.
TZ202305-080: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer zeer binnenkort een reflectie doen toekomen op het essay over een alternatief voor de kritische depositiewaarde als resultaatverplichtende omgevingswaarde.	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd, naar verwachting in het eerste kwartaal van 2024.
TZ 202303022: De minister voor Natuur en Stikstof zal in april 2023, gekoppeld aan de natuurdoelanalyses, een brief sturen met daarin een reflectie op de situatie van kleinere Natura 2000 gebieden – en in het bijzonder het Wierdense Veld. Toegezegd aan het lid Omtzigt (Omtzigt)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden. De Kamer wordt hierover in Q1 2024 geïnformeerd.
TZ 202303018: De minister voor Natuur en Stikstof zal zo snel mogelijk een brief delen met de Kamer inzake wat voor maatwerk er mogelijk is voor boeren in de grensregio's. Toegezegd aan het lid Omtzigt (Omtzigt)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	De Kamer wordt over deze toezegging geïnformeerd in het eerste kwartaal van 2024.
TZ 202303017: De minister voor Natuur en Stikstof zal een brief sturen met daarin een terugkoppeling van het gesprek dat zij zal voeren met de provincie Gelderland over op welke manier zij subsidie verstrekken voor welk heidegebied en wat Staatsbosbeheer wel of niet op een heidegebied uitvoert. Toegezegd aan het lid Van der Plas (BBB)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Onderhanden. De Kamer wordt hierover in Q1 2024 geïnformeerd.
TZ 202303015: De minister voor Natuur en Stikstof zal voor de zomer van 2023 in de brief inzake het dwingend instrumentarium voor de piekbelasters aangeven wat dat betekent voor provincies. Toegezegd aan de leden Tjeerd de Groot (D66) en Ouwehand (PvdD)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202301-020: Minister voor Natuur en Stikstof: De minister voor Natuur en Stikstof zal de cumulatieve effecten van de verleende vergunningen voor gaswinningen in het Waddengebied betrekken bij het beleidskader natuur Waddenzee (Vestering, PvdD).	Parlementaire agenda [18-01-2023] - CD Wadden	De Kamer wordt conform toezegging geïnformeerd.
De Kamer zal in het eerste kwartaal van 2023 een overzicht ontvangen van medeoverheden en bedrijven die gegrond stikstofruimte hebben gesaldeerd (Boswijk, CDA)	Parlementaire agenda [15-11-2022] - Mondelinge vragen van het lid VAN DER PLAS (BBB) aan de minister voor Natuur en Stikstof over de opkoop van boerenbedrijven ten behoeve van	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.

Omschrijving	Vindplaats	Stand van zaken
	stikstofruimte voor Schiphol (Schipholwatch.nl, 13 november 2022)	
De Kamer zal in het eerste kwartaal van 2023 een onderzoek ontvangen over de uitruil van stikstofoxiden en ammoniak (Bisschop, SGP)	Parlementaire agenda [15-11-2022] - Mondelinge vragen van het lid VAN DER PLAS (BBB) aan de minister voor Natuur en Stikstof over de opkoop van boerenbedrijven ten behoeve van stikstofruimte voor Schiphol (Schipholwatch.nl, 13 november 2022)	De Kamer wordt op een later moment over deze toezegging geïnformeerd.
TZ202211-083: De minister voor Natuur en Stikstof zal, zo ver mogelijk, de informatieafspraken die met de commissie zijn gemaakt, uitvoeren.	Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur	Europese besluitvorming over de Natuurherstelverordening zit in de laatste fase. Conform afspraken wordt commissie over elke stap geïnformeerd.
De minister voor Nens zal een brief sturen met een doorkijk over de koppeling met sociaal-economische aspecten vanuit de gebiedsgerichte aanpak nadat zij daarover in gesprek is gegaan met de provincies.	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Onderhanden. De Kamer wordt hierover in Q1 2024 geïnformeerd.
Na de biodiversiteitstop in Kunming zal de Kamer worden geïnformeerd over de mogelijke inzet van een biodiversiteitsgezant.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Nederlandse inzet met betrekking tot het VN-Biodiversiteitsverdrag	Op 7 maart 2023 heeft MNenS de Kamer geïnformeerd, met de brief over de uitkomsten COP15 VN-Biodiversiteitsverdrag, dat de Kamer hier nader over wordt geïnformeerd.
De minister voor Natuur en Stikstof zal bij de uitwerking van de stikstofplannen de laatste wetenschappelijke inzichten betrekken over de kwaliteit van de natuur in Natura2000-gebieden. Daarnaast zal de minister ingaan op het verzoek van de BBB om meer inzicht in de uitgaven van (door medeoverheden gesubsidieerde) natuurorganisaties	[19-01-2022] Debat over de regeringsverklaring	Onderhanden.
In de loop van 2022 wordt de Kamer nader geïnformeerd over eventuele stappen inzake meer flexibele vormen van landbouwgrond.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Onderhanden. Dit onderdeel van het concept-Landbouwakkoord is aan een nieuw kabinet.
Zodra er duidelijkheid is over de beoordeling van de vergunningaanvragen van luchthavens informeert de minister van LNV de Tweede Kamer hierover.	Parlementaire agenda [10-12-2020] - Debat behandeling Stikstofwet	De Kamer is op 26/09/2023 geïnformeerd over verleende vergunning voor Schiphol en op 15/12/23 over de ontwerpvergunning voor Maastricht-Aachen.
De minister zal de Tweede Kamer één keer per jaar informeren over de voortgang van de acties ten aanzien van natuurinclusief bouwen	Parlementaire agenda [22-06-2020] - AO Natuur	De Kamer is bij brief van 23 maart 2023 (Kamerstuk 32 813, 32 847, nr. 1195) geïnformeerd over de voortgang.

Door de bewindslieden afgedane toezeggingen

Omschrijving	Vindplaats	Afgedaan met
EERSTE KAMER		
MINISTER VAN LNV		
T03706: De Eerste Kamer ontvangt een brief waarin de aantallen m.b.t. rituele slacht in Nederland zijn opgenomen.	Parlementaire agenda [11-07-2023] - MO inzake Toezegging T01556 - registratie aantal ritueel geslachte dieren en hoeveelheid geëxporteerd onbedweld ritueel geslacht vlees	Uitgaande brief [05-10-2023] - Brief met overzicht van cijfers onbedweld ritueel geslachte dieren in Nederland
De minister van LNV zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Schalk (SGP), toe de Kamer in de tweede helft van het jaar 2022 de Kamer te informeren of deze wet heeft gedaan wat hij moest doen (T03392).	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Wijziging van de Meststoffenwet	Uitgaande brief [18-11-2022] - Wetsvoorstel wijziging fosfaatrechtenstelsel, afromingsvrije lease met terugwerkende kracht
De minister van LNV zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Prins (CDA), toe het gebruik van de afromingsvrije lease te monitoren en dit zo nodig bij te stellen, mocht blijken dat het onvoldoende aansluit op de praktijk (T03394).	Parlementaire agenda [22-02-2022] - Wijziging van de Meststoffenwet	Uitgaande brief [26-10-2023] - Reactie op toezegging T03394 (monitoring afromingsvrije lease) en toezegging T03392 (werking stelsel) inzake wijzigingen fosfaatrechtenstelsel (35.949)

De minister van LNV zegt de Eerste Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Koffeman (PvdD), toe informatie te sturen over de monitoring van veevoerpilots met praktijkbedrijven voor de verdere verlaging van het ruweiwitgehalte, zodra dit beschikbaar is (zie EK T03119).	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	Uitgaande brief [17-05-2023] - Informatie monitoring van veevoerpilots met praktijkbedrijven
De minister van LNV zegt aan het lid Kluit (GroenLinks) toe om de Eerste Kamer op de hoogte te houden van de ontwikkelingen met betrekking tot versnelling van de uitkoop van piekbelasters en de tweede en derde tranche van de gerichte opkoopregeling (zie EK T03104).	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	Uitgaande brief [30-06-2021] - Stand van zaken Subsidieregeling sanering varkenshouderijen Uitgaande brief [30-06-2021] - Stand van zaken Subsidieregeling sanering varkenshouderijen
De minister van LNV zegt aan het lid Prins (CDA) toe om het gesprek aan te gaan met de minister van Financiën over wat mogelijk is om het budget voor de gerichte opkoopregeling te verhogen indien kansen bestaan die anders gemist worden – met het oog op versnelling van de uitkoop van de piekbelasting. Dat is geen resultaatverplichting, maar een inspanningsverplichting (zie EK T03103).	Parlementaire agenda [02-03-2021] – 35600 Wijziging van de Wet natuurbescherming en de Omgevingswet (stikstofreductie en natuurverbetering)	Uitgaande brief [30-06-2021] - Stand van zaken Subsidieregeling sanering varkenshouderijen Uitgaande brief [30-06-2021] - Stand van zaken Subsidieregeling sanering varkenshouderijen
MINISTER VOOR NENS		
De minister van LNV zegt de Kamer, naar aanleiding van een vraag van het lid Schalk (SGP), toe bij het toepassen van de salderingsinstrumenten in het kader van de aanpak van het stikstofprobleem geen onnodige belemmeringen op te werpen door te waarborgen dat er voor de sector duurzaam voldoende ontwikkelruimte blijft bestaan.	Parlementaire agenda [17-12-2019] - Eerste termijn Kamer Spoedwet aanpak stikstof (35.347)	Uitgaande brief [23-03-2023] - Beantwoording vragen omtrent toezegging over geen onnodige belemmeringen voor duurzaamheidssector vanwege toepassing salderingsinstrumenten bij aanpak stikstofprobleem
TWEDE KAMER		
MINISTER VAN LNV		
TZ202310-116: De minister zal de Kamer voor het verkiezingsreces schriftelijk informeren over de juridische basis voor het verbieden van het bespuiten van graslanden met glyfosaat, ter uitvoering van de motie-De Groot, en over hoe de Kamer is geïnformeerd.	Parlementaire agenda [10-10-2023] - CD Gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [26-10-2023] Stand van zaken moties glyfosaathoudende middelen en andere moties op het terrein van gewasbeschermingsmiddelen
TZ202310-115: De minister zal de Kamer voor het verkiezingsreces nadere informatie toezenden over de uitvoering van de moties die door de heer De Groot zijn genoemd.	Parlementaire agenda [10-10-2023] - CD Gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [26-10-2023] Stand van zaken moties glyfosaathoudende middelen en andere moties op het terrein van gewasbeschermingsmiddelen
TZ202309-025: De minister van LNV zal ten aanzien van ecosysteemdiensten voor Prinsjesdag een voorstel aan de Kamer sturen.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Uitgaande brief [19-09-2023] - Kamerbrief Uitvoering toezegging transitie landbouw
TZ202309-023: De minister van LNV zal de Kamer nadere gegevens over derogatie toesturen.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Uitgaande brief [20-10-2023] - Stand van zaken derogatiecontroles 2023 en bufferstroken
TZ202309-022: De minister van LNV zal nader onderzoek doen naar de berichtgeving over bermfraude, en de Kamer binnen enkele weken nader informeren.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Uitgaande brief [23-10-2023] Publicaties oneigenlijk grondgebruik GLB
TZ202309-019: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt toe om voor eind 2023 het onderzoek naar vogelgriep bij zwerfkatten naar de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [06-09-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	Uitgaande brief [24-10-2023] Onderzoek Faculteit Diergeneeskunde naar vogelgriep bij katten
TZ202309-017: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zegt toe om ten aanzien van de blauwtonginfecties de Kamer nader te informeren over nadere maatregelen ten aanzien van vaccins en over nadere maatregelen en het overleg met de betrokken sectoren.	Parlementaire agenda [06-09-2023] - CD Zoönosen en dierziekten	Uitgaande brief [08-09-2023] - Stand van zaken besmettingen met blauwtongvirus in Nederland Uitgaande brief [15-09-2023] - Stand van zaken blauwtong Uitgaande brief [12-10-2023] - Stand van zaken en vaccinatie blauwtong Uitgaande brief [16-11-2023] - Stand van zaken blauwtongepidemie
TZ202306-191: De minister stuurt de Kamer binnen 4 weken een brief over de hitteanalyse van de NVWA, en de mogelijkheden rondom het vervroegen van slachttijden.	Parlementaire agenda [12-09-2023] - TMD Dieren in de veehouderij (CD 15/6)	Uitgaande brief [26-10-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
TZ202210-052: De Tweede Kamer wordt geïnformeerd over de resultaten van een onderzoek naar de ruimte die derogatie kan opleveren voor PAS-melders.	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Uitgaande brief [06-12-2022] - Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof
TZ202210-050: De Tweede Kamer wordt geïnformeerd over de stand van zaken over insecten als veevoer.	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
TZ202210-049: De Tweede Kamer wordt met een brief geïnformeerd over de mogelijke afbouw in gebieden die al met nutriënten zijn verontreinigd.	Parlementaire agenda [06-10-2022] - TMD Mestbeleid	Uitgaande brief [20-01-2023] - Implementatie derogatiebeschikking en zevende actieprogramma Nitraatrichtlijn

TZ202211-102: De minister van LNV stuurt eind november 2022 een brief naar de Tweede Kamer over innovaties in veehouderijen en stimuleringsmaatregelen. Ook volgt in het voorjaar van 2023 het onderzoek van de WUR naar innovaties en brandveiligheid.	Parlementaire agenda [10-11-2022] - CD Geurproblematiek - MLNV + Stas I&W	Uitgaande brief [25-01-2024] Aanpak van stalbranden
TZ202305-148: De minister gaat met ZonMw in gesprek om te kijken of innovatieve alternatieven voor dierproeven in hun eigen communicatie zo veel mogelijk duidelijk kunnen maken en of er aanvullende voorwaarden kunnen worden gesteld in het programma Meer Kennis met Minder Dieren en informeert de Tweede Kamer hier het einde van 2023 over in de verzamelbrief Dierproeven. Toegezegd aan het lid Haverkort (VVD).	Parlementaire agenda [16-05-2023] - TMD Dierproeven + MOCW	Uitgaande brief [13-07-2023] - Kamerbrief toezeggingen debat Dierproeven en TPI
TZ202305-147: De Tweede Kamer ontvangt voor het zomerreces de schriftelijke reactie van de minister op de motie van het lid Thijssen c.s. (Kamerstuk 32336, nr. 148) over meer druk en noodzaak voor de sector creëren. Toegezegd aan het lid Thijssen (PvdA).	Parlementaire agenda [16-05-2023] - TMD Dierproeven + MOCW	Uitgaande brief [13-07-2023] - Kamerbrief toezeggingen debat Dierproeven en TPI
TZ202306-110: De Tweede Kamer wordt voor 15 juni 2023 geïnformeerd over de stand van zaken van de Gecombineerde opgave. Toegezegd aan het lid Grinwis (CU).	Parlementaire agenda [01-06-2023] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [08-06-2023] - Gecombineerde opgave 2023 Uitgaande brief [04-07-2023] - Gecombineerde opgave 2023
TZ202306-109: De Tweede Kamer wordt kort na het zomerreces 2023 geïnformeerd over de aanpassingen van tabel 6 van de Meststoffenwet. Toegezegd aan het lid De Groot (D66).	Parlementaire agenda [01-06-2023] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [05-12-2023] Mestproductieplafonds en de derogatiebeschikking
TZ202306-107: De Tweede Kamer wordt na de publicatie van de jaarcijfers van het CBS in het vierde kwartaal geïnformeerd over de openstelling van de fosfaatbank, het aantal fosfaatrechten en hoe om te gaan met de fosfaatrechten. Toegezegd aan het lid Boswijk (CDA).	Parlementaire agenda [01-06-2023] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [05-12-2023] Mestproductieplafonds en de derogatiebeschikking
TZ202306-106: De Tweede Kamer wordt kort na het zomerreces 2023 geïnformeerd over het hogere sectorale productieplafond. Toegezegd aan het lid Boswijk (CDA).	Parlementaire agenda [01-06-2023] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [05-12-2023] Mestproductieplafonds en de derogatiebeschikking
TZ202306-105: De minister van LNV start een pilot over sensortechnologie en waterkwaliteit.	Parlementaire agenda [01-06-2023] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [27-10-2023] - Diverse onderwerpen mestbeleid
TZ202306-191: De Kamer wordt vóór de begrotingsbehandeling LNV geïnformeerd over het gesprek met de inspecteur-generaal van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) om meer flexibiliteit in de arbeidsvoorwaarden in te bouwen in relatie tot het vervroegen van de slachttijden in verband met de hoge temperaturen.	Parlementaire agenda [15-06-2023] - CD Dieren in de veehouderij	Uitgaande brief [26-10-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
TZ202306-014: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de Kamer in het derde kwartaal van 2023 middels een brief informeren over de resultaten van het onderzoek van Wageningen Economic Research naar de uitwerking van de tarieven van 2024 van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) op het bedrijfsleven (nummer 2022A09347)	Parlementaire agenda [31-05-2023] - CD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)	Uitgaande brief [12-12-2023] Tarieven van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) 2024
TZ202306-013: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de Kamer volgende week een brief doen toekomen over de temperatuurverlaging van diertransporten (nummer 2022A09347)	Parlementaire agenda [31-05-2023] - CD Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA)	Uitgaande brief [08-06-2023] - Vervolg verzamelbrief dieren in de veehouderij
TZ202305-123: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de Kamer, binnen 14 dagen, een brief doen toekomen over het toegestane gebruik van chemicaliën die niet afbreekbaar zijn, zoals PFAS, in de landbouw en de beoordeling van gewasbeschermingsmiddelen, door het College voor de Toelating van Gewasbeschermingsmiddelen, op persistentie. Toegezegd aan het lid Akerboom (PvdD)	Parlementaire agenda [24-05-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 30 mei	Uitgaande brief [07-06-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 30 mei 2023 Uitgaande brief [07-06-2023] - Verslag Landbouw- en Visserijraad 30 mei 2023
TZ202305-120: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal de Kamer, voor het commissiedebat Mestbeleid dat op 1 juni 2023 staat gepland, een brief doen toekomen over de voortgang en de voortzetting van de handhavingsstrategie van het zevende Actieprogramma Nitraatrichtlijn en de derogatiebeschikking. Toegezegd aan het lid Tjeerd de Groot (D66)	Parlementaire agenda [24-05-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 30 mei	Uitgaande brief [31-05-2023] - Voortgang en voortzetting versterkte handhavingsstrategie mest

TZ202305-019: De Kamer wordt over 4 weken geïnformeerd uitwerking om het verstekken van subsidies aan concrete resultaten t.a.v. het verminderen van dierproeven, na overleg met ZonMw.	Parlementaire agenda [09-05-2023] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [13-07-2023] - Kamerbrief toezeggingen debat Dierproeven en TPI
TZ202305-017: De Kamer wordt in het najaar geïnformeerd over de implementatie van systematic reviews in bestaande wetgeving.	Parlementaire agenda [09-05-2023] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [20-12-2023] Recente moties aangaande Dierproeven en TPI
De Kamer wordt in het najaar geïnformeerd over de gesprekken met EU lidstaten over validatie.	Parlementaire agenda [09-05-2023] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [20-12-2023] Recente moties aangaande Dierproeven en TPI
De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal het advies van de Commissie van Deskundigen Meststoffenwet met de Kamer delen.	Parlementaire agenda [20-04-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 24/25 april	Uitgaande brief [15-07-2022] - CDM-advies gewaslijsten ten behoeve van de implementatie van het 7e AP
TZ 202304174: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal in mei 2023 de Kamer een brief doen toekomen over de voortgang van het Europese voorstel over genomische technieken. In deze brief zal ook ingegaan worden op de bezwaren met betrekking tot deze technieken. Een toezegging aan de heer Boswijk, CDA.	Parlementaire agenda [20-04-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 24/25 april	Uitgaande brief [08-06-2023] - Voortgang dossier Nieuwe Genomische Technieken voor de plantveredeling
TZ 202303019: De minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit zal een brief met de Kamer delen betreffende de uitgangspunten voor 2040 van het Landbouwakkoord. Toegezegd aan het lid Tjeerd de Groot (D66)	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [25-06-2023] Aanbieding concept Landbouwakkoord en vervolgtraject
TZ 202303103: De minister stuurt voor het voorjaarsreces het advies van de landsadvocaat inzake het aanmerken van de garnalenvisserij als bestaand gebruik naar de Kamer. Dat is een toezegging aan het lid Bisschop (SGP).	Parlementaire agenda [09-02-2023] - CD Tuinbouw en Visserij	Uitgaande brief [01-03-2023] - Schriftelijke antwoorden op vragen gesteld tijdens het Commissiedebat Tuinbouw en Visserij op 9 februari 2023
TZ 202303102: Voor de zomer wordt de Kamer geïnformeerd over de uitwerking van de fiscale maatregelen voor de glastuinbouw die anders uitpakken dan in het coalitieakkoord is voorzien. Dat is een toezegging aan het lid Boswijk van het CDA.	Parlementaire agenda [09-02-2023] - CD Tuinbouw en Visserij	Uitgaande brief [26-04-2023] - Voorjaarsbesluitvorming Klimaat
TZ 202301003: De Kamer ontvangt de quickscan over de natuurherstelverordening naar verwachting in april 2023.	Parlementaire agenda [13-12-2022] - LNV: CD Milieuraad op 20 december 2022 en Behandelvoorbehoud EU-voorstel: Herziening van de richtlijnen inzake luchtkwaliteit	Uitgaande brief [22-05-2023] - Quick scan en stand van zaken ontwerpverordening Natuurherstel
De Kamer wordt voor de plenaire vergadering over de Wet Aanpak Dieren mishandeling en Dierverwaarlozing geïnformeerd over het doden van gezelschapsdieren.	Parlementaire agenda [26-01-2023] - CD Dierenwelzijn (buiten de veehouderij)	Uitgaande brief [30-03-2023] - Analyse van de handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid van het ingetrokken amendement 'doden van dieren' van het lid Wassenberg
De minister stuurt voor de zomer een verzamelbrief dierenwelzijn (buiten de veehouderij) en neemt daarin ook het contact met de stichting FairDog in mee, alsmede het onderzoek naar dieronvriendelijke hulp- en trainingmethoden en de criteria voor het houdverbod.	Parlementaire agenda [26-01-2023] - CD Dierenwelzijn (buiten de veehouderij)	Uitgaande brief [13-07-2023] Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
TZ202212-087: De Kamer wordt voor de zomer van 2023 geïnformeerd over het ombouwen en toevoegen van katalysatoren aan de kotters van de garnalenvissers (Grinwis, CU).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [25-01-2023] - Onderzoeken schadeafhandeling en funderingsproblematiek
TZ202212-083: De Kamer wordt zo spoedig mogelijk geïnformeerd over een verbod op het gebruik van stroomstootmiddelen bij het vervoer van dieren (Vesting, PvdD).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [19-01-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn
TZ202212-082: De Kamer wordt nader geïnformeerd over het onderzoek ten aanzien van de mogelijkheden waarop bepaalde diergeneeskundige handelingen kunnen worden uitgevoerd door medewerkers van de dierenambulance die nu niet mogelijk zijn (Graus, Pvv).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [04-09-2023] - Aanpassing beleid bestrijding hoogpathogene vogelgriep in pluimveedicht gebied en andere onderwerpen diergezondheid
TZ202212-081: De Kamer wordt in het eerste kwartaal van 2023 geïnformeerd over het verhogen van de leeftijdsgrens voor transport van jonge kalveren en de implicaties voor de betrokken agrariërs en ondersteuning op dit gebied (Vesting, PvdD).	Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)	Uitgaande brief [26-05-2023] - Verzamelbrief dieren in de veehouderij

TZ202210-153: De Kamer wordt kort na het herfstreces geïnformeerd over niet-toetsbare stoffen en de (on)mogelijkheden voor een verbod (Vesting, PvdD).	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [28-02-2023] - Invulling voornemens tot loskoppeling van verkoop en advies en een terugkoppeling van de raads werkgroep over de conceptverordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen
TZ202210-151: De Kamer wordt geïnformeerd over ontwikkelingen in het tijdpad en de uitwerking van de Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen (Boswijk, CDA).	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Verordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [28-02-2023] - Invulling voornemens tot loskoppeling van verkoop en advies en een terugkoppeling van de raads werkgroep over de conceptverordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen
TZ202210-176: De staatssecretaris BZK zegt toe de Tweede Kamer per brief te informeren over de toegankelijkheid voor de individuele ondernemer van de middelen die beschikbaar zijn gesteld voor het versterken van landbouw op de eilanden. (toezegging aan het lid Van den Berg).	[19 en 20 oktober 2022] Begrotingsdebat Koninkrijksrelaties	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
TZ202211-129: De minister LNV verzoekt de minister J&V de Kamer te informeren over het aantal stalbezettingen dat in 2022 heeft plaatsgevonden. (Bromet, GroenLinks)	Parlementaire agenda [10-11-2022] - CD Dieren in de veehouderij	Uitgaande brief [15-12-2022] - Beantwoording Kamervragen over stalbezettingen
TZ202211-128: De Kamer ontvangt in het eerste kwartaal van 2023 nadere informatie over het doden van kippen in relatie tot een level playing field in de EU en het EFSA-advies. (De Groot, D66)	Parlementaire agenda [10-11-2022] - CD Dieren in de veehouderij	Uitgaande brief [26-05-2023] - Verzamelbrief dieren in de veehouderij
TZ202211-127: De Kamer ontvangt voor het einde van het jaar nadere informatie over consequenties van diverse scenario's voor de kalverhouderij, hierin wordt tevens aangegeven welke pilots gaan lopen. (Van der Plas, BBB)	Parlementaire agenda [10-11-2022] - CD Dieren in de veehouderij	Uitgaande brief [19-01-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
TZ202211-126: De Kamer ontvangt vóór het indienen van het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet Dieren nadere informatie over het type voorhang dat in het wetsvoorstel zal worden opgenomen. (De Groot, D66)	Parlementaire agenda [10-11-2022] - CD Dieren in de veehouderij	Uitgaande brief [19-01-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
De Kamer ontvangt een intensiveringsplan preventie vogelgriep dit voorjaar, waarin de evaluatie van de roadmap vogelgriep is meegenomen.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [06-07-2023] - Intensiveringsplan preventie vogelgriep
TZ202210-114: De Kamer ontvangt uiterlijk aan het einde van dit jaar meer informatie over een meldsysteem voor vogelgriep. Dat is een toezegging aan de heer Van Campen.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
TZ202210-113: De Kamer ontvangt deze maand een leidraad voor de behandeling van zieke en dode vogels. Dat is een toezegging aan de heer Boswijk.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
TZ202210-112: De Kamer ontvangt de nadere uitwerking van het draaiboek vogelgriep, incl evaluatie bureau Berenschot, uiterlijk in januari 2023. Dit is ook een toezegging aan mevrouw Van der Plas.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [17-04-2023] - Verzamelbrief diergezondheid over actualisatie bestrijdingsdraaiboeken dierziekten, voorbereidingen op elektronische identificatie in dieren en het tijdig & juist invoeren van diergegevens door rundveehouders
TZ202210-111: De Kamer ontvangt dit jaar een nadere toelichting over de uitwerking van de tabel over de populatie van ganzen. Dit is ook een toezegging aan mevrouw Van der Plas.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [30-11-2022] - Beantwoording Kamervragen leidraad omgang met wilde vogels met vogelgriep
TZ202210-110: De Kamer wordt voor het einde van het jaar geïnformeerd over de belangenafweging inzake de sector jacht, recreatie en militair gebruik van en in natuurgebieden, waarbij het gaat om het voorkomen van verstoring van populaties wilde vogels in relatie tot de bestrijding/preventie vogelgriep. Dat is een toezegging aan mevrouw Van der Plas.	Parlementaire agenda [13-10-2022] - CD Zoönosen en dierziekten met MVWS	Uitgaande brief [27-01-2023] - Stand van zaken vogelgriep
TZ202210-144: De Tweede Kamer ontvangt schriftelijk een toelichting op de invulling van het jaar 2023 wat betreft het leerjaar 2023 inzake GLB en derogatie.	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [14-11-2022] - Ingangsjaar Gemeenschappelijk Landbouw Beleid in 2023
TZ202210-143: De Tweede Kamer ontvangt na het herfstreces, en voor 10 november 2022, een schriftelijke reactie op de vraag wanneer de drie aangenomen wetswijzigingen op de wet Dieren worden ondertekend.	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [08-11-2022] - Verzamelbrief dierenwelzijn van dieren in de veehouderij
TZ202209-054: De Kamer wordt zo snel mogelijk, voor 1-1-2023, geïnformeerd over de definiëring van verontreinigde gebieden na openbare publicatie van de derogatiebeschikking. Dit in antwoord op de heer Van Campen.	Parlementaire agenda [13-09-2022] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [20-01-2023] - Implementatie derogatiebeschikking en zevende actieprogramma Nitraatrichtlijn

TZ202209-054: De Kamer wordt voor het einde van het jaar geïnformeerd over hoe om te gaan met het CDM-advies inzake grondgebondenheid. Dat was in antwoord op de heer De Groot.	Parlementaire agenda [13-09-2022] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [05-12-2023] Mestproductieplafonds en de derogatiebeschikking
MLNV zegt aan dhr. Grinwis toe dat hij samen met MNenS kijkt wat er mogelijk is voor de gebieden met beekdalen middels de gebiedsgerichte aanpak.	Parlementaire agenda [15-03-2022] - CD Landbouw en Visserijraad van 21 maart	Uitgaande brief [15-12-2023] - Terinzagelegging Ontwerp-NPLG
MLNV zegt toe om, gezien de omstandigheden, extra te pleiten voor het toestaan van meer reststromen in veevoer, inclusief het voeren van insecten met mest en het omlaagbrengen van het graanaandeel.	Parlementaire agenda [15-03-2022] - CD Landbouw en Visserijraad van 21 maart	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
MLNV zegt toe om direct na het zomerreces het gesprek aan te gaan met de bonden die betrokken zijn bij de saneringsregeling.	Parlementaire agenda [06-07-2022] - CD Visserij en tuinbouw	Uitgaande brief [23-12-2022] - Verzamelbrief Visserij
MLNV zegt aan dhr. De Groot toe dat hij erop toeziet dat de gesprekken hij zal voeren met fabrikanten over de blackbox niet vrijblijvend zijn.	Parlementaire agenda [06-07-2022] - CD Visserij en tuinbouw	Uitgaande brief [13-06-2023] - Verzamelbrief visserij
MLNV zegt toe te controleren of het Ondernemersloket van de RVO voldoet aan de wensen van de Kamer om een loket te hebben waarbij vissers terecht kunnen voor de overbruggingsregeling. o Toelichting: Ik zeg toe dat ik nogmaals ga kijken of de mogelijkheid bij RVO voldoet aan de wensen die hier geuit worden. Ik zet er vol op in dat de visserij daar toegang krijgt en daar terecht kan met haar vragen. Maar ik moet de verwachtingen ook wel een beetje temperen, want ik heb natuurlijk niet op elke ondernemersvraag een antwoord. Individuele vragen van een ondernemer over financiering kunnen we natuurlijk niet beantwoorden via de regelingen die daarvoor zijn, maar ik ga zeker kijken of we hierop kunnen intensiveren.	Parlementaire agenda [06-07-2022] - CD Visserij en tuinbouw	Uitgaande brief [13-06-2023] - Verzamelbrief visserij
MLNV gaat in overleg met zijn collega's van Financiën over het versneld beschikbaar stellen van de 60 miljoen voor de glastuinbouw. De Kamer zal na de zomer worden geïnformeerd over de uitkomst hiervan.	Parlementaire agenda [06-07-2022] - CD Visserij en tuinbouw	Uitgaande brief [19-10-2022] - Perspectief duurzame glastuinbouw Limburg, motie-Valstar en subsidieplafond energiebesparing
Aan de heer Valstar: MLNV zal schriftelijk terugkomen op de casus van de tuinders uit Limburg die geen gebruik meer kunnen maken van geothermie en de vragen die de heer Valstar daarover heeft gesteld.	Parlementaire agenda [06-07-2022] - CD Visserij en tuinbouw	Uitgaande brief [19-10-2022] - Perspectief duurzame glastuinbouw Limburg, motie-Valstar en subsidieplafond energiebesparing
MLNV zal in 2022 een brief aan de Kamer sturen over wat hij mede naar aanleiding van de petitie van Compassion in World Farming gaat doen op het gebied van bescherming en welzijn van vissen. Dat is een toezegging aan mevrouw Vestering.	Parlementaire agenda [08-06-2022] - CD Landbouw en Visserijraad op 13 juni 2022	Uitgaande brief [23-12-2022] - Verzamelbrief Visserij
MLNV zegt toe dat hij zich de komende periode extra ga inzetten om met vissers in gesprek te gaan.	Parlementaire agenda [08-06-2022] - CD Landbouw en Visserijraad op 13 juni 2022	Uitgaande brief [23-12-2023] Verzamelbrief Visserij
Toezegging aan dhr. Wassenberg om met een reactie te komen op het rapport over dat bodemberoerende visserij mondiaal net zoveel CO2 uitstoot als de luchtvaart op mondiale schaal. Toelichting: Wassenberg: Kan de minister ook antwoord geven op mijn vraag over de visserij? Onderzoek laat zien dat bodemberoerende visserij mondiaal net zoveel CO2 uitstoot als de luchtvaart op mondiale schaal. Is de minister het ermee eens dat het tegenstrijdig beleid is om bijna 200 miljoen uit het klimaatfonds te halen om door te gaan met die bodemberoerende visserij en dus met CO2-uitstoot? Het artikel over de mondiale uitstoot van de bodemberoerende visserij en de luchtvaart zou ik graag aan de minister willen geven. Dat doe ik via de bode. MLNV: Dan de vraag van heer Wassenberg over de bodemberoerende visserij. Ik heb een rapport van hem gekregen. Ik heb dat net gekregen, dus ik moet dat eerst bestuderen. Ik ga daarnaar kijken. Ik zeg de heer Wassenberg toe dat ik laat weten wat mijn reactie daarop is.	Parlementaire agenda [07-07-2022] - TMD Visserij en Tuinbouw	Uitgaande brief [23-12-2022] - Verzamelbrief Visserij
Aan het lid Van Campen: De kwestie van de zelfslachtende slagers wordt meegenomen in het onderzoek over het tariefstelsel dat dit najaar wordt uitgevoerd.	Parlementaire agenda [28-06-2022] - CD NVWA	Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn

Aan het lid Tjeerd de Groot: De Kamer zal, zodra mogelijk, worden geïnformeerd over de gesprekken over de uitbreiding van het kwaliteitssysteem rundvee.	Parlementaire agenda [28-06-2022] - CD NVWA	Uitgaande brief [08-11-2022] - Verzamelbrief dierenwelzijn van dieren in de veehouderij
Aan het lid Bisschop: Eind van dit jaar wordt de Kamer geïnformeerd over de uitkomsten van de evaluatie van de codering in het kader van de eisen voor transportwaardigheid van dieren.	Parlementaire agenda [28-06-2022] - CD NVWA	Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn
Aan het lid Bisschop: In november zal de Kamer worden geïnformeerd over de uitkomsten van de consultatieronde over het tarievenstelsel, waarin zal worden ingegaan op de mogelijkheden voor doelmatigheidsprykkels.	Parlementaire agenda [28-06-2022] - CD NVWA	Uitgaande brief [01-12-2022] - Tarieven 2023 NVWA
De minister van LNV komt terug op de vragen van de leden Thijssen (PvdA) en Beckerman (SP) over de arbeidsomstandigheden in slachthuizen, ook in het licht van het verbod op subcontracting in Duitsland.	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Uitgaande brief [08-11-2022] - Verzamelbrief dierenwelzijn van dieren in de veehouderij
De minister van LNV heeft het lid Van Campen (VVD) toegezegd om de «three strikes out»-benadering te verkennen en de uitwerking daarvan naar de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [17-05-2022] - Debat Voortdurende misstanden in de Nederlandse Slachthuizen	Uitgaande brief [25-05-2023] - Verzamelbrief versterken toezicht op dierenwelzijn
Na de zomer ontvangt de Kamer de voortgangsrapportage van de transitie proefdiervrije innovatie, waarin ook zal worden ingegaan op de doorgroei van innovatieve start-ups en de wettelijk verplichte onderzoeken waarbij dierproeven worden ingezet.	Parlementaire agenda [21-04-2022] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [30-01-2023] - Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI) en dierproeven
Aan de heer De Groot: Na de zomer ontvangt de Kamer een analyse over de belemmeringen die het 3V-beleid oplevert voor de wetenschap.	Parlementaire agenda [21-04-2022] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [30-01-2023] - Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI) en dierproeven
Aan de heer Haverkort: Na de zomer ontvangt de Kamer een vervolgevaluatie van de Centrale Commissie Dierproeven, waarbij in zal worden gegaan op de efficiëntie van het stelsel.	Parlementaire agenda [21-04-2022] - CD Dierproeven	Uitgaande brief [30-01-2023] - Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI) en dierproeven
Minister stuurt een verkenning chipplicht katten + zwervkattenprobleem.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Dierenwelzijn	Uitgaande brief [19-01-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn
De vraag van het lid Haverkort over de uitzending van Kassa en bespreking raad van beheer fok kortsnuitige honden.	Parlementaire agenda [20-04-2022] - CD Dierenwelzijn	Uitgaande brief [24-01-2024] Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
De minister zegt toe de opmerkingen en suggesties van het lid Boswijk (CDA) over een keurmerk met betrekking tot het percentage van humaan voedsel in veevoer te verkennen.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
De minister stuurt voor de zomer een plan van aanpak over de BTW-verlaging op groente en fruit naar de Kamer.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Kamerbrief over plan van aanpak prijsmaatregelen voeding - 05-07-2022
De minister stuurt binnen enkele weken een brief over de motie-Boswijk (CDA) over in de EU geproduceerde eiwitten.	Parlementaire agenda [30-03-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
De minister van LNV stuurt de uitkomst van het onderzoek naar aanleiding van de aangenomen motie over reptielenbeurzen voor de zomer naar de Kamer.	Parlementaire agenda [24-02-2022] - CD Zoönosen en Dierziekte	Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
De minister zegt aan het lid Van der Plas toe met RVO te verifiëren dat bij innovaties die onder de RAV worden afgewezen er naar de indieners wordt toegelicht waarom de aanvraag is afgewezen.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [25-11-2022] - Toekomst bevorderen innovatie van emissiearme stalsystemen
De minister zegt toe te kijken naar mogelijke belemmeringen in het Omschakelprogramma voor startende ondernemers.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [05-07-2023] - Investeringsfonds Duurzame Landbouw
De minister zegt toe te bekijken welke maatregelen noodzakelijk zijn om de risico's op het vlak van zoönosen en dierenwelzijn te verkleinen. Daarbij zal worden bekeken of het toezicht al verscherpt kan worden met het bestaande instrumentarium in de Wet dieren, met de NVWA.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [13-07-2023] - Verzamelbrief dierenwelzijn gezelschapsdieren
De minister stuurt ter info de invulling van artikel 66 naar de Kamer, zodra de Europese Commissie hier meer duidelijkheid over heeft gegeven.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - CD Nationaal Strategisch Plan	Uitgaande brief [14-11-2022] - Ingangsjaar Gemeenschappelijk Landbouw Beleid in 2023

De minister stuurt een brief met de uitwerking van de monitoring van de sociaaleconomische positie in de loop van 2022 naar de Kamer.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - CD Nationaal Strategisch Plan	Uitgaande brief [08-03-2023] - Geannoteerde agenda Landbouw- en Visserijraad 20 maart 2023
De minister stuurt voor de zomer een brief naar de Kamer over de status van andere lidstaten met betrekking tot de verantwoordelijkheid voor duurzaam landbouwbeleid.	Parlementaire agenda [08-12-2021] - CD Nationaal Strategisch Plan	Uitgaande brief [14-11-2022] - Ingangsjaar Gemeenschappelijk Landbouw Beleid in 2023
De minister zegt toe te kijken naar een apart spoor voor de biologische sector en hierover ook met de Europese Commissie in gesprek te gaan.	Parlementaire agenda [11-11-2021] - Tweeminutendebat Mestbeleid	Afvoeren, dit is ingediend bij het vaststellen van het 7e AP. Het 7e AP is inmiddels onderdeel van afspraken met de EC en de derogatiebeschikking. Er is hierin geen ruimte voor een apart spoor biologisch
De minister zegt toe met de waterschappen te bekijken welke mogelijkheden er zijn om het dempen van sloten tegen te gaan als dit gebeurt.	Parlementaire agenda [11-11-2021] - Tweeminutendebat Mestbeleid	Afgehandeld, afvoeren. Toezegging 5317 is in dit CD mestbeleid van 1-6-23 afgedaan (zie verslag debat). Is al eerder aan BPZ gemeld.
De minister zegt toe het afwegingskader ikv bufferstroken naar de Kamer te sturen.	Parlementaire agenda [15-09-2021] - CD Mestbeleid	Uitgaande brief [02-12-2022] - Diverse onderwerpen mestbeleid
De minister van LNV informeert de Kamer in het eerste kwartaal van 2022 over de mogelijkheden voor aanvullend gezondheidsonderzoek door het RIVM naar de langetermijneffecten van blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen.	Parlementaire agenda [20-05-2021] - VAO Gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [28-02-2023] - Invulling voornemens tot loskoppeling van verkoop en advies en een terugkoppeling van de raads werkgroep over de conceptverordening duurzaam gebruik gewasbeschermingsmiddelen
De minister zegt toe de geactualiseerde draaiboeken rond de zomer online te publiceren.	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Wijziging van de Wet dieren in verband met de uitvoering van de herziene Europese Diergezondheidswetgeving (35 398)	Uitgaande brief [17-04-2023] - Verzamelbrief diergezondheid over actualisatie bestrijdingsdraaiboeken dierziekten, voorbereidingen op elektronische identificatie in dieren en het tijdig & juist invoeren van diergegevens door rundveehouders
De minister zegt toe een uitvoerings- en handhaafbaarheidstoets te doen op het amendement van de heer Wassenberg op de Wet Dieren over het doden van dieren door fokkers en de Kamer hier over te informeren via de Nota naar aanleiding van het verslag.	Parlementaire agenda [21-04-2021] - Wijziging van de Wet dieren in verband met de uitvoering van de herziene Europese Diergezondheidswetgeving (35 398)	Uitgaande brief [30-03-2023] - Analyse van de handhaafbaarheid en uitvoerbaarheid van het ingetrokken amendement 'doden van dieren' van het lid Wassenberg
De minister van LNV zegt toe in gesprek te gaan met de provincies over de bevordering van stilte en stiltegebieden, ook in het kader van de Omgevingswet, en hoe we daarmee rekening zouden kunnen houden bij de ruimtelijke ordening.	Parlementaire agenda [25-11-2020] - 2e termijn Begroting Landbouw, Natuur en Visserij (XIV)	Uitgaande brief [14-10-2022] - Verzamelbrief Natuur
De minister zegt toe dat er een ex-ante analyse door of met in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving zal worden uitgevoerd over de tussendoelen, de indicatoren en de criteria van het Uitvoeringsprogramma Toekomstvisie Gewasbescherming, die komend jaar worden uitgewerkt.	Parlementaire agenda [02-11-2020] - AO Gewasbeschermingsmiddelen	Uitgaande brief [25-05-2022] - Moties en toezeggingen op het gebied van gewasbescherming Uitgaande brief [22-09-2023] - Beëindiging gaswinning Groningenveld
De minister zal voor eind 2020 de Kamer meer informatie sturen over emissiearme stalvloeren (deze toezegging ziet op voliërehuisvesting).	Parlementaire agenda [04-11-2020] - AO Mestbeleid	Uitgaande brief [30-06-2023] - Innovatie en borging van emissiearme stalssystemen
De Kamer wordt z.s.m. geïnformeerd over de uitkomsten van het onderzoek naar een DNA-databank en de kosten daarvan.	Parlementaire agenda [29-09-2020] - AO Dierenwelzijn buiten de veehouderij	Uitgaande brief [14-04-2022] - Verzamelbrief dierenwelzijn
De minister stuurt de regeling met de vrijwillige opkoopregeling naar de Tweede Kamer zodra de Europese Commissie de staatssteuntoets heeft uitgevoerd. In het gunstigste geval wordt de regeling in de zomer aan de Europese Commissie voorgelegd.	Parlementaire agenda [20-02-2020] - AO Stikstofproblematiek	«De regeling is inmiddels gepubliceerd (de Lbv, Lbv+ zowel als de MGA).»
Half januari informeert de minister de Kamer over het aantal bedrijven dat gekort is op GLB-betalingen vanwege de I&R-fraude.	Parlementaire agenda [11-12-2019] - AO Landbouw- en Visserijraad op 16 december 2019	Waarvan akte.
Toezegging VVD – Minister gaat met Arne Weverling naar de Floriade.	Parlementaire agenda [10-10-2019] - 2e termijn Begrotingsbehandeling LNV	De Floriade is bezocht.
De minister zal een overzicht sturen van hoe het voorstel voor een nieuwe Bee Guidance zich verhoudt tot eerdere voorstellen en het huidige beoordelingskader zodra de Europese Commissie hiervoor een voorstel voorlegt.	Parlementaire agenda [12-06-2019] - AO Landbouw- en Visserijraad op 18 juni 2019	Uitgaande brief [07-07-2023] - Ctgb-appreciatie op nieuwe versie van het bijenrichtsnoer

De minister informeert de Kamer binnenkort over de mogelijkheden van middelen uit het POP tbv zeldzame huisdierrassen.	Parlementaire agenda [13-11-2018] - AO Landbouw- en Visserijraad op 19 en 20 november 2018	Uitgaande brief [17-06-2022] - Appreciatie observaties Europese Commissie GLB-Nationaal Strategisch Plan
MINISTER VOOR NENS		
TZ202401-018 De minister zal de Kamer informeren over de wijze waarop de doelen ten aanzien van de kritische depositiewaarden (KDW's) in 2025 zullen worden behaald.	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [26-01-2024] Kamerbrief reactie motie De Groot
TZ202401-017 De minister zal de Kamer voor de begrotingsbehandeling in januari informeren over de koplopersplannen van provincies met betrekking tot gebiedsprocessen.	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [23-01-2024] Kamerbrief Reservering van middelen voor de financiering van eerste maatregelpakketten in het kader van het NPLG
TZ202401-015 De minister zal voor de begrotingsbehandeling in januari 2024 de Kamer, mede namens de minister voor Natuur en Stikstof, over de ruimte in de begroting en het transitiefonds om de ecoregeling te verruimen.	Parlementaire agenda [21-12-2023] - Landbouw en Natuurbeleid voor MLNV en MNenS	Uitgaande brief [16-01-2024] Stand van zaken nationale financiering tekort ecoregeling
TZ202309-029: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer binnen drie weken nader informeren over de uitkomsten van gesprekken over de WNB-vergunning voor de garnalenvisserij in relatie tot AERIUS.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Uitgaande brief [28-09-2023] - Aanbieding onderzoeksrapport ecologische effecten garnalenvisserij en stand van zaken Wnb-vergunning garnalenvisserij
TZ202309-027: De minister voor Natuur en Stikstof zal de stoppersregelingen, de blijversregelingen en de aanpak piekbelasting monitoren, en de Kamer in januari 2024 nader informeren.	Parlementaire agenda [07-09-2023] - CD Stikstof, NPLG en natuur	Uitgaande brief [23-01-2024] Kamerbrief voortgang aanpak piekbelasting
TZ202303-016: De minister voor Natuur en Stikstof zal voor de zomer van 2023 – en mogelijk eerder - een lijst aan de Tweede Kamer opsturen met daarin de bedrijven die zijn opgekocht door de ministeries. Toegezegd aan het lid Omtzigt.	Parlementaire agenda [23-02-2023] - Debat NPLG / Stikstof	Uitgaande brief [30-06-2023] - Voortgangsbrief Stikstof
TZ202306-309: De minister voor Natuur en Stikstof informeert de Kamer over hoe zij aankijkt tegen de oproep van verschillende partijen/bedrijven tot een snelle invoering van de Natuurherstelverordening.	Parlementaire agenda [14-06-2023] - LNV: CD Milieuraad 20 juni 2023	verslag van de milieuraad van 20 juni met het kenmerk 21501-08-906
TZ202305-084: De minister voor Natuur en Stikstof zegt toe dat de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit op korte termijn een brief aan de Kamer zal sturen over het convenant Dierwaardige veehouderij ten behoeve van het commissiedebat Dieren in de veehouderij, dat gepland staat op 15 juni 2023. Toegezegd aan het lid Omtzigt (Omtzigt)	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [14-06-2023] - Voortgang convenant dierwaardige veehouderij en daarmee verband houdende wet- en regelgeving Uitgaande brief [13-06-2023] - Voortgang convenant dierwaardige veehouderij en daarmee verband houdende wet- en regelgeving
TZ202305-083: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer voor het zomerreces informeren middels een brief over het AERIUS-model en de reflectie van de juridische verantwoording, rol en positionering van AERIUS door de Landsadvocaat.	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [15-01-2024] - Toezegging rol en positionering AERIUS in het stikstofdossier
TZ202305-082: De minister voor Natuur en Stikstof zal de kabinetsreactie op de initiatiefnota van JA21 en BBB, getiteld «Snel weg uit de stikstofcrisis», op zeer korte termijn aan de Kamer doen toekomen. Toegezegd aan het lid Eppink (JA21)	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [17-05-2023] - Kabinetsreactie op initiatiefnota «Snel weg uit de stikstofcrisis» van BBB/JA21
TZ202305-079: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer op zeer korte termijn een brief doen toekomen over alle stappen die zij zet rondom het extern salderen.	Parlementaire agenda [10-05-2023] - Debat Tijdelijke wet transitiefonds landelijk gebied en natuur (36277) (Antwoord 1e termijn + rest)	Uitgaande brief [30-06-2023] - Voortgangsbrief Stikstof
TZ202305-122: De minister voor Natuur en Stikstof zal in de geannoteerde agenda voor het commissiedebat over de Milieuraad, dat gepland staat op 14 juni 2023, de Kamer informeren over hoeveel van de landen buiten de Europese Unie die het Biodiversiteitsverdrag van Montreal hebben getekend, met vergelijkbare wetgeving als de Verordening Natuurherstel bezig zijn. Toegezegd aan het lid Eppink (JA21).	Parlementaire agenda [24-05-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 30 mei	Uitgaande brief [06-06-2023] - Reactie toezeggingen Commissiedebat Landbouw- en Visserijraad 24 mei jl_
TZ202305-121: De minister voor Natuur en Stikstof zal in de geannoteerde agenda voor het commissiedebat over de Milieuraad, dat gepland staat op 14 juni 2023, de	Parlementaire agenda [24-05-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 30 mei	Uitgaande brief [06-06-2023] - Reactie toezeggingen Commissiedebat Landbouw- en Visserijraad 24 mei jl_

Kamer informeren over de Europese besluitvorming bij de Verordening Natuurherstel en in het bijzonder over de vormgeving van de inspanningsverplichting en de te hanteren stemmingsprocedure conform het verdrag van Lissabon. Toegezegd aan het lid Bisschop (SGP)

<p>Toezegging aan Tjeerd de Groot (D66) dat er cijfers worden gedeeld met de Kamer over schapen die worden doorgebeten door honden.</p>	<p>Parlementaire agenda [28-03-2023] - Mondelinge vraag: - het lid VAN DER PLAS (BBB) aan de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, bij afwezigheid van de minister voor Natuur en Stikstof, over het toenemende aantal aanvallen van wolven in Nederland, waarbij ook de voorgeschreven wolfwerende hekken ook niet geholpen lijken te hebben (Hartvannederland.nl, 26 maart 2023)</p>	<p>Uitgaande brief [23-06-2023] - Verzamelbrief natuur</p>
<p>TZ 202304175: De Kamer wordt binnenkort geïnformeerd door de minister voor Natuur en Stikstof over de natuurherstelverordening. In deze brief zal een ambtelijke verkenning over de gevolgen van het verslechteringsverbod buiten Natura 2000-gebieden als bijlage worden toegevoegd. In deze verkenning wordt een overzicht meegenomen van de landen die dezelfde lijn volgen als Nederland en landen waar Nederland zich op moet richten. Eveneens een toezegging aan de heer Boswijk, CDA.</p>	<p>Parlementaire agenda [20-04-2023] - CD Landbouw- en Visserijraad 24/25 april</p>	<p>Uitgaande brief [20-04-2023] - Stand van zaken verordening Natuurherstel Uitgaande brief [22-05-2023] - Quick scan en stand van zaken ontwerpverordening Natuurherstel</p>
<p>TZ202301-019: De minister voor Natuur en Stikstof informeert de Kamer schriftelijk over in hoeverre de passende beoordeling namens de NAM nog actueel is (Vestering, PvdD).</p>	<p>Parlementaire agenda [18-01-2023] - CD Wadden</p>	<p>Uitgaande brief [24-01-2023] - Beantwoording vraag over passende beoordeling Gaswinning Ternaard</p>
<p>TZ202301-018: Minister voor Natuur en Stikstof: De minister voor Natuur en Stikstof zal de Kamer per brief informeren over de resultaten van de trilaterale verkenning naar de toegevoegde waarde van een rechtspersoonlijkheid voor het Waddengebied</p>	<p>Parlementaire agenda [18-01-2023] - CD Wadden</p>	<p>Uitgaande brief [06-07-2023] - Aanbieding Eerste Versie IBP Waddenzee en Verklaring Wilhelmshaven</p>
<p>TZ202212-088: De Kamer wordt op korte termijn geïnformeerd over het concretiseren van voedselbossen in relatie tot het Programma Natuur en de koppeling daarmee (Beckerman, SP).</p>	<p>Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)</p>	<p>Uitgaande brief [16-02-2023] - Inzet op voedselbossen</p>
<p>TZ202212-085: De Kamer wordt nader geïnformeerd over langjarige contracten voor agrarisch natuurbeheer (Boswijk, CDA).</p>	<p>Parlementaire agenda [06-12-2022] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (XIV) en het Diergezondheidsfonds (F)</p>	<p>Uitgaande brief [23-06-2023] - Aanbieding concept Landbouwakkoord en vervolgotraject</p>
<p>TZ 20221018: De staatssecretaris BZK zegt toe om de minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit te verzoeken om de Tweede Kamer te informeren over hoe er onderzoek wordt gedaan naar de impact van klimaatverandering in het Natuur- en milieubeleidsplan. (toezegging aan het lid Simons)</p>	<p>[20 oktober 2022] Begroting Koninkrijksrelaties (36200-IV) (voortzetting)</p>	<p>Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland</p>
<p>TZ202211-081: De Kamer wordt geïnformeerd of BIJ12 ook DNA-analyses uitvoert op hybriden en of de uitslagen van deze analyses openbaar gemaakt kunnen worden (Van der Plas, BBB).</p>	<p>Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur</p>	<p>Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid</p>
<p>TZ202211-082: In de eerste helft van 2023 zal de Kamer worden geïnformeerd over de uitvoeringsstructuur natuurbeheer van het Caribische deel van Nederland (Tjeerd de Groot, D66).</p>	<p>Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur</p>	<p>Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland</p>
<p>TZ202211-078: Op zeer korte termijn zal de Kamer een reactie ontvangen op de brief van 3 november van een aantal dierenartsen over de wolf (Van der Plas, BBB).</p>	<p>Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur</p>	<p>Uitgaande brief [23-01-2023] - Afschrift antwoord op brandbrief dierenartsen over wolven in Drenthe en omliggende provincies</p>
<p>TZ202211-080: De Kamer zal op korte termijn een analyse ontvangen op grond waarvan provincies PAS-melders hebben gelegaliseerd (Van Campen, VVD).</p>	<p>Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur</p>	<p>Uitgaande brief [10-02-2023] - Uitwerking piekbelastersaanpak en voortgang PAS-melders</p>

TZ202211-079: De Kamer zal in het tweede kwartaal van 2023 geïnformeerd worden over de ontwikkeling van het protocol over de wildtellingen (Van Campen, VVD)	Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur	Uitgaande brief [04-04-2023] - Verzamelbrief soortenbeleid
TZ202211-077: De Kamer zal over twee weken geïnformeerd worden over de gevolgen van de Porthos-uitspraak (Van der Plas, BBB)	Parlementaire agenda [09-11-2022] - CD Natuur	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
TZ202211-051: De minister voor Natuur en Stikstof heeft toegezegd nader te gaan kijken naar de uitruil van ammoniak voor stikstofoxiden en dit mee te nemen in de brief over toestemmingsverlening die op 25 november 2022 aan de Kamer zal worden gestuurd (Grinwis, ChristenUnie).	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
TZ202211-050: De minister voor Natuur en Stikstof heeft toegezegd te bezien of er een overzicht kan worden toegevoegd aan de brief over de piekbelastersaanpak van 25 november 2022, waarin wordt gekeken welke van de 25 aanbevelingen in het rapport van Remkes al worden uitgevoerd en welke nog uitgevoerd moeten gaan worden (Van Baarle, Denk).	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
TZ202211-049: De minister voor Natuur en Stikstof heeft toegezegd dat de Kamer voor 25 november 2022 door de minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport zal worden geïnformeerd over hoe de externe evaluatie naar de fout in de berekeningen van het RIVM zal worden vormgegeven (Van Baarle, Denk).	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [28-11-2022] - Toezegging externe evaluatie RIVM Uitgaande brief [30-06-2023] - Toezeggingen externe evaluatie RIVM en onderzoek AERIUS
TZ202211-048: De Kamer zal op 25 november 2022 een brief ontvangen met daarin oplossingsrichtingen over de Porthos-uitspraak, de aanpak van piekbelasters en de brief over toestemmingsverlening.	Parlementaire agenda [03-11-2022] - Debat over het advies van de heer Remkes naar aanleiding van de gesprekken over de aanpak van het stikstofprobleem	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
De minister voor Nens zal de Tweede Kamer in de eerste helft van november een brief sturen over de toestemmingsverlening (naar aanleiding daarvan wordt motie nr. 34 over een moratorium op bouw en uitbreiding van veestallen aangehouden.)	Parlementaire agenda [21-09-2022] - LNV: Algemene Politieke Beschouwingen (APB) TK	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
De Tweede Kamer ontvangt een reactie op de niet beantwoorde vragen van het lid Koekoek (Volt) uit het commissiedebat Landbouw, Klimaat en Voedsel van 20 oktober 2022, waarbij de vragen over de natuurherstelverordening worden voorgelegd aan de minister voor Natuur en Stikstof.	Parlementaire agenda [20-10-2022] - CD Landbouw, Klimaat en Voedsel	Uitgaande brief [09-11-2022] - Beantwoording resterende vragen van het lid Koekoek (Volt) in het commissiedebat Landbouw, Klimaat en Voedsel d.d. 20 oktober 2022
TZ202210-137: De Kamer ontvangt voor het einde van het jaar van de minister voor Natuur en Stikstof een «voedselbrief» met daarin onder andere een nationale eiwitstrategie.	Parlementaire agenda [19-10-2022] - LNV: CD Milieuraad op 24 oktober 2022	Uitgaande brief [23-01-2024] Naar een veerkrachtige duurzame diervoederproductie
MLNV stuurt in september 2022 een brief aan de Kamer waarin hij ingaat op de beekdalen en de gebiedsgerichte aanpak. Dat is een toezegging aan de heer Bisschop.	Parlementaire agenda [08-06-2022] - CD Landbouw en Visserijraad op 13 juni 2022	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang Nationaal Programma Landelijk Gebied (Eerste Kamer) Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang Nationaal Programma Landelijk Gebied (Tweede Kamer)
De minister voor Nens zal na de zomer met een bredere brief naar de Kamer komen over de toestemmingsverlening, onder andere i.v.m. innovaties en de Rav-systematiek.	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
De minister voor Nens zal in samenspraak met de minister voor Klimaat en Energie eind van dit jaar, begin januari 2023 komen met een brief over de richtinggevende doelen voor de andere sectoren dan de landbouw, waaronder de industrie en het vervoer.	Parlementaire agenda [23-06-2022] - Stikstofdebat	Uitgaande brief [10-02-2023] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied, waaronder het NPLG
Na de zomer komt er een BNC-fiche over de voorstellen die volgen uit de Europese Biodiversiteitsstrategie.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Nederlandse inzet met betrekking tot het VN-Biodiversiteitsverdrag	Uitgaande brief [14-10-2022] - Verzamelbrief Natuur
De minister voor Nens deelt voor het eind van het jaar de uitkomsten van het onderzoek naar subsidies van het ministerie van LNV die mogelijk schadelijk zijn voor natuur en biodiversiteit.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Nederlandse inzet met betrekking tot het VN-Biodiversiteitsverdrag	Uitgaande brief [29-08-2023] Quickscan 'Effecten van het LNV-instrumentarium op natuur en biodiversiteit'.

De minister voor NenS laat – met inachtneming van de staatkundige verhoudingen - in kaart brengen wat de consequenties zouden zijn van het aanwijzen van de natuur op Caribisch Nederland als ultraperifeer gebied, waarbij ook eventuele andere opties voor de bescherming van de natuur worden meegenomen. Hier wordt de Kamer in het najaar van 2022 over geïnformeerd.	Parlementaire agenda [13-04-2022] - CD Nederlandse inzet met betrekking tot het VN-Biodiversiteitsverdrag	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
De minister voor NenS stuurt in het derde kwartaal van 2022 de criteria voor het toetsingskader ten aanzien van de nationale parken naar de Tweede Kamer.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD Natuur	Uitgaande brief [19-06-2023] - Beleidsprogramma Nationale Parken 2024-2030
De minister voor NenS stuurt voor de zomer een brief naar de Kamer met daarin de uitkomsten van de verkenning en het onderzoek naar de latente ruimte.	Parlementaire agenda [10-02-2022] - CD Natuur	Uitgaande brief [25-11-2022] - Voortgang integrale aanpak landelijk gebied en opvolging uitspraak Raad van State over Porthos
De minister voor Natuur en Stikstof zegt toe dat zij een integraal beleidskader natuur opstelt voor de Waddenzee een juridische status , en daarin meeneemt of de Waddenzee rechten gegeven kan worden (bijvoorbeeld in de Grondwet), waarbij gekeken wordt hoe Nieuw-Zeeland, Canada en Ecuador dit voor een aantal gebieden hebben gedaan, zodat het wiel niet opnieuw wordt uitgevonden.	Parlementaire agenda [25-01-2022] - CD Wadden met IenW, EZK en LNV	Uitgaande brief [20-12-2022] - Beleidskader natuur Waddenzee
De minister zegt toe om te kijken met de TBO's wat we kunnen doen aan problematiek van honingbijkasten.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [14-10-2022] - Verzamelbrief Natuur
Na goedkeuring door de eilandsraad ontvangt de Kamer de uitvoeringsagenda's van het Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland.	Parlementaire agenda [02-12-2021] - Begroting Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (35 925-XIV) 2e termijn	Uitgaande brief [22-08-2023] - Natuur- en milieubeleidsplan Caribisch Nederland
Toezegging aan het lid Van der Plas (BBB) aan MFIN en MLNV om het volgende mee te nemen in de berekeningen die er gemaakt worden op het gebied van stikstof. 1. De strategische toegevoegde waarde van het kunnen voeden van de eigen monden (voedselzekerheid). 2. De toegevoegde waarde van de agrarische sector en alles wat daarbij komt kijken, dus tuinders en telers. 3. De elementen iets kleiner zijn, maar die je ook wel zou willen meewegen, zoals plattelandstoerisme.	[06-10-2021] Algemene Financiële Beschouwingen	Uitgaande brief [06-12-2022] - Stand van zaken van een aantal moties en toezeggingen inzake het landelijk gebied en stikstof
De minister van BZK zal de Kamer in de eerste helft van 2022 informeren over eventuele aanvullende nationale regelgeving voor natuurinclusief bouwen.	Parlementaire agenda [27-09-2021] - Notaoverleg Initiatiefnota van de leden Bromet en Boswijk over groen in de stad (35742)	Brief van de minister van BZK betreft Verzamelbrief moties en toezeggingen bouwregelgeving, verzonden op 5 juni 2023.

Bijlage 3: Afgerond evaluatie- en overig onderzoek

Thema 1: Land- en tuinbouw (recent afgerond evaluatieonderzoek)

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 1
- Land- en tuinbouw

Doelstelling: Versterken concurrentiekracht duurzame agroketens

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
	Ex post	2019	Afgerond		Kamerstuk 35300-XIV, nr. 63 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Garantstelling Landbouw (2010-2016)				Artikel 21, 24	
	Ex post	2020	Afgerond		Kamerstuk 32813, nr. 652 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
MEI/EG/Meerjarenafspraak energietransitie glastuinbouw				Artikel 21, 24	
Tussenevaluatie vermogensversterkende kredieten	Ex post	2024	Lopend: afronding 2024	Artikel 21, 24	
Brede weersverzekering	Ex durante/Fiscaal	2024	Lopend: afronding 2024	Artikel 21, 24	
Landbouwvrijstelling	Ex durante/Fiscaal	2024	Lopend: afronding 2024	Artikel 21, 24	

Doelstelling: Bevorderen van voedselzekerheid in de wereld

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
	Ex post	2019	Afgerond		Kamerstuk 34952, nr. 81 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Voedselzekerheid				Artikel 21, 24	

Doelstelling: Borgen van voedselveiligheid en voedselkwaliteit

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
	Ex post	2021	Afgerond		Eindrapport Project Private Borging Voedselketens Rapport Rijksoverheid.nl
Instrument ketenborging.nl				Artikel 21, 24	
	Ex post	2021	Afgerond		Evaluatierapport Controle Orgaan voor Kwaliteits Zaken (COKZ) Rapport Rijksoverheid.nl
COKZ				Artikel 21, 24	
	Ex post	2022	Afgerond		Kamerbrief uitkomsten evaluatie Actieplan Voedselveiligheid en actuele ontwikkelingen voedselveiligheidsbeleid Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Actieplan Voedselveiligheid				Artikel 21, 24	
NVWA	Agentschapsdoorlichting	2024	Lopend: afronding 2024	Artikel 21, 24	

Doelstelling: Vergroten maatschappelijke waardering van landbouw/voedsel

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 1
- Land- en tuinbouw

<i>Titel Onderzoek</i>	<i>Type onderzoek</i>	<i>Afronding</i>	<i>Status</i>	<i>Begrotingsartikel(en)</i>	<i>Vindplaats onderzoek</i>
Voedingscentrum	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Voedingscentrum voor het ministerie van LNV Rapport Rijksoverheid.nl
Voedselagenda/Voedselverspilling	Ex post	2022	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerbrief over evaluatie voedselagenda 2016-2020 en het voedselbeleid Kamerstuk Rijksoverheid.nl

Doelstelling: Verduurzaming productie en consumptie (door middel van kringlooplandbouw)

<i>Titel Onderzoek</i>	<i>Type onderzoek</i>	<i>Afronding</i>	<i>Status</i>	<i>Begrotingsartikel(en)</i>	<i>Vindplaats onderzoek</i>
Wet gewasbeschermingsmiddelen/beleidsnota Gezonde Groei, Duurzame Oogst	Ex post	2019	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 27858, nr. 461 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
MEI/EG/Meerjarenafspraak Energietransitie Glastuinbouw	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 32813, nr. 652 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Ondersteuning projecten biologische sector	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Verslag Evaluatie Ondersteuning projecten biologische sector Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Fonds kleine toepassingen	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 27858, nr. 523 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Collectief stelsel Agrarisch natuur en landschapsbeheer	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerbrief over tussenevaluatie Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer - Stelselvernieuwing in uitvoering Kamerstuk Rijksoverheid.nl
GLB/NSP	Ex ante	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Ex-ante evaluatie Nationaal Strategisch Plan 2023-2027 Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Slimmer landgebruik/nationaal programma landbouwbodems	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Nationaal programma landbouwbodems - Tussenevaluatie periode 2019-2021 Kamerstuk Rijksoverheid.nl

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 1
- Land- en tuinbouw

	Ex post				
Stichting Zeldzame Huisdieren		2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Subsidies Stichting Zeldzame Huisdierrassen 2015-2020 Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Bureau Erkenningen	Ex ante	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Bureau Erkenningen Rapport Rijksoverheid.nl
Subsidieregeling sanering varkenshouderij (Srv)	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie subsidieregeling sanering varkenshouderij Rapport Rijksoverheid.nl
CTGB	Ex post	2022	Afgerond	Artikel 21, 24	Deskundig en onafhankelijk onder toenemende druk Rapport Rijksoverheid.nl
Wet gewasbescherming en biociden	Ex post	2024	Lopend, afronding 2024	Artikel 21, 24	

Doelstelling: Bevorderen plantgezondheid

<i>Titel Onderzoek</i>	<i>Type onderzoek</i>	<i>Afronding</i>	<i>Status</i>	<i>Begrotingsartikel</i>	<i>Vindplaats onderzoek</i>
Keurings- en toezichtslandschap	Brede analyse	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Brede analyse keuringslandschap LNV Rapport Rijksoverheid.nl
Raad voor Plantenrassen	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 21, 24	Onderzoeksrapport Evaluatie Raad voor plantenrassen 2017 – 2022 Rapport Rijksoverheid.nl
Plantaardige en biologische keuringsdiensten (NAK, Naktuinbouw, BKD, KCB, SKAL)	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Plantaardige Keuringsdiensten Rapport Rijksoverheid.nl
Handhavinginstrumentarium Keuringsdiensten binnen de Zaaizaad en plantgoedwet	Ex post	2022	Afgerond	Artikel 21, 24	KWINK groep - Evaluatie van het handhavinginstrumentarium ZPW en de LKW Rapport Rijksoverheid.nl

Doelstelling: Bevorderen diergezondheid

<i>Titel Onderzoek</i>	<i>Type onderzoek</i>	<i>Afronding</i>	<i>Status</i>	<i>Begrotingsartikel</i>	<i>Vindplaats onderzoek</i>
Diergezondheidsfonds	Ex post	2019	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 35000-XIV, nr. 75 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Evaluatie van de uitbraak van Sars-Cov-2 in de nertsenhouderij	Ex post	2022	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie SARS-CoV-2 bij nertsen Rapport Rijksoverheid.nl

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 1
- Land- en tuinbouw

Evaluatie van vogelgriepuitbraken in het seizoen 2020/2021	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie aanpak vogelgriep Rapport Rijksoverheid.nl
--	---------	------	----------	----------------	--

Doelstelling: Bevorderen dierenwelzijn

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
Wet Dieren	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Eindrapport Evaluatie Wet Dieren Rapport Rijksoverheid.nl
Centrale commissie dierproeven	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerbrief over evaluatie Centrale Commissie Dierproeven Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Inbeslaggenomen goederen (IBG) en Landelijke inspectiedienst dierenbescherming (LID)	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Landelijke Inspectiedienst Dierenbescherming en regeling in beslag en in bewaring nemen van dieren Rapport Rijksoverheid.nl
Landelijk informatiecentrum Gezelschapsdieren (LICG)	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Effectief en efficiënt, maar ook onbenut potentieel Rapport Rijksoverheid.nl
Nationaal comité advies dierproevenbeleid	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Positioneren in het stelsel van proefdierbescherming - evaluatieonderzoek naar het NCad over de jaren 2016-2021 Rapport Rijksoverheid.nl
Stichting zeldzame huisdieren	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Evaluatie Subsidies Stichting Zeldzame Huisdierrassen 2015-2020 Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Tijdelijke regeling subsidie dierentuinen COVID-19	Ex post	2024	Lopend - afronding 2024 ¹	Artikel 21, 24	

Doelstelling: Overige onderzoeken (onder andere fiscale regelingen)

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
Onderzoeksrapporten van de Auditdienst Rijk (ADR) over de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit	Onderzoek	2019	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 33835, nr. 118 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Onderzoek kostentoerekening en doelmatigheid NVA	Onderzoek	2020	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerstuk 33835, nr. 160 Overheid.nl >

					Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Energiebelasting verlaagd tarief glastuinbouw	Fiscaal	2021	Afgerond	Artikel 21, 24	Kamerbrief Evaluatie energiebelasting Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Verkenning vrijstelling overdrachtsbelasting cultuurgrond	Fiscale verkenning	2023	Afgerond ²	Artikel 21, 24	Kamerbrief verkenning vrijstellingen overdrachtsbelasting Kamerstuk Rijksoverheid.nl
Regeling tegemoetkoming land- en tuinbouwondernemers (COVID-19)	Ex post	2024	Lopend - afronding 2024 ³	Artikel 21, 24	

1 De laatste betaling van de derde openstellingsronde van de Dierentuinregeling heeft in november 2023 plaatsgevonden. Dat betekent dat eind 2023 gestart kon worden met de evaluatie. De verwachting is dat deze in het laatste kwartaal van 2024 wordt afgerond en de Kamer wordt geïnformeerd.

2 De verkenning naar de vrijstellingen in de Overdrachtsbelasting (Natuurgrond, Bureau Beheer Landbouwgronden, Inrichting landelijk gebied en Cultuurgronden) is afgerond en in oktober 2023 naar de kamer gestuurd. Met de verkenning is kaart gebracht voor welke fiscale regelingen in de overdrachtsbelasting er aanleiding is om nader onderzoek te doen. In 2026 worden de vrijstellingen voor natuur en landbouw onderzocht.

3 De beleidsevaluatie van de Regeling tegemoetkoming land- en tuinbouwondernemers Covid-19 wordt tegelijk uitgevoerd met de beleidsevaluatie van de Dierentuinregeling Covid-19. De verwachting is dat deze evaluatie eind 2024 wordt afgerond.

Toelichting: in 2023 afgeronde evaluaties

Subsidierегeling sanering varkenshouderij

In februari 2023 is door onderzoeksbureau CE Delft de eindrapportage van de evaluatie naar de Subsidierегeling sanering varkenshouderijen (Srv) opgeleverd. Dit eindrapport is per brief van 4 juli 2023 aan de Tweede Kamer aangeboden (Kamerstuk [28 973, nr. 253](#)). CE Delft concludeert dat de Srv een doelmatige regeling is geweest: «Door de Srv is het aantal varkens is afgenomen, wat direct heeft geleid tot vermindering van geuroverlast, uitstoot van broeikasgassen en stikstofuitstoot en -depositie.». CE Delft doet enkele aanbevelingen voor toekomstige subsidierегeling voor beëindiging van veehouderijbedrijven.

Raad voor plantenrassen

De Raad voor Plantenrassen (Raad) is geëvalueerd door de Auditdienst Rijk (ADR) over de periode 2017-2022. De Raad is een zelfstandig bestuursorgaan zonder rechtspersoonlijkheid. Volgens de evaluator geeft de Raad op een zeer hoog niveau invulling aan haar taken. Er zijn diverse indicaties aangekomen voor een doeltreffend en doelmatig functioneren. De ADR baseert dit voor de doeltreffendheid bijvoorbeeld op de constatering dat het proces voor aanvragen en behandeling voorspelbaar en transparant is en dat er weinig (formele) klachten, bezwaren en beroepen zijn geweest over de taakuitvoering. Om de doelmatigheid en de doeltreffendheid te vergroten, is er een aantal aanbevelingen ten aanzien van onder meer: het inventariseren van strategische ontwikkelingen, het blijven sturen op onafhankelijkheid in opzet en de praktijk en het evalueren en actualiseren van kaders waaronder het aanscherpen van KPI's.

Plantaardige en biologische keuringsdiensten (NAK, Naktuinbouw, BKD, KCB, SKAL)

De plantaardige keuringsdiensten – NAK, Naktuinbouw, BKD en KCB – zijn geëvalueerd door Ecorys over de periode 2017- 2021. De conclusie van de evaluatie is dat de plantaardige keuringsdiensten zowel nationaal als internationaal hun verschillende taken op een hoog niveau vervullen. Zij hebben daarbij een draagvlak van het Nederlandse bedrijfsleven op het betreffende beleidsterrein. Er wordt gesteld dat de keuringsdiensten over het algemeen

doeltreffend functioneren. De evaluator heeft daarnaast een aantal verbetermogelijkheden voorgesteld om de doeltreffendheid van de organisaties te vergroten. Deze liggen onder meer bij het stellen van meetbare doelstellingen op basis van meerjarige strategische (beleids)doelstellingen, het formuleren van kpi's en het bezien hoe de samenwerking met de verschillende partners in de keten verder versterkt kan worden.

Evaluatie van vogelgriepuitbraken in het seizoen 2020/2021

In 2023 heeft Bureau Berenschot een procesevaluatie uitgevoerd naar de werking van de crisisorganisatie van het ministerie van LNV en VWS in de aanpak van hoogpathogene vogelgriep en de samenwerking met andere partijen over de periode oktober 2020-juni 2022. De evaluatie had als doel te leren van de procesmatige aanpak en te komen tot verbeteringen van de interne crisisorganisatie en de werkwijze. De hoofdconclusie van de evaluatie is dat door de huidige epidemiologische situatie van vogelgriep er geen sprake meer is van een typische dierziektecrisis. Berenschot adviseert om onderscheid te gaan maken tussen een aanpak bij 'eenduidige uitbraken' en bij 'complexe uitbraken'. De eenduidige uitbraken kunnen dan opgepakt worden buiten de bestaande crisisstructuur, terwijl de crisisstructuur wel ingezet wordt in geval van 'complexe uitbraken'. Hiermee kan het crisisbeheersingsproces zo effectief en efficiënt mogelijk worden ingericht. Dit advies ziet alleen op de te volgen interne besluitvormingsprocedure. LNV zal op basis van het advies kijken hoe en op welke termijn een andere werkwijze mogelijk is. Daar zal pas worden overgestapt op een andere werkwijze als in de praktijk blijkt dat dit verantwoord mogelijk is.

Thema 2: Natuur

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 2
- Natuur

Doelstelling: Zorgen voor de instandhouding van biodiversiteit

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
Programma natuurlijk ondernemen (waaronder Subsidieregeling innovatieve projecten biodiversiteit)	Ex post	2019	Afgerond	Artikel 22, 24	Kamerstuk 33576, nr. 166 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
	Ex durante	2020	Afgerond		Kamerstuk 33576, nr. 200 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Natuurpact/Natuurvisie	Ex post	2020	Afgerond	Artikel 22, 24	Beleidsvaluatie van het PAS en het wetstraject voorafgaand aan het PAS Rapport Rijksoverheid.nl
Beleidsvaluatie Programma aanpak Stikstof (PAS) en evaluatie Wetstraject PAS	Ex durante	2020	Afgerond	Artikel 22, 24	Kamerstuk 33576, nr. 189 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
	Ex post	2021	Afgerond		Stelselvernieuwing in uitvoering Rapport Rijksoverheid.nl
Natura2000 doelendocument	Ex post	2021	Afgerond	Artikel 22, 24	Verder op weg naar een betrokken, betrouwbaar en nodige BAW Rapport Rijksoverheid.nl
Evaluatie collectief stelsel Agrarisch natuur en landschapsbeheer (ANLb)	Ex Durante	2022	Afgerond	Artikel 22, 24	Systeemevaluatie implementatie Exotenverordening Rapport Rijksoverheid.nl
	Ex post	2022	Afgerond		Evaluatie Staatsbosbeheer Rapport Rijksoverheid.nl
Beheerautoriteit Waddenzee	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 22, 24	
Houtopstanden (paragraaf Wet natuurbescherming/ Besluit activiteiten leefomgeving)	Ex post	2024	Lopend: afronding 2024 ¹	Artikel 22, 24	
	Ex post	2024	Lopend: afronding 2024 ¹		

Doelstelling: De regio voeren over de instandhouding van de kwaliteit van het landelijk gebied en een vitale regio

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
IBP Vitaal Platteland	Lerende evaluatie	2022	Afgerond	Artikel 22, 24	Agenda Vitaal Platteland Tweede Kamer der Staten-Generaal
	Ex durante	2023	Afgerond ²		Eindrapportage evaluatie 4e tranche Regio Deals Rapport Rijksoverheid.nl
Regio Envelop / Regio Deals				Artikel 22, 24	

Doelstelling: Overige onderzoeken (onder andere fiscale regelingen)

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
Voortgangsrapportage Natuurpact	Voortgangsrapportage	2020	Afgerond	Artikel 22, 24	Kamerstuk 33576, nr. 200 Overheid.nl > Officiële bekendmakingen (officielebekendmakingen.nl)
Beleidsdoorlichting Natuur en Biodiversiteit 2015-2019	Beleidsdoorlichting	2021	Afgerond	Artikel 22, 24	Beleidsdoorlichting Natuur en biodiversiteit 2015-2019 Rapport Rijksoverheid.nl

1 De evaluatie houtopstanden is in uitvoering en wordt in 2024 gepubliceerd.

2 Deze evaluatie betrof de eerste tranche waarvoor BZK aan de lat stond voor de organisatie van de Regio Deals. In de vorige kabinetperiode was LNV verantwoordelijk. Daarom stond deze evaluatie nog op onze SEA.

Toelichting: in 2023 afgeronde evaluaties

In 2023 heeft de wettelijke evaluatie van Staatsbosbeheer plaatsgevonden door bureau Ecorys over de periode 2018-2021. Gelijktijdig heeft Sira Consulting een evaluatie gedaan naar het huidige kostprijsmodel van Staatsbosbeheer. De uitkomsten hiervan zijn integraal meegenomen in de wettelijke evaluatie. Op taakinvulling is de evaluatie van Ecorys positief: Staatsbosbeheer ontwikkelt zich van een traditionele terreinbeherende organisatie naar een toonaangevend 'groen' nutsbedrijf. Er zijn wel een aantal aandachtspunten die zien op de punten doeltreffendheid en doelmatigheid. De daaruit voortvloeiende concrete aanbevelingen pakken LNV en Staatsbosbeheer in gezamenlijkheid op.

Thema 3: Visserij

Doelstelling: Streven naar een duurzame en economisch rendabele visserijsector

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
Convenant visserij in beschermde gebieden	Ex Post	2022	Afgerond	Artikel 22	Tussenevaluatie VIBEG 2 Rapport Rijksoverheid.nl
Evaluatie WOT Visserij onderzoek	Ex Durante	2023	Afgerond	Artikel 22, 23	Kamerbrief Evaluatierapporten WOT Natuur Milieu en WOT Visserij Onderzoek Kamerstuk Rijksoverheid.nl
EU gemeenschappelijk visserijbeleid	Ex Post	2024	Lopend - afronding in 2024	Artikel 22	
Noordzeeakkoord	Ex Durante	2024	Lopend - afronding in 2024	Artikel 22	

Toelichting WOT Visserij

In 2022 hebben de onderzoeksbureaus Arcadis en SEO gezamenlijk een ex post evaluatie uitgevoerd van de Wettelijke onderzoekstaak Visserij Onderzoek (WOT-VO). Op 4 juli 2023 is het evaluatierapport aan de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk [36200, nr. 125](https://rijksoverheid.nl)). Uit het evaluatierapport is naar voren gekomen dat het WOT-VO programma door het Centrum

voor Visserij Onderzoek (CVO) kwalitatief goed, doeltreffend en doelmatig wordt uitgevoerd. Hierdoor worden de wettelijke vastgestelde doelen uit de kennisopgaven behaald. Als aanbeveling hebben Arcadis en SEO het volgende aangegeven: versterk de governance en sturing. De governance kan verbeterd worden door de betrokkenheid en sturing door het program-maraad (het voormalige opdrachtgeversoverleg) te vergroten. Voor de WOT-VO is ervoor gekozen om de uitvoeringsovereenkomst nog een jaar te verlengen. Hierdoor kan er ingespeeld worden op ontwikkelingen zoals de uitrol van wind op zee, de huidige saneringen binnen de visserijsector en internationale ontwikkelingen die de scope van onderzoek en kennisvragen kunnen beïnvloeden. De nieuwe uitvoeringsovereenkomst zal hierdoor in 2025 ingaan. Bij de invulling van deze nieuwe uitvoeringsovereenkomst worden de conclusies en aanbevelingen van Arcadis en SEO meegenomen.

Thema 4: Kennis en innovatie (recent afgerond evaluatieonderzoek)

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 4
- Kennis en Innovatie

Doelstelling: Borgen en benutten van een kwalitatief hoogwaardige kennis- en onderzoeksinfrastructuur

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
	Ex durante				
		2020	Afgerond		
Subsidie Jong Leren Eten				Artikel 23	duurzaamdoor.nl/sites/default/files/2021-01/Evaluatie JLE_regeling-scholen_ronde 2018-2019.pdf
Tussenevaluatie Groenpact	Ex durante	2021	Afgerond	Artikel 23	Groenpact 3e fase 2021-2025
	Procesevaluatie				
		2021	Afgerond		
Programma's DuurzaamDoor en Jong leren eten				Artikel 23	Kamerbrief over voortgang en beleidskader programma's DuurzaamDoor en Jong Leren Eten Kamerstuk Rijksoverheid.nl
	Ex post				
		2021	Afgerond		
Toegepast onderzoek; TO2-instellingen (o.a. Wageningen Research)				Artikel 23	Evaluatieonderzoek organisaties voor toegepast onderzoek (TO2): Excellent toegepast onderzoek voor maatschappelijke missies Rapport Rijksoverheid.nl
	Ex post				
		2022	Afgerond		
Subsidieregeling Instituten voor toegepast onderzoek (TO2-regeling) 2022				Artikel 23	Evaluatieonderzoek organisaties voor toegepast onderzoek (TO2): Excellent toegepast onderzoek voor maatschappelijke missies Rapport Rijksoverheid.nl
Kennis- en Innovatieagenda (KIA)	Ex post	2023	Afgerond	Artikel 23	1
	Ex durante				
		2023	Afgerond		
Tussenevaluatie DuurzaamDoor				Artikel 23	Tussenevaluatie DuurzaamDoor 2021-2024 Rapport Rijksoverheid.nl
	Ex durante				
		2023	Afgerond		
Tussenevaluatie Jong leren eten				Artikel 23	Tussenevaluatie Jong Leren Eten, Programmaperiode 2021-2024 Rapport Rijksoverheid.nl

Doelstelling: Borgen wettelijke onderzoekstaken

Titel Onderzoek	Type onderzoek	Afronding	Status	Begrotingsartikel(en)	Vindplaats onderzoek
	Ex post				
		2021	Afgerond		
WOT genetische bronnen				Artikel 23	Kamerbrief bij evaluatierapporten WOT Genetische Bronnen, WOT Voedselveiligheid en WOT Besmettelijke Dierziekten Kamerstuk Rijksoverheid.nl

Uitkomsten Strategische Evaluatie Agenda Thema 4
- Kennis en Innovatie

	Ex post				
		2021	Afgerond		Kamerbrief bij evaluatierapporten WOT Genetische Bronnen, WOT Voedselveiligheid en WOT Besmettelijke Dierziekten Kamerstuk Rijksoverheid.nl
WOT Voedselveiligheid				Artikel 23	
	Ex post				
		2021	Afgerond		Kamerbrief bij evaluatierapporten WOT Genetische Bronnen, WOT Voedselveiligheid en WOT Besmettelijke Dierziekten Kamerstuk Rijksoverheid.nl
WOT besmettelijke dierziekten				Artikel 23	
WOT economische informatievoorziening	Ex post				
		2022	Afgerond		Kamerbrief bij evaluatierapport wettelijke onderzoekstaken economische informatievoorziening Kamerstuk Rijksoverheid.nl
				Artikel 23	
WOT visserijonderzoek	Ex post				
		2023	Afgerond		Kamerbrief Evaluatierapporten WOT Natuur Milieu en WOT Visserij Onderzoek Kamerstuk Rijksoverheid.nl
				Artikel 23	
WOT natuur en milieu	Ex post				
		2023	Afgerond		Evaluatie Wettelijke Onderzoekstaken Natuur en Milieu (Wot-NM) Rapport Rijksoverheid.nl
				Artikel 23	

1 De evaluatie van de Kennis- en Innovatieagenda LWV betreft een interne tussenevaluatie en is niet met de Kamer gedeeld.

Toelichting: in 2023 afgeronde evaluaties

Kennis- en Innovatieagenda (KIA) «Ex-post»

In 2023 heeft KPLUSV een evaluatie uitgevoerd van de Kennis- en innovatieagenda Landbouw, Water, Voedsel (periode 2020-2023). Uit de evaluatie is gebleken dat de KIA-LWV een belangrijke rol speelt bij het stimuleren van kennisontwikkeling ten behoeve van de missies binnen het thema LWV. De KIA-LWV heeft in de eerste vier jaar een goede ontwikkeling doorgemaakt. Meer partijen zijn zich op de missies gaan richten, willen meedoen en zoeken afstemming en samenwerking. Naast de positieve ontwikkelingen zijn er ook aanbevelingen naar voren gekomen voor de verbetering van het sturen op missiedoelen. Om de sturing op missiedoelen te verbeteren adviseert KPLUSV het creëren van meer samenwerking vanuit een integrale *theory of change* en het stimuleren van betere betrokkenheid van partijen bij het innovatieproces, waarbij meer focus gelegd dient te worden op kennisbenutting in plaats van kennisontsluiting. Daarnaast is er aanbevolen een eenvoudiger *governance* te ontwikkelen met een duidelijke rolverdeling. De aanbevelingen vanuit KPLUSV zijn gebruikt voor het opstellen van de nieuwe KIA en worden gebruikt bij de inrichting van de *governance*.

Tussenevaluatie DuurzaamDoor (DD)

In 2023 heeft TwynstraGudde een evaluatie uitgevoerd van het kennisprogramma DuurzaamDoor (periode 2021- maart 2023). Op 4 juli 2023 is het tussentijdse evaluatierapport aan de Tweede Kamer gestuurd met een begeleidende kamerbrief (Kamerstuk [31532, nr. 281](#)). Uit de evaluatie is naar voren gekomen dat DuurzaamDoor bijdraagt aan de transitie richting een duurzame leefwereld. De precieze impact van DuurzaamDoor op de realisatie van de transitie is moeilijk te meten. De impact wordt namelijk vooral indirect gerealiseerd door het sterker maken van de transitieprofessionals, de netwerkvorming en het delen van kennis in een veilige omgeving waarbinnen geleerd kan worden. Om dit indirecte effect te versterken zijn de volgende aanbevelingen vanuit TwynstraGudde opgesteld: formuleer voor de breedte van het gehele programma een *theory of change*, formuleer een heldere communicatie- en verankeringsstrategie, verbeter de wijze waarop administratieve gegevens worden bijgehouden en verstevig de verbinding met andere duurzaamheidsthema's en netwerken. De aanbevelingen en lessen uit de tussentijdse evaluatie worden de komende twee jaar uitgewerkt in activiteiten. Om de verbinding te verstevigen met andere duurzaamheidsthema's en netwerken, gaan de onderwijsnetwerken van DD zich de komende twee jaar verbinden aan onderwerpen gericht op onderwijs, van het nationaal programma circulaire economie en de agenda Natuurinclusief 2.0.

Tussenevaluatie Jong Leren Eten (JLE)

In 2023 heeft Regioplan een tussentijdse evaluatie uitgevoerd van het transitieprogramma Jong Leren Eten (periode 2021- maart 2023). Op 4 juli 2023 is het tussentijdse evaluatierapport aan de Tweede Kamer gestuurd (Kamerstuk [31532, nr. 281](#)). Uit de tussentijdse evaluatie is naar voren gekomen dat de verschillende betrokken partijen tevreden zijn over het verloop van de tweede programmaperiode. Zo weten de netwerkpartners elkaar steeds beter te vinden, en waardeert men de rol van JLE sterk in de netwerksamenwerking, voornamelijk haar verbindende en aanjagende rol. Regioplan adviseert o.a. de inzet op de oudere doelgroepen te continueren, evenals monitoring van het voedseleducatie beleid van scholen en bevorderen van de aandacht van gemeenten voor voedseleducatie. JLE neemt deze aanbevelingen mee en blijft, zoals aanbevolen, inzetten op goede samenwerking en afstemming zowel tussen ministeries als ook met Gezonde School, JOGG, GGD'n en NME en andere partners.

Bijlage 4: Kengetallen en indicatoren

Inleiding

Dit overzicht gaat in op diverse indicatoren en kengetallen. Deze zijn gecategoriseerd in de herkenbare thema's van de Strategische Evaluatie Agenda (zie begroting XIV Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en F Diergezondheidsfonds Rijksbegroting 2023 bijlage 6). Dit komt de samenhang tussen monitoring en evaluatieonderzoek ten goede. Indicatoren en kengetallen zijn meetbare grootheden die een belangrijke signalerende functie hebben. Kengetallen bieden met name belangrijke contextuele informatie. Indicatoren zijn vaker concreet gebonden aan de inzet van een beleidsmaatregel of doelen van beleid. Scores op indicatoren kunnen daarom aanleiding zijn om beleid bij te sturen. Om echter de daadwerkelijke effecten van het gevoerde beleid op de «scores» uit de indicatoren vast te kunnen stellen is nader evaluatieonderzoek nodig. De recent afgeronde evaluatieonderzoeken staan opgenomen in bijlage 3 Afgerond evaluatie- en overig onderzoek.

Doelstelling: Versterken concurrentiekracht duurzame agroketens

Export van agrarische producten uit Nederland

DOELSTELLING: VERSTERKEN CONCURRENTIEKRACHT DUURZAME AGROKETENS

Export van agrarische producten uit Nederland (Bron: WUR en CBS)

Land	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (raming)
Duitsland	21.836	22.905	22.688	23.579	24.496	26.100	29.300	29.600
België	9.119	10.099	10.254	10.779	10.708	12.300	14.500	15.200
Verenigd Koninkrijk	7.001	7.747	7.665	7.726	7.571	8.700	10.100	10.700
Frankrijk	8.321	8.576	8.591	8.658	8.524	8.400	9.300	9.400
China	2.400	2.400	2.400	3.100	3.800	3.700	4.300	3.500
Overige landen	36.123	38.335	38.798	40.781	40.640	45.200	54.300	55.400
Totaal landen	84.800	90.062	90.396	94.623	95.739	104.400	121.800	123.800

Kengetallen land- en tuinbouw bedrijven

Kengetallen land- en tuinbouw bedrijven (bron: CBS)

Jaartal	2000	2010	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aantal land- en tuinbouw bedrijven	97.390	72.320	63.910	53.910	53.233	52.700	52.110	50.975	50.900
Gemiddelde inkomen per onbetaalde aje in de primaire sector (€)		41.400	46.800	52.500	71.400	52.100	83.500	113.600	112.300
Aantal landbouwbedrijven met verbrede landbouw activiteiten						22.000			24.434

Kengetallen toegevoegde waarde agrocomplex

Kengetallen toegevoegde waarde (bron: WEcR)

Jaartal	2010	2015	2018	2019	2020	2.021
Toegevoegde waarde van het agrocomplex (mld. €)	45	49	54	56	55,8	57,7
Waarvan gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen (%)	64%	61%	57%	59%	57%	58%
Werkgelegenheid in het agrocomplex	545.000	529.000	570.000	573.000	583.000	600.000
Waarvan gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen (%)	68%	67%	66%	67%	63%	63%

Kengetallen bedrijfshoofd							
Kengetallen bedrijfshoofd (bron: CBS)							
Kengetal bedrijfshoofd	2000	2004	2008	2012	2016	2020	2023
Aantal bedrijven met een bedrijfshoofd van ≥ 55 jaar	54.102	46.414	39.839	39.508	33.202	34.136	27.970
Waarvan zonder opvolging (%)	59%	64%	72%	66%	62%	60%	57%

Toelichting

1. Export van agrarische producten uit Nederland

Bovenstaande tabel toont de belangrijkste exportlanden (in waarde) van Nederland met betrekking tot agrarische producten en de totale (agrarische) exportwaarde van Nederland.

2. Aantal land- en tuinbouw bedrijven

Dit kengetal geeft het aantal land- en tuinbouw bedrijven weer dat actief is in Nederland. Deze gegevens worden verzameld in de Landbouwtelling en gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landbouwtelling maakt deel uit van de gecombineerde opgave, die onder meer gebruikt wordt voor de uitvoering van het landbouwbeleid en handhaving van de Meststoffenwet.

3. Gemiddelde inkomen per onbetaalde aje in de primaire sector (€)

Dit kengetal geeft het gemiddelde inkomen uit bedrijf in de primaire landen tuinbouwsector weer in euro per onbetaalde arbeidsjaareenheid (aje). Deze gegevens worden verzameld door Wageningen Economic Research via het Bedrijven Informatie Netwerk (BIN).

Wageningen Economic Research berekent het agrarisch inkomen per onbetaalde aje. Agrarisch ondernemers en hun gezinsleden verrichten in de meeste sectoren nog het merendeel van de arbeid zelf, maar krijgen meestal geen salaris. Een arbeidskracht die in een jaar 2.000 uur of meer werkt, wordt gezien als één aje. Wie minder werkt, telt voor minder dan één aje. Wageningen Economic Research deelt het inkomen uit bedrijf in deze situatie door het aantal onbetaalde aje. Op deze manier zijn de inkomens van verschillende bedrijfstypen beter met elkaar te vergelijken. Daarmee is het resultaat dus gekoppeld aan de hoeveelheid input.

4. Aantal landbouwbedrijven met verbrede landbouw activiteiten

Dit kengetal geeft het aantal land- en tuinbouwbedrijven weer dat een of meer verbredingsactiviteiten als aanvullende inkomstenbron heeft. De gegevens voor dit kengetal komen uit de landbouwtelling en worden gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landbouwtelling maakt deel uit van de gecombineerde opgave, die onder meer gebruikt wordt voor de uitvoering van het landbouwbeleid en handhaving van de Meststoffenwet. De verbredingscijfers op basis van de Landbouwtelling kunnen een onvolledig beeld geven, onder andere omdat steeds meer ondernemers hun bedrijven (als gevolg van bv. wetgeving, fiscale voordelen, of risicospreiding) splitsen in meerdere zelfstandige bedrijven met eigen rechtsvorm en boekhouding. Deze bedrijven komen mogelijk niet in beeld via de Landbouwtelling.

Onder verbredingsactiviteiten wordt verstaan: Verkoop aan huis, stalling van goederen of dieren, agrotourisme, verwerking van landbouwproducten, zorglandbouw, aquacultuur, loonwerk voor derden, agrarisch natuur- en landschapsbeheer, agrarische kinderopvang, boerderij educatie en energieproductie (levering aan derden).

5. Toegevoegde waarde van het agrocomplex

Het agrocomplex bestaat uit het geheel van directe en indirecte activiteiten rond de agrarische sector die als een samenhangende keten kan worden gezien. Dit bestaat uit de agrarische sector - opgebouwd uit de sectoren landbouw, tuinbouw en visserij – plus de toeleverende partijen van goederen en diensten zoals veevoer, kunstmest, energie, machines, stallen, kassen, veterinaire en zakelijke diensten enerzijds en de verwerking, handel en distributie anderzijds.

Dit kengetal geeft de toegevoegde waarde van dit gehele complex weer in miljarden euro's. Een deel van de activiteiten van het totale agrocomplex hangt samen met de verwerking van geïmporteerde agrarische grondstoffen, zoals cacao, granen, soja en tabak. De rest is gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen. Bij dit kengetal is ook aangegeven welk percentage van de toegevoegde waarde is gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen. Deze gegevens zijn gebaseerd op data van Wageningen Economic Research.

6. Werkgelegenheid in het agrocomplex

Het agrocomplex bestaat uit het geheel van directe en indirecte activiteiten rond de agrarische sector die als een samenhangende keten kan worden gezien. Dit bestaat uit de agrarische sector - opgebouwd uit de sectoren landbouw, tuinbouw en visserij – plus de toeleverende partijen van goederen en diensten zoals veevoer, kunstmest, energie, machines, stallen, kassen, veterinaire en zakelijke diensten enerzijds en de verwerking, handel en distributie anderzijds.

Dit kengetal geeft de werkgelegenheid in dit gehele complex weer in het aantal arbeidsjaren. Een deel van de activiteiten van het totale agrocomplex hangt samen met de verwerking van geïmporteerde agrarische grondstoffen, zoals cacao, granen, soja en tabak. De rest is gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen. Bij dit kengetal is ook aangegeven welk percentage van de werkgelegenheid is gebaseerd op binnenlandse agrogrondstoffen. Deze gegevens zijn gebaseerd op data van Wageningen Economic Research.

7. Aantal bedrijven met een bedrijfshoofd van ≥ 55 jaar

Dit kengetal laat het aantal bedrijven zien dat een bedrijfshoofd heeft van 55 jaar of ouder. Ook wordt weergegeven welk percentage van deze bedrijven al een opvolger heeft. Deze gegevens worden verzameld in de Landbouwtelling en gepubliceerd door het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landbouwtelling maakt deel uit van de gecombineerde opgave, die onder meer gebruikt wordt voor de uitvoering van het landbouwbeleid en handhaving van de Meststoffenwet.

Doelstelling: Borgen van voedselveiligheid en voedselkwaliteit

Vergroten maatschappelijke waardering van landbouw/voedsel									
Doelstelling: Vergroten maatschappelijke waardering van landbouw/voedsel									
Voldoen controle vereisten HACCP (bron: NVWA)									
Indicator	Referentie-waarde	Peil-datum	Raming 2022	Realisatie 2022	Raming 2023	Realisatie 2023	Streef-waarde		
Nalevings-niveau HACCP-verplichting	80%	9-apr	92%	93%	94%	87%	100%		
Vertrouwen consument in veiligheid voedsel (bron: NVWA consumentenmonitor)									
Kengetal	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Meest recente jaar
Mate van vertrouwen consumenten in voedsel	Geen meting	Geen meting	3.2	3.2	Geen Meting	3.34	Geen meting	3,36	2023

Toelichting

1. Voldoen controlevereisten HACCP

Het betreft het percentage van het totale aantal gecontroleerde bedrijven met een wettelijk verplicht Hazard Analysis and Critical Control Points (HACCP)-systeem uit het eerste deel van de vleesketen (slachthuizen, uitsnijderijen en koel- en vrieshuizen) dat aan alle controle-items voor HACCP voldoet.

Voor de berekening van het nalevingspercentage HACCP (Hazard Analysis and Critical Control Points) is uitgegaan van de resultaten die tijdens volledige audits bij slachthuizen, wildbewerkingsinrichtingen, uitsnijderijen en koel- vrieshuizen zijn beoordeeld door auditoren van de NVWA. Voor 2023 is het op deze wijze berekende nalevingspercentage voor HACCP uitgekomen op 87,4%. Dit percentage is niet geheel te vergelijken met voorgaande jaren. Vanaf september 2023 is gestart met een nieuwe auditvragenlijst om de audits efficiënter in te richten. Waar voorheen alle auditvragen individueel werden beoordeeld op wel of geen overtreding, wordt dit nu alleen aan het eindoordeel gegeven. Dit geeft een meer transparant eindoordeel. De aanpassing van de vragenlijst en de extra aandacht voor het invullen is van invloed op het (niet) nalevingspercentages 2023 ten opzichte van voorgaande jaren. Het percentage ernstige overtredingen is hoger dan afgelopen jaren. Deze verhoging is meer te wijten aan het nauwkeuriger registreren dan dat bedrijven aanzienlijk slechter zijn gaan presteren.

2. Vertrouwen consument in veiligheid voedsel

De NVWA meet op een schaal van 1–5 het vertrouwen van de consument in de veiligheid van voedsel. Deze meting vindt om de 2 jaar plaats. De meest recente meting is in 2023 uitgevoerd.¹

De NVWA Consumentenmonitor 2023 laat zien dat het vertrouwen in het systeem van voedselveiligheid behoorlijk stabiel is. Dit vertrouwen wordt uitgedrukt in het kengetal: de representatie van de antwoorden op 1 algemene vraag: 'Ik maak mij zorgen over de veiligheid van voedingsmiddelen'. Het kengetal wordt berekend door de schaal = 6 – [gemiddelde score op deze negatief gestelde vraag]. Het kengetal bedroeg in 2021 3,34 en in 2023 3,36, en toont dus een minieme stijging van 0,02. Daarmee is het vrijwel gelijk aan de waarde aan het begin van deze eeuw.

¹ NVWA Consumentenmonitor voedselveiligheid 2023 | Rapport | NVWA

Doelstelling: Vergroten maatschappelijke waardering van landbouw/voedsel

Doelstelling: vergroten maatschappelijke waardering van landbouw/voedsel

Voedselverspilling (kiloton) (bron: Monitor voedselverspilling update 2009-2020, WFBR, 2023)

Kengetal	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Meest recente jaar	
Voedsel-verspilling (kiloton)	min: 1.781 max: 2.466	min: 1.814 max: 2.509	min: 1.649 max: 2.568	min: 1.514 max: 2.380	2811 (nieuwe methode nu incl. onvermijdbare restromen!)	Geen meting	Geen meting	2020	
Afgeleide voedselverspilling in kiloton (absoluut en percentage) (bron: Monitor duurzaam voedsel, Wageningen University & Research)									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Meest recente jaar	Streefwaarde
Afgeleide voedsel-verspilling in kiloton (absoluut)	2.124	2.162	2.109	1.947	2.811 (nieuwe methode)	Geen meting	Geen meting	2.020	1081 (2030)
Afgeleide voedsel-verspilling in % (relatief)	98	100	98	90	t.o.v. omgerekende cijfers: 87	Geen meting	Geen meting	2020	50

Kengetallen bestedingen duurzaam voedsel

Duurzaam voedsel (consumentenbestedingen aan voor consumenten herkenbaar duurzamer geproduceerd voedsel) (bron: Monitor duurzaam voedsel, Wageningen University & Research)

	2019	2020	2021	2022
Totale consumenten-bestedingen aan duurzaam voedsel (x€1.000.000.0000)	7,6	8,5	9,5	10,8
Marktaandeel van bestedingen aan duurzaam voedsel in de totale bestedingen aan voedsel	14%	17%	19%	18%
Toename bestedingen van consumenten aan duurzaam voedsel ten opzichte van het voorgaande jaar	18%	7%	12%	13%

Toelichting

1. Voedselverspilling (kiloton)

Er is sprake van voedselverspilling als voedsel dat voor menselijke consumptie bedoeld is, hier niet voor wordt gebruikt. De Monitor voedselverspilling geeft de omvang van voedselresten in Nederland weer, gebaseerd op openbare cijfers. De totale hoeveelheid reststromen wordt uitgesplitst naar de bestemmingen voedselbank, veevoer, vergisten, composteren, verbranden en storten/lozen. Per hoofd van de bevolking bedroeg de voedselverspilling in 2020 161 kilogram, in totaal 2.811 kiloton. Dit is hoger dan het voorgaande jaar, in 2019 was dat 1.947 kiloton. Dat komt doordat in 2020 voor het eerst de geharmoniseerde Europese definitie van voedselverspilling is gebruikt om de omvang voor Nederland te bepalen. Het grotere volume is een gevolg van de verandering van de definitie van voedselverspilling van de tot nu toe in Nederland gehanteerde definitie naar de definitie vanuit de Europese Unie. In de definitie van de EU van voedselverspilling zijn de onvermijdelijke, merendeels oneetbaar, reststromen (pitten, schillen etc) meegenomen. In de Nederlandse monitor over 2019 zijn deze materialen niet meegenomen als voedselverspilling. Dat dit tot een verhoging van het totale volume, en eveneens tot een groot volume voor de ketenschakel verwerking en fabricage leidt, komt doordat in Nederland het volume aan voedsel wat geproduceerd, verhandeld en verwerkt wordt voor consumptie buiten Nederland groot is.

De omvang van de voedselverspilling is ter willen van de vergelijkbaarheid per hoofd van de bevolking omgerekend naar de omvang volgens de voormalige definitie: in 2020 is dat 97-123 kilogram per hoofd van de bevolking. In 2019 was dit 88-136 kilogram per hoofd van de bevolking. We zien dan een flinke daling in de bovengrens.

2. Afgeleid voedselverspilling in kiloton

Nederland heeft zich gecommitteerd aan het realiseren van het Duurzame Ontwikkelingsdoel 12.3 van de Verenigde Naties (SDG 12.3). SDG 12.3 stelt dat in 2030 t.o.v. 2015 de hoeveelheid voedselverspilling gehalveerd dient te zijn. In de Monitor voedselverspilling wordt de omvang van de voedselverspilling in Nederland niet als een absoluut getal weergegeven, maar aangeduid met een bandbreedte. De omvang van de voedselverspilling bedraagt tenminste de ondergrens van de bandbreedte (minimum) en ten hoogste de bovengrens van de bandbreedte (maximum). Hoewel het niet correct is om te stellen dat het 'midden' van de bandbreedte de hoeveelheid voedselverspilling aangeeft, is deze afgeleide voedselverspilling wel een indicatie van de ontwikkeling.

3. Duurzaam voedsel

De bovenstaande cijfers uit de Monitor Duurzaam Voedsel geven een overzicht van de consumentenbestedingen aan duurzaam voedsel. Duurzaam voedsel wordt in deze monitor gedefinieerd als voedsel waarbij tijdens de productie en verwerking meer rekening is gehouden met milieu, dierenwelzijn en/of sociale aspecten dan wettelijk verplicht is. Het gaat om de in Nederland geconsumeerde producten in de belangrijkste afzetkanalen voor duurzaam voedsel: supermarkten, foodservice en speciaalzaken voor duurzame voeding in Nederland. De gegevens zijn gebaseerd op de omzet van producten die zijn voorzien van een duurzaamheidskeurmerk met onafhankelijke controle. De voedingsmiddelen kunnen daarmee door consumenten op één of meer aspecten als duurzaam worden herkend.

Doelstelling: Verduurzaming productie en consumptie (d.m.v. kringlooplandbouw)							
Verduurzaming productie en en consumptie (d.m.v. kringlooplandbouw)							
Productie van dierlijke mest uitgedrukt in miljoen kg stikstof (bron: CBS)							
	Plafond ¹	2018	2019	2020	2021	2022 2023 (voorlopig)	
Landelijk	489,4 – 504,4	503,4	489,7	489,4	471	467,1	472,2
Melkvee	286,5 – 281,9	289,9	279,9	286,5	273	269,2	276,3
Varkens	91,8 – 99,1	96,8	93,7	91,8	88,9	88,6	85,5
Pluimvee	54,7 – 60,3	56,7	56	54,7	54,3	53,9	53,3
Productie van dierlijke meste uitgedrukt in miljoen kg fosfaat (bron: CBS)							
	Plafond ¹	2018	2019	2020	2021	2022 2023 (voorlopig)	
Landelijk	150,7 – 172,9	161,8	155,5	150,7	148	150,4	146,5
Melkvee	73,6 – 84,9	78,7	75,5	73,6	74,2	77,2	74,2
Varkens	36,7 – 39,7	37,7	36,8	36,7	34,5	34,4	33,2
Pluimvee	24,1 – 27,4	25,9	25,1	24,1	23,2	22,5	22,4

Verduurzaming productie en en consumptie (d.m.v. kringlooplandbouw)							
Productie van dierlijke mest uitgedrukt in miljoen kg stikstof (bron: CBS)							
Gemiddelde nitraatconcentratie per liter in uitspoelend water onder landbouwbedrijven (bron: RIVM, Landelijk Meetnet Effecten Mestbeleid)							
Bodemsoort	2012-2015	2016-2019	2020	2021	2022	Streefwaarde	
Löss	68	63	100	77	71	gemiddeld <of=50 mg Nitraat/l uitspoeling uit wortelzone onder landbouwgrond	
Zand	55	50	67	70	58	gemiddeld <of=50 mg Nitraat/l uitspoeling uit wortelzone onder landbouwgrond	
Klei	23	30	45	40	27	gemiddeld <of=50 mg Nitraat/l uitspoeling uit wortelzone onder landbouwgrond	
Veen	8	7	11	14	7	gemiddeld <of=50 mg Nitraat/l uitspoeling uit wortelzone onder landbouwgrond	
Totale CO2-emissie glastuinbouw (bron: energiemonitor glastuinbouw WEcR)							
Indicator	2015	2019	2020	2021	2022 (voorlopig)	Meest recente jaar	Streefwaarde 2030
Totale broeikasgasemissie glastuinbouw in CO2-equivalenten	7,7 Mton	7,9 Mton	7,5 Mton	8,2 Mton	5,4 Mton	2022	4,3 Mton

1 Vanwege de derogatiebeschikking 2022-2025 is het landelijk plafond in 2022 gewijzigd en de sectorale plafonds in 2024. Tussen haakjes staan de daarvoor geldende de plafonds vermeld.

Toelichting

1. en 2. Productie van dierlijke mest uitgedrukt in miljoen kg stikstof en fosfaat

Om de kwaliteit van het grond- en oppervlaktewater te beschermen zijn er sinds 2006 maxima gesteld aan de hoeveelheid mest, uitgedrukt in stikstof en fosfaat, die de Nederlandse veehouderij mag produceren. Vanwege de derogatiebeschikking 2022-2025 is het landelijke mestproductieplafond in 2022 gelijkgesteld aan de gerealiseerde mestproductie in 2020, daarvoor was deze gelijk aan de mestproductie in 2002. Met ingang van 2024 zijn de sectorale mestproductieplafonds ook gelijkgesteld aan de gerealiseerde mestproductie in 2020. De hoeveelheid geproduceerde mest is een indicator voor de mate waarin de Nederlandse veehouderij geopereerd heeft binnen de milieu technische grenzen die gesteld zijn. De excretie voor 2023 is voorlopig vastgesteld op basis van de monitor fosfaat- en stikstofexcretie in dierlijke mest, derde kwartaal 2023.

3. Gemiddelde nitraatconcentratie per liter in uitspoelend water onder landbouwbedrijven

Het mestbeleid is de implementatie van de EU-Nitraatrichtlijn, gericht op het terugdringen van uit- en afspoeling van nutriënten uit de landbouw tot op of onder het niveau van 50mg Nitraat/l, om verontreiniging van grond en oppervlaktewater te verminderen en te voorkomen. Elke lidstaat dient per vier jaar een actieprogramma te ontwikkelen dat moet leiden tot

een nutriëntenuitspoeling op of onder het genoemde niveau. Het zesde Actieprogramma Nitraatrichtlijn liep tot 2022. Het zevende Actieprogramma Nitraatrichtlijn loopt van 2022 tot en met 2025. Effecten van actieprogramma's zijn eerst volledig zichtbaar vijf jaar na afloop van het programma. Het mestbeleid draagt ook bij aan het bereiken van de doelen van de Kader richtlijn Water van chemisch schoon en ecologisch gezond water.

5. Broeikasgasemissie glastuinbouw in CO₂-equivalenten

De Klimaat en Energieverkenning (KEV) rapporteert de totale broeikasgasemissie van de glastuinbouwsector. Deze broeikasgasemissie bestaat uit CO₂ en methaanemissie en zijn te vinden in de bijlage van de KEV. Zoals in het jaarverslag van 2022 is aangegeven worden in plaats van de CO₂-emissiecijfers uit de jaarlijkse Energiemonitor Glastuinbouw van Wageningen Economic Research (WEcR) de broeikasgasemissiecijfers van de KEV gebruikt. Dit omdat in de Wet milieubeheer is vastgelegd dat de KEV-cijfers worden gebruikt voor wettelijke rapportages. In de Voorjaarsbesluitvorming klimaat 2023 (Kamerstuk 32813, nr.1230) is vastgelegd dat de broeikasgasrestemissiedoelstelling in 2030 voor de glastuinbouw 4,3 Mton CO₂-equivalenten is.

Doelstelling: Bevorderen plantgezondheid

Bevorderen plantgezondheid			
Aantal projecten toolbox kwekersrecht			
Raming 2022	Realisatie 2022	Raming 2023	Realisatie 2023
10 projecten	18 projecten	10 tot 15 projecten	13 projecten

Toelichting

1. Aantal projecten toolbox kwekersrecht

Het kwekersrecht stimuleert bedrijven om nieuwe plantenrassen met verbeterde eigenschappen te ontwikkelen. Verbeterde plantenrassen zijn van groot belang om de landbouw duurzamer te maken (meer productiviteit, minder chemische middelen). Nederland is actief via het "PVP Development Program» (PVP-toolbox) waarin Nederlandse kennis en ervaringen met het ontwikkelen, implementeren en ondersteunen van kwekersrecht wordt gedeeld met landen die kwekersrecht willen implementeren of verder ontwikkelen. De projecten lopen uiteen van het geven van voorlichting, het trainen van technici of beleidsmakers tot het ontvangen van delegaties om laten zien hoe we een en ander hebben georganiseerd. Jaarlijks komen via o.a. landbouwwattache's voorstellen voor projecten binnen. Deze worden door een internationale stuurgroep beoordeeld en geprioriteerd. Voor de Toolbox Kwekersrecht is jaarlijks is een bedrag van € 230.000 beschikbaar. In 2023 zijn met dit budget 13 projecten uitgevoerd. De projecten liepen uiteen van het ondersteunen van landen bij de implementatie van hun kwekersrecht-regelgeving, het trainen van specialisten en overdragen van technische kennis, het met derde landen organiseren van seminars om kennis en bewustwording van het belang van een goed kwekersrecht-systeem te verhogen en het ondersteunen van een IT-systeem dat internationale uitwisseling van kwekersrecht-informatie faciliteert. Betrokken landen waren in 2023 Azerbeidzjan, Ghana, Kazachstan, Mexico, Egypte, Tanzania, Bolivia, Ukraine en Suriname.

Doelstelling: bevorderen diergezondheid

Bevorderen diergezondheid						
Reductie antibioticagebruik in de dierhouderij (bron: SDa)						
Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Realisatie 2022	Realisatie 2023	Streefwaarde	Planning
Mate van afname van antibiotica-gebruik in de dierhouderij	Antibiotica verkoop in 2009	2009	77,40%	Volgt in Sda rapportage 2024	70% reductie (ten opzichte van 2009)	Is nog niet bepaald

Toelichting

1. Reductie antibiotica-gebruik in de dierhouderij

De bovenstaande indicator betreft de reductie van het antibioticagebruik in de dierhouderij ten opzichte van 2009. De raming 2023 is afhankelijk van de uitwerking van de in 2019 afgesproken sectorspecifieke reductiedoelstellingen (zie ook Kamerstuk [29 683, nr. 247](#)). Het streven is om antibioticumgebruik verder te reduceren door middel van sectorspecifieke reductiedoelstellingen en een reductie van hooggebruikende bedrijven per 2024. De gerealiseerde reductie in 2022 was 77,4%.

Doelstelling: Zorgen voor de instandhouding van biodiversiteit

Oppervlakte ANLb beheerd landbouwareaal

Doelstelling: zorgen voor instandhouding van biodiversiteit					
Oppervlakte ANLb beheerd landbouwareaal					
Realisatie 2017	Realisatie 2018	Realisatie 2019	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Realisatie 2022
62.116 ha	69.989 ha	76.943 ha	83.968 ha	88.795 ha	91.822 ha
Uitbreiding bossen in Nederland (bron: vierjaarlijkse Nederlandse Bos Inventarisatie (NBI))					
	Startpunt 2021	Tussendoelen in periode 2021-2030	Streefdoel 2030		
Areaal bos in Nederland	363.801 hectare	823 ha uitbreiding gerealiseerd	37.400 hectare uitbreiding		

Toelichting

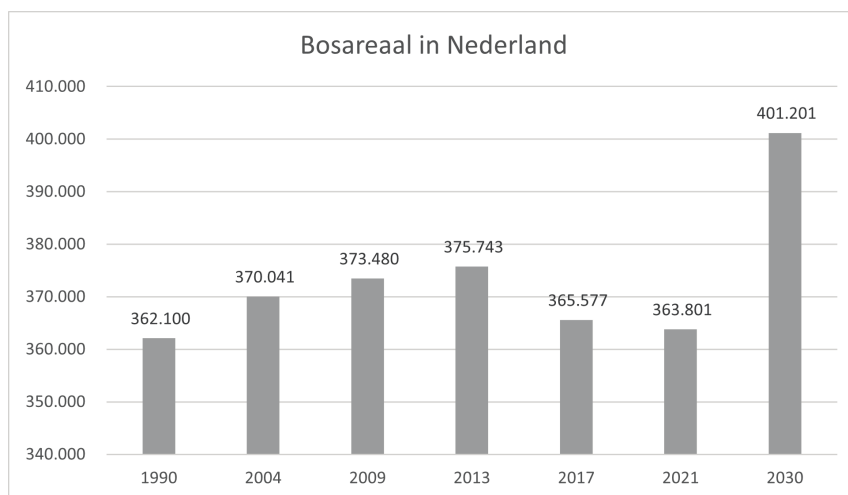
1. Oppervlakte ANLb beheerd landbouwareaal

De oppervlakte ANLb beheerd landbouwareaal is in 2023 toegenomen van 88.795 ha in 2021 (betaald in 2022) naar 91.822 ha in 2023 (betaald in 2022). In de nieuwe GLB-periode (2023-2027) is de doelstelling om het ANLb te verbreden en uit te breiden. Met de extra inzet is de doelstelling dat het ANLb groeit van ruim 100.000 ha naar 130.000 ha. Het budget zal hierdoor stapsgewijs groeien van 100 mln. in 2023 naar 120 mln. in 2025.

De uitvoering van het ANLb is een verantwoordelijkheid van de provincies. Zij sluiten beheerpakketten af met collectieven van boeren voor op natuurwaarden gericht landbouwbeheer in (potentiële) leefgebieden van de betreffende soorten. Deze liggen buiten de bestaande natuurgebieden. Het kengetal «oppervlakte ANLb beheerd landbouwareaal» illustreert de ontwikkeling van het areaal agrarisch gebied waarin natuur en landbouw met elkaar verbonden worden. Het kengetal geeft weer op hoeveel areaal de ecologische randvoorwaarden worden verbeterd t.b.v. de VHR soorten. Of de populaties van die VHR soorten daadwerkelijk toenemen, hangt van meer factoren af.

2. Bosareaal

De Nederlandse Bos Inventarisatie (NBI) rapporteert elke 5 jaar over de staat van het Nederlandse bos. In juni 2022 is de meest recente NBI verschenen en die rapporteert over de periode 2017-2021. In 2021 bedroeg de oppervlakte bos² 363.801 hectare.³ Het oppervlakte bos in 2021 is beperkt gedaald ten opzichte van het bosareaal in 2017. Net als in de voorgaande periode is het areaal bos teruggelopen doordat bos verdwenen is voor andere natuurtypen en er tijdelijke bossen op agrarische grond zijn teruggezet naar landbouwareaal. Rijk en provincies hebben in de landelijke Bossenstrategie uit 2020 een ambitie gesteld om het areaal bos in Nederland met 10% te vergroten (37.400 hectare) tot en met 2030. De voortgangsrapportage natuur (VRN) rapporteert jaarlijks over de voortgang van de Bossenstrategie. In 2021 en 2022 is in totaal 823 ha nieuw bos gerealiseerd (9e VRN, december 2023).⁴ Gegevens over de voortgang van de bossenstrategie in 2023 komen eind 2024 beschikbaar.

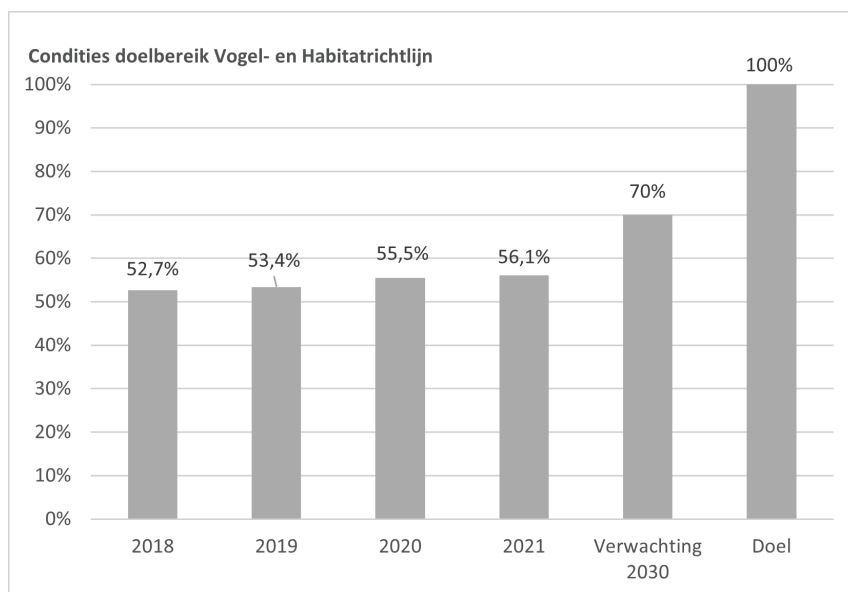

² De definitie van bos wordt in de 7e Nederlandse Bosinventarisatie verder toegelicht.

³ Bron: 7e Nederlandse Bosinventarisatie [WOT-rapport 142 \(wur.nl\)](#)

⁴ Bron: 9e VRN, december 2023 [Natuur in Nederland - Stand van zaken eind 2021 en ontwikkelingen in 2022 \(overheid.nl\)](#)

3. Conditie VHR-doelbereik landnatuur

Om de effecten van het beleid te laten zien, gebruikt het Planbureau van de Leefomgeving (PBL) het doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn voor landnatuur. Deze indicator wordt modelmatig berekend door het effect in te schatten van de stikstofdepositie, grondwaterstand, zuurgraad van de bodem en ruimtelijke condities (omvang en inrichting Natuurnetwerk Nederland) op de staat van instandhouding van VHR-soorten.

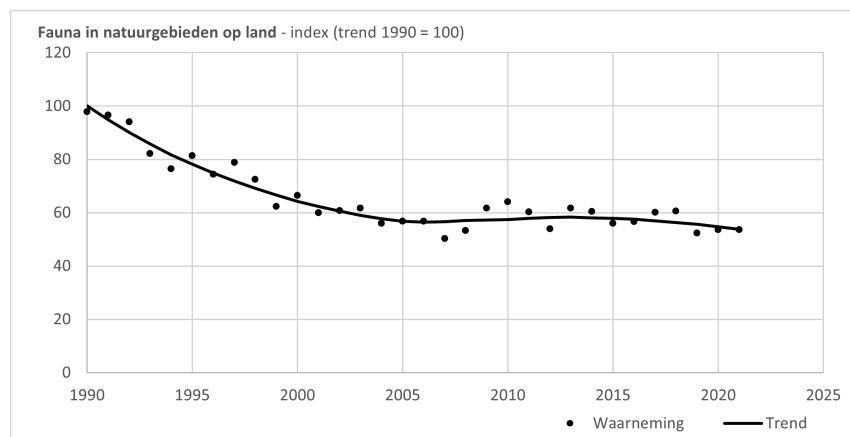
Het getal van afgerond 56% voor 2021 betekent dat er voor ongeveer 56% van de VHR-soorten een duurzame instandhouding bereikt kan worden op basis van de bekeken condities.

In deze modelberekening zijn (meet)gegevens van het RIVM en de provincies gebruikt over stikstofdepositie, natuurinrichting en -uitbreiding. Actuele bodem- en grondwatercondities konden niet worden gebruikt door het ontbreken van monitoring op dit vlak. De toename in VHR-doelbereik sinds 2018 komt vooral voort uit de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland door aankoop en inrichting van nieuwe natuur.

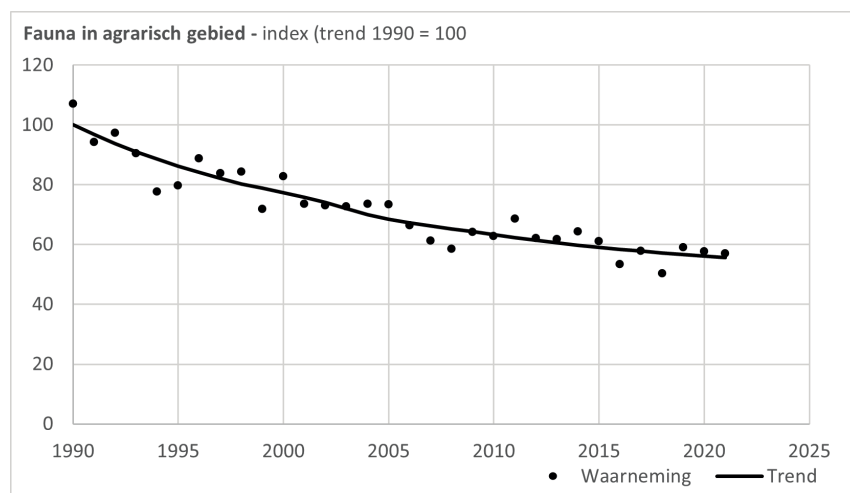
4. «Fauna in natuurgebieden op land» en «Fauna in Agrarisch gebied»
Kenmerkende soorten zoogdieren, broedvogels, reptielen en vlinders van natuurgebieden op land zijn sinds 1990 gemiddeld afgenomen. Er is een groot verschil tussen de ontwikkelingen in bossen en die in open natuur gebieden. In de bossen is de trend sinds 1990 stabiel, maar de laatste 12 jaar is een matige toename waar te nemen. In de open natuurgebieden is juist sprake van een afname van 50 procent, al is daar de laatste 12 jaar de trend gestabiliseerd.

Sinds 1990 zijn vogels, zoogdieren en dagvlinders kenmerkend voor het agrarisch gebied gemiddeld genomen achteruit gegaan. Van de 45 in deze indicator opgenomen soorten zijn 27 soorten achteruitgaan en 12 vooruit. Vooral broedvogels en dagvlinders gaan achteruit. Bij de zoogdieren houdt het aantal vooruitgaande, stabiele en achteruitgaande soorten elkaar in evenwicht.

De figuren geven de trend weer van de ontwikkelingen van soorten in respectievelijk natuurgebieden op land en in het agrarisch gebied.

Bron: <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1581-trend-alle-natuurgebieden>

Bron: <https://www.clo.nl/indicatoren/nl1580-trend-fauna-agrarisch>

Doelstelling: Streven naar een duurzame en economisch rendabele visserijsector

Mate van duurzame bevissing

Doelstelling: Streven naar een duurzame en economisch rendabele visserijsector (bron: Wageningen University & Research report C045/20)

Mate van duurzame bevissing

Omschrijving	Basis- of Referentiewaarde en jaar	Huidige waarde en jaar	Streefwaarde en jaar
Het percentage duurzaam bevestigd, van de door Nederlandse vissers gericht bevestigde bestanden.	Basiswaarde 2021 per vlootsegment: Pelagisch: 0,98 Grootschalige boomkor: 0,85	De laatst bekende waarde is 2021	1 (of lager)

Toelichting

1. Mate van duurzame bevissing

Voor het beoordelen of de Nederlandse vissersvloot afhankelijk is van overbeviste visbestanden en/of een biologisch risico vormt voor uitgeputte visbestanden wordt gebruik gemaakt van de duurzame oogst indicator. Indien deze indicator onder of gelijk is aan 1 is de oogst van het bestand in balans.

Doelstelling: Borgen en benutten van een kwalitatief hoogwaardige kennis- en innovatie- en onderzoeksinfrastructuur

Doelstelling: Borgen en benutten van een kwalitatief hoogwaardige kennis- en innovatie- en onderzoeksinfrastructuur

Doelstelling: Borgen en benutten van een kwalitatief hoogwaardige kennis- en innovatie- en onderzoeksinfrastructuur

Klanttevredenheid uitgevoerd onderzoek WR en Kennisbenutting uitgevoerd onderzoek WR (bron: Wageningen Research)

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2022	Realisatie 2022	Raming 2023	Realisatie 2023	Streefwaarde	Planning
Klanttevredenheid	8,6	2020	8,5	8,7	8,5	8,8	8	2020
Kennisbenutting door beleid, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties	93%	2020	>90%	93%	>90%	92%	>80%	2020

Percentage innoverende agrarische bedrijven (bron: WEcR)

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Raming 2022	Streefwaarde	Planning
Percentage innoverende agrarische bedrijven	8%	2017	8,90%	5,30%	n.t.b.	10%	2025

Aandeel technologische landbouw goederen in de totale landbouwexport (bron: WEcR & CBS)

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Realisatie 2021	Realisatie 2022	Raming 2023	Streefwaarde	Planning
Aandeel technologische landbouw goederen in de totale landbouwexport	9.5%	2019	9,30%	9,80%	8,84%	12%	2021

Aantal toegekende vouchers voor bedrijfsadviezen aan boeren en tuinders gericht op kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen (bron: RVO)

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Raming 2022	Realisatie 2022	Raming 2023	Realisatie 2023	Streefwaarde (cumulatief 2020-2023)	Planning
Aantal toegekende vouchers voor bedrijfsadviezen aan boeren en tuinders gericht op kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen	0	2020	4.160	4.155	4.000	4.369	14.460	2023

Verhouding duurzame / totale investeringen (bron: WEcR)

Indicator	Referentie-waarde	Peildatum	Realisatie 2020	Realisatie 2021	Raming 2022	Huidige schatting 2021	Streefwaarde	Planning
Verhouding duurzame / totale investeringen	25%	2017	18%	27%	n.t.b.	27%	30%	2025

Toelichting

1. Klanttevredenheid uitgevoerd onderzoek WR en 2. Kennisbenutting uitgevoerd onderzoek WR

In 2015 zijn alle TO2-instituten (waaronder Wageningen Research (WR)) overgegaan op een nieuwe, uniforme methode voor het meten van klant tevredenheid en kennisbenutting. De scores in bovenstaande tabel tonen de gerealiseerde waarden van klanttevredenheid en kennisbenutting voor het onderzoek dat WR uitvoert.

3. Percentage innoverende agrarische bedrijven

Dit geeft het percentage van de bedrijven weer dat product- of procesinnovaties heeft doorgevoerd. Het gaat hierbij zowel om bedrijven die als eerste bedrijf iets nieuws hebben doorgevoerd als om innovatieve volgers (vroegge volgers).

4. Aandeel technologische landbouwgoederen in de totale landbouwexport

Deze indicator geeft het technologisch aandeel (kennis en innovatie omgezet in goederen/diensten in de vorm van oa. Kassen- en machinebouw) van de aan de landbouw gerelateerde goederen weer in de totale landbouwexport van alle goederen.

5. Aantal toegekende vouchers voor bedrijfsadviezen

Deze indicator toont het aantal toegekende vouchers voor bedrijfsadviezen aan boeren en tuinders over bedrijfsspecifieke vragen en behoeften gericht op aandachtsgebieden binnen de kringlooplandbouw en duurzaam en klimaatbestendig ondernemen met tot doel om te komen tot bedrijfsaanpassingen in de eigen landbouwpraktijk. Voorbeelden van aandachtsgebieden zijn onder meer stikstofreductie, precisielandbouw, weerbare teelten, duurzaam bodembeheer, biodiversiteit, persoonlijke ontwikkeling van de ondernemer en de verduurzaming van zijn bedrijf, Boeren en tuinders die een voucher hebben toegekend gekregen ontvangen een bedrijfsadvies op maat door een onafhankelijke erkende bedrijfsadviseur. Deze indicator vervalt per 1 januari 2024. Dit houdt verband met de realisatie van de streefwaarde conform planning. In 2023 is de realisatie hoger uitgevallen dan de oorspronkelijke raming vanwege een extra openstelling voor bedrijfsadviezen in het kader van de aanpak piekbelasting. In totaal zijn over de hele periode (2020-2023) rond de 14.750 vouchers voor bedrijfsadviezen toegekend. Deze indicator komt voort uit de Sabe regeling en deze is per 1 januari 2023 omgezet naar het NSP/GLB. Er zijn nieuwe output- en resultaatindicatoren afgesproken voor alle regelingen die in het NSP/GLB zitten waaronder ook de Sabe regeling. De informatievoorziening hierover zal via de hiervoor opgezette verantwoordingssystematiek lopen.

6. Verhouding duurzame / totale investeringen

Deze indicator drukt het bedrag aan duurzame investeringen uit ten opzichte van het bedrag van de totale investeringen in de landbouw.

7. Monitoring van de Kennis- en Innovatie Agenda (KIA) van Landbouw, Water en Voedsel

Het doel van monitoring en effectmeting van de KIA LWV is dat we willen weten of we via kennis- en innovatieontwikkelingen in elke Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma (MMIP's) bijdragen aan het behalen van de missiedoelen. Voor de KIA LWV is er een monitoringsdashboard ontwikkeld met kern KPI's zodat de verschillende stakeholders met voldoende informatie geïnformeerd worden voor betere sturing, verant-

woording en leren. We monitoren de instrumenten zoals PPS-projecten, beleidsondersteunend onderzoek en projecten gericht op kennisvalorisatie zoals Kennis op Maat.

Bijlage 5: Inhuur externen

Inhuur externen (bedragen x €1.000)

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en Diergezondheidsfonds
Verslagjaar 2023 (bedragen x € 1.000)

Programma- en apparaatskosten	
1. Interim-management	10.407
2. Organisatie- en Formatieadvies	1.095
3. Beleidsadvies	5.171
4. Communicatieadvisering	2.288
Beleidsgevoelig (som 1 t/m 4)	18.961
5. Juridisch Advies	3.985
6. Advisering opdrachtgevers automatisering	23.963
7. Accountancy, financiën en administratieve organisatie	2.789
(Beleids)ondersteunend (som 5 t/m 7)	30.736
8. Uitzendkrachten (formatie & piek)	5.339
Ondersteuning bedrijfsvoering	5.339
Totaal uitgaven inhuur externen	55.036
Inhuur externen buiten raamovereenkomsten	2023
Aantal overschrijdingen maximumuurtarief	0

Het kabinet hanteert, naar aanleiding van de motie Roemer, een norm voor externe inhuur van 10% van de personeelskosten. Het inhuurpercentage voor LNV (kerndepartement) komt uit op 13,25% over 2023. De oorzaak van de overschrijding van de Roemernorm is vooral te vinden in de krapte op de arbeidsmarkt en het tijdelijk invullen van noodzakelijke functies met inhuur. Daarnaast wordt ook ingehuurd wanneer er specifieke kennis en expertise nodig is, zoals voor ICT-projecten. De inhuur van de NVWA is 9,58% en hiermee blijft de NVWA onder de norm van 10% voor externe inhuur. Het inhuurpercentage van de totale personeelskosten is 10,80%.

Toelichting

Er zijn geen gevallen bekend waarvan buiten de raamovereenkomsten om externe krachten zijn ingehuurd boven het voor de organisaties van het rijk afgesproken maximumuurtarief van € 225 (exclusief BTW).

Bijlage 6: Focusonderwerp FJR 2023

De Tweede Kamer verzoekt het Kabinet om bij de verantwoording over het jaar 2023 aandacht te besteden aan resultaatbereik in relatie tot onderuitputting, als gevolg van bijvoorbeeld arbeidskrapte. In deze bijlage wordt de totale onderuitputting gepresenteerd. Daarbij worden de grootste en/of belangrijkste meevallende realisaties apart toegelicht. De overige meevallende realisaties worden in de post «overige meevallers» toegelicht.

Grootste posten met onderuitputting in 2023 (bedragen x 1.000)		
Grootste posten met onderuitputting in 2023	bedragen x€1.000	
	Onderuitputting	Als percentage van de vastgestelde netto-begroting
Lbv-plus	22.990	0,7%
Nationale Grondbank (aankoop gronden via RVB)	100.000	3,3%
PAS-melders (SPUK legalisatie PAS melders)	225.573	7,3%
Brexit Adjustment Reserve	65.552	2,1%
Stikstofmiddelen	94.977	3,1%
Kennisverspreiding en groen onderwijs	61.895	2,0%
Overig	99.083	3,2%
Totaal	670.070	21,8%
Vastgestelde netto-begroting	3.076.519	

Toelichting

- Lbv-plus: De uitkoopregeling Lbv-plus is in 2023 opgestart. Door middel van kasschuiven is een deel van het budget voor de regeling gedurende 2023 naar latere jaren geschoven, omdat uitbetaling op basis van beschikkingen in latere jaren is voorzien en omdat er minder beschikkingen zijn afgegeven dan initieel geraamd. Een beperkt budget is in 2023 beschikbaar gebleven, zodat er wel ruimte was om betalingen op basis van beschikkingen te kunnen doen. Dat budget is niet volledig besteed. Betalingen vinden in latere jaren plaats.
- Nationale Grondbank: In 2023 zijn minder gronden aangekocht via de Nationale Grondbank dan verwacht.
- PAS-melders: Er was in 2023 € 250 mln. gereserveerd voor de provincies voor maatregelen om PAS-melders te legaliseren. Het betrof maximale budgetten voor 12 provincies. Echter niet alle provincies hebben hiervan gebruik gemaakt. Bij Najaarsnota is het budget daarom reeds met € 215 mln. verlaagd. Ook na Najaarsnota is nog onderuitputting opgetreden van € 10,3 mln omdat in de beoordeling door RVO bij twee provincies een korting is toegepast op het aangevraagde subsidiebedrag.
- Brexit Adjustment Reserve: Deze onderuitputting is ontstaan door lager animo vanuit de visserijsector voor de beschikbare subsidieregelingen in het kader van de Brexit Adjustment Reserve.
- Stikstofmiddelen: In 2023 heeft besluitvorming plaatsgevonden over inzet van stikstofmiddelen voor met name de aanpak piekbelasting industrie. Uitvoering vindt echter plaats in 2024. Daarom is er sprake van onderuitputting in 2023.
- Kennisverspreiding en groen onderwijs: In november 2022 heeft het kabinet een pakket maatregelen voor de toekomst landbouw aangekondigd, vooruitlopend op de uitwerking van een landbouwakkoord. Door het uitblijven het landbouwakkoord en de demissionaire status van het kabinet heeft uitvoering van deze maatregelen vertraging opgelopen, wat leidt tot onderuitputting.

Bijlage 7: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer: Europese Landbouwfondsen

Op basis van de ter beschikking staande informatie en met inachtneming van hetgeen in de toelichting vermeld, wordt geconstateerd dat inzake het Europees Landbouwarantiefonds (ELGF) en het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO) over het begrotingsjaar 2023:

1. de uitgaven die ter vergoeding bij de Europese Commissie zijn ingediend over het begrotingsjaar 16 oktober 2022 tot en met 15 oktober 2023 bedragen €856.433.070,17 (ELGF € 691.855.036,60 en ELFPO € 164.578.033,57);
2. de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden voldoen aan de accreditatie eisen;
3. door het betaalorgaan een toereikende, nauwkeurige en waarachtige financiële verantwoording is afgegeven. Evenwel toont de ELGF certificerende audit een overschrijding van de toegestane foutmarge.

Toelichting

Verklaring betaalorgaan

Het betaalorgaan Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft, bij de over het begrotingsjaar 16 oktober 2022 tot en met 15 oktober 2023 bij de Europese Commissie ingediende rekeningen, met betrekking tot de subsidieregelingen uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2014-2022 verklaard dat:

- de jaardeclaratie een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geeft van uitgaven en ontvangsten;
- de betalingen wettig en regelmatig zijn.

Met betrekking tot de interventies onder het Nationaal Strategisch Plan (NSP) dat:

- de governancesystemen naar behoren functioneren;
- rapportage van de indicatorgegevens in relatie tot het NSP interventietype van goede kwaliteit en betrouwbaarheid is;
- de in de jaardeclaratie opgenomen uitgaven zijn gebruikt voor het beoogde doel.

Rapportage certificerende instantie

De Auditdienst Rijk (ADR) heeft, in de functie van certificerende instantie, geoordeeld dat:

- op basis van een goedkeurende auditverklaring met opmerking, die bij de Europese Commissie ingediende rekeningen voor het begrotingsjaar 16 oktober 2022 tot en met 15 oktober 2023 in elk materieel opzicht een waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven van de aan de ELFPO in rekening gebrachte totale netto-uitgaven;
- op basis van het ontbreken van een goedkeurende auditverklaring, die bij de Europese Commissie ingediende rekeningen m.b.t. de subsidieregelingen uit het GLB 2014-2022 voor het begrotingsjaar 16 oktober 2022 tot en met 15 oktober 2023 in materieel opzicht een onvoldoende waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld geven van de aan de ELGF-GBCS (Geïntegreerd beheers- en controlesysteem) in rekening gebrachte totale netto-uitgaven. Er is een voldoende waarheidsgetrouw, volledig en nauwkeurig beeld van de aan de ELGF-niet GBCS in rekening gebrachte totale netto-uitgaven. M.b.t. de ELGF niet-GBCS interventies onder het NSP, is het oordeel dat de governancesystemen onvoldoende functioneren. De rapportage van de indicatorgegevens in het Annual Performance Review (APR) zijn als voldoende beoordeeld.

Voor wat betreft ELFPO niet-GBCS vermeld de ADR een onzekerheid met betrekking tot de in de regeling pilot nGLB gehanteerde Vereenvoudigde Kosten Opties (VKO). Het onderwerp VKO is ook onderdeel van een EC-conformiteitsprocedure. Lidstaat Nederland stelt de Europese Commissie (EC) voor om uit te gaan van 5% correctie van het VKO-bedrag, dit is onderdeel van de EC-procedure.

Binnen ELGF-GBCS constateert de ADR als steekproefresultaat een fout van 3,29% die daarmee hoger is dan toegestaan (2%). De geconstateerde tekortkomingen betreffen enerzijds het claimen van subsidie op landbouwgrond waarvan de aanvrager een schriftelijke toestemming van de eigenaar niet kan overleggen, anderzijds worden de uitgaven op de regeling Graasdierenpremie afgekeurd op basis van het door de EC eerder afgegeven oordeel dat de opzet van deze regeling niet juist is. De regeling Graasdierenpremie betreft een bedrag van € 1.562.744,53.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen door de Europese Commissie, Europese Rekenkamer (ERK) en OLAF

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. De Europese Commissie kan financiële correcties opleggen als zij concludeert dat EU-regelgeving niet op de juiste wijze door de lidstaat is geïnterpreteerd en/of uitgevoerd. Het antifraude-DG van de Europese Commissie (OLAF) kan onderzoeken starten naar vermoedens van onregelmatigheden, waaronder vermoeden van fraude met EU-subsidies.

Voor het ELFPO en/of ELGF was eind 2023 sprake van de volgende lopende onderzoeken en procedures: EC-goedkeuring rekeningen ELGF en ELFPO FY2020, FY2021 en FY2022, ERK-audit ELFPO.

GLB pijler 1: Europees Landbouwarantiefonds (ELGF)

De EU-steun voor het GLB pijler 1 bestaat uit gelden voor directe inkomenssteun en markt- en prijsmaatregelen. De steun voor markt- en prijsmaatregelen fluctueert afhankelijk van de marktomstandigheden. De maatregelen binnen het ELGF-fonds van het Gemeenschappelijk landbouwbeleid bevatten onder andere:

Basisbetalingsregeling

In het Europees boekjaar 2023 zijn de betalingen gedaan op aanvragen ingediend in 2022. Voor de basisbetaling is € 415,7 mln. gedeclareerd bij de Europese Commissie.

Betaling voor vergroening

Landbouwers die gebruik maken van de basisbetalingsregeling zijn verplicht om vergroeningsmaatregelen toe te passen op hun bedrijf. Voor de vergroeningsbetalingen is 30% van het budget voor directe betalingen bestemd. In 2023 is € 178,1 mln. voor vergroeningsbetalingen gedeclareerd bij de Europese Commissie.

Aanvullende betaling voor jonge boeren

Voor de zogenaamde 'top-up' betaling voor jonge boeren is 2% van het budget voor directe betalingen beschikbaar. In 2023 is bij de Europese Commissie € 11,7 mln. gedeclareerd voor de 'top-up' betaling voor jonge boeren.

Graasdierpremie

In 2023 werd € 1,5 mln. voor steun aan graasdieren (runderen en schapen) gedeclareerd bij de Europese Commissie.

Teruggave financiële discipline

Op alle directe betalingen wordt een korting toegepast ten behoeve van de crisisreserve van de Europese Commissie. Indien de crisisreserve niet (volledig) wordt benut vindt teruggave plaats aan de landbouwers. In 2023 werd € 9,3 mln. terugbetaald aan landbouwers.

Markt- en prijsbeleid

In 2023 bestond de reguliere steun uit operationele programma's groente en fruit. Voor afzetbevordering is € 9,2 mln. uitgegeven. Het betrof hier uitgaven in het kader van schoolfruit, schoolmelk, promotieprogramma's en opslag interventies. In 2023 bestond de declaratie voor interventies onder NSP uit de Sectorale interventies Groenten en Fruit en Bijenteelt, ad 15,2 mln.

GLB pijler 2: Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling (ELFPO)

De EU-steun voor de GLB pijler 2 bestaat uit gelden voor plattelandsontwikkeling. De jaardeclaratie ELFPO 2023 bevatten onder andere:

Agrarisch natuurbeheer (maatregel 10). Uitgaven in het begrotingsjaar 2023: € 66,6 mln. Het gaat hier om uitgaven op grond van beheersovereenkomsten agrarisch natuurbeheer afgesloten op basis van provinciale regelingen (ANLb – Subsidieregeling agrarisch natuur- en landschapsbeheer, SNL – Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer, PSAN – Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer; SNL en PSAN betreft uitfinanciering van lopende verplichtingen).

De Brede Weersverzekering (maatregel 17). Uitgaven in het begrotingsjaar 2023: € 13,8 mln. Dit betreft een rijksregeling met cofinanciering door het ministerie van LNV.

De Kwaliteitsregeling kalversector (maatregel 3). Uitgaven in het begrotingsjaar 2023: € 9.000. Dit betreft een rijksregeling voor steun voor toetreding kwaliteitsregeling kalversector modulatiegelden.

Provinciale subsidieregelingen POP3

- Maatregel 04 Investeringsregelingen (maatregel 4). Uitgaven in het begrotingsjaar 2023: € 58,5 mln. Dit betreft uitgaven op basis van de provinciale subsidieregelingen POP3, met cofinanciering door de provincies.
- De maatregelen 01, Kennisoverdracht en voorlichtingsacties, €2,3 mln.; maatregel 16, Samenwerking, € 9,8 mln. en 19, LEADER, € 7,1 mln., aan uitgaven in het begrotingsjaar 2023. Dit betreft uitgaven op basis van de provinciale subsidieregelingen POP3, met cofinanciering door de provincies.

Technische Bijstand (maatregel 20). In de jaardeclaratie 2023 opgenomen bedrag: € 6,39 mln. Technische bijstand 2023 is berekend op basis van een flat rate van 4%.

Bijlage 8: Verantwoording EU-middelen in gedeeld beheer: Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV)

Toelichting

Op basis van de informatie uit de verklaringen en rapporten van de managementautoriteit, certificeringsautoriteit en auditautoriteit en alle overige informatie en met inachtneming van hetgeen na punt 3 vermeld wordt, wordt geconstateerd dat inzake het EFMZV over de periode 1 juli 2022 t/m 30 juni 2023.

- de door Nederland opgezette systemen en daarin vervatte maatregelen voor het beheer en de controle van de gelden naar behoren hebben gefunctioneerd;
- de jaarrekening van de Certificeringsautoriteit, in de context van bovengenoemde informatie volledig, nauwkeurig en waarachtig is;
- de uitgaven die ter vergoeding bij de Europese Commissie zijn ingediend (per saldo € 7.680.644,15, aandeel overheidsuitgaven € 5.818.342,54) waren in alle materiële opzichten wettig en regelmatig zijn.
- Een deel van de uitgaven die in het boekjaar 2022-2023 zijn gedeclareerd zijn gedecertificeerd. Dit betreffen 3 projecten voor een totaal bedrag van €12,5 mln. Deze projecten zijn uit de jaarrekening gehaald omdat er nader onderzoek nodig is naar de subsidiabele kosten. Na herbeoordeling zullen de subsidiabele kosten in een betalingsaanvraag van het boekjaar 2023-2024 worden opgenomen.

Bovenstaande constatering en eventuele punten van voorbehoud zijn beperkt tot zaken van materieel belang en vloeien direct voort uit audits en laten onverlet inherente interpretatie van Europese regelgeving. De bekende onderzoeken en/of correctievoorstellen in verband met de goedkeuring van de ingediende rekeningen door de Europese Commissie zijn opgenomen in de toelichting.

Verklaring Certificeringsautoriteit

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland heeft, in de functie van Certificeringsautoriteit, verklaard dat de jaarrekening volledig, nauwkeurig en waarachtig is, dat de in de jaarrekening opgenomen uitgaven in overeenstemming zijn met het toepasselijke recht en zijn gedaan voor concrete acties die zijn geselecteerd aan de hand van de voor het operationeel programma geldende criteria en dat de bepalingen van de fondsspecifieke verordeningen in acht zijn genomen.

Rapportages Auditautoriteit

De Auditdienst Rijk heeft, in de functie van Auditautoriteit, geoordeeld dat het toegepaste beheers- en controlesysteem naar behoren functioneert, de jaarrekening een getrouw beeld geeft, en de uitgaven in de jaarrekening wettig en regelmatig zijn. Tevens worden de beweringen in de beheersverklaring van de managementautoriteit door de uitgevoerde auditwerkzaamheden niet in twijfel worden getrokken.

Beheersverklaring Managementautoriteit

De Managementautoriteit EFMZV heeft verklaard dat de informatie in de jaarrekening 2023 naar behoren wordt weergegeven. Dit betekent dat de uitgaven die in de jaarrekening zijn opgenomen, zijn gebruikt voor het beoogde doel, zoals gedefinieerd in onderhevige verordening en overeenkomstig zijn met het beginsel van goed financieel beheer en het

beheers- en controlesysteem de nodige garanties biedt met betrekking tot de wettigheid en regelmatigheid van de onderliggende verrichtingen, in overeenstemming met het toepasselijke recht.

Bekende lopende onderzoeken en/of correctievoorstellen (Europese Commissie, Europese Rekenkamer en OLAF)

De Europese Commissie bepaalt uiteindelijk de EU-conformiteit van de nationale implementatie en uitvoering van EU-regelgeving. De Europese Commissie kan financiële correcties opleggen als zij concludeert dat EU-regelgeving niet op de juiste wijze door de lidstaat is geïnterpreteerd en/of uitgevoerd. Het antifraude-DG van de Europese Commissie (OLAF) kan onderzoeken starten naar onregelmatigheden, waaronder vermoedens van fraude met EU-subsidies. Er zijn op dit moment geen bekende lopende onderzoeken of correctievoorstellen.

Gemeenschappelijk Visserij Beleid (GVB) en EFMZV 2014-2020

Het GVB is in de eerste plaats gericht op de ontwikkeling van een verantwoorde visserijketen waarmee een evenwichtige en duurzame exploitatie van de visstand wordt bevorderd. Hiertoe zijn in EU-verband regels opgesteld, zoals beperkingen voor bepaalde visserijmethoden. Tevens zijn afspraken gemaakt ter bevordering van de stabiliteit van de vismarkt.

Het hoofddoel van het EFMZV is het bijdragen aan de verwezenlijking van de doelstellingen van het hervormde GVB, dat wil zeggen aan de verdere verduurzaming en versterking van de concurrentiekracht van de visserij en aquacultuur. Het EFMZV biedt de sector kansen om initiatieven voor meer duurzaamheid, kostprijsverlaging en kwaliteitsverbetering te ontwikkelen en deze te implementeren. Het fonds wordt eveneens ingezet om uitdagingen op te pakken en oplossingen aan te dragen voor de invoering van de aanlandplicht.

Het EFMZV-instrumentarium, zoals opgenomen in het in februari 2015 goedgekeurde Operationeel Programma, is gericht op 3 hoofdthema's:

- Invoering van de aanlandplicht;
- Verdere verduurzaming van de visserij- en aquacultuur;
- Verbetering van de rendementen in de visserij- en aquacultuurketen.

Financieel overzicht EFMZV

De toenmalig Minister van EZ heeft voor de uitvoering van het GVB een Operationeel programma vastgesteld voor de periode 2014-2020. De verdeling van de kosten van dit programma tussen overheid en begunstigden bedraagt in de meeste gevallen 50/50. Van het overheidsdeel komt gemiddeld 75% uit het EFMZV, de resterende 25% is nationale cofinanciering.

Tabel 1

Voor Nederland beschikbare EU-budgetten EFMZV 2014 – 2020 (bedragen x € 1 mln.)

Kalenderjaar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	totaal
EFMZV middelen	13,9	14,1	14,2	14,5	14,8	14,9	15,1	101,5

Tot en met 2023 is er een bedrag van circa € 96.820.511 uitgegeven aan Europese middelen. In deze periode is circa € 95.238.136 aan EFMZV-middelen bij de Europese Commissie gedeclareerd. De voor Nederland beschikbaar gestelde middelen zijn tot en met 31 juli 2024 te declareren.

Door gebruik te maken van de begrotingsreserve visserij blijven ook de Rijksmiddelen waarvoor nog geen uitgaven zijn gedaan, beschikbaar voor nationale cofinanciering.

EMFAF 2021-2027

Met het Europese Visserijfonds voor Maritieme Zaken, Visserij en Aquacultuur (EMFAF) voert Nederland het Europees Geïntegreerd Maritiem Beleid (GMB) en het Gemeenschappelijk visserijbeleid (GVB) uit. Het fonds loopt van 2021 tot en met 2027. Het EMFAF-programma is bedoeld voor de (middel)lange termijn en maakt middelen vrij om de uitdagingen voor deze periode aan te gaan. De hoofddoelen van het Nederlandse programma zijn:

- Het verder verduurzamen van de visserijvloot door innovatie;
- Rendementsverbetering en verduurzaming van de aquacultuurproductie en de verwerkende keten;
- Een bijdrage leveren aan natuuronderzoek- en behoud;
- Ervoor zorgen dat Nederland haar verplichtingen uit het GVB op het gebied van datacollectie en controle- en handhaving nakomt.

Het programma is in december 2022 goedgekeurd.

Investeringsregeling in Mosselzaadinvanginstallaties (MZI)

Deze maatregel is in 2021 opengesteld om bedrijven te steunen die op mosselzaad vissen en willen investeren in de koop, bouw en plaatsing van een MZI. Beslissing op de aanvraag en uitbetaling van de subsidie konden pas plaatsvinden na goedkeuring van het programma. Het budget voor deze subsidie is tussentijds opgehoogd naar € 2 mln. Er is in totaal een bedrag € 2.102.743 verleend en € 594.310 betaald aan begunstigden.

Installaties voor lagere stikstofuitstoot garnalenvissers

Deze investeringsregeling is in 2023 opengesteld om garnalenvissers te ondersteunen bij de investering in een stikstof verlagende SCR-katalysator voor hun vaartuig. Het beschikbare budget was € 10.600.000 hiervan is € 6.396.095 verleend en € 255.000 uitbetaald.

Financieel overzicht EMFAF

Ook bij het EMFAF is de verdeling van de tussen overheid en begunstigden in de meeste gevallen maximaal 50/50. In enkele gevallen is het aandeel van de overheid lager. Bij overheidsopdrachten kan dit juist weer hoger zijn. 70% van de overheidsfinanciering zal uit het EMFAF komen, de resterende 30% is nationale cofinanciering. De totale omvang van het EMFAF (nationale deel en EU-deel) bedraagt € 139,9 mln. Op hoofdlijnen worden de middelen op de volgende onderdelen ingezet:

- Economisch, sociaal en milieuvriendelijk versterken van duurzame visserij;
- Het verbeteren van de energie-efficiëntie en het verminderen van de CO₂-uitstoot door vervanging of modernisering van de motoren van vissersvaartuigen;
- Het bevorderen van de aanpassing van de vangstcapaciteit aan de vangstmogelijkheden in geval van definitieve stopzetting van visserijactiviteiten en het bijdragen tot een billijke levensstandaard in geval van tijdelijke stopzetting van visserijactiviteiten;
- Het bevorderen van efficiënte controles en dataverzameling in de visserij voor kennisgedreven beleidsbepaling;
- Bijdragen aan de bescherming en herstellen van het aquatisch ecosysteem;

- Het bevorderen van duurzame aquacultuuractiviteiten, met name versterking van het concurrentievermogen van de aquacultuurproductie, terwijl ervoor wordt gezorgd dat de activiteiten op de lange termijn ecologisch duurzaam zijn;
- Het promoten van marketing, kwaliteit en toegevoegde waarde van visserij- en aquacultuurproducten, evenals de verwerking van deze producten;
- Het versterken van duurzaam zee- en oceaanmanagement door de bevordering van maritieme kennis, maritiem toezicht en/of kustwachtssamenwerking.

Bijlage 9: Rijksuitgaven Caribisch Nederland

Rijksuitgaven Caribisch Nederland							
Departementaal overzicht Rijksuitgaven Caribisch Nederland (bedragen x €1.000)							
	Taak	Bijdrage	Realisatie				
			2019	2020	2021	2022	2023
Totaal uitgaven			3.555	3.002	4.065	3.212	2.708
Artikel 22 Natuur, visserij en gebiedsgericht werken			3.555	3.002	4.065	3.212	2.708
Opdrachten	R	S	2.572	2.629	0	0	0
Bijdrage aan medeoverheden	R	I	983	373	4.065	3.212	2.708

Toelichting Artikel 22 Natuur, visserij en gebiedsgericht werken

In het kader van het Natuur en Milieubeleidsplan Caribisch Nederland zijn op ieder eiland, naast de lopende milieuprogramma's voor afvalbeheer en nieuwe regelgeving voor bedrijven, twee grotere programma's opgezet. De eerste gericht op natuur (Programma Natuurherstel) en de tweede op het mariene milieu (Programma Water). Daarnaast zijn er projecten gestart gericht op de onderwerpen landbouw, veeteelt en visserij (LVV), afvalbeheer, handhaving, ruimtelijke ontwikkeling en op veterinaire vlak. De Kamer is geïnformeerd over de concrete voortgang van de uitvoering (Kamerstuk [33576 nr 355](#), 22 augustus 2023). Concrete resultaten van de projecten zijn: de aankoop van plantage Fontein op Bonaire ten behoeve van natuurontwikkeling; de succesvolle Conferentie van Partijen bij de Cartagena conventie onder voorzitterschap van Aruba als vertegenwoordiger van het Koninkrijk der Nederlanden en de versterkte samenwerking met Aruba en Curaçao.

Bijlage 10: NGF

Uitgaven NGF-projecten van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Artikelnummer en -naam	U/O	Uitgavenoverzicht NGF-projecten (bedragen x € 1.000)					Resterend budget
		Totaal toegekend NGF-budget	Realisatie				
			2020	2021	2022	2023	
Artikel 23 - Kennis en innovatie	U	Totaal uitgaven NGF-projecten	80.809		700	4.429	75.680
	U	<i>Subtotaal uitgaven project Crop XR</i>	20.809		700	2.723	17.386
	U	Artikel 23 - Kennis en innovatie					
Artikel 23 - Kennis en innovatie	U	290520-U23 Groeifonds - Crop XR	20.773		678	2.709	17.386
Artikel 23 - Kennis en innovatie	U	280800-U24 Bijdrage aan RVO (DGA)	36		22	14	0
	U	<i>Subtotaal uitgaven project Cellulaire agricultuur</i>	60.000			1.706	58.294
	U	Artikel 23 - Kennis en innovatie					
Artikel 23 - Kennis en innovatie	U	290530-U23 Groeifonds - Cellulaire agricultuur	59.958			1.664	58.294
Artikel 23 - Kennis en innovatie	U	280800-U24 Bijdrage aan RVO (DGA)	42			42	0

Het NGF is in 2020 opgericht. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit heeft sinds 2022 uitgaven uit dit fonds.

Algemeen

Deze bijlage bevat de financiële informatie en beknopte toelichting van de stand van zaken van de Nationaal Groeifonds (NGF)-projecten die onder verantwoordelijkheid van LNV vallen.

In de tweede (2022) investeringsronde van het Nationaal Groeifonds zijn 2 voorstellen van LNV Onderzoek, ontwikkeling en Innovatie goedgekeurd. Het project CropXR heeft een toekenning gekregen en is gestart in 2022. Voor het project Cellulaire Agricultuur is in eerste instantie een reservering geplaatst. Deze reservering is eind 2022 omgezet in een toekenning. In 2022 zijn alleen uitgaven gerealiseerd voor het project CropXR.

CropXR

CropXR is een virtueel, Nederlands instituut gericht op snellere ontwikkeling van extra-weerbare (eXtra-Resilient) landbouwgewassen.

Sterkere, meer weerbare gewassen worden cruciaal nu klimaatomstandigheden extremer worden en we tegelijkertijd minder kunstmest en chemische bestrijdingsmiddelen gaan gebruiken om gewassen te helpen uiteenlopende stresscondities te weerstaan.

In CropXR ontwikkelen vooraanstaande Nederlandse onderzoeksgroepen en wereldwijd leidende, in Nederland gevestigde plantenveredelingsbedrijven samen innovatieve methoden om gewassen extra weerbaar te maken. In die methoden worden moderne plantenbiologie gecombineerd met kunstmatige intelligentie (AI) en digitale modellen. Die nieuwe inzichten worden direct toegepast om van een aantal modelgewassen sterkere, weerbaarder variëteiten te ontwikkelen die ook in extremer condities duurzaam kunnen worden geteeld.

In 2023 heeft een aantal activiteiten plaatsgevonden waaronder:

- Als onderdeel van fase 0 is het virtueel instituut gestart. Hier gaat het om de aanvang van de overkoepelende activiteiten van het CropXR instituut en de ontwikkeling van data infrastructuur ter ondersteuning van het onderzoek, en voor de verspreiding van de kennis.
- Voorts is met een wijzigingsbeschikking ook subsidie toegekend voor fase 1 zodat activiteiten in de andere lijnen van het programma ook hebben kunnen starten.
- Het funderend programma van CropXR, PlantXR, dat deels gefinancierd wordt door NWO vanuit het Lange-Termijn-Programma (LTP), is op 1 juli 2023 van start gegaan.
- Mijlpalen in 2023 waren onder andere de opstart van het dagelijks bestuur, de werving van onderzoekers, een eerste bijeenkomst van de Supervisory Board, en de opstart van alle programmalijnen.

Cellulaire Agricultuur

De mondiale vraag naar dierlijke eiwitten (vooral vlees en zuivel) zal blijven stijgen (30-50% in 2050). Gezien de uitdagingen die uitbreiding van de huidige landbouw met zich meebrengt, is er veel aandacht voor alternatieve eiwitbronnen. Cellulaire Agricultuur (CA) is een veelbelovende technologie waarbij door het kweken van cellen in plaats van dieren, hetzelfde vertrouwde vlees- of melkproduct gemaakt kan worden, maar dan op een dier- en planeetvriendelijke manier.

Dit groeiplan voor het Nationaal Groeifonds heeft als doel om het Nederlandse cellulaire agricultuur (CA) ecosysteem een flinke impuls te geven op de pijlers onderwijs, onderzoek en opschaling. Centraal gecoördineerd via de Cellulaire Agricultuur Nederland Stichting, in samenwerking met het ministerie van LNV, wordt er de komende acht jaar een integrale aanpak uitgerold die ten doel heeft voldoende gekwalificeerd CA personeel op te leiden, fundamentele en toegepaste CA kennis te ontwikkelen en opschalingsfaciliteiten beschikbaar te maken voor CA bedrijven.

Voortgang 2023

1. Onderwijs: Het doel van deze werkstroom is voldoende aanwas te genereren van talent en personeel met de juiste kennis en kunde om volledig in de behoefte binnen de (tegen die tijd) snelgroeiende sector te kunnen voorzien. Deze werkstroom is van start gegaan door het aanstellen van zowel een onderwijsdirecteur (0.1 FTE) en fulltime coördinator die zowel Onderwijs als

Onderzoek (O&O) beheert. Aan de WUR heeft een masterspecialisatie groen licht gekregen, zoals beschreven in het Groeiplan. Verder worden CA modules voorbereid door InHolland (HBO) en de eerste CA post graduate Advanced Course bij TUD.

2. Onderzoek: Het doel van deze werkstroom is Nederlandse universiteiten en HBO's een belangrijke rol te laten spelen in het genereren van publieke kennis en technologie die nodig is om de uitdagingen in de CA sector zo snel en efficiënt mogelijk te overbruggen. De drie Tenure Track (TT) Professor rollen bij de drie betrokken universiteiten worden op dit moment ingevuld en in Q1'24 verwacht volledig te zijn ingevuld. Additionele, verwante rollen zijn opgezet zoals bijvoorbeeld een Assistant Prof. Biotechnology for Sustainable Food Security (TUD, open vacature). Volgende stappen zijn het adverteren van de PhD posities uit het kernprogramma, voorbereiding van de open calls met NWO en het voorbereiden van een jaarlijks wetenschappelijk symposium.

3. Opschaling: Het doel van deze werkstroom is dat Nederland internationaal gerenommeerde, algemeen toegankelijke opschalingsfaciliteiten huisvest voor CA vlees en CA zuivel productieprocessen en het daarmee mogelijk maakt voor CA bedrijven om snel en efficiënt op te schalen van lab naar industriële schaal. Een onafhankelijke coördinator (BOX N.V.) is aangesteld om een inventarisatie te maken van mogelijke alternatieve locaties voor deze faciliteiten.

Bijlage 11: Rapportage Burgercorrespondentie 2023

Inleiding

Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) rapporteert hierbij over de correspondentie van het kerndepartement, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) en Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) met burgers voor het kalenderjaar 2023.

Onder de term "burgerbrief" wordt volgens de definitie van de Nationale ombudsman verstaan: elk schriftelijk stuk dat een overheidsinstantie van een burger ontvangt. Het medium (brief, fax of e-mail) maakt daarbij niet uit. Ook het begrip burger is breed. Hieronder worden niet alleen individuele burgers begrepen, maar ook groepen en organisaties. Specifiek betreft het bezwaarschriften, klaagschriften, Woo-verzoeken en overige brieven & e-mails. Deze laatste voor zover zij worden afgehandeld door het kerndepartement. Ook via Rijksoverheid.nl (verzorgd door het Ministerie van Algemene Zaken) zijn er vele contacten met burgers over de LNV-beleidsreinen.

Aantallen

Burgercorrespondentie 2023		
Categorie	2022	2023
a. Bezwaarschriften (als bedoeld in de Awb)	5.407	4.397
b. Klaagschriften	159	266
c. Overige brieven en e-mails (Kerndepartement)	2.192	1.112
c.1 Overige brieven en e-mails (NVWA)	23.040	34.430
d. Woo-verzoeken (RVO en NVWA)	589	511

Bezwaarschriften

Het kerndepartement, RVO en NVWA ontvingen in 2023 de volgende aantallen bezwaarschriften:

Bezwaarschriften 2023				
	Aantal bezwaarschriften		Afgehandeld binnen (verdaagde) wettelijke termijn	
	2022	2023	2022	2023
Kerndepartement LNV	4	15	25%	33%
RVO	4016	2.988	94%	88%
NVWA	1387	1.394	72%	78%

Toelichting:

Kerndepartement: Het aantal bezwaarzaken dat buiten de termijn wordt afgehandeld is o.a. te verklaren door een toename van het aantal zaken, de aard van de bezwaarzaken en de soort bezwaarmakers. Het betreft veelal Woo-verzoeken waarvan een zorgvuldige afhandeling in bezwaar tijd kost en waarbij afspraken over termijnen lastig te maken zijn.

NVWA: Het aantal ontvangen bezwaarschriften in 2023 is vergeleken met 2022 nagenoeg hetzelfde. Het percentage tijdig afgehandelde bezwaarschriften is in 2023 toegenomen tot 78%. Verwachting is dat het percentage tijdig afgehandelde bezwaarschriften in 2024 nog verder zal toenemen.

Klaagschriften

Het kerndepartement, RVO en NVWA ontvingen in 2023 de volgende aantallen klaagschriften:

	Aantal klaagschriften		Afgehandeld binnen de (verdaagde) wettelijke termijn	
	2022	2023	2022	2023
Kerndepartement LNV	1	3	100%	33%
RVO	44	119	93%	95%
NVWA	114	144	78%	72%

Toelichting:

Kerndepartement: Twee klaagschriften zijn eind 2023 ontvangen op kerndepartement LNV, deze zijn nog in behandeling.

NVWA: Het aantal klaagschriften 2023 voor de NVWA is voorlopig. Het aantal afgehandelde klaagschriften binnen de verdaagde wettelijke termijn kan nog hoger worden, omdat begin 2024 6 klaagschriften nog binnen de termijn open staan.

Overige brieven en e-mails

Het kerndepartement, RVO en NVWA ontvingen in 2023 de volgende aantallen overige brieven en e-mails:

	Aantal 'overige brieven' en e-mails		Tijdig afgehandeld	
	2022	2023	2022	2023
Kerndepartement LNV	2.192	1.112	83%	70%
NVWA	23.040	34.430*	–	86,50%

Toelichting:

RVO en NVWA ontvangen als uitvoerende en handhavende dienst elke dag vele berichten, zowel schriftelijk als telefonisch, van zowel burgers als bedrijven. Van al deze binnengekomen berichten worden de eerstelijns zaken, dit zijn o.a. de mails en brieven die via de klantcontactcentra binnenkomen, geregistreerd.

NVWA: de grote groei van het aantal overige brieven en e-mails ten opzichte van 2022 is te verklaren doordat in 2022 (en voorgaande jaren) alleen het aantal burgermeldingen is opgenomen. In 2023 is het aantal overige brieven en e-mails de som van de burgermeldingen en de schriftelijke vragen samen.

De NVWA ontving in 2023 25.156 burgermeldingen. Dit zijn meldingen van burgers en bedrijven die op het toezichtgebied van de NVWA liggen. De aantallen burgermeldingen zijn exclusief de wettelijk verplichte meldingen. De burgermeldingen komen zowel schriftelijk binnen, als telefonisch. Ook heeft de NVWA 9.274 schriftelijke vragen en overige berichten bij het Klantcontactcentrum geregistreerd. Een percentage van 83,5% van de burgermeldingen is op tijd behandeld. De monitoring op de doorlooptijden van de

vragen laat zien dat 94,6% op tijd is behandeld. Deze aantallen zijn exclusief de (reguliere) netwerkcontacten en andere schriftelijke contacten die er zijn tussen externen en andere afdelingen binnen de NVWA.

RVO: Overige brieven en e-mails worden bij RVO niet apart geregistreerd. Wel registreert RVO de eerstelijns berichten, dit zijn de e-mails en brieven die via de klantcontactcentra binnenkomen. RVO ontving in 2023 54.745 (2022: 63.144) e-mails en brieven, 7.157 hiervan betrof LNV-onderwerpen.

D. Woo-verzoeken

Het kerndepartement, RVO en NVWA ontvingen in 2023 de volgende aantallen Wob- en Woo-verzoeken:

Woo-verzoeken						
	Aantal Woo-verzoeken		Afgehandeld binnen de (verdaagde) wettelijke termijn		Aantal ingebrekestellingen	
	2022	2023	2022	2023	2022	2023
Kerndepartement LNV	134	–	11%	–	14	–
RVO	213	246	41%	46%	47	21
NVWA	242	265	16%	19%	72	63

Toelichting:

Kerndepartement: Cijfers over ontvangen en afgehandelde Woo-verzoeken worden in lijn met interdepartementale afspraken gerapporteerd in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk en zijn daarom niet ook in deze bijlage opgenomen. De activiteiten die in 2023 zijn ondernomen op de thema's informatiehuishouding, actieve openbaarmaking en passieve openbaarmaking worden beschreven in de openbaarheidsparagraaf bij dit jaarverslag.

RVO: In de cijfers zijn meegenomen alle afgehandelde verzoeken in 2023 inclusief de doorzendingen en de intrekkingen net als voorgaande jaren om een vergelijkbaar beeld te krijgen. De hoeveelheid en de omvang Woo verzoeken bij RVO neemt nog steeds toe. RVO heeft afgelopen jaar geïnvesteerd en is nog steeds aan het investeren in bezetting en in procesverbetering onder andere in de vorm van automatisering.

NVWA: De NVWA heeft het afgelopen jaar bijna 10% meer Woo-verzoeken ontvangen dan in 2022. In 2023 heeft de NVWA doorgestuurde en ingetrokken Woo-verzoeken niet meer meegenomen in de berekening voor het percentage afgehandeld binnen de (verdaagde)wettelijke termijn. Hiermee sluit de NVWA aan bij de standaardwerkwijze die van toepassing is voor de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk. De NVWA heeft afgelopen jaren meerdere verbeterprojecten rondom het Woo-proces opgestart die haar vruchten afwerpen. Zo heeft de NVWA in 2023 in totaal 375 Woo-verzoeken afgehandeld. Op 31 december 2023 waren er nog 82 Woo-verzoeken in behandeling. Het percentage afgehandelde binnen de (verdaagde) wettelijke termijn van de in 2023 ontvangen en afgehandelde Woo-verzoeken is 34%. Het aantal ingediende ingebrekestellingen is afgenomen.

Bijlage 12: Openbaarheidsparagraaf 2023

Dit is de openbaarheidsparagraaf bij het jaarverslag van 2023 van het Ministerie van LNV en de bijbehorende dienstonderdelen.⁵Met deze openbaarheidsparagraaf laten we zien hoe we uitvoering geven aan onze plannen op het gebied van informatiehuishouding en actieve openbaarmaking en passieve openbaarmaking.

Met deze activiteiten maken we de omslag naar een meer open departement, dat zoveel mogelijk transparant is in haar handelen, besluitvorming en verantwoording. Deze omslag is een langdurig traject, waarin wij continu bijsturen en ons blijven ontwikkelen.

Verbetering van de informatiehuishouding

Afgelopen jaar is het belang van een goede informatiehuishouding steeds duidelijker geworden. De aandacht hiervoor binnen het ministerie is gegroeid en de impact van het niet op orde zijn van de informatiehuishouding komt steeds meer aan het licht. Het kost bijvoorbeeld nog veel tijd om documenten te vinden ter beantwoording van verzoeken op grond van de Wet open overheid (Woo). De roep om verbetering is groot, net zoals de welwillendheid om hier stappen in te zetten. Komend jaar worden de ambities op het gebied van informatiehuishouding versneld door een breed Groeiplan Informatiehuishouding.

In 2023 zijn de volgende activiteiten uitgevoerd en doelen gerealiseerd:

- **Emailarchivering.** Er is gewerkt aan de realisatie van de technische oplossing voor het geautomatiseerd veiligstellen van e-mails. Invoering vindt in 2024 plaats.
- **Chatberichtenarchivering.** Voor het opslaan van chatberichten is gewerkt aan ontwikkeling en invoering van rijksbreed beleid.
- **Webarchivering.** Het project webarchivering is afgerond en de werkzaamheden zijn geborgd, zodat webarchivering nu een standaard proces is.
- **Aansluiting Woo-index en zoekfunctie.** LNV heeft in 2023 ervaring opgedaan met het vullen van de Woo-index inclusief het testen van de achterliggende techniek en het aanscherpen van het bijbehorende proces.
- **Tooling.** Octobox is sinds begin 2023 in gebruik genomen als tool om documenten sneller te lakken. Ook is geëxperimenteerd met Zylab.
- **Ontwikkeling dashboards.** Het Woo-dashboard is ontwikkeld en voor een pilot groep live gegaan in de tweede helft van 2023. Het dashboard geeft inzicht in de Woo-verzoeken en de afhandeling daarvan voor het kerndepartement LNV.
- **N-meting.** Uit de jaarlijkse meting voor de informatiehuishouding blijkt een lichte verbetering. De volwassenheidsscore van 2023 is 2,26 t.o.v. 2,13 in 2022. De resultaten zijn verwerkt in een rapportage die in 2024 openbaar wordt gemaakt.
- **SIRIS.** Begin 2023 is het kerndepartement LNV overgegaan op een nieuw Document Management Systeem, SIRIS. De implementatie kende een lange opstartfase met de nodige uitdagingen en kinderziektes. Dit heeft zijn doorwerking gehad in diverse interne bedrijfsprocessen. Inmiddels is de implementatiefase afgerond en wordt het systeem door medewerkers gebruikt. Het systeem wordt doorontwikkeld om de bedrijfsprocessen beter te ondersteunen.

⁵ De volgende diensten schrijven een eigen openbaarheidsparagraaf: Staatsbosbeheer en het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden.

- **Informatieprofessionals.** Het kerndepartement is versterkt met extra informatieprofessionals. Deze informatieprofessionals worden ingezet binnen het ministerie om diverse opgaven op het gebied van informatiehuishouding binnen het kerndepartement te implementeren.
- **Archiefwet.** Ten behoeve van het archiveren van e-mails van sleutelfunctionarissen zijn selectielijsten opgesteld. Ook is gewerkt aan generieke selectielijsten. Deze lijsten worden in 2024 ter goedkeuring voorgelegd aan de CIO en de Rijksarchivaris.

Openbaarmaking – passief & (pro)actief

Hoewel er een stijging is in de afhandelingspercentages van de Woo, overschrijden we nog vaak de termijnen.⁶ Dit komt onder andere door een toename van complexe verzoeken op thema's als stikstof en de oorlog in Oekraïne. Met het Masterplan Woo-proces zet LNV in op het verbeteren van de afhandeling van Woo-verzoeken. Concreet zijn in 2023 eerste stappen gezet met een Woo-dashboard voor meer inzicht en sturing.

In 2023 zijn de volgende activiteiten uitgevoerd en doelen gerealiseerd:

- **Basis op Orde - proactieve openbaarmaking.** Met Basis op Orde is gewerkt aan het verbeteren van de informatiehuishouding en openbaarsadviezen voor directies met politiek gevoelige dossiers. Juist omdat deze dossiers al veel tijd vroegen van betrokken medewerkers, was het een uitdaging om tegelijkertijd te pionieren met (de voorbereidingen van) proactieve openbaarmaking.
- **Eerste ervaringen en verkenning proactieve openbaarmaking.** In 2023 is diverse informatie proactief openbaar gemaakt over het landbouwakkoord en stikstof.
- **Actieve openbaarmaking beslisnota's.** In 2023 zijn namens LNV 583 beslisnota's gepubliceerd op rijksoverheid.nl. Om beslisnota's uniformer en begrijpelijker te maken worden instructies voor medewerkers doorontwikkeld.
- **Actieve openbaarmaking van 17 categorieën onder de Woo.** LNV heeft ervaring opgedaan met het vullen van de Woo-index voor het openbaar maken van de 17 verplichte categorieën informatie uit de Woo. Daarnaast is geïnventariseerd welke van de 17 categorieën nu al openbaar gemaakt worden en er is een groot traject gestart om toe te werken naar een gestroomlijnde openbaarmaking van alle categorieën. Verder is interdepartementaal samengewerkt aan een generiek platform voor het publiceren van informatie.
- **Masterplan Woo-proces – optimalisatie proces Woo-verzoeken.** LNV is gestart met de ontwikkeling van het Masterplan Woo-proces om de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken komende jaren terug te dringen. In Q1 2024 vindt besluitvorming plaats en wordt gestart met de implementatie van een nieuwe aanpak.
- **Contactpersoon Woo.** In overeenstemming met artikel 4.7 van de Woo heeft LNV een Woo-contactpersoon. Hierdoor kunnen journalisten en burgers laagdrempelig worden geholpen met hun vragen over informatie vanuit de overheid (niet zijnde een Woo-verzoek).
- **Interdepartementale Woo-pilot.** Afgelopen jaar heeft LNV deelgenomen aan een interdepartementale Woo-pilot om te kunnen experimenteren met maatregelen die een positief effect hebben op het versnellen van de afhandeling van Woo-verzoeken.

⁶ Over kwantitatieve gegevens m.b.t. de afhandeling van Woo-verzoeken wordt gerapporteerd in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk.

- **Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI).** Als ministerie zetten wij in op een duurzame relatie met het ACOI. In 2023 is er meerdere keren contact geweest tussen het ministerie en het ACOI. Zowel over de adviezen die zij uitbrengen, als om kennis te delen over onze processen.

Maatschappelijke correspondentie

Openbaarheid gaat ook over hoe wij als ministerie in contact staan met de samenleving. Bijvoorbeeld via telefonische vragen, whatsappberichten, e-mails en brieven. Op vragen en opmerkingen vanuit de samenleving willen wij zo goed mogelijk reageren. Hiervoor is onder andere Informatie Rijksoverheid (telefoonnummer 1400) en website rijksoverheid.nl ingericht. Mede op basis van de informatiebehoefte passen wij onze publiek toegankelijke informatie aan. Zo sluit deze informatie steeds beter aan op de behoefte van burgers.

Overkoepelende activiteiten

Naast bovenstaande activiteiten werken wij overkoepelend aan:

- **Integrale aanpak capaciteit.** Om de doelstellingen op het gebied van openbaarheid, Woo en informatiehuishouding te halen, is ook capaciteit nodig. Vanuit de integrale aanpak capaciteit, gefinancierd met Woo-gelden, is 41 fte aan extra mensen aangenomen binnen de kerndepartementen EZK en LNV.
- **Ontwikkeling netwerk informatiehuishouding, openbaarmaking en transparantie.** Specifiek voor medewerkers die betrokken zijn bij openbaarmaking en informatiehuishouding is in 2023 een netwerk gestart. Afgelopen jaar zijn vanuit het netwerk diverse themasessies georganiseerd ter bevordering van verbinding, kennisdeling, training, ontwikkeling en samenwerking op de diverse thema's te stimuleren.

Financiële toelichting

De activiteiten op het gebied van openbaarmaking en verbetering van de informatiehuishouding worden deels gefinancierd uit de gelden die beschikbaar zijn gesteld voor de acties die volgen uit de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (vanaf 2021) en Woo-gelden (vanaf 2022) en deels uit eigen middelen van het departement. De POK- en Woo-gelden zijn meerjarig toegekend door het ministerie van BZK. In 2023 was er vanuit POK- en Woo-gelden een totaalbudget van € 18,9mln voor EZK en LNV. Het budget is aan EZK en LNV gezamenlijk toegekend vanwege de onderlinge verbondenheid. Van het budget is in 2023 € 11,2 mln toegekend aan dienstonderdelen. Deze verdeling is meerjarig doorgevoerd voor de planperiode t/m 2026.

In 2023 is er nagenoeg conform budget besteed. Er is sprake van een minimale onderbesteding van € 0,4 mln ten opzichte van het budget. Belangrijkste oorzaken hiervoor zijn dat enkele kosten zijn lager uitgevallen dan voorzien, o.a. de kosten van de week van de transparantie, of vertraging binnen projecten voor lagere uitgaven zorgden, o.a. door vertraging binnen het programma Platform Open Overheidsinformatie (PLOOI).

Lijst van afkortingen

Lijst van afkortingen	
Afkorting	Definitie
ABBA	Algemene Beginselen Behoorlijk Afwegen
ABD	Algemene Bestuursdienst
AC	Audit Committee
ACM	Autoriteit Consument en Markt
ACOI	Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding
ADR	Auditdienst Rijk
AI	Aviaire Influenza
AMVB	Algemene Maatregel van Bestuur
ANLB	Agrarisch natuur en landschapsbeheer
APR	Annual Performance Review
AR	Algemene Rekenkamer
ATCM	Antarctic Treaty Consultative Meeting
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming
AVP	Afrikaanse Varkenspest
BAR	Brexit Adjustment Reserve
BAW	Beheerautoriteit Waddenzee
BBL	Bureau Beheer Landbouwgronden
BEC	Beleidskwaliteit en -Evaluatiecommissie
BES	Bonaire, Sint Eustatius, Saba
BHOS	Ministerie van Buitenlandse Handel en Ontwikkelingsamenwerking
BIN	Bedrijven Informatie Netwerk
BKD	Bloembollenkeuringsdienst
BL	Borgstelling MKB Landbouwkredieten
BMKB	Borgstelling MKB Kredieten
BNC	Beoordeling Nieuwe Commissievoorstellen
BNP	Bruto Nationaal Product
BSE	Bovine Spongiform Encephalopathy
BT	Blauwtong
BVA	Beveiligingsautoriteit
BVP	Bedrijfsvoeringparagraaf
BZK	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
CA	Cellulaire Agricultuur
CBD	Convention on Biological Diversity
CBPP	Contagieuze Bovine Pleuropneumonie
CBS	Centraal Bureau voor Statistiek
CCAMLR	Convention for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources
CCD	Centrale Commissie Dierproeven
CDM	Commissie van Deskundigen Meststoffenwet
CGR	Global Research Alliance
CIBBRiNA	Coordinated Development and Implementation of Best Practice in Bycatch Reduction in the North Atlantic, Baltic and Mediterranean regions
CIO	Chief Innovation Officer
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Flora and Fauna
CJIB	Centraal Jusioniteel Incassobureau
COKZ	Centraal Orgaan voor Kwaliteitsaangelegenheden in de Zuivel
CPBT	Centrum voor Proefdiervrije Biomedische Translatie
CTGB	College Toelating Gewasbeschermingsmiddelen en biociden
CVO	Centrum voor Visserij Onderzoek
CW	Comptabiliteitswet
DAW	Deltaplan Agrarisch Waterbeheer
DD	DuurzaamDoor
DG	Directoraat-Generaal

Afkorting	Definitie
DGF	Diergezondheidsfonds
DICTU	Dienst ICT Uitvoering
DJI	Dienst Justitiele Inrichtingen
DNB	De Nederlandse Bank
DPC	Dienst Publiek en Communicatie
EA	Ecologische Autoriteit
EC	Europese Commissie
EFMZV	Europees Fonds voor Maritieme Zaken
EFSA	Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid
EG	Energie-efficiëntie glastuinbouw (voorheen EHG)
EHG	Energie-efficiëntie en hernieuwbare energie glastuinbouw
EHS	Ecologische Hoofdstructuur
EK	Eerste Kamer der Staten-Generaal
ELFPO	Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
ELGF	Europees Landbouwgarantiefonds
EMFAF	Europees Maritiem Visserij en Aquacultuur Fonds
EMVAF	Europees Maritiem, Visserij en Aquacultuur Fonds
ERK	Europese Rekenkamer
ESTEC	European Space Research and Technology Centre
EU	Europese Unie
EZK	Ministerie van Economische Zaken en Klimaat
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FEZ	Directie Financieel Economische Zaken
FLEGT	Forest Law Enforcement, Governance and Trade
GBCS	Geïntegreerd beheers- en controlesysteem
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren
GGD	Gemeenschappelijke Gezondheidsdienst
GKN	Groen Kennisnet
GL	Garantieregeling Landbouw
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
GMB	Europees Geïntegreerd Maritiem Beleid
GMI	Garantstelling Marktintroductie Innovaties
GMO	Gemeenschappelijke Marktordening
GRI	Global Reporting Initiative
GVB	Gemeenschappelijk Visserijbeleid
GWD	Gezondheids- en welzijnswet voor dieren
HACCP	Hazard Analysis and Critical Control Points
HBO	Hoger Beroeps Onderwijs
HCU	High Containment Unit
HEHW	Tijdelijke subsidieregeling hernieuwbare warmteprojecten
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
HPAI	hoogpathogene vogelgriep
IBG	Inbeslaggenomen goederen
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IDL	Investeringsfonds Duurzame Landbouw
IenW	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat
IKB	Individueel Keuzebudget
ILG	Investeringsbudget Landelijk Gebied
ISB	Incidentele Suppletoire Begroting
IUC	Inkoop Uitvoering Centrum
IUCN	International Union for Conservation of Nature and Natural Resources
JLE	Jong Leren Eten
JPI	Joint Programming Initiatives
KAL	Klimaatadaptatie Landbouw
KCB	Kwaliteits-Controle-Bureau

Afkorting	Definitie
KDS	Kwaliteitskeuring Dierlijke Sector
KEV	Klimaat en Energieverkenning
KIA	Kennis- en Innovatie Agenda
KIC	Kennis- en Innovatieconvenant
KRM	Kaderrichtlijn Mariene Strategie
KRW	Kaderrichtlijn Water
KVP	Klassieke Varkenspest
LAN	Landbouwraden Netwerk
LBI	Louis Bolk Instituut
LBV	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties
LBV-plus	Landelijke beëindigingsregeling veehouderijlocaties met piekbelasting
LEI	Landbouw-Economisch Instituut
LICG	Landelijk informatiecentrum gezelschapdieren
LID	Landelijke inspectiedienst dierenbescherming
LVN	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
LTP	Lange-Termijn-Programma
LVR	Landvouw- en Visserijraad
LVV	Landbouw, veeteelt en visserij
LWV	Landbouw, water, voedsel
MBO	Middelbaar beroepsonderwijs
MC	Monitorcommissie
MEI	Marktintroductie energie-innovaties
MFIN	Minister van Financiën
MFK	Meerjarig Financieel Kader
MFL	Multifunctionele Landbouw
MGA	Maatregel Gerichte Aankoop
MKB	Midden- en kleinbedrijf
MKZ	Mond-en-klauwzeer
MLNV	Minister voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
MMIP	Meerjarige Missiegedreven Innovatie Programma
MVWS	Minister voor Volksgezondheid, Welzijn en Sport
MZI	Mosselzaadinvanginstallaties
MZS	Minister voor Medische Zorg en Sport
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NBI	Nederlandse Bos Inventarisatie
NCD	Newcastle Disease
NDFF	Nationale Databank Flora en Fauna
NEM	Netwerk Ecologische Monitoring
MNENS	Minister voor Natuur en Stikstof
NES	Nationale Eiwitstrategie
NGB	Nationale Grondbank
NGF	Nationaal Groeifonds
NGO	Niet-gouvernementele organisatie
NIPO	Nederlands Instituut voor Publieke Opinie
NKS	Nationaal Kennisprogramma Stikstof
NNBW	Nationaal Netwerk Brede Welvaart
NNN	Natuurnetwerk Nederland
NOF	Programma Natuuroffensief
NOVI	Nationale Omgevingsvisie
NPL	Nationaal Programma Landbouwbodems
NPLG	Nationaal Programma Landelijk Gebied
NPPL	Nationale Proeftuin Precisielandbouw
NSP	Nationaal Strategisch Plan
NVIC	Nederlands Veterinair Incident- en Crisiscentrum
NVWA	Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit

Afkorting	Definitie
NWO	Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OBN	Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit
OCR	Official Controls Regulation
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
ODI	Rijksorganisatie voor Ontwikkeling, Digitalisering en Innovatie
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OIE	Office international des Épizooties
OLAF	antifraude-DG van de Europese Commissie
OM	Openbaar Ministerie
OTO	Opdrachttvredenheidsonderzoken
OVB	Overdrachtsbelasting
OVK	ongedekte vaste kosten land- en tuinbouwbedrijven
PAGW	Programmatische Aanpak Grote Wateren
PAS	Programma Aanpak Stikstof
PBL	Planbureau voor de Leefomgeving
PBO	Publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie
PGW	Plantgezondheidswet
PIA	Programma Internationale Agroketens
PIT	Programma Informatiehuishouding van de Toekomst
PLOOI	Platform Open Overheidsinformatie
POK	Parlementaire ondervragingscommissie kinderopvangtoeslagen
POP	Plattelandsontwikkelingsprogramma
POV	Producentenorganisatie Varkenshouderij
PPLG	Provinciale Programma's Landelijk Gebied
PPS	Publiek-private samenwerking
PRRS	Porcine reproductive and respiratory syndrome virus
PSAN	Provinciale Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer
RBL	Rijksorganisatie Beveiliging en logistiek
RBV	Rijksbegrotingsvoorschriften
RDI	Rijksinspectie Digitale Infrastructuur, voorheen Agentschap Telecom
RIVM	Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu
RSO	Rijks schoonmaakorganisatie
RVB	Rijksvastgoedbedrijf
RVO	Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
RWS	Rijkswaterstaat
RWT	Rechtspersonen met een Wettelijke taak
SBK	Stichting Brancheorganisatie Kalversector
SBO	Strategisch Belangrijke Onderzoeksprogramma's
Sda	Stichting Diergeneesmiddelen Autoriteit
SDG	Sustainable Development Goal
SEA	Strategische Evaluatie Agenda
SEB	Programma Schoon en Emissieloos Bouwen
SEIA	Sociaal Economische Impact Analyse
SER	Sociaal Economische Raad
SG	Secretaris-Generaal
SKAL	Skal Biocontrole, voorheen Stichting Keur Alternatief voorgebrachte Landbouwproducten
SNL	Subsidieregeling Natuur en Landschapsbeheer
SPUK	Specifieke Uitkering
SSC	Shares Service Center-ICT
SSO	Shared Service Organisatie
SSRS	Stikstofregistratiesysteem (Rijksbank)
STV	Samen Tegen Voedselverspilling
SVD	Swine Vesicular Disease (Blaasjesziekte)
TK	Tweede Kamer der Staten-Generaal
TO2	Toegepast Onderzoek Organisaties

Afkorting	Definitie
TPI	Transitie Proefdiervrije Innovaties
TSE	Transmissible Spongiform Encephalopathies
TWT	Tijdelijke Wet Transitiefonds landelijk gebied en natuur
UAPB	Uitvoering Aanpak Piekbelasters
UBR	Uitvoeringsorganisatie Bedrijfsvoering Rijk
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VAMIL	Regeling Vervroegde Afschrijving Milieu-investeringen
VBNE	Vereniging van Bos- en Natuurterreineigenaren
rVDM	Real-time Vervoersbewijs Dierlijke Meststoffen
VGI	Voedings- en genotmiddelenindustrie
VHR	Vogel- en Habitatrichtlijn
VHS	Versterkte Handhavingsstrategie
VKO	Vereenvoudigde Kosten Opties
VN	Verenigde Naties
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VRN	Vortgangsrapportage Natuur
VRO	Ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening
VVK	Vermogens Versterkend Krediet
VWS	Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
WBVR	Wageningen Bioveterinary Research
WEcR	Wageningen Economic Research
WFBR	Wageningen Food & Biobased Research
WGB	Wet Gewasbeschermingsmiddelen en biociden
WJZ	Directie Wetgeving en Juridische Zaken
WNB	Wet Natuurbescherming
WNT	Wet Normering Topinkomens
WOAH	World Organisation for Animal Health
WOT	Wettelijke onderzoekstaken
WR	Wageningen Research
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WUR	Wageningen University & Research
ZBO	Zelfstandig Bestuursorgaan
ZvA	Ziekte van Aujeszky